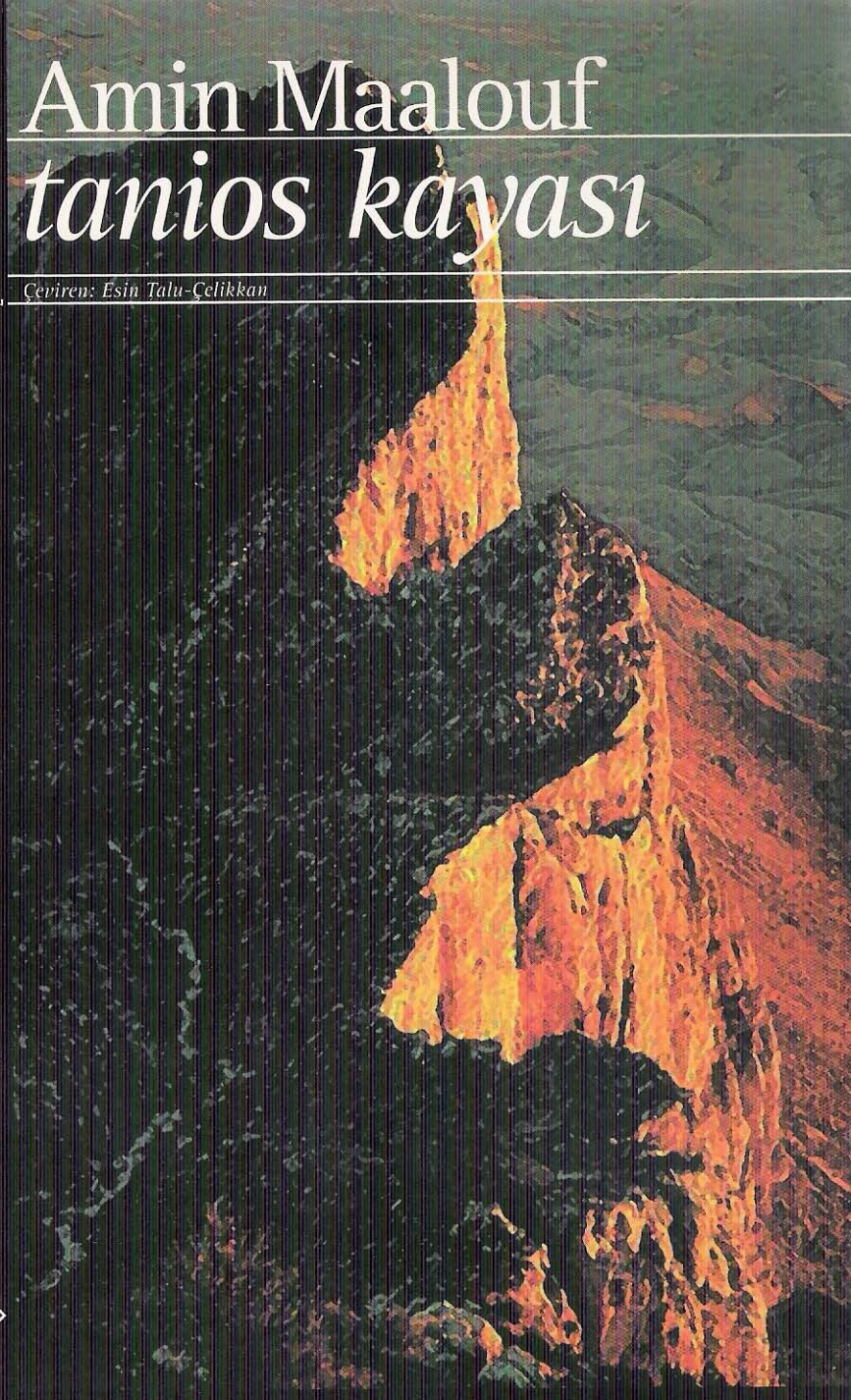
Amin Maalouf

tanios kayası

ROMAN

Çeviren: Esin Talu-Çelikkan

3. BASKI

YAPI KREDİ YAYINLARI

Amin Maalouf'un
YKY'deki diğer kitapları:

Afrikalı Leo (1993)
Semerkant (1993)

AMIN MAALOUF

Tanios Kayası

ÇEVİREN:
ESİN TALU-ÇELİKKAN

ROMAN

YKY

Edebiyat - 82
ISBN 975-363-375-0

Tanios Kayası / Amin Maalouf
Özgün adı: Le Rocher de Tanios
Çeviren: Esin Talu-Çelikkan

1. baskı: İstanbul, Temmuz 1995
2. baskı: İstanbul, Temmuz 1996
3. baskı: 2000 adet, İstanbul, Mayıs 1997

Yayına Hazırlayan: Ceyda Akaş
Kapak Tasarım: Mehmet Ulusel
Ofset Hazırlık: Nahide Dikel
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Şefik Matbaası

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1995
© Editions Grasset & Fasquelle, 1993
Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.
Türkçe çevirinin tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0-212) 293 08 24 Faks: (0-212) 293 07 23

İÇİNDEKİLER

Birinci Geçiş: Lamia'nın Günahı • **15**
İkinci Geçiş: Çekirgeler Yazı • **35**
Üçüncü Geçiş: Yazgıyı Değiştiren Meczup • **55**
Dördüncü Geçiş: İngiliz Papazının Okulu • **77**
Beşinci Geçiş: Ak Baş • **99**
Altıncı Geçiş: Tuhaf Bir Arabuluculuk • **115**
Yedinci Geçiş: Merdivendeki Portakallar • **139**
Sekizinci Geçiş: Onur Uğruna Dizüstü • **165**
Son Geçiş: Merhamet Suçlusu • **195**

Kanatları kırık adamın anısına

"C'est un peuple pour qui se sont montés ces Alleghanys et ces Libans de rêve!...

Quels bons bras, quelle belle heure me rendront cette région d'où viennent mes sommeils et mes moindres mouvements?"

Arthur Rimbaud
Illuminations

"Bir ulus bu, onun için dikildi bu Allehenyler ve bu düş Lübnanları!...*

Uykularımın ve en küçük devinimlerimin geldiği bu bölgeyi hangi iyi kollar, hangi güzel çağ geri verecek bana?"

Çev. Özdemir İnce

* ABD'de Apalaş Dağlarının bir bölümü.

Doğduğum köyde, kayaların bir adı vardır. Gemi kayası denileni, sonra Ayı Kafası denileni, Tuzak, Duvar ve de İkizler, Gülyabani denilenleri vardır. Bir de Asker Taşı diye anılanı... birlikler asileri kovalarken bu taşın altında pusuya yatarlarmış; buradan daha saygın, daha efsanevi bir başka yöre yoktur. Yine de çocukluk günlerimin geçtiği bu yerleri hayal ettiğimde, gözümün önüne bir başka kaya gelmektedir. Heybetli bir koltuğa benzeyen, kalçaların oturduğu yer çukurlaşmış ve eskimiş, yüksek bir arkalığı ve iki yanından sarkan kolları olan bir kaya. Bir insan adını taşıyan tek kayadır bu: Tanios Kayası!

Bu taştan tahtı uzun süre gözledim ama yanaşmaya hiçbir zaman cesaret edemedim. Bu, tehlikeden korktuğum için değildi, köyde, kayalıklar arasında oynardık ve küçük bir çocukken bile, benden büyüklere, kayaların en tehlikeli yerlerinden kafa tutardım. Tek silahımız ellerimizle, ayaklarımızdı, ama çıplak tenimizle kayanın çıplaklığını kavradık mı hiçbir güç buna direnemezdi.

Hayır, beni tutan, düşme korkusu değildi. Bir inanış, verilen bir sözdü. Bu sözü, ölümünden birkaç gün önce dedeme vermiştim: "Bütün kayalara evet, ama asla buna yanaşma!" Diğer çocuklar da, tıpkı benim gibi uzak dururlardı, aynı boş inançlı korku yüzünden! Onlar da, terlemiş bıyıkları üzerine parmaklarını koyarak yemin etmişler ve aynı açıklamayı almış olmalıydılar: "Kayaya Tanioskiçk denir. Gelip bu kayanın üzerine oturmuştu. Onu bir daha görmediler."

O pek çok yerel öyküye konu olmuştu ve onu her zaman çok merak etmiştim. Bildiğim kadarı ile, Tanios, Antoine'ın, ya da Antoun'un, ya da Antonios'un, Mtanos'un, Tanos'un ya da Tannous'un bir başka şekliydi. Ama ne diye ucuna şu gülünç "kiçk" eklenmişti? Dedem bunu anlatmak istemedi. Bir çocuğa söylenebilecek kadarını söylemeyi yeğledi: "Tanios, Lamia'nın oğ'uydu. On-

dan söz edildiğini duymuşsundur. Bu çok zaman önceydi, ben bile doğmamıştım. Babam da doğmamıştı. O tarihlerde, Mısırlı paşa, Osmanlılara karşı savaşıyordu ve atalarımız bunun çok acısını çekmişlerdi. Özellikle, Patriğin ölümünden sonra. Onu tam şurada, köyün girişinde vurdular, İngiliz konsolosunun tüfeği ile..." Dedem bana cevap vermek istemediğinde, böyle konuşurdu kesik kesik cümleler söylerdi, bir yol tarif eder gibi, sonra bir ikincisini, bir üçüncüsünü, ama hiçbirini uzatmazdı. Gerçek hikâyeyi öğrenmem için, aradan yılların geçmesi gerekti.

Lamia adını bildiğime göre, ipin esaslı ucunu tutuyorum demekti. Zaten ülkede, bu adı hepimiz biliyorduk, iki yüz yıldan beri tekrarlanan bir nakarattı: "Lamia, Lamia, güzelliğini saklama!"

Günümüzde bile, delikanlılar köy meydanında toplandıklarında, oradan çarşafa bürünmüş bir kız geçecek olsa "Lamia, Lamia..." diye başlarlardı. Bu açık bir iltifat olurdu ama bazen de acımasız bir alay!

Bu delikanlıların çoğu ne Lamia'yı, ne de bu sözler ardındaki dramı bilirlerdi. Annelerinden-babalarından, veya ninelerinden-dedelerinden duyduklarını tekrarlarlar ve bazen, tıpkı onlar gibi ellerini, bugün artık oturulmayan bir şatonun yıkıntıları görülen sırtlara doğru sallarlardı.

Bu, önümde birkaç kere tekrarlanan hareket yüzünden, Lamia'yı o yüksek duvarların ardında güzelliğini saklayan bir prenses olarak hayal ederdim. Zavallı Lamia, onu mutfakta çalışırken, ya da yalınayak, elinde bir testi, başında bir örtü ile görseydim, onu prensese pek benzetemezdim.

Hizmetçi de değildi. Bugün, artık hakkında daha çok şey biliyorum. Önce, her birini ayrı ayrı sorguya çektiğim köyün ihtiyarları sayesinde! Yirmi yıl önceydi, bugün, biri dışında, hepsi öldü. Adı Cebrail, dedemin bir kuzeni, bugün doksan altı yaşında. Onun adını veriyorsam, yaşama ayrıcalığına sahip olduğundan değil, ama yerel tarihin bir meraklısı olarak, onun tanıklığının hepsinden üstün olmasından! Saatlerce karşısında oturur onu seyrederdim. Saçsız ve kırışık başının altında, kocaman burun delikleri, ve kalın dudakları vardı. Onu bu yakınlarda görmedim, ama hep o güven verici havası ve bozulmamış hafızası olduğu söyleniyor.

Tanios'un, bir masal kahramanından çok, gerçekten yaşamış biri olduğunu Cebrail sayesinde öğrendim. Kanıtları sonra, yıllar sonra ortaya çıktı. Şansım yaver gidip, gerçek belgeler elime geçince...

Bu belgelerden üçünü sık sık anacağım. İkisi, Tanios'u yakından tanıyanlara ait. Üçüncüsü ise daha yeni. Yazarı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ölen, Kfaryabdalı keşiş İlyas! Kfaryabda, henüz söylemediğimi sanıyorum, benim köyümün adı. İlyas'ın eseri şu adı taşıyor: *Dağ Tarihçesi ya da Yüce Tanrı'nın izniyle, köyler köyü Kfaryabda'da yaşamış olan insanların ya da cereyan etmiş olan olayların tarihi."*

Tuhaf, eşi olmayan, şaşırtıcı bir kitap. Özel bir üslup, ateşli bir kalem, gerçek bir yazarın karşısındaymışsınız gibi. Sonra birden, gururuna kapılma günahını işlemişçesine, keşiş geriliyor, siniyor, sonra da geçmiş yazarlardan alıntılar yaparak, yazılarını şiire döküyor. Çöküş devrinden kalma mısralar, uygun resimler ve soğuk duygularla ağırlaştırılmış olarak!

Bunu, bin sayfalık yapıtı ikinci kez okuduktan sonra anladım –daha doğrusu, tam olarak dokuz yüz seksen yedi sayfa– giriş kısmından geleneksel "sen ki kitabımı okudun, hoşgörülü ol" mısrasına kadar. Başlangıçta, yeşil renkli cildi açtığımda, sadece virgülsüz, noktasız, paragrafsız yazı yığını dikkatimi çekti. Bir resmin çerçevesine tıkıştırılması gibi, tıkız bir yazı yığını idi ve şurada burada, bir önceki sayfayı ya da bir sonrakini gösteren bir kelimecik yer alıyordu.

İtici görünen bir işi yapmanın duraksaması içinde, sayfaları çeviriyorken, gözlerimin önünden geçen şu satırları anında tercüme edip, bir kenara yazdım: "1840 yılının 4 Kasım'ı, Tanios-kiçk'in esrarlı kayboluşu... Oysa her şeyi vardı. Bir insanın hayatta isteyebileceği her şey. Geçmişi kapatmıştı, gelecekteki yolu açıktı. Köyden isteği ile ayrılmış olamaz. Adını taşıyan kayanın uğursuzluğundan kimse kuşku duyamaz."

O an, önümdeki bin sayfa gözümde büyümez oldu. Kitaba bambaşka gözlerle bakmaya başladım. Bir rehberdi, bir dosttu sanki. Ya da belki bir binekti.

Yolculuğum başlayabilirdi.

BİRİNCİ GEÇİŞ*

Lamia'nın Günahı

Memleketimin insanlarına ait bu öyküyü yazmak için, kutsal kitaplardan ve duadan ayırdığım saatler için Yüce Tanrı beni affetsin, benim mazeretim şudur: Yaratılıştan bu yana geçip giden binlerce yıl olmasaydı, yaşadığımız dakikaların hiçbirini yaşayamazdık ve ataların mızın ardından gelenlerin rastlantıları, vaatleri, kutsal birliktelikleri ya da günahları olmasaydı kalp atışlarımızdan hiçbiri olmazdı."

Kfaryabdalı keşiş İlyas
"Dağ Tarihçesi"*nden.*

* Fr. metinde "passage" olarak kullanılan sözcük, sf. 35'teki yazar notu gözönüne alınarak, geçiş diye çevrilmiştir. (Y.H.)

I

O tarihlerde, gökyüzü o kadar alçaktı ki, kimse boylu boyunca ayağa kalkamazdı. Yine de hayat vardı, istekler vardı ve şenlikler vardı. Bu dünyada asla en iyisi beklenmese de, her gün en kötüsünden kurtulma ümidi taşınıyordu.

O tarihte bütün köy tek bir derebeyine aitti. Ataları arasında pek çok şeyh olduğu halde, bugün bile "şeyhin döneminde" denildiğinde, kastedilen, Lamia'nın gölgesine sığındığı şeyhtir.

O, ülkenin en güçlü kişisi değildi. Doğudaki yayla ile deniz arasında, onunkinden büyük onlarca ülke vardı. Sadece Kfaryabda ve çevresindeki birkaç çiftlik onundu, üç yüz kadar ev hükmü altındaydı, ama işte o kadar! Onun ve benzerlerinin üstünde, Dağ Emiri, Emir'in üzerinde Trablus, Şam, Saida ya da Akka eyaletlerinin paşaları vardı. Daha da yukarda, çok daha yukarda, Gökyüzüne yakın yerde, İstanbul'daki Sultan vardı. Ama benim köyümün insanları o kadar yukarıya bakmıyordu.

Her sabah, uyanışında hazır bulunmak için tepeye tırmananlar kalabalıktı. Göründüğünde, yüzlerce iyi dilek sözleri ile onu selamlarlardı, alçak sesle, yüksek sesle, adımlarının her birine uygun kakışmalarla!

Çoğu onun gibi giyinmişti: Siyah şalvar, beyaz çizgili mintan, toprak rengi takke ve yine herkes onun gibi yukarı kıvrık, pos bıyıklı idi. Şeyh'i ayırdeden ne miydi? Sadece, başkalarının samur kürkü ya da asası yerine geçen sırma işli, yeşil elma rengindeki, her mevsimde giydiği yelekti. Ama bunu giymese de, her ziyaretçi, kalabalığın ortasındaki efendiyi, elini öpmek için eğilip bükülmeler yüzünden rahatlıkla ayırabilirdi. Bu tören, yerine geçip, nargilesine sarılana kadar sürerdi.

Erkekler, daha sonra evlerine döndüklerinde, eşlerine: "Bu sa-

bah Şeyh'in elini gördüm" derlerdi. "Şeyh'in elini öptüm" demezlerdi. Tabii yaptıkları buydu ama, bunu açıkça söylemezlerdi. "Şeyh'i gördüm" de demezlerdi. Bu da eşit iki kişi arasındaki bir karşılaşma anlamına geleceğinden, iddialı olurdu. Hayır, "Şeyh'in elini gördüm" en uygun olanıydı.

Başka hiçbir el bu kadar önemli değildi. Tanrı'nın ve Sultan'ın eli, evrensel belaları saçardı; günlük belaları dağıtmak, Şeyh'in eline özgüydü. Ara sıra da mutluluk kırıntılarını.

Yöre halkı için kaff sözcüğü, hem el hem de şamar anlamına gelirdi. Bunu bir güç simgesi haline sokan nice derebeyi vardı! Halktan uzakta, aralarında konuştuklarında, ağızlarından şu sözcük eksilmezdi: "Köylünün ensesinden şamar eksik olmamalı"; bu onları hep korku içinde, omuzları çökük yaşatmak gerek anlamına gelirdi. Şamar, genellikle, "pranga", "kamçı", "angarya"nın bir başka söyleniş biçimiydi...

Uyruğundakilere kötü davrandığı için ceza gören hiçbir derebeyi yoktu; ara sıra olurdu ama bu da, daha üstteki bir beyin, bambaşka nedenlerden ötürü adamı yok etmek için kullandığı bahane olurdu. Yüzyıllardır, keyfi yönetim hüküm sürüyordu, bir zamanlar bir adalet çağı yaşanmışsa, onu hatırlayan kalmamıştı.

Diğerlerinden daha az açgözlü, daha az acımasız bir efendiye sahip olmak bir mutluluktu ve Tanrı'ya –sanki daha iyisini bahşedemezmiş gibi– bu iyiliği için şükredilirdi.

Kfaryabda'da durum buydu; bazı köylülerin Şeyhten ve saltanatından bahsediş biçimleri karşısında hayretler içinde kaldığımı anımsıyorum. Gerçi diyorlardı, Şeyh memnuniyetle elini öptürmekte ve ara sıra sesli bir şamar patlatmaktaydı ama, bu bedavadan atılmış bir şamar olmazdı. Ülkesinde adaleti dağıtan o olduğu için ve bütün anlaşmazlıklar –kardeş kavgaları, komşu kavgaları, karı koca kavgaları– onun huzurunda halledildiğinden, Şeyh karar vermeden önce davacıları ve tanıkları dinler, taraflar uzlaşmak zorunda kalırlardı; birisi inat edecek olsa, efendinin şamarı işe son verirdi.

Böyle bir cezaya az rastlanırdı, olduğunda da köylüler haftalarca bu ıu konuşurlardı. Şamarın çıkarttığı ses, üç gün boyunca izi silinmeyen beş parmak ayrıntısıyla anlatılırdı.

Şamarı yiyenin yakınları, onu ziyarete gelirdi. Odada çepeçevre otururlar, yastaymışçasına sessiz dururlardı. Sonra aralarından biri bundan yüksünmemek gerektiğini söylerdi. Babasından tokat yemeyen var mıydı?

Zaten Şeyh de böyle bilinmek isterdi. Ülkesindeki insanlara –hatta en yaşlı olanlara bile– hitap ettiğinde, *"yabne"*, "oğlum!", veya *"ya binte"*, "kızım" derdi. Gizli bir bağla tebasına bağlı olduğuna inanır, onların kendisine itaat etmeleri ve saygı duymaları, kendisinin de her koşulda onları korumak gerektiğini düşünürdü. On dokuzuncu yüzyılın başlangıcında bile, bu katı pederşahilik, çoğu köylünün uymaya çalıştığı, hatta torunlarının özlemle sözünü ettikleri geçmiş çağların ilkel bir çocukluğu gibi gelirdi.

İtiraf edeyim ki ben bile, Şeyh'in bazı yönlerini keşfedince, ona karşı daha hoşgörülü oldum. Çünkü, "bizim" şeyh ayrıcalıklarına toz kondurmasa da, çoğu derebeyi gibi görevlerini pazarlık konusu etmiyordu. Nitekim, bütün köylüler topladıkları ürünün bir kısmını ona vermeye mecburdular ama, bu ülkede, şatoda bir ekmek ve bir zeytin kalana kadar kimsenin aç kalmayacağını söylemeyi de âdet haline getirmişti. Bunun boş laf olmadığını, köylüler birkaç kez doğrulamak olanağını bulmuşlardı.

Köylüler için, Şeyh'in üstlerine karşı davranışları bir o kadar önem taşıyordu. Zaten onu bu denli iyi anımsamalarının nedeni de budur. Diğer derebeyler, Emir ya da Paşa, yeni bir vergi istediklerinde tartışma zahmetine katlanmazlar, üsttekilerle kötü kişi olmaktansa halka yüklenmeyi yeğlerlerdi. "Bizim" Şeyh hayır! O, kavga ederdi, çırpınırdı, dilekçe üzerine dilekçe gönderir, açlıktan, dondan, kıtlıktan, çekirgelerden söz eder, hatırı sayılır bahşişler verir ve bazen bir erteleme, bir vade, hatta bir bağışlanma sağlardı. Hazine görevlilerinin, daha uysal derebeylerinden vergiyi aldıkları anlatılırdı.

Bizim Şeyh her zaman sonuç almazdı. Resmi görevliler vergi konusunda pazarlığa hiç yanaşmazlardı. O hiç değilse bunu denerdi ve köylüler bu yüzden ona minnet duyarlardı.

Savaştaki davranışları da takdire değerdi. Eski bir geleneği öne sürerek, adamlarının, diğerleri ile aynı birliğe katılmalarındansa kendi bayrakları altında savaşma hakkını elde etmişti. En fazla dört yüz asker veren bir derebeylik için bu muazzam bir ayrıcalıktı. Köylüler için bu müthiş bir şeydi. Her birini adlarıyla tanıyan bir şeyhin kumandasında, kardeşleri, kuzenleri ile savaşa gitmek ve yaralandıkları takdirde savaş alanında bırakılmayacaklarından emin olmak, ölmeleri halinde arkalarından ağlanılacağını ve cenazelerinin gereği gibi kaldırılacağını bilmek çok önemliydi. Bir deli paşayı memnun etmek için, mezbahaya gönderilmeyeceklerinden de emindiler! Bu ayrıcalıktan Şeyh kadar övünüyorlardı. Ama tabii

bunu hak etmek gerekiyordu. "Yapar görünmek" ile yetinilmemeliydi, kahramanca dövüşmek gerekiyordu, ötekilerden çok daha cesurca ve kahramanca ve bütün Dağ'da, bütün İmparatorlukta örnek gösterilmeliydiler, bu onların gururu, onların onuru ve aynı zamanda bu ayrıcalığı korumanın yolu idi!

Bütün bu nedenlerden ötürü, Kfaryabda insanları, kendi şeyhlerini ehveni şer olarak görüyorlardı. Hatta gerçek bir nimet olarak da görülecekti ama bir kusuru vardı ve bu kusuru yüzünden, bazı köylülerin gözünde en soylu yönleri bile bir değer ifade etmiyordu.

Yaşlı Cebrail, gözleri parlayarak:

— Kadınlar! dedi. Kadınlar! Şeyh hepsini çağırtır ve her akşam birini baştan çıkartırdı.

Konuşmanın son kısmı masal da olsa, gerisi, en azından işin esası bakımından yanlış değildi. Şeyh, tıpkı ataları gibi, tıpkı yeryüzünün tüm derebeyleri gibi, ülkesindeki bütün kadınların kendi malı olduğu inancındaydı. Evler gibi, tarlalar gibi, bağlar ve bahçeler gibi. Erkekler de öyle. Onun için de günlerden herhangi bir gün, her birinden hakkını isteyebilirdi.

Yalnız, onu köyün içinde, avının peşinde koşarken düşünmemeli. Hayır, işler öyle cereyan etmezdi. Arzusu ne denli fazla olursa olsun, vakarından asla bir şey yitirmez, bir kocanın yokluğunda hırsız gibi gizlice kapıdan içeriye süzülmeyi asla düşünmezdi.

Öyle denilebilirse, töreni kendi evinde düzenlerdi. Her erkek, ayda bir kere de olsa, "Şeyh'in elini görmek üzere" nasıl şatoya çıkmak zorundaysa, bütün kadınlar, her gün günlük işlere yardım etmek üzere şatoya çıkmak zorundaydılar. Onların da bağlılıklarını göstermenin yolu buydu. Bazılarının özel marifetleri vardı, eti havanda dövmek ya da hamuru incecik açmak gibi. Bir ziyafet hazırlamak gerektiğinde, bütün marifetlerin bir arada gösterilmesi istenirdi. Aslında, angaryanın bir başka biçimiydi. Ancak, onlarca, yüzlerce kadın arasında paylaşıldığından o denli ağır gelmiyordu.

Erkeklerin sadece, sabahları el öpmeden başka işleri olmadığı sanılmasın. Bu gerçek değil. Korulara bakmak, onarım işlerinde bulunmak, Şeyh'in topraklarında yıkılan setleri düzeltmek ve erkeklerin en büyük angaryası olan savaşa katılmak ile yükümlüydüler. Ancak barışta, şato gerçek bir kadınlar hamamı gibiydi. Kıpırdayan, gevezelik eden ve ara sıra da eğlenen kadınlar kovanı! Bazen, öğle uykusu saatinde, bütün köy halkı uykunun kollarında

gevşemişken, bu kadınlardan biri koridorlarda ya da odalarda kayboluverir ve aradan iki saat geçtikten sonra fiskoslar arasında tekrar ortaya çıkıverirdi.

Bazıları, arzulanmış, beğenilmiş olmaktan memnun, bu oyuna canı gönülden katılırdı. Şeyh'te şeytan tüyü vardı, üstelik her gördüğü eteklinin üzerine atılmayıp, seçmede bulunduğu bilinirdi. Sık sık söylediği şu cümle, köyde tekrarlanıp dururdu: "Bir budalanın yanında yatmak için budala olmalı!" Yani doyumsuzdu ama ince eleyip sık dokurdu. Günümüzde bu şekilde tanınır, çağdaşları da onu böyle tanımış olmalıdırlar. Bu nedenle, pek çok kadın, onun tarafından fark edilmek isterdi, bu en azından kendilerinden emin olmalarını sağlardı. Daha sonra kendilerini teslim edip etmemek onlara kalmış bir iş olurdu. Aslında bu tehlikeli bir oyundu, ama güzelliklerinin doruğunda iken, solmadan önce, baştan çıkartma cazibesinden vazgeçebilirler miydi?

Yaşlı Cebrail ne derse desin, yine de çoğu kadın, bu tehlikeli ve geleceği olmayan aşk oyunlarına katılmak istemezdi. Kaçma oyunundan başka bir oyuna kendilerini kaptırmaları ve Şeyh'in de "hasımı" kurnazlık gösterdiğinde buna razı olduğu anlaşılıyor. Her şeyden önce, tedbirli olmaları gerekiyordu çünkü bir kere Şeyh'le baş başa kaldıkları takdirde, onu aşağılamadan atlatmaları olanaksızdı, bunu da hiçbiri yapmaya cesaret edemezdi. Hüner, Şeyh'le baş başa kalmadan önce, onu atlatmaktı. Bir sürü kurnazlık tasarlamışlardı. Bazıları, sıra kendilerine geldiği gün, şatoya kollarında kendi ya da komşunun çocuğu ile gelirdi. Diğerleri, yanlarına kız kardeşleri ya da annelerini alırdı. Efendinin sarkıntılığından kurtulmanın bir yolu da, genç eşi Şeyha'nın yanı başına gidip oturmak ve akşama kadar kıpırdamamaktı.

Şeyh ancak kırk yaşına geldiğinde evlenmişti, üstelik onu zorlamak gerekmişti. Topluluğun patriği, Şeyh'in çapkınlığından o denli şikâyet dinlemişti ki, bu rezil duruma son vermek için kendi ağırlığını koymak zorunda kalmıştı. En iyi çözümü bulduğu görüşündeydi: Bir derebeyini, kendinden daha güçlü bir derebeyin kızıyla evlendirmek. Büyük Jord derebeyinin kızı ile evlendiğinde, karısına duyduğu saygıdan ve asıl kayınpederinden çekineceğinden, Kfaryabda'nın Efendisi, uslanmak zorunda kalacaktı.

Evliliğin ilk yılında, Şeyh'e bir oğul doğurdu, adını Raad koydular. Bir oğul sahibi olmanın mutluluğunu yaşayan Şeyh, yine de huyundan vazgeçmemişti. Karısını, hamileliği sırasında ve özellikle lohusa iken ihmal eder olmuştu.

Patriğin öngördüğünün aksine, söz konusu gelin, çok zayıf çıkmıştı. Belki de gözünün önündeki örnek, uçarı babası ile ağabeyleri ve kaderine rıza gösteren bir anne idi. Ona göre, kocasının davranışları, kanının kaynamasından ve sosyal konumundan ileri geliyordu, bunlar da değiştiremeyeceği iki şeydi. Şeyh'in maceralarının kendisine anlatılmasını asla istemezdi, çünkü tepki göstermek zorunda kalmak istemezdi. Ama dedikodular kulağına kadar gelir ve çok acı çekerdi. Yalnız kaldığında ağlardı ya da evine konuk gittiğinde annesine yakınırdı.

Şatoda aldırmaz görünür ve acısını şeker yemekle dindirirdi. Aynı yerde hiç kımıldamadan otururdu. Saçlarına, gümüşten bir çubuk biçimindeki *tanturu* takar, bunun üzerinden ipek bir örtü geçerdi. Bu öylesine karışık bir giysi olurdu ki, gece yatarken de çıkartmaya kalkışmazdı. "Cebrail'e göre, bu da Şeyh'i cezbetmesine yaramazdı. Şişmanlığı da öyle. Yanıbaşında devamlı şeker bulundurduğunu ve hizmetçilerle konukların, boş kalmaması için, sepetini devamlı doldurdukları söylenirdi."

Acı çeken tek insan o değildi, Şeyhin çapkınlığı esas erkeklere acı veriyordu. Bazıları bu işlerin diğerlerinin karılarına, kız kardeşlerine, kızlarına yapıldığını sanır görünmekle beraber, sıranın kendilerine ne zaman geleceğinin endişesi içinde yaşarlardı. Köyde her an şu ya da bu kadının adı duyulur, kıskançlıklar, intikamlar bu yoldan açığa vurulurdu. Bazen yersiz bahanelerle kavgalar başlar, öfkeler patlak verirdi. İnsanlar birbirini gözler olmuştu. Kadınlardan biri, şatoya giderken azıcık süslenecek olsa, Şeyh'i baştan çıkartmak istemesinden kuşkulanılırdı. Bir anda suçlu olur hatta Şeyh'ten daha çok suçlu bulunurdu. Şeyh mazur görülürdü çünkü "yapısı böyleydi"! Her türlü maceradan kaçınanlar için, Şeyh'e görünmemenin bir yolu, kendilerini çirkinleştirmek ve biçimsiz kılmaktı.

Ama yine de güzelliklerini gizleyemeyen kadınlar vardı. Belki de Yaradan, bu güzelliklerin saklanmasını istemezdi. Ama Tanrım, çevrelerinde nice tutkular görülürdü!

O günlerde bu kadınlardan biri köyümde yaşardı. Adı Lamia idi. Öykudeki kadın!

II

Lamia, güzelliğini bir haçı taşır gibi taşırdı. Başkası olsa, bakışları kaçırmak için, örtünür, kaba saba kumaşlara bürünürdü. Lamia yapmazdı. Sanki ışığa batıp çıkmış gibiydi. İstediği kadar örtünsün, geri planda kalsın, kalabalığın arasında kaybolsun, yine de ihanete uğrar, keşfedilirdi. Tek bir davranışta bulunması –elini saçına götürmesi, dikkatsizlikle bir şarkıdan ufak bir parçayı mırıldanması– dikkati çekmesi için yeterli olurdu. O andan itibaren, yalnızca o görülür, yalnızca onun sesi duyulurdu.

Diğerleri ile, bütün diğer kadınlarla Şeyh, şeyhliğini yapardı da, daha ilk saniyeden itibaren Lamia ile farklıydı. Zarafeti karşısında çekinirdi. Bu o güne kadar tanımadığı bir duyguydu. İsteği arttıkça sabrı azalıyordu. Diğer kadınlara, her zamanki gibi, bir sevecen söz, bir hafif güç gösterisi yetiyordu, o an davayı kazanmış oluyordu. Lamia ile bir kuşatma harekâtında bulunmaya kararlıydı.

Lamia, kâhya Gerios'un karısı olduğu için, Şeyh'e hem sıkıntı, hem de güven verecek kadar yakınında, şatonun içinde yaşamasaydı, Şeyh bu kadar sabırlı olmayabilirdi.

Gerios, hem Kâtip, hem mabeyinci, hem hazinedar, hem mektupçu hem de sırdaştı ama işi bununla bitmiyordu. Ayrıca efendisine her şey hakkında, ülkenin durumu, hasat, su taksimi, vergiler, sövüp saymalar hakkında da bilgi vermek zorundaydı. Köylülerin, şatoya getirdikleri tüm armağanları da büyük bir titizlikle kaydederdi. Örneğin, "Wakim'in oğlu Tubbiya, Büyük Yortuda –yani Paskalya'da– yarım okka sabun ve iki dirhem kahve getirdi..." diye yazardı. Yarıcılık anlaşmalarını düzenlemek de, Lamia'nın kocasına düşerdi.

Daha büyük bir ülkede olsa, Gerios yüksek bir görevli olurdu; kaldı ki herkesin gözünde imrenilecek bir adamdı. Hiçbir ihtiyacı olmadan yaşıyordu, efendisininkine göre mütevazı da olsa, köyün tüm evlerinden daha güzel, daha iyi döşenmiş bir dairede oturuyordu.

Bu çok gözde göreve geldikten sonra, Gerios Lamia'nın elini istemişti. Büyük kızı köyün papazı ile evli olan müstakbel kayınpederi, çok uzun düşündükten sonra onayını vermişti. Damat adayı, ailesini iyi geçindirebilecek konumdaydı ama, Lamia'nın babasının kanı bir türlü ona ısınamamıştı. Zaten çoğu kişi de, biraz soğuk olmasının dışında, aleyhine söylenebilecek şey bulamadığı halde, Gerios'u sevmezdi. Köyde söylendiği gibi "bir lokma sıcak ekmeğin karşısında yüzü gülmeyenlerden"di. Üstelik onu sinsi ve kibirli bulurlardı. Hatta ona düşmanlık besledikleri olurdu. Bu duruma üzülse bile belli etmez ve asla tepki göstermezdi. Onun konumunda kendisini sevmeyenlerin hayatını cehenneme çevirebilirdi ama kendini tutardı. Yine de kimse ona bu yüzden minnet duymazdı. Tam bir karalamaya kalkışarak "O ne iyilik, ne de kötülük yapabilir" derlerdi.

Gerios'un selefi görevinden ayrıldığında, Şeyh onu zimmetine para geçirmekle suçlamıştı. Lamia'nın kocası, asla böyle bir şey yapmazdı. Şom ağızlılara bakılacak olursa, namuslu olduğundan değil, korkak olduğundan yapamazdı. Artık tanıklar yaşamadığına göre, bunu doğrulamak güç! Yine de efendisinden ödü koptuğu, karşısında en zavallı köylüden fazla titrediği ve bütün isteklerine boyun eğdiği bir gerçekti. Şeyh kendisine, Emir'e hitaben bir mektup yazdırtabilir, hemen ardından da ayağını uzatarak çizmesini çıkarttırabilirdi. Gerios'tan hiçbir direnme gelmezdi.

Bugün, köyün ihtiyarları Lamia'nın kocasını andıklarında, ardından anlatmaktan hoşlandıkları bir hikâyeyi naklederler. Her seferinde biraz değişik de anlatılsa, özü aynıdır. Söylediğim gibi, Şeyh pos bıyıklı ama sakalsızdı. Konuşmasında bundan sık sık söz ederdi. Onun için bıyık, onur demekti, güç demekti, önemli bir vaatte bulunduğunda bıyığından bir tel kopartıp büyük bir ciddiyetle ilgiliye verirdi. O da bu teli temiz mendile koyar, vaadin gerçekleştiği gün, iade ederdi. Bunun tam tersi, sakallılarla alay ederdi. Onları pis olmakla, ellerini sakallarına silmekle suçlardı. Onun için de, köyde papazın dışında hiç kimse sakallı değildi. Oysa hepsi, Şeyh'e uyarak, bıyıklarını gürleştirmeye bakardı. Gerios da bunun dışında değildi, onun bıyığı, efendisinin bıyığının kopyası idi, gür,

bazen yağlanmış, ve yukarı doğru kıvrıktı. İşin burasına kadar, olağandışı bir şey yok: Bu taklitçilik, ta ezelden beri bir saygı belirtisiydi.

Yalnız günün birinde, yine bıyıktan konuşulurken, Şeyh konuklarına, kâhyanın bıyığının, kendi bıyığından daha gür olduğunu söyledi. O günün akşamı, Lamia kocasının aynanın karşısına geçip, bıyıklarını incelttiğini gördü. Bu tuhaf eylemi, sesini çıkarmadan izledi. Ama kendini aşağılanmış hissetti.

İşte Gerios böyle bir adamdı. Az konuşur, az yer, ara sıra gülümserdi. Biraz okumuşluğu vardı ama yerini korumaktan ve efendisinin gözüne girmekten başka ihtirası yoktu. Bu efendiye dürüstlükle ve titizlikle hizmet ediyordu.

Lamia daha az sönük bir kocayı tabii ki yeğlerdi. Onca neşeli, onca muzip, bir nükteyle bir gülücükle dikkatleri çeken bir kızken... Oysa Gerios orada öyle durur, çatık kaşlar, asık bir yüzle onu seyrederdi. Lamia o zaman susardı. Şatoya gelen kadınların arasına karıştığı, gülmelerine katıldığı, fısıldaşmalarına kulak verdiği zaman da kocası onu eleştirirdi. Ona her zaman "bir hizmetçi gibi çalışacak yerde mevkiinin kadını olmasını" söylerdi. Lamia da kocasının hoşuna gitmek istediğinden, gidip Şeyha'nın yanına oturur, onunla konuşurdu.

Belki de Gerios haklıydı. Onun dediklerine uymuş olsaydı, belki de kendi ve yakınlarının başına gelecekler önlenmiş olabilirdi. Varlığı dalgalanmalar yaratmaz, mevkiine göre yaşar, mevkiine göre yaşlanır, bugün de mevkiine göre gömülürdü. Bu ihtiyatsız güzelin anısı hiçbir öyküde yer almazdı.

Karı ile koca arasında yaş farkı vardı.

Kız on beşinci baharında, erkek otuzuncu kışında.

Bu ozanın sözleri, hangi düğün için söylenmiş? Bunlardan söz eden *"Dağ Tarihçesi"* bunu belirtmiyor. Günün birinde, bunların Lamia ile Gerios için söylendiklerini keşfedince, hiç şaşırmadım.

Aslında genç kadın hep, içindeki bahar ateşine göre davranırdı. Çevresindeki ve kendi saçtığı neşeyle şenlenirdi. Hoşa gitmek, yaşam felsefesiydi ve hoşa giderdi. Köydeki kadınların, güzelliğini ve şu ünlü "mevkiini" kıskanmaları beklenirdi ama hiç de öyle değildi. Hepsi Lamia'daki doğallığın, yapmacıklıktan uzak oluşun, saflığın, iddiasızlığın, içten pazarlıklı olmayışın farkındaydı, onu bir kardeş gibi severlerdi. Hatta Şeyha bile ona dostluk gösterirdi.

Çapkın kocası Gerios'un karısından başkasını görmez olduğu halde... gerçi bütün kadınlara "kızım!" derdi ama Lamia'ya söylediğinde öyle tatlılıkla, öyle içten söylerdi ki, bu ancak bir okşayış olabilirdi. Mutfakta kadınlar onu alaya alır ve taklidini yaparak *"Ya binté"* derlerdi; Lamia'nın önünde yaparlar o da içtenlikle gülerdi. Gerçi bu gururunu okşardı ama asla yoldan çıkmayı düşünmezdi.

Oysa Şeyh'in herhalde kötü niyetleri vardı. Ama her gülümseyişinin, her tatlı sözünün hesaplı olduğu söylenemezdi.

Aslında hayatlarını yaklaştıran olayın bir nedeni olmuşsa bu ancak Kader olabilirdi.

Cebrail ısrarla: "Bir kaza, sadece bir kaza, başka bir şey değil" diyordu. Oysa "bir kum tanesi kadar ya da bir kıvılcım kadar küçük" derken, gözleri parlıyordu.

Anlatmaya başladığında ise abartarak, tantanayla anlatıyordu: "Köyde sevilmeyen temmuz günlerinden biriydi. Hava kuru ve sıcaktı. Yollarda, her adımda sürülerin çıkarttığı toz vardı. Kapılar, pencereler açılıyor, ama ne bir pancur kıpırdıyor, ne bir kapı vuruyordu. Yazın soluksuz günü, sen bunu bilirsin!"

Kfaryabdalıların sıcağa dayanamadıkları doğrudur. Konuşmayı keserler, yemeyi keserler. Gün boyunca testiyi, kafalarının üzerinden boca ederek, yüzlerini, gözlerini sularlar, susuzluklarını giderirler, ne olursa olsun, hava serinlemeden, adımlarını dışarı atmazlardı.

"Yine de, Şeyh'in birkaç ziyaretçisi vardı! Yabancılar. Kahveyi Lamia yapmıştı. Hizmetkârların her biri bir köşede kıvrılıp yatmış olacak ki, kahveyi sütunlu salona da o götürmüştü. Boş fincanları toplayan da o olmuştu. Şeyh yerinden ayrılmıştı. Tuhaf şey, nargilesinin yaldızlı marpucu yere düşmüştü. Genelde, kalktığında, marpucunu nargilesine sarardı."

Koridora çıktığında, Lamia, konuklara ait küçük odadan bir hırıltının geldiğini duydu. Şeyh orada, ayakta, başını duvara yaslamış, öylece duruyordu.

— Şeyh'imiz iyi değil mi?

— Önemli bir şey değil, *ya binte.*

Ama sesi boğuktu.

— En iyisi oturmanız.

Şeyh'i usulca kolundan tuttu. Şeyh doğruldu, şimdi daha düzgün nefes alıyordu. Üstünü başını düzeltti, parmakları ile şakaklarını ovuşturdu.

— Bir şey değil. Sıcaktan olacak. Kimseye tek kelime etme. Hiç kimseye.

— Söz. İsa adına!

Boynundaki haçı aldı, dudaklarına götürdü. Efendi hafifçe koluna vurdu ve tekrar konuklarının yanına döndü.

O gün başka bir şey olmadı, sıcakların verdiği bu rahatsızlıktan başka. Ancak Lamia bakımından, bu adama bakış açısında bir değişiklik olmuştu. O güne kadar Şeyh'e saygı ile bakar ve nice kadın gibi baş başa kalmaktan korkarak ihtiyatla yaklaşırdı. Oysa şimdi, şakaklarındaki damarların şişmiş olduğunu, binlerce üzüntü üşüşmüşçesine alnının kırıştığını görmüş ve yalnız kalacakları anı bekler olmuştu. Sadece, artık rahatsızlığının geçtiğinden emin olmak için...

Bu haklı kaygısının altında, bambaşka duygular filizleniyordu. Şeyh için, "kuşatıcı" için, gerçek bir Truva atı ortaya çıkmıştı. Onu içeriye sokmak için hiçbir çaba sarfetmesine gerek yoktu. Kendini acındırma, aşk oyunlarında bir çare olabilirdi bazıları için, ama Şeyh böyle şey yapmazdı; sadağında böyle bir silahı olsun istemezdi!

Lamia'nın Şeyh'e yalnızken rastlaması ve sağlığını sorması için aradan birkaç günün geçmesi gerekti. Şeyh, köylüce "hayır" anlamına gelecek biçimde, ağzının içinde dilini şapırdattı, ama Lamia yalan söylediğine emindi. Acaba rahatsızlığını karısına anlatmış mıydı?

— Kimseye! Sızlandığımı gören, anasından doğmadı henüz.

Onu yatıştırmak için, Lamia haçını tekrar dudaklarına götürdü sonra da kalbine değdirdi. Bu hareketi yaptığı sırada Şeyh elini alıp, yeminine katılırcasına, hafifçe sıktı. Sonra Lamia'ya bakmadan gitti.

Sevecen bir gülümsemeye sahip olduğu için kendine şaştı Lamia. "Sızlandığımı gören, anasından doğmadı!" demişti. Bir erkek gibi konuşmuştu ama, bir kadının kulağına, bu sözler küçük bir oğlanın böbürlenmesi gibi yansıyordu. Lamia, erkek kardeşinin, sırtına şişe çektikleri gün, kelimesi kelimesine aynı sözleri söylediğini anımsıyordu. Hayır, artık köyünün efendisini, kendisini göstermek istediği ya da köylülerin onu gördüğü gibi görmüyordu. Ondan söz ettiklerinde ise, ki gün boyunca başka şey yapılmazdı, sözler kafasının içinde değişik biçimde yankılanıyordu; bu sözler-

den bazıları onu kızdırıyor, bazılarını umursamıyor, bazıları sevindiriyor ya da endişelendiriyordu. Dedikoduları sıkıntıyı def etmenin bir aracı olarak görmeye başlamıştı. Artık işin içine kendinden de bir şeyler katmak içinden gelmiyordu.

Bazen, köylüler işi fazla ileri götürdüler mi, onları susturmak istiyordu ama kendini tutuyor hatta gülüşmelerine katılmak için kendini zorluyordu. Onları tek bir kez susturacak olsa, onlar için bir yabancı olurdu ve adı, dillerine düşerdi. En iyisi düşmanlıklarını üzerine çekmemekti. Lamia kurnaz olduğu için böyle davranıyor değildi; o böyleydi, kadınların gürültüsü içinde, onların takılmalarını, gülüşmelerini dinlerken sessiz kaldığında mutluydu.

Bir gün –eylül ortalarında ya da hemen sonra olmalıydı– ekmek yapılan küçük avluya geldiğinde, kadınların gülüştüklerini duydu. Tandırın üzerine oturdu, akrabalarından bir kız, söylenenleri nakletti:

— Diyorduk ki, haftalar geçti, onun hiçbir macerası duyulmadı.

Köyde "o" denildi miydi, açıklamaya hiç gerek yoktu, herkes kimin kastedildiğini bilirdi. Kadınlardan biri, hamurunu yoğururken:

— Onu Şeyha yoluna soktu diye yorum yaptı.

Bir başkası:

— Herhalde Şeyha değil! diye yanıtladı. Dün Şeyha ile birlikteydim. Oğlu ile Büyük Jord'a gitmeye hazırlanıyor. Kışı annesiyle geçirecekmiş. Kocasının sevgisini kazansaydı, hiç gider miydi?

Bir başkası:

— Belki hastadır! diye söylendi.

Herkes Lamia'ya döndü. Bütün gücünü toplayarak, ilgisiz bir ifadeyle:

— Hasta olsaydı, fark edilirdi, diye cevap verdi.

Yanı başında, bir taşın üzerinde, öylesine yaşlı ve öylesine sessiz bir kadın oturuyordu ki, kimse konuşulanları izlediğine ihtimal vermiyordu. Oysa o da konuştu ve:

— Ya da, deli gibi âşık! dedi.

Diğerleri iyi duymamıştı;

— Ne dedin hacce? diye sordular.

Ona böyle derlerdi çünkü gençliğinde, İsa'nın doğduğu yeri görmek için Beytlehem'e hacı olmaya gitmişti.

— Mutlaka aşıktır ve karısının gitmesini bekliyor.

Kadınlardan biri karşı çıktı:

— İstediğini yapmak için hiç çekinmez ki...

— Ben sizin Şeyhinizi, anasının dizleri üstünde oturduğu günden beri tanırım. Eğer bir kadına âşık olmuşsa, karısının gitmesini bekleyecektir.

Bunun üzerine, kime âşık olabileceği konusunda tahminler ileri sürüldü. Bir isim söylendi, sonra bir ikincisi, bir üçüncüsü... sonra oradan bir adam geçince, başka şeylerden konuşulmaya başlandı.

Lamia'nın kafasının içinde, bu konuşmalar sürüyordu oysa. Gece olduğunda da hâlâ düşünüyordu.

Şeyh bu denli hasta olabilir miydi? Bundan birilerine söz etmesi, Dayrun'daki hekimi çağırtması gerekmez miydi? Hayır, Şeyh buna kızardı. En iyisi beklemek ve ne olacağını gözlemlemekti. Bir hafta içinde, koridorlarda, onun odasına seğirten güzel bir kadın görürse, o zaman içi rahat edecekti!

Ama acaba gerçekten istediği bu muydu? Bu adamın çapkınlıklarına yeniden başlamasını gerçekten istiyor muydu?

Gece ilerleyip duruyordu. Yatağında bir sağa, bir sola dönüyor, bir türlü rahat edemiyordu. Ne isteyeceğini artık kendisi de bilemiyordu. Tekrar dönenip durdu. Üstelik bu adam için ne diye kaygılanıp, birtakım şeyler dilemeye kalkışıyordu ki?

Yanı başında kocası uyuyordu, sırtüstü yatmış, ağzı bir balığınki gibi açık!

III

Şeyha'nın gideceği günün öncesinde, şatoda herkes son hazırlıkların telaşı içindeyken, Gerios, karısının yolculuğa katılmak için yalvarması karşısında çok şaşırdı.

— Kışı Jord'da mı geçirmek istiyorsun?

— Bütün kış değil, sadece birkaç hafta. Şeyha kaç zamandır davet ediyor...

— Orada yapacak işin yok...

— Nedimesi olabilirim.

— Sen ne bir hizmetçisin, ne de bir nedime. Sana kaç kez söyleyeceğim? Sen benim karımsın ve benim yanımda kalacaksın. İnsan kocasını böyle haftalar, aylar boyu terk etmez. Bunu nasıl düşünebildiğini anlayamıyorum.

Lamia kabul etmek zorunda kaldı. Şeyha ile birlikte gitmek ona hiç cazip gelmemişti ama o sabah, uykusuz bir geceden sonra, bu düşünceyle yatağından kalkmıştı. Gitmek, şatodan, kadınların gevezeliklerinden, erkeklerin bakışlarından ve kendi kuşkularından uzaklaşmak istiyordu. Gerios'un bu tepkiyi göstereceğini biliyordu ama, bir an için ummuştu. Bir mucize bekliyordu. Bundan vazgeçmeye zorlanması üzerine, birden çöktü ve bütün gün odasına kapanıp, ağladı durdu.

— Lamia on altı yaşındaydı ve ağladığı zaman yanaklarında gözyaşlarını toplamak istercesine, iki gamze oluşuyordu.

Onunla ilgili olduğunda, Cebrail hiçbir ayrıntıyı kaçırmazdı.

- Söylendiği kadar güzel olduğuna inanıyor musun?

Sorum, bir hakaret gibiydi.

— Daha da güzel! Kadınların en güzeli! Baştan ayağa, zarif! İnce ve uzun elleri, beline kadar inen simsiyah saçları, sevecen gözle-

ri, tatlı bir sesi vardı. Köydeki kızların çoğu gibi o da yasemin kokusu sürerdi. Ama onun yasemini, kimseninkine benzemezdi.

Saf saf sordum:

— O nedenmiş?

— Çünkü o yasemin, Lamia'nın teni kokardı.

Cebrail gülümsemiyordu. Başka yere bakıyordu.

— Teni gül gibiydi ve o kadar yumuşaktı ki, bütün erkekler parmaklarının ucuyla dokunmak için deli olurlardı. Elbisesi, boynundaki haça kadar, hatta daha aşağısına kadar açılırdı. O günün kadınları, hiç çekinmeden göğüslerini açarlardı ve Lamia, memelerinden her birini bütünüyle sergilerdi. Bu tepelere, her gece kafamı yaslamak isterdim...

Boğazımı temizledim.

— Bu kadar ayrıntıyı nasıl bilebilirsin? Onu hiç görmedin ki...

— Bana inanmak istemiyorsan, ne diye soruyorsun?

Düşlerini bozmam, onu kızdırmıştı. Ama kızgınlığı uzun sürmedi. Kalktı, ikimiz için iki büyük bardak dut şurubu hazırladı.

— Yavaş iç, hikâyemiz uzun sürecek!

Şeyha'nın kervanı, sabah şafak vakti yola çıktığında, şato boşalmış gibiydi. Çünkü pek çok muhafız, hizmetçi onunla birlikte gitmişti, çünkü hasat zamanı idi ve Kfaryabda'nın kadınları ile erkekleri tarladaydı. O sabah Şeyh'in üç ziyaretçisi oldu, ama hiçbirini yemeğe alıkoymadı. Tepsiyle son derece hafif yiyecekler getirtti. Ekmek, zeytinyağlı mercan köşk ve yoğurt. Gerios, koridorlarda koşuşup durunca, onu da birlikte yemeye çağırdı. Sonra Lamia'nın nerede olduğunu sordu.

Lamia, Şeyha'ya iyi yolculuklar dilemek üzere odasından çıkmış sonra hemen dönmüştü. Gerios gelip, Efendi'nin onu çağırdığını söyleyince, aç olmadığını söyledi. Kocası, elini kaldırdı ve sert bir sesle:

— Başına bir örtü tak ve beni izle! diye emretti.

Şeyh, her zaman olduğu gibi, onu görünce çok memnun oldu, Lamia da surat asmamaya dikkat etti. Sonunda konuşmalar sadece ikisi arasında cereyan eder oldu. Gerios, bir ona, bir diğerine bakmakla yetiniyordu. Şeyh konuşurken, onaylarcasına, durmadan kafasını sallıyor, ama Lamia ağzını açar açmaz, kısa kes der gibi, alt dudağını ısırıyordu. Lamia'nın yaptığı nüktelere kendiliğinden asla gülmüyor, önce Şeyh'in gülmesini bekliyordu ve gülme süresince, sadece efendiye bakıyordu.

Lamia da öcünü alıyordu doğrusu. Sadece Şeyh'e bakıyordu o da. Sohbet koyulaştıkça, Şeyh Gerios'a hiç bakmaz oldu. Sadece yemeğin sonunda, iyice sonuna gelindiğinde, aniden orada olduğunu fark etmişçesine:

— En önemlisini unutuyordum dedi. Terzi Yakub'u mutlaka görmeye gitmelisin. Bu akşamdan önce ona bin kuruş göndermeye söz verdim. Sözümü tutmak istiyorum. Bir de yarın erkenden gelmesini söyle, kış için giysiye ihtiyacım var.

Yakup, Dayrun'da oturuyordu, komşu köyde. En az iki saat süren bir yolda. Lamia, o an tepsiyi alıp, mutfağa yöneldi.

— Gidip kahve yapacağım, dedi.

— Hoca Gerios'un kahve içmeye vakti olmayacak, hemen yola çıksın ki, gece yarısından önce dönebilsin.

Şeyh, Gerios'un gururunu okşamak istedikçe, ona Hoca diye seslenirdi, bu Türkçe ve Farsça bir sözcüktü ve Dağ'da, tarlada çalışmayan, okuma yazması olan, talihlilere öyle denilirdi. Kâhya, gecikmeden ayağa kalktı. Şeyh, kısa bir duraksamadan sonra:

— Ben de hemen kahve içmeyeceğim, dedi. Belki öğle uykusundan sonra. Ama güzel Lamia'mız, o kendine özgü biçimde hazırladığı gibi, bana bir sepet meyve getirirse, yaşlılık günlerime kadar ona minnettar kalırım.

Genç kadın böyle bir şeyi beklemiyordu. Sıkıldı, heyecanlandı, ne diyeceğini bilemedi. Saniyenin onda biri kadar bir sessizlik oldu ama bu bile Gerios için fazlaydı. Onu bakışları ile yiye dursun, onun yerine cevap verdi:

— Tabii Şeyhimiz, hemen. Lamia, haydi davran.

Şeyh odasına giderken, Gerios, küçük kapıdan aceleyle çıktı. Lamia arkasından geldi:

— Bekle, seninle konuşmam gerek.

— Daha sonra. Gitmem gerektiğini biliyorsun.

— Şeyh için meyve sepetini hazırlayacağım, ama onu odasına senin götürmeni istiyorum. Odasına gitmek istemiyorum, benden başka şey dilemesini istemiyorum.

— Senden ne isteyebilir?

— Bilmiyorum. Bu adam o kadar talepkâr ki... belki meyveleri soymamı ister, onları kesmemi... Kekeleyip duruyordu. Gerios ona döndü.

— Sana evvelce de söylediğim gibi mevkiini korumasını bilseydin, Şeyh senden hiçbir zaman bir şey istemezdi.

"Sen de mevkiine göre davrandın mı?" demek istiyordu. "O da

uşaklardan birini terziye gönderemez miydi?" Ama Lamia'nın kavga etmeye niyeti yoktu, yalvarır gibi konuştu:

— Hata ettim, kabul; sen haklısın. Ama geçmişi unutalım...

— Evet geçmişi unutalım, gelecekte de mevkiine dikkat et. Ama bugün için Efendimiz senden bir şey istedi, sen de ona itaat edeceksin.

Lamia, erkeğinin kollarına yapıştı. Gözleri yaş içindeydi.

— Anla beni. Odasına gitmeye korkuyorum.

Bakışları bir an için karşılaştı, uzunca bir an. Lamia, kocasının tereddüt ettiğini, hatta kendisine: "Kaygını anladım. Ne yapacağımı biliyorum" diyeceğini sandı. Ona güvenmeyi o kadar istiyordu ki, onda eleştirdiği tüm alçaklıkları unutmaya hazırdı, sadece erkeği olduğunu, yaşam boyu onun olduğunu, iyi ve kötü günlerde ona itaat etmeye söz verdiğini hatırlamak istiyordu.

Gerios bir şey söylemiyordu, Lamia da onu kızdırmaktan korktuğu için susuyordu. Birkaç saniye daha geçti. Uzun saniyeler... Sonra Gerios ondan uzaklaştı ve:

— Beni yeterince geciktirdin, dedi. Gece yarısından önce dönemem.

Lamia'ya bir daha bakmadı. Ama Lamia'nın gözleri, onun gidişine bakıyordu. Sırtı kamburlaşmış, koca siyah bir kambur oluvermişti. Lamia onu bu kadar çökmüş görmemişti.

Kendisini terk edilmiş, ihanete uğramış, aldatılmış hissetti Lamia.

Meyve sepetini hazırlarken, oyalandı durdu. Talihi biraz yaver giderse, Şeyh'in odasına gittiğinde onu uyumuş bulabilirdi.

Sonuncu koridoru geçtiğinde, kalçalarında bir karıncalanma hissetti. Bu korku muydu? Bu arzu muydu? Ya da belki korku arzuyu kamçılamıştı. Şimdi de elleri titriyordu.

Gittikçe ağır ilerliyordu. Eğer yaratılanları koruyan bir Güç varsa onu, bu odaya asla ulaştırmazdı.

Kapı aralıktı. Sepetin ucuyla kapıyı usulca itti, içeriye baktı. Adam hasırının üzerinde uzanmıştı, sırtı dönüktü. Sağ elinde, mercan tespihi vardı. Nargilesini içmediği zamanlar bununla meşgul olurdu; birbirlerine çarpan tespih taşlarının çıkarttığı gürültü, suyun taşların arasından akarken çıkarttığı ses gibi huzur vericidir demeyi alışkanlık edinmişti.

Lamia ne tespihe ne de Efendi'nin küçük parmağındaki mühüre bakıyordu. Sadece göz ucuyla, kalın, erkeksi parmakların kımıl-

damadıklarını görebiliyordu. Bunun üzerine hızlandı, iki adım attı, yere diz çöktü ve sepeti koydu. Kalkacağı sırada, yüreği ağzına geldi. Narlardan biri yere düşmüştü, hafif bir gürültüyle yuvarlanıyordu ama Lamia'nın kulaklarında bu ses bir davul sesi gibi yankılanıyordu. Nefesini tutarak, narın, Efendi'nin yanına kadar yuvarlanmasını bekledi, narı almak için bir saniye daha bekledi.

Şeyh kıpırdadı. Döndü. Yavaşça, bir uyurgezer gibi. Ama dönerken, narı avucuna aldı. Hiç bakmadan, orada olduğunu hissetmişçesine...

— Amma geciktin. Neredeyse uyuyacaktım.

Saati tahmin etmek istercesine, gözlerini pencereye kaldırdı ama perdeler kapalıydı, hava da bulutluydu. Bir sonbaharın öğleden sonrasının gölgesinde, olabilecek saatti.

— Bana ne getirdin?

Lamia zorlukla doğruldu. Sesinde korku titreşimleri vardı.

— Üzüm, incir, alıç, birkaç elma ve bir de şu nar.

— Peki sana göre, getirdiğin bütün meyveler arasında en lezzetlisi hangisi? Gözü kapalı ısırabileceğim ve ağzımda bal tadı bırakacak olanı?

Dışarıda, bir bulut güneşi kapatmış olmalıydı, çünkü oda iyice kararmıştı. Öğleden sonranın başlangıcıydı ve geceye daha çok vakit vardı. Şeyh ayağa kalktı, en güzel salkımı, en etli taneyi aldı ve Lamia'nın yüzüne tuttu. Lamia dudaklarını araladı.

Üzüm tanesi ağzından girdiği sırada, erkek ona:

— Gülümsemeni istiyorum, dedi.

Lamia gülümsedi. Şeyh de onunla birlikte, tüm eylül meyvelerini paylaştı.

İKİNCİ GEÇİŞ

Çekirgeler Yazı

1821 yılında, Haziran ayının sonlarına doğru, şato kâhyası Gerios'un eşi Lamia, bir erkek çocuk doğurdu. Çocuğa önce Abbas sonra da Tanios adı verildi. Masum gözlerini açmasına fırsat kalmadan, köye hak etmediği lanetlerin yağmasına yol açtı.
Daha sonra kiçk *diye anılan odur ve herkesin bildiği bir yazgısı oldu. Bütün ömrü, birbirini izleyen geçişlerle doludur.*

Kfaryabdalı keşiş İlyas
"Dağ Tarihçesi"nden

(Tarihin akışına dönmeden önce, yukardaki satırlar ve özellikle "geçiş"diye çevirdiğim *"ubur"* sözcüğü üzerinde durmak istiyorum. Keşiş İlyas, hiçbir yerde bunun tanımını vermemiş. Ama sık sık bu sözcüğü kullanıyor. Anlamını ancak, parça parça, yorumlayarak çıkartabildim.
Örneğin *Tarihçe*'nin yazarı şöyle diyor: "Ayakkabıcının iğnesi köseleye nasıl girip çıkarsa, insan yazgısı da bizim içimizden öyle geçer." Bir başka yerde de şöyle diyor: "Korkunç geçişleri varlığımızı etkileyen ve ona şekil veren yazgı..."
Kısacası, "geçiş" yazgının bir işareti, acımasız, alaycı ya da esirgeyici bir müdahale, olağandışı bir yaşamın bir bölümüdür. Bu anlamıyla Lamia'nın günahı, Tanios'un hayatında ilk "geçiş" olmuştur, tüm diğerlerini oluşturan geçiş.)

I

Gerios geri döndüğünde, karanlık basmıştı. Gecenin karanlığı! Karısı, odaya dönmüştü bile, yatağa serilmişti. Birbirlerine bir şey söylemediler. Bunu izleyen haftalarda, Lamia ilk bulantılarını hissetmeye başladı. İki yıldan beri evliydi, yakınları, karnının boş olmasından endişe duyuyorlardı ve kaderi değiştirmesi için azizlere ve kocakarı ilaçlarına başvuruyorlardı. Gebeliği, herkesi sevindirdi ve kadınlar Lamia'nın çevresini daha bir sevecenlikle sardılar. Kimsenin aklına en ufak bir şüphe, en küçük bir dedikodu gelmiyordu. Sadece, Şeyha uzun süre ailesinin yanında kalıp mart ayında geri döndüğünde, Lamia'ya ilişkilerinde bir soğuma var gibi geldi. Gerçi Efendi'nin karısı herkese karşı mesafeliydi, köy kadınlarını küçük görüyordu, üstelik devanası gibi olmasına karşın yüzü süzülmüştü.

Köy halkı bu durumu alaya almakta gecikmedi. "Şeyhleri"nin her türlü kaprisini kabul ederlerdi de, bu yabancının, bu "sütü bozuğun", bu "Jord cehenneminden gelme cadının" şımarıklıklarını asla! Kfaryabda'yı beğenmiyorsa, varsın evine dönsündü!

Lamia Şeyha'nın bütün köye karşı öfkeli olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu, kendisini kötülemiş olmalıydılar. Lamia neler anlatıldığını merak ediyordu.

Çocuk güzel bir yaz günü doğdu. Güneşi, incecik bulutlar örtüyordu. Şeyh, manzaraya karşı açık havada kahvaltı etmek üzere, taraçaya halılar döşetmişti. Yanında *bouna** Butos, köyün diğer ileri gelenleri ve Gerios vardı. Biraz ötesinde, bir iskemlenin üstünde Şeyha oturmaktaydı. Kafasında sarılı "tantur"u, dizlerinin üzerinde

* Bölgede konuşulan arapçada peder, keşiş anlamında kullanılan sözcük (Y.H.)

oğlu ile! Rakının yardımıyla, herkes neşeliydi. Kimse sarhoş değildi ama neşe, sözleri ve davranışları hafifletmişti. Oradan uzak olmayan odasında, Lamia, ebenin yardımıyla çocuğu içinden çıkartmak için inliyordu. Ablası elini tutuyordu, büyük ablası, *huriye* denilen, keşişin karısı olan!

Küçük bir kız, konuklara doğru koşarak geldi, bekledikleri haberi getirmek üzere... bakışlarıyla kızı utandırmış olacaklardı, çünkü kız kızardı, yüzünü örttü, sonra gerisin geriye kaçmadan önce Gerios'un kulağına bir şeyler fısıldamakla yetindi. Habercinin telaşı kendisini ele vermiş, herkes anlamıştı ve Lamia'nın kocası, tek bir kez ciddiyetinden çıkarak yüksek sesle "Sabi!" diye haykırdı. Bir oğlan! Olayı kutlamak için kadehler doldu, sonra Şeyh kâhyasına :

— Ne ad takacaksın? diye sordu.

Gerios tasarladığı ismi tam söyleyecekken, Efendi'nin ses tonundan, Onun da söyleyeceği bir şey olduğunu anladı:

— Henüz düşünmedim, dedi. Doğmadan önce düşünmek istemedim...

Bu koca yalanın yanı sıra, uğursuzluk getirmesin diye doğmadan önce bir şey tasarlamaktan korktuğu inancını gösteren bir hareket yaptı, çünkü böylece bir oğlanın sağ doğacağı varsayılır, aksi halde henüz bahşedilmemiş bir şeyi olmuş farz etmekle Tanrı'nın gazabının çekileceğine inanılırdı. Şeyh:

— Benim her zaman sevdiğim bir isim vardır, dedi. O da Abbas'tır.

Gerios, Efendi'nin her söylediğine kafa sallama alışkanlığı ile, daha isim söylenir söylenmez, kararını verdi ve:

— Abbas olsun! dedi. Daha sonra çocuğa, adını Şeyhimizin taktığını söyleriz.

Sevinçli bakışlarını, herkesin onayını almak üzere, çevresinde dolaştırdığında, keşişin kaşlarını çattığını, Şeyha'nın aniden çocuğunu kucağında sıkarak anlaşılmaz bir öfkeye kapıldığını fark etti. Şeyha ölü gibi bembeyaz kesilmişti, eli yüzü kesilecek olsa, neredeyse bir damla kan akmayacaktı.

Gerios'un bakışları bir an onun üzerinde takılı kaldı. Birden, anladı. Nasıl olmuştu da bu adı kabul etmişti? Üstelik, nasıl olmuştu da Şeyh bu adı önerebilmişti? Sevinç ve içki, her ikisinin de zihnini allak bullak etmiş olmalıydı.

Bu sahne, belki de sadece birkaç saniye sürdü, ama o andan itibaren, çocuk için, yakınları için, bütün köy için her şey altüst ola-

caktı. *Dağ Tarihçesi*'nin yazarı: " O gün herkesin yazgısı yazıldı, geriye, yazılanı dürmek kalıyordu" der.

Şeyh'in, üstelik anında düzeltilen bir dalgınlığı yüzünden bu kadar sızlanma niye?

Kfaryabda'da yüzyıllardan beri, verilen isimler konusunda belirli âdetler vardı. "Aşağıdakiler" diye çağrılan köylüler, oğullarına: Burros, Bulos, Gerios, Rukoz, Hanna, Frem ya da Aziz Petrus'a ithafen Wakim, Paul, Jorj, Efrayim, Roch, Jean veya Joahim diye isim takarlardı. Bazen Tevrat'tan da esinlenirlerdi: Eyüp, Musse, Tubiyya, Job, Musa ve Tobi gibi.

Şeyh'in ailesinde, yani "Yukardakiler"de, farklı adetler vardı. Oğlanlara, geçmişteki zaferleri ve gücü anımsatan isimler takılırdı: Zakir, Raad, Hüsnü gibi. Bunlar "kaya", "yıldırım" "kale" demeye gelirdi. Yine, İslam tarihine ait adlar da takılırdı; Şeyh'in ailesi yüzyıllardır Hıristiyandı ama bu, cetleri arasına Peygamberin amcası Abbas'ın bulunmasını engellememişti. Zaten sütunlu salonun duvarında, tam Şeyh'in her zaman oturduğu yerin üstünde, Halife de olsa soyu asil Mekke sülalesine değil de Asya'daki bozkırların derinliklerine dayanan İstanbul'daki Sultan dahil olmak üzere, pek çok taçlı başı imrendirecek bir soy ağacı vardı.

Şeyh oğluna, babasınınadı Raad ismini vermişti. Kendisine gelince, bunu açıklamak kolay olmasa da, adı Francis idi. Evet, Şeyh Francis. Ne savaşçı cetlere ne de Peygamber sülalesine ait bir isim! Hatta, daha çok köylülerin taktıkları aziz adlarından biriydi. Ama bu işin sadece görüntüsüydü. Burada azizlere, Aziz François des Sales'e ya da Aziz François d'Assise'e atıfta bulunulmuyordu. On altıncı yüzyıldan beri ailede pek çok "Şeyh Francis" olmuştu. Fransa Kralı, Muhteşem Süleyman'dan Doğu'daki Hıristiyanlar ve kutsal topraklar hakkında bir gözetim hakkı kopartıp, Dağ'daki büyük ailelere, koruyucuları olduğunu yazdığı günden itibaren!Bu yazıyı alanlardan biri de, bizim şeyhimizin atalarındandı ve bu haberi, ilk çocuğu doğduğu gün almıştı. Ona da Francis adını vermişti.

Şimdi verdiğim bu bilgilere bugün gerek görülse bile, o tarihte yaşamış olan köylülerin buna hiç ihtiyaçları yoktu.

O tarihte, köylülerden hiçbiri, Şeyh'in, Lamia'nın oğluna, ailesinin en şanlı isimlerinden birini vermesini basit bir şey olarak karşılayamazdı. Gerios, daha şimdiden Kfaryabda'da yer yeri oynatacak dedikoduları duyar gibiydi! Utancını nerelerde saklayabilirdi?

Çocuğu görmek için masadan kalktığında, hiç de mutlu ve gururlu bir baba görüntüsüne sahip değildi, bıyıkları sarkmış, Lamia'nın odasına giderken dik yürüyemez olmuştu.

Odada, koşuşup duran on kadar kadın vardı. Şaşkınlığını sevincine veren kadınlar, Gerios'u çocuğun uyuduğu beşiğin önüne doğru ittiler. Başı, şimdiden, keten bir başlıkla örtülmüştü.

— Sağlıklı görünüyor, diye mırıldandılar. Allah bağışlasın!

Sadece keşişin karısı, erkeğin yüzünü fark edebildi:

— Endişeli görünüyorsun. Ailen büyüdüğü için mi? diyebildi.

Gerios, hareketsiz ve suskun durdu.

— "Adını ne koyacaksın?"

Gerios şaşkınlığını belli etmemek istedi ama ondan, Huriye kadından bir şey saklamak olmazdı. Tüm köylüler, hatta Şeyh üzerinde hakkı vardı, susamazdı. Adı Saide idi –ama artık kimse onu böyle çağırmıyordu– ve tıpkı kız kardeşi Lamia'nın on yıl sonra olacağı gibi, Kfaryabda'nın en güzel kızıydı. Sekiz ya da dokuz çocuğu, onu yıpratmış, şişmanlatmış, gençliğini almışsa da, albenisinin varlığı, alaylı ve otoriter bakışlarından okunur olmuştu.

— Yemek yiyorduk ve Şeyh, adının Abbas olmasını önerdi.

Gerios, heyecanını gizlemeye çalıştı ama son sözü bir inleme gibi çıktı. Huriye kadın, şaşkınlığını belli etmedi. Hatta eğlenmiş göründü:

— Tam senin Şeyh'ine göre iş! Hiç düşünmeden gönlündekini bağışlar. Senin işini beğeniyor, sadakatini beğeniyor, dürüstlüğünü beğeniyor, sana bir kardeş gözüyle bakıyor ve ailesinden bir ad vermekle seni onurlandırdığına inanıyor. Ne var ki köyde, buna o gözle bakılmaz.

Gerios, insanların buna ne diyeceğini sormak için dudaklarını araladı ama ağzından hiçbir ses çıkmadı. Keşişin karısı devam etti:

— Gerios, yukarda oturduğu için bize sırt çeviriyor, oğluna bizimkiler gibi bir ad takmak istemiyor diyeceklerdir. Sana ve karına kızacaklar, dilleri durmayacaktır. Zaten durumunu kıskanıyorlardı...

— Belki de haklısın Huriye Kadın, yalnız Şeyh'e bundan onur duyduğumu söyledim bile...

— Onu gidip bul, Lamia'nın gizlice niyet etmiş olduğunu söyle. Çocuğa ne ad takmak istiyorsun?

— Tanios.

— Güzel. Annesinin, çocuk sağlıklı doğarsa, adının Tanios olması için adakta bulunduğunu söyle.

— Haklısın. Böyle söylemeli. Yarın gidip konuşurum. Yalnız kaldığımızda.

— Yarın çok geç olur. Hemen şimdi git, yoksa Şeyh sağda solda Abbas demeye başlar bile. Bu isimden de vazgeçmez.

Gerios, ömründe ilk defa efendisine karşı çıkacağı için hasta gibi geri döndü. Kafasında, uzunca bir açıklama hazırlığı içinde, Şeyhin karşısına çıktı. Konu çok kolay çözümlendi:

— Adak kutsal bir şeydir, unut gitsin! Bundan böyle adı Tanios olacak.

Köyün efendisinin de bu ara düşünecek vakti olmuştu. Özellikle Şeyha ayağa kalkıp, çocuğunu yerden, oğlanı bağırtacak kadar sertlikle alıp, konuklara tek bir söz söylemeden odasına çekilmesinden sonra!

Gidip odasına, daha doğrusu odasının balkonuna kapanmış ve gün boyu, ihtiyatsız sözcükler savurmuştu. Kendini hiçbir zaman bu kadar aşağılanmış hissetmemişti. En büyük Dağ sülalesinin bir kızı olarak şımartılmış iken, şimdi bu delikte ne arıyordu?Bütün dünyaya kızıyordu hatta günah çıkarttığı Patriğe bile!Bu evliliği düzenleyen o değil miydi?

Sabah, şafak vakti, bu lanet olası şatodan, oğluyla ayrılmaya karar verdi. Şayet biri onu önleyecek olursa, babasına ve ağabeylerine bir haberci gönderir, onlar da ellerinde silahları, artlarında adamlarıyla gelip onu kurtarırlar ve Şeyh'in şatosunu yerle bir ederlerdi. Bugüne kadar her şeyi sineye çekmişti. Ama bu sefer iş, köylü kadınlarıyla kaçamak yapmak değildi, bu farklıydı. Bu adam, çatıları altında oturan bir kadından bir çocuk edinmiş, yetmiyormuş gibi bir de ona, kimse gerçek babasının kimliğinden kuşkulanmasın diye, anlı şanlı atasının adını vermişti.

Bunu evirip çevirip anlamaya, tekrar uysal bir kadın gibi olmak için mazeretler bulmaya çalışıyordu ama boşuna! En basit köylü kadını bile, böyle bir hakarete uğrasa, intikam almayı düşünürdü. O, ünlü ve güçlü bir derebeyinin kızı, o mu kendini ezdirecekti?

Bunun üzerine başındaki *tanturu* iki eliyle tuttuğu gibi yere fırlattı. Saçları döküldü. Yağlı yüzüne, gözyaşları arasından bir gülümseme yayıldı. "Köy kadınları ise, parmakları tarçına ve kimyona batmış, doğan bebeğin onuruna, yortu günlerinin *meghli*'sini hazırlamaktaydılar.

II

Tanios'un doğumunun ertesi günü Şeyh, Gerios ve Kfaryabda'nın ileri gelenlerinden bazılarıyla ava gitti. Dönüşünde, hizmetçilerden biri, Şeyh'e, herkesin önünde ve yüksek sesle, Şeyha'nın aniden Jord'a gittiğini söyledi. Çocuğunu da beraber götürdüğünü ve söylenerek bir daha dönmeyeceğini mırıldandığını haber verdi.

Çoğu insan, Efendi'nin, karısının yokluklarından hoşnut olduğunu bilirdi, gitmek istediğini söylese, onu engellemeyeceğini de... Ama işin bu biçimde, herkesin önünde tebliğ edilmesi ve Şeyh'in terk edilmiş bir koca durumuna düşmesi, işte buna tahammül edemezdi. Onu saçlarından sürüklemek de gerekse, şatoya geri getirecekti!

Adına Bsat-er-rih yani "Rüzgâr kilimi" denilen en iyi atını hazırlattı, yanına en iyi binicilerinden ikisini aldı ve yüzünü bile yıkamadan yola çıktı. Kayınpederinin konağına vardığında, karısının atlarının eğerleri henüz alınmamıştı.

Şeyha, genç kızlık odasına kapanmış, annesi ve babası arkasından gelmişti. Şeyh hemen yanlarına gitti. Üstünlük taslayarak hemen söz aldı:

— Tek bir söz etmeğe geldim. Karım, babam kadar saydığım güçlü bir adamın kızı. Ama şimdi karımdır ve Sultan'ın kızı bile olsa, evini iznim olmadan terk etmesini kabul edemem!

— Benim de söyleyecek tek bir sözüm var, dedi kayınpeder. Ben kızımı saygıdeğer bir ailenin oğluna verdim, ona iyi davransın, onu saysın diye. Buraya yıkılmış olarak dönsün diye değil!

— İsteyip de alamadığı bir şey oldu mu?İstediği kadar hizmetçisi, ona hizmet etmek için tek bir sözünü bekleyen onlarca köylü

kadın yok mu? Söylesin, madem ki babasının evinde bulunuyor, çekinmeden söylesin.

— Onu belki bir şeyden yoksun bırakmadın ama onu aşağıladın. Ben kızımı, ihtiyaç içinde olmasın diye evlendirmedim. Ben onu büyük bir ailenin oğluyla, babasının evinde sayıldığı kadar sayılsın diye evlendirdim.

— Erkek erkeğe görüşebilir miyiz?

Kayınpeder, kızını alıp çıkması için karısına işaret etti. Kapıyı kapattıktan sonra ekledi:

— Bana, köyünde hiçbir kadına rahat vermediğini söylemişlerdi ama biz evlenince uslanacağını ummuştuk. Yazık ki, canı çıkmadıkça huyu çıkmayan insanlar vardır. Eğer ilacı buysa, bu ülkede bunu giderecek binlerce hekim var.

— Beni kendi evinde ölümle mi tehdit ediyorsun? İyi öyleyse, öldür beni! Yalnız, silahsız geldim. Senin adamların her yerde. Onları çağırman yeter.

— Seni tehdit etmiyorum, ama anlayacağın dil nedir diye düşünüyorum.

— Seninle aynı dili kullanıyoruz. Senin yapmadığın hiçbir şey yapmadım. Senin köyünde kaç kez dolaştım ve sokaklardaki çocukların yarısının sana benzediklerini gördüm. Senin köyündeki ünün neyse, benimkisi de o! Babalarımız ve dedelerimiz de aynı üne sahiptiler. Sırf kızın gelip burada ağladı diye, beni kınayacak değilsin ya! Sen köy kadınlarına tohumunu ektin diye, karın evi terk etti mi?

Konuşma etkili olmuş olacak ki, Jord ülkesinin Büyük Efendisi uzun süre söyleyecek şey bulamadı. Konuşmaya başladığında, daha ağır ve daha alçak sesle konuştu.

— Hepimizin kusuru vardır, ben Aziz Maron değilim sen de Münzevi Simeon değilsin. Ancak ben, kâhyanın karısı uğruna karımı asla ihmal etmedim, ve asla çatımın altındaki bir kadını gebe bırakmadım. Hele de bir kadının benden bir oğlu olmuşsa, ona atalarımdan en şanlısının adını vermezdim.

— O çocuk benden değil!

— Herkes, aksini düşünüyor.

— Herkesin ne düşündüğünün önemi yok. Ben biliyorum. Herhalde bilmeden bu kadınla yatmadım ya!

Kayınpeder tekrar, durumu değerlendirmek istercesine durdu, sonra kapıyı açıp kızını çağırdı.

— Kocan, o kadınla aralarında bir şey geçmediğine beni inandırdı, dedi. Öyle diyorsa, öyledir.

Şeyha'nın annesi, ki kızı kadar cüsseliydi, söz aldı ve:

— O kadının çocuğu ile gitmesini istiyorum, dedi. Kfaryabda Şeyhi atıldı:

— Bu çocuk oğlum ise, onu atmam canavarlıktır. Oğlum değilse, öyleyse kusurum ne? O kadının kusuru nedir? Kocasının ve oğlunun kusuru nedir? Onları hangi suçtan cezalandıracağız?

Şeyha, büyük havalara bürünerek:

— O kadın çıkmadıkça şatoya dönmeyeceğim, dedi.

Şeyh cevap verecekken, ev sahibi söz aldı:

— Baban ile kocan görüştüğünde, sana susmak düşer, dedi.

Karısıyla kızı, korkulu gözlerle ona baktı. O ise, onlara dikkat bile etmeden, damadına döndü, elini omzuna koydu ve:

— Bir hafta içinde karın evine dönecek, dedi. İnat edecek olursa, onu ben getireceğim. Ama yeterince gevezelik ettik, haydi gel, konuklarımız kavga ettiğimizi sanacak! Sizler de hanımlar, bize öyle bakıp duracağınıza, mutfağa gidin de yemek hazır mı bakıverin! Bunca yoldan sonra, onu aç bırakacak olursak, damadımız hakkımızda ne düşünür? Serkis'in kızını çağırsınlar, bize gelip bir ataba söylesin. Nargilelerimizi hazırlasınlar, hele de Acem tütününü unutmasınlar!

Şeyh döndüğünde, bütün köy, karısının gidişi, onun gidişi, tabii Lamia ile oğlu, ona takılan isim konularında çalkalanıp duruyordu. Ama Şeyh hiç umursamadı, onun endişelendiği başka şeydi. Kayınpederi! Bütün Dağ'da sayılan, ürkülen bu adam, hangi nedenle gelip de ondan yana olmuştu? Oysa, az öncesinde onu ölümle tehdit etmişken? Söylediklerinin etkili olduğuna inanması zordu. Onların kitabında her şey, dişe dişti. Bu kez böyle bir şey olmamışsa, korkmak gerekirdi.

Ona hoşgeldin demeye gelen köylülere, Şeyh kısa kısa cevaplar veriyor, karısından ve kayınpederinden büyük bir dikkatle söz ediyordu.

Dönüşü birkaç saat olmuştu ki, Huriye Kadın sütunlu salona dikkat çeken bir giriş yaptı. Üzeri mor ipek örtüyle örtülü bir şey taşıyordu ve Efendi'nin yanına kadar geldikten sonra, yüksek sesle:

— Şeyhimizden isteyeceğim bir şey var. Yalnız kaldığımızda, dedi.

Orada bulunanlar, çıkmak için ayağa kalktılar. Efendi'nin söy-

leyebileceği bir şey olmadan, salonu böylesine ancak Huriye Kadın boşaltabilirdi. Hatta Şeyh:

— Bu kez ne istiyorsun? diye sorduğunda eğlenir görünüyordu.

Bu sorusu, erkeklerin dışarıda da sürdürdükleri kahkahalarına yol açtı.

Çünkü geçen defa olanları bilmeyen kalmamıştı.

Bundan on iki yıl önceydi, bu cüsseli kadın o zaman genç bir kızdı ve Şeyh onun, yanında ailesi olmadan, bir şey istemeye geldiğini görünce şaşırmıştı. Şeyh'i yalnız görmek istemişti.

— Senden bir iyilikte bulunmanı istiyeceğim, karşılığında ve rebileceğim hiçbir şey yok.

İsteği basit değildi: O tarihteki ihtiyar keşişin oğlu, kuzeni Butros ile sözlüydü ama babasının yerini almak için manastırda tahsile giden genç adam, bir İtalyan papazı tarafından fark edilmiş, o da Butros'u, Avrupa'da olduğu gibi papaz olmak için bekâr kalmak gerektiğine inandırmış ve Tanrı katında bekârlık kadar makbul bir şey olmadığını söylemişti. Hatta, kadınlardan uzak kalırsa onu Roma'ya Büyük Seminer'e göndermeye söz vermişti. Dönüşünde, piskopos olabilirdi.

— Piskopos olmak için senin gibi bir kızdan vazgeçmek... bu Butros aklını yitirmiş olmalı!

Genç kız, pek hafif biçimde kızararak:

— Ben de öyle düşünüyorum dedi.

— İyi de, benim ne yapmamı istiyorsun?

— Şeyh'imiz onunla konuşmanın bir yolunu bulur. Butros yarın babasıyla şatoya çıkacakmış... Gerçekten de ihtiyar keşiş, oğlunun koluna yaslanarak gelmiş ve Şeyh'e oğlunun parlak bir şekilde okuduğunu, üstlerinin kendisini fark ettiklerini, hatta bir İtalyan papazının onu, Papa'nın ülkesi "Rumeli"ye götürmeyi vaadettiğini anlattı.

— Bundan böyle köyümüzde hizmetkârınızdan çok daha ehil bir keşiş olacak.

Yaşlı adam, Şeyh'ten güler bir yüz ve cesaret verici sözler bekliyordu. Çatık kaşlar ve sıkıntılı bir sessizlikle karşılaştı. Sonra da şu sözleri duymak zorunda kaldı:

— Sen, uzun bir ömürden sonra bizi terk ettiğinde, *bouna*, artık keşişe ihtiyacımız olmayacak.

— Nasıl olur?

— Bu uzun süre önce kararlaştırıldı. Ben, benimkilerle ve tüm diğer beylerle Müslüman olmaya karar verdik.

O sırada odada bulunan dört-beş kişi ile Şeyh arasında kaçamak bir bakışına oldu ve odadakiler kafalarını onaylarcasına sallayıp durdular.

— Bunu, seni üzmemek için, senin sağlığında yapmayacağız ama aramızdan ayrılır ayrılmaz, kilise camii olacak bizim de keşişe ihtiyacımız olmayacak.

Genç papaz adayı dehşete düşmüştü, bütün dünya çevresinde dönüyordu. Ama ihtiyar, heyecanlanmış görünmüyordu, o Şeyh'ini tanırdı.

— Sorun nedir Şeyh Francis?

— Artık hiçbir şey doğru gitmiyor. Bizden biri ne zaman Trablus'a, Beyrut'a, Şam'a ya da Halep'e gidecek olsa, eziyet görüyor. Ya, şu rengi değil de bu rengi giydiği, ya soldan değil de sağdan yürüdüğü için eleştiriliyor. Yeterince acı çekmedik mi?

Genç adam:

— Dini için çekmek sevaptır! diye atıldı.

— Roma bizi tanımazken, ne diye Papa'nın dini için ölelim?

— Nasıl yani?

— Geleneklerimize hiç saygıları yok. Görürsünüz, bir gün gelir bize bekâr papazlar gönderirler, onlar da karılarımıza imrenerek bakarlar, hiçbir kadın günah çıkartmaya cesaret edemez ve diz boyu günaha bulanırız.

Genç adam, nedenini anlar gibiydi. Müdahale etmeyi gerekli gördü:

— Fransa'da bütün papazlar bekârdır. Hem de iyi Hıristiyandırlar!

— Fransa, Fransa'dır. Burası da burası! Bizim hep evli keşişlerimiz oldu ve onlara köyün güzel kızlarını verdik, gözleri doysun da başkalarının karılarına bakmasınlar, diye.

— Tahrike kapılmamasını bilen erkekler vardır.

— Karıları yanlarında olursa daha kolay kapılmazlar!

Orada bulunanlar durmadan kafa sallıyorlardı. Hele Şeyh'in gerçek niyetini anladıktan sonra. Efendi konuşmayı sürdürdü:

— Dinle oğlum, seninle açık konuşacağım. Söylediklerimi de bir daha tekrar etmeyeceğim. Evli olduğu halde, bütün Roma'dan daha dindar olan baban gibi dindar bir adam olmak istiyorsan, köye ve köylülere hizmet etmek istiyorsan, onun yolundan git. Ama

eğer amacın piskopos olmaksa, tutkun bu köye sığamayacak kadar büyükse, ister Roma'ya, ister İstanbul'a git ama bil ki, ben ölmedikçe buraya adımını atamazsın.

Konuşmanın fazla ileri gittiğini düşünen yaşlı keşiş, bir çıkış noktası bulmak istedi.

— Şeyhimiz ne istiyor? Onu görmeye geldikse, öğütlerini dinlemek için geldik.

— Kimse dinlemek istemezse, öğüt vermek niye?

— Konuş Şeyhim, dediğini yaparız.

Bütün bakışlar Butros'a yönelmişti. Bunca baskının altında, o da başıyla onaylamak zorunda kaldı. Bunun üzerine Şeyh, muhafızlarından birine yaklaşması için işaret etti ve kulağına bir şeyler söyledi. Adam birkaç dakika yok oldu sonra yanında Saide ve ailesi olduğu halde geri geldi.

O gün geleceğin keşişi, şatodan nişanlanmış olarak ayrıldı, Roma'da seminere devam etmek ve ileride piskopos olmak artık söz konusu değildi. Bunun için bir süre Şeyh'e kinlendi. Ama Huriye Kadınla yaşamaya başlar başlamaz, velinimetine sonsuz bir minnet duydu.

Keşişin karısı o gün geldiğinde, Şeyh'in anımsatmaya çalıştığı işte buydu! Baş başa kaldıklarında Şeyh takıldı:

— Geçen sefer Butros'un elini istemiştin, bu kez ne istiyorsun?

— Bu kez senin elini istiyorum Şeyh!

Şeyh şaşkınlığından kurtulmadan önce, Huriye Kadın elini yakalamıştı, sonra da bu eli, elinde tuttuğu örtülü şeyin, örtüsü altına götürmüştü. Bu bir İncil'di. Şeyhin elini İncil'e bastırdı. Başkası olsa, kızıp terslenirdi ama onunla kuzu gibi uysaldı . Bu kadının ağırlığı onda her zaman hoşuna giden bir hayranlık uyandırmıştı.

— Farz et ki günah çıkartıyorsun, Şeyh!

— Ne zamandan beri bir kadına günah çıkartılıyor?

— Bugünden beri.

— Kadınlar sır saklamayı öğrendikleri için mi?

— Söyleyeceklerin buradan çıkmaz. Ben de dışarıda, kız kardeşimi korumak için yalan söylemek zorunda kalırsam, yalan söylerim. Ama senin bana gerçeği söylemeni istiyorum.

Şeyh uzunca bir süre sessiz kaldı. Elini çekmeden önce, bıkkın bir ifade ile:

— O çocuk benden değil, öğrenmek istediğin buysa! dedi.

Belki başka şeyler de söyleyecekti ama kadın fırsat vermedi,

kendi de bir şey söylemedi. İncil'i tekrar örtüsüne örterek, dışarı çıktı.

Şeyh, bir eli Kutsal Kitap'ta iken, yalan söyleyebilmiş midir? Sanmıyorum. Ancak, Huriye Kadının içeride olanları tam olarak köy halkına naklettiğini gösteren bir şey de yok. Köylülere, kendisinin takdir ettiği kadarını söylemeyi kararlaştırmış olabilirdi.

Ona inanmışlar mıydı? Belki değil. Ama her biri Huriye Kadın'ın söylediklerinin gerçek olmasını isterdi.

"Çekirgeler" yüzünden.....

III

Şeyha, ağustosun ilk haftasında Kfaryabda'ya döndüğünde yalnız değildi. Babası da beraberdi, ama aynı zamanda beş ağabeyi, altmış sipahi ve üç yüz piyade birlikte gelmişti. Yine, yaverler, nedimeler, hizmetçiler, uşaklar da kafiledendi. Topu topuna altı yüz kişi.

Şato muhafızları, köylüleri silaha çağırmaya davrandılarsa da Şeyh izin vermedi, sakin olmalarını, güleryüz göstermelerini istedi; görünüşüne karşın, bu sadece bir nezaket ziyaretiydi. Kayınpederini saygıyla karşılamak üzere kapıya çıktı.

— Söz verdiğim gibi, kızımla birlikte geldik. Kuzenlerimiz de birlikte gelmek istediler. Ben de onlara, "Şeyhin ülkesinde, her zaman kıvrılıp yatacak bir yer, açlığını giderecek iki zeytin bulunur," dedim.

— Evinizde, aileniz arasındasınız.

Büyük Jord derebeyi adamlarına döndü ve:

— Duydunuz ya, burada evinizdesiniz, dedi. Damadımın cömertliğini bilirim.

Bu sözler, endişeleri gidermek üzere, fazlasıyla alkışlandı.

İlk günü bir hoşgeldin şöleni düzenlendi. Âdet böyleydi. İkinci günü, bütün bu insanları doyurmaya devam edildi, üçüncü günü de, dördüncü günü de, beşinci günü de... Yeni yıl ürünü henüz depolanmamıştı ve günde bir bazen iki şölen yüzünden, şatonun kileri çabucak boşaldı. Ne bir damla zeytinyağı, ne şarap ya da rakı, ne un, ne kahve ve şeker, ne de kavurma kalmıştı. Zaten o yılın mahsulü bereketsizdi, her gün kesilen danaları, keçileri, koyunları, kümes hayvanlarını gördükçe, köyümün insanları, kıtlığın kapıda beklediğini düşünür olmuşlardı.

Neden harekete geçmediler? Ne cesaretleri eksikti ne de onları durduran, "konuklara ayıp olur" görüşü! Yo, hayır, bu konuklar, bile bile konukseverliklerini istismar ettiklerine göre, her birini teker teker, memnunlukla şişlerlerdi. Ancak olay, nezaket ölçüleriyle değerlendirilemeyecek kadar garipti. Tam olarak o çerçeveye sığmasa da, yine de bir aile kavgasıydı. Büyük Jord derebeyi, kendine saygısızlık etmiş olan damadına kendine göre bir ders veriyordu ve bunu en iyi belirten de, olanlardan sızlanan bir kadına verdiği cevapla, Şeyha'nın kendisi olmuştu: "Git efendine söyle; bir hanımefendinin refakatindekilere bakacak gücü yok idiyse, köylülerinden biriyle evlenseydi!" İşte "konuklar" da bu görüşteydi. Halkı katletmeye, köyleri yakmaya, şatoyu yağmalamaya gelmiş değillerdi... sadece ev sahiplerinin köküne kibrit suyu koymaya gelmişlerdi.

Bu durumda da, onlar için kahraman en iyi dövüşen değil, en çok yiyen idi. Her şölende, çevresindekilerin alkış ve teşvikleriyle, kim daha çok katı yumurta yiyecek, kim kendi başına bir testi şarabı içecek ya da bir tepsi dolusu kebbe yiyecek diye yarışırlardı. Yani ziyafet âlemleriyle intikam!

Şu içki âlemlerinden, her birinin boğazına yapışmak için yararlanılsa ya? Kfaryabda halkının savaş bilgisi vardı, kaç kez, adamlardan biri gelip Şeyh'in kulağına eğilmiş ve izin istemişti: "Onları öldürecek değiliz, onlara iyi bir kötek çekip, soyacağız sonra da çırılçıplak ağaca bağlayacağız, ya da kursaklarındakini çıkarsınlar diye, ayaklarından sallandıracağız. "

Ama her seferinde Şeyh şu cevabı veriyordu: " Elini silaha atan ilk adamı ben haklarım. Sizin hissettiklerinizi, ben de hissediyorum; size acı veren, bana da acı veriyor, sizin yapmak istediğinizi ben de yapmak istiyorum. Dövüşmeyi bilirsiniz, ama burayı mezbahaya çevirmek, kendi ülkemde bitmez tükenmez intikamlar yolunu açmak, hele de bizden yirmi kat fazla adama sahip olan kayınbabamla karşı karşıya gelmek istemiyorum. Bu heriflere karşı sabır göstermediğimiz için, bu köyün, kuşaklar boyu, dul kadınlarla dolmasını istemiyorum. Tanrı'ya güvenelim. Cezalarını verecektir. "

Gençlerden birkaçı, şatodan söylenerek ayrılmıştı. Aslında, Tanrı'ya sığınan keşiş, savaşan da Şeyh olurdu her zaman... Ama çoğu, Efendi'nin düşüncesini paylaştı ve kimse, ilk kan döken olmak istemedi.

Bunun üzerine, bir başka yol denendi, köyde fıkralar türetil-

meye başlandı. Bunların çoğu, Jord derebeyine aitti. Bir dil sürçmesiyle, "çorak tepeler" anlamına gelen Jord sözcüğü yerine, "çekirgeler" anlamına gelen jrad sözcüğü kullanılıyor ve çekirgeler derebeyinden söz ediliyordu. O tarihte nükteler de şiir ile söylenmekteydi. Şunun gibi:

" Sanki daha önce çekirgelerden çekmemişim gibi,
Neden kaderime küstüğümü soruyorlar.
Geçen yıl tarlamı basmışlardı gerçi
Ama koyunları yutmuyorlardı bu seferkiler gibi. "

Her gece, ozanlar Jord insanlarına ateş püskürüyor, şivelerini, giyimlerini, ülkelerini, derebeylerini alaya alıyor, erkekliklerini kuşkuyla karşılıyor ve en önemlisi, geçmiş ve gelecek cengâverliklerini un ufak ederek onları sadece akıllarda yıllarca kalacak birer etobur durumuna indirgiyorlardı. Ama en acımasızca ele alınan, Şeyha idi. Çocukların önünde olmasına aldırmaksızın, onu en rezil biçimde tanımlıyor, sonra deliler gibi gülüyorlardı.

Buna karşın hiç kimse, Lamia'yı, kocasını ya da çocuğunun kuşkulu meşruluğunu alaya almaya kalkışmıyordu. Hiç kuşku yok ki, tüm bu olaylar olmasaydı, Şeyha gitmekle yetinse ve giderken birkaç imalı söz sarf etseydi, söylentiler ve anlamlı bakışlar, Gerios ile ailesini kahreder ve onları göçe zorlamış olurdu. Ama bu biçimde, bütün köye savaş ilan etmekle, onu fakirleştirmek istemekle, aç bırakmaya kalkışmakla, Jord ülkesinin derebeyi istediğinin tam tersi bir sonuç aldı. Lamia'nın namusundan ve çocuğunun meşruluğundan kuşku duymak, artık " çekirgeler"e hak vermek anlamına geliyordu. Böyle bir tutumda bulunan, bütün köyü karşısına almış oluyordu ve aralarında onun gibisine yer yoktu.

Gerios bile, isim olayından sonra köyün alaya aldığı biri durumuna düşmüşken, şimdi yanına geliyor, onu kutlamak istercesine kucaklıyorlardı. Ne için kutlamak? Görünüşte bir oğlu olduğu için! Ama aslında, herkes ne olduğunu tam anlatamasa bile, gerçeği yüreğinin derinliklerinde hissediyordu: Onu suçladıkları günah, köylülerin kafa tutmak amacı ile, ihtiyatsız bir âşık, ihanet eden bir kadın ya da aldatılmış bir koca da olsa, savunulması gereken bir kahramanca eylem olup çıkmıştı.

Aldatılmış koca deyince, Gerios, "çekirgeler" gelir gelmez ve gidene kadar, karısını ve kırk günlük oğlunu alıp bacanağı keşişin evine gitme akıllılığını göstermişti. Kaldıkları oda, Kilisenin av-

lusuna açılıyordu. Orada, insanlar sonu gelmez bir kuyruk, iki yıldır şatoda kabul ettiklerinden çok daha fazla sayıda bir kalabalık oluşturarak bebeği görmeğe, hele de yeni anneler, kardeşlik göstergesi olarak, bir kez de olsa bebeği emzirmeye gelmişlerdi.

Çoğu insan, bu aşırı iyilikseverliğin, "çekirgeler" gittikten sonra da devam edip etmeyeceğini sorabilmeliydi.

"Tarihçe" diyor ki: "Kara bulutlar, sonunda Büyük Jord'un çorak tepelerine doğru uçup gitti... . "

O mutlu günden bir gün önce, söylentiler yayılmış ama köylüler inanmamışlardı. Altı acı haftadan beri, her gün gidecekleri söyleniyor, her gece umutlar suya düşüyordu. Genellikle bu haberler şatodan, hatta Şeyh'in ağzından yayılıyordu ama kimse ona, bu yalanlarından ötürü kızmıyordu. "Ne derler? Kötü günler, yapay ışıklar aşıla aşıla geçermiş. Tıpkı dağda, ilkbaharda, bir akarsudan karşı tarafa geçilmek istendiğinde, bir kaygan taştan diğerine geçildiği gibi. "

Ama bu kez, Şeyh, "konuklarının" gerçekten gitmek niyetinde olduklarını sezmişti. Kendi şatosunda, kısmen hapsedilmiş durumdaydı ama yine de görünüşü kurtarmaya çalışıyor ve her sabah kayınpederini, vadiye bakan, bir iç balkon durumundaki *liwan*'a kahve içmeye davet ediyordu. Ama vadi yerine, konukların çadırlarından başka bir şey görünmez olmuş ve şatonun çevresi tam bir göçebe obasına dönmüştü.

Kayınpederle damat, birbirlerine bala bandırılmış taşlar atadurdukları bir sırada, Şeyha, büyükannesine bırakılan oğlunu özlediğini söylemek üzere geldi. "Çekirgeler" Beyi çok içten bir tepki gösterir gibi yaptı:

— Nasıl? Kocan buradayken, gitmek için benden mi izin alıyorsun?

Söz konusu koca, o zaman çilenin bittiği, ceza ziyaretinin sonuna gelindiği izlenimini aldı. Hem sevindi hem kaygılandı. Tam ayrılacakları sırada ve de bir anı bırakmak üzere güruhun köyü yakıp yıkmasından korktu. Köyde pek çok kişi de aynı korkuyu duyuyordu ve bu yüzden kurtuluş gününün ne zaman olduğunu sormaya cesaret bile edemiyordu, kansız yağma günlerinin devam etmesini yeğleyecek kadar...

Olaylar, bu kaygıları boşa çıkarttı. Tüm korkulara karşın, çekirgeler hemen hemen düzenli bir biçimde çekildiler. Eylül ayının sonuydu, bağlar bahçeler "ziyaret edilmiş" ve tam anlamıyla yerle

bir edilmişti. Ama buna kimse mani olabileceğini düşünmemişti. Buna karşın kimse ölmemiş, hiçbir yer yıkılmamıştı. Onlar da bir *"thar"* yani bir kan davası yaratmak istemiyorlardı; sadece damat beye pahalı bir ceza vermek istemişler, bunu da yapmışlardı. Hatta, Şeyh ile kayınpederi, kapının önünde birbirlerine, alaycı bakışlar arasında, sarılmışlardı. Şeyha'dan duyulan tek söz: "Kış sonunda geleceğim" oldu. Ama bu kadar kalabalık bir heyetle mi geleceğini belirtmedi.

O kış, bütün ülkede kıtlık oldu ve bizim köyümüz, hepsinden çok çekti. Erzak azaldıkça, "çekirgeler" lanetleniyordu; bu herifler bir daha gelecek olursa, kimse, Şeyh bile bir kıyımı önleyemezdi.

Onları yıllarca beklediler, yollara gözcüler koydular, onları yok etme planları yaptılar, bazıları geri gelmelerinden korkuyor ama o günlerin intikamı ile yanıp tutuşan çoğu insan dönmelerini umutla bekliyordu.

Gelmediler. Belki de gelmeye hiç niyetleri yoktu. Ama belki de Şeyha'nın yakalandığı verem hastalığından ötürü dönmediler. Köyümün insanları buna ilahi adalet diyordu. Büyük Jord ülkesinden gelenler ve Şeyha'yı babasının evinde görmüş olanlar, onun çok zayıfladığını, yaşlandığını, tanınmaz olduğunu ve eridiğini anlatıyorlardı.

Yavaş yavaş, tehlike uzaklaştıkça, Tanios'un doğumu konusunda her zaman kuşku beslemiş olanlar ve bu maceranın pahalıya ödetildiğini düşünenler seslerini yükseltmeye başladılar.

İlk başlarda, Lamia'nın oğlu hiçbir şey duymadı, kimse onun önünde bundan söz etmek istemezdi. Kendi kuşağındakiler gibi, "çekirgeler"in korkusuyla büyüdüğü halde, bu felakete kendi doğumunun neden olduğunu bilemezdi. Mutlu bir çocukluğu oldu, huzurlu, hatta şen, şakrak bir çocukluk... köyün maskotu gibiydi ve bundan tüm safiyeti ile yararlanıyordu.

Yıllar geçtikten sonra, şatoya gelen bir ziyaretçi, bilerek ya da bilmeyerek, şatonun koridorlarında, esaslı giysilerle dolaşan çocuğu görünce:" Sen Şeyh'in oğlu musun?" diye sormuş, Tanios da gülerek:"Hayır ben Gerios'un oğluyum" diye yanıtlamıştı. Hiç duraksamadan ve aklına kötü bir şey gelmeden...

Doğumu konusunda en ufak bir kuşkuya düşmediği anlaşılıyor; ta ki o uğursuz gün, birisi kendisine, hem de üç kere üst üste: "Tanios-kiçk! Tanios-kiçk! Tanios-kiçk!" diye bağırana kadar.

ÜÇÜNCÜ GEÇİŞ

Yazgıyı Değiştiren Meczup

Bilge adamın sözü, aydınlıkta dökülen su gibidir. Ama insanlar, her çağda, en karanlık inlerden fışkıran suları içmeyi yeğlemişlerdir.

Nadir
"Katırcının Bilgeliği"

I

Bu olay olduğunda, Lamia'nın oğlunun durduğu yeri tam olarak tarif edebilirim. O yerler az değişti. Büyük meydan aynı görünümde ve aynı ismi taşıyor. "Dikilitaş" anlamına gelen "Blata" deniliyor. "Meydanda" buluşalım denmiyor da, "Blata"da buluşalım deniliyor. Dün de öyle deniliyordu, bugün de. Tam yanında üç yüzyıldan beri açık olan kilise okulu var, okulun çok eskilere dayanması ile kimse övünmeye kalkışmıyor çünkü avludaki çınar altı yüz yaşında, kilise de çınardan bir kat yaşlı, en azından eski taşları öyle!.

Okulun tam arkasında, keşişin evi. Keşişe *bouna* Butros deniliyor. Tıpkı, Tanios devrinde yaşayan keşişe denildiği gibi. Onun soyundan geldiğini söylemeyi çok isterdim ama bu isim benzerliği, sadece bir rastlantı, iki adam arasında hiçbir akrabalık yok; tabii tüm köy halkının, bir merdivenin iki basamağından yukarı doğru çıktıkça birbirleriyle kuzen olduklarını keşfetmeleri dışında.

Kfaryabda veletleri yine kilisenin önünde, ağacın altında oynuyorlar. Eskiden, *kumbaz* denilen bir çeşit, önlük-entari giyerler bir de takke takarlardı. Öyle *kçeif* yani başı açık gezmek için, kafayı her anlamı ile üşütmüş olmak gerekirdi.

Meydanın karşı tarafında, bir çeşme vardı, suyu, bir tepenin ortasındaki bir mağaradan gelirdi. İşte şato, bu tepenin doruğunda yükselirdi. Bugün bile, harabelerini görmek için durulur. Eskiden manzara biraz boğucu olmalıydı. Köyümdeki bir ressamın boyadığı ve bir İngiliz gezgininin çizdiği, geçen yüzyıla ait bir resim gördüm. Şatonun köye dönük yüzü, insan elinden çıkma bir yar gibi, tek parça halinde, Kfaryabda taşı denilen, sert, beyaz ve mor hareli bir taşla yapılmıştı.

İnsanlar, Efendi'nin konutuna çeşitli adlar takmışlardı. "Sa-

ray"denilirdi, "Tepe" denilirdi, "yukardaki ev" denilirdi hatta , daha sonra neden böyle denildiğini anlayacağım bir deyimle, "iğne" denilirdi; ama genelikle "şato" ya da sadece "yukarısı" denilirdi. Blata'dan, çarpık basamaklarla çıkılırdı. Köylüler, "Şeyh'in elini görmeye" çıktıklarında işte bu yoldan giderlerdi.

Mağaranın girişinde, üzerinde Yunanca yazılar bulunan bir tonoz vardı, değerli bir çeşme için harikulade bir taç gibiydi, değerli ve saygıdeğer, çünkü köy onun çevresinde kurulmuştu. Her mevsim buz gibi suyu vardı. Sular, huni biçimindeki bir kayanın üstünden akarak küçük bir havuzda toplanırdı. Oradan da çevredeki tarlalara akardı. İşte burada, köyün gençleri öteden beri dirençlerini ölçerlerdi. Elini suda en çok kim tutacak diye yarışırlardı.

Ben de kaç kere denemiştim. Kfaryabdalı her delikanlı, on beş saniye dayanabilir; otuz saniyeden itibaren elden kola doğru bir acı yayılır, oradan omuza çıkar, bir süre sonra genel bir uyuşukluk hissedilir, bir dakika sonra ise, kol kopmuş, kesilmiş gibi hiçbir şey duyulmaz ve her an kendinden geçme tehlikesiyle karşılaşılırdı. Daha fazla dayanmak için ya bir kahraman ya da intihara yeltenen bir deli olmak gerekirdi.

Tanios'un yaşadığı günlerde, delikanlılar birbirleriyle çekişirdi. İki oğlan elini aynı anda suya daldırır, kim önce çekerse, kaybetmiş sayılırdı. Tek ayakla, meydanı dolaşmaları gerekirdi. Köyün tek kahvesinde tavla oynamakta olan köyün işsizleri, bu eğlenceyi dört gözle bekler, ellerini çırparlar, dolaşanları teşvik ederlerdi.

O gün Tanios da, keşişin oğullarından birine meydan okumuştu. Sınıftan çıktıktan sonra, birlikte düello alanına gelmişlerdi, arkalarından da arkadaşları izlemişti. Peşlerinden bir de Chalita geliyordu, köyün meczubu. Bir çeşit kaditi çıkmış iskelet çocuk, çıplak ayaklı, açık başlı, sendeleyerek yürüyen, hep çocuklarla dolaşan, onlarla gülen, konuştuklarını, manasını anlamadan dinleyen, kimsenin umursamadığı bir zavallı.

Çeşmeye vardıklarında, iki oğlan yere yanlamasına uzanmış, havuzun iki yanında elleri havada işaretin verilmesini bekliyordu. O sırada, tam Tanios'un arkasında duran Chalita'nın aklına, Tanios'u suya itmek geldi. Oğlan dengesini kaybetti, sallandı, havuzun içine yuvarlanacakken, uzanan eller onu düşmekten kurtardı. Islanmış halde ayağa kalktı, orada duran bir kovayı alıp suyla doldurdu sonra da Chalita'nın başından aşağı boşalttı. O ana kadar yaptığı şakaya gülmekte olan Chalita, haykırmaya başladı ve Ta-

nios, onu koyuvereceği sırada şiddetle yere ittiğinde, Chalita'nın sol elini havaya kaldırıp, sağ avucuna intikam işareti yaparak: "Tanios-kiçk! Tanios-kiçk! Tanios kiçk!" diye bağırdığı duyuldu.

Bu gerçekten tam anlamıyla bir intikamdı. Tanios'un çevresindekilerin gözlerinden bunu anlamak mümkündü. Çocuklardan bazıları gülmeye başladı, ama genel şaşkınlığı görünce, onlar da sustu. Lamia'nın oğlu, söyleneni anlamak için, bir süre sessiz kaldı. Korkunç oyunun parçaları, teker teker birbiri ardından zihninde diziliverdi.

Kiçk sözcüğü bir takma ad değildi, bir çeşit koyu çorbanın adıydı. Tarhana çorbasını andıran. Çok eski mutfak kültüründen bir parça. Kfaryabda'da, yüz yıl, bin yıl, yedi bin yıl önce nasıl pişiriliyorsa, bugün de öyle pişiriliyor. Keşiş İlyas, *Tarihçe*'sinde, yerel âdetlerden söz ederken ona çok geniş yer veriyor. Buğdayın sütü nasıl emmesi gerektiğini, günlerce büyük güveçlerde nasıl pişmesi gerektiğini ayrıntılarıyla anlatıyor. "Böylece *kiçk* denilen hamur elde ediliyor, çocukların bayıldığı bir hamur bu, hamuru balkonlara, koyun postunun üzerine seriyorlar, kurusun diye... Sonra kadınlar elleriyle bu hamuru ovalayıp parçalıyor, kış geceleri için saklıyorlar." Sonra, kaynar suya bir kaç parça atmaları yeterli oluyor.

Yabancılar çok hoşlanmayabilirler ama Dağlılar için hiçbir yemek, soğuk kış gecelerine bundan daha iyi değildir. *Kiçk*, yıllarca, köylülerin başlıca yemeği oldu.

Şeyh'e gelince, fakirler yemeği olan *kiçkten* başka şeyler yemek olanağı vardı elbet, ama hem sevdiği hem de siyaset güttüğü için, *kiçk*'i kralların yemeği olarak ilan etmişti. Konuklarının huzurunda, çeşitli biçimlerde hazırlanmış olan *kiçk*'i kıyaslamayı âdet edinmişti. Dolayısıyla bu, bıyıkları ile birlikte konuşmaktan hoşlandığı başlıca konu idi.

Chalita'nın onu öyle çağırmasından sonra Tanios'un ilk anımsadığı şey, iki hafta önce şatoda verilen bir şölendi. Bu ziyafette Şeyh, dünyada hiç kimsenin *kiçk*'i Lamia gibi yapmasını bilmediğini söylemişti. Lamia orada yoktu ama oğlu ve kendisi kadar iftihar edip etmediğini görmek için dönüp baktığı Gerios oradaydı. Ama Gerios sanki ezilmişti, gözleri dizlerinde, yüzü sapsarı idi. Tanios bu davranışı, Gerios'un terbiyesine vermişti. Efendi'nin övgülerine utangaç davranmak, doğru bir davranış değil miydi?

Şimdi ise, Gerios'un davranışını farklı yorumluyordu. Köydeki çocuklardan ve başkalarından da, Şeyh'in, şu ya da bu yemeği yapmaları için köydeki kadınları çağırma âdetine sahip olduğunu an-

cak bu ziyaretlerin, dünyaya gelişleriyle ilgisi bulunduğunu duymuştu. O zaman da bu çocukların adlarına analarının yaptığı yemeğin adını eklerlerdi: Hanna-*uze* denilirdi, ya da Bulos-*humus* denilirdi. Bu lakaplar çok onur kırıcıydı, kimse bu adların sahiplerinin önünde söylenmesini istemezdi ve bu adlar kendi önünde söylendiğinde, Tanios kızarırdı.

Asla, en kötü rüyalarında bile, kendisinin, köyün sevgili çocuğunun, bu lekenin sürüldüğü çocuklarla aynı safta olabileceğini düşünemezdi. Annesinin de o kadınlardan biri olabileceğini...

O an duyduklarını nasıl tanımlamalı? Bütün dünyadan nefret ediyordu, Şeyh'ten, Gerios'tan, iki "babasından", Lamia'dan, köyde hakkında söylenenleri bilen herkesten... Arkadaşlarından da, olay cereyan ettiğinde dehşete kapılmış da olsalar, davranışları ile diğerleri ile paylaştıkları bir sır olduğunu gösterdikleri için. Sadece, bir öfke anında köyün meczubunun ağzından kaçırdığı sırrı paylaştıkları için!

Keşiş İlyas, "Kfaryabda halkı arasından her zaman bir meczup çıkmıştır", diye yazar. Biri yok olduğunda, yerini alacak bir başkası çıkardı, asla sönmeyen bir ateş gibi. Herhalde Felek, insanların bilgelikleriyle dokuduğu tülü yırtmak için böyle delilere ihtiyaç duymaktadır.

Tanios hâlâ aynı yerde donmuş gibi duruyor, kimseye bakamıyordu. Keşişin oğlu, Chalita'ya, onu köyde bir daha görecek olursa, kilisenin ipiyle asacağını söyleyip, adamın korkudan ne çocukların peşinden gitmeye ne de Blata'ya yönelmeye cesaret edebildiği ana kadar..

Ondan sonra, Göçük adı verilen kent dışındaki kayalık bir yeri mesken edindi ve bu kayalarla dost oldu Chalita! Onları parlatıyor, siliyor, onlarla konuşuyor, geceleri kayaların dolaştıklarını, iç çektiklerini, öksürdüklerini, hatta çocuk doğurduklarını söylüyordu.

Bu tuhaf kavramlar, köylülerin kafalarında iz bıraktı. Bizler çocukken, oralarda oynadığımızda, aramızdan biri bir kayanın altına bakmak için eğildiğinde, hep birlikte bağırırdık. " Hey Chalita, taş doğurdu mu?"

Tanios da kendine göre köye mesafe koydu. Her sabah gözlerini açar açmaz, uzun gezintilere çıkıyor, bu gezintiler sırasında çocukluk günlerini anımsamaya çalışıyor ve o günleri, o ana kadar bilmediği ve yeni öğrendiklerinin ışığında yorumluyordu.

Onu görenlerden hiçbiri, nesi olduğunu sormuyordu, çünkü çeşme başındaki olay, iki saat içinde bütün köyde duyulmuştu. Belki de sadece doğrudan ilgili olanlar, –annesi, Gerios Şeyh– olanları duymamıştı. Lamia, oğlundaki değişikliğin farkındaydı, ama çocuk on üç ya da belki on dört yaşındaydı, oğlan çocuklarının erkekliğe dönüştükleri buluğ çağındaydı, belki de bütün bunlar erken olgunlaşma belirtileriydi. Kaldı ki aralarında en ufak bir kavga olmamıştı hatta Tanios annesine karşı sanki daha kibar olmuştu. Ama bu, kendini yabancı hissedenlerin kibarlığı idi.

Keşisin okulunda da aynı şeydi. Yazı ya da din dersine severek katılıyor, *"boına"* Butros kendisine bir soru sorduğunda nazikçe cevap veriyor ama zil çalar çalmaz, olanca hızı ile okuldan ayrılıyor, özellikle Blata'dan geçmemeye çalışarak ara sokaklardan kaçıyor ve gece oluncaya kadar dönmüyordu.

İşte yine böyle gözden ırak dolaşıp dururken, Dayrun kasabasının varoşlarına kadar indi. Az ötede bir kervanın yaklaştığını gördü. Adamın biri at üstündeydi ve bir uşak atı dizginlerinden tutuyordu. Çevresinde de on, on iki kadar atlı vardı. Muhafızları olmalıydı. Her biri silahlıydı ve her biri ta uzaktan fark edilecek biçimde sakallıydı.

II

Tanios bu adamı birkaç kere Dayrun çevresinde görmüş ama hiç selam vermemişti. Köydeki talimat bu merkezdeydi. Sürgünle asla konuşulmazdı.

Şatonun eski kâhyası Rukoz'du bu! On beş yıl önce, Gerios'un yerini aldığı adamın ta kendisi! Şeyh onu, mahsul satışının kârını almakla suçlamıştı; bu para bir bakıma, Efendi'nin parasıydı çünkü yarıcıların Şeyh'e vermekle yükümlü oldukları paraydı, bir bakıma da köylülerin parası sayılırdı çünkü *miri* vergiyi bu parayla ödüyorlardı. Bu hırsızlık yüzünden tüm köylüler iki misli para ödemek zorunda kalmışlardı o yıl. Kısacası adama besledikleri düşmanlık, kısmen Şeyh'in hatırı içinse kısmen de kendi kızgınlıklarındandı.

Zaten adam da, uzun yıllar boyu uzaklarda yaşamak zorunda kalmıştı. Yalnız köyünden ve çevresinden değil, Şeyh onu yakalamayı ahdettiği için, bütün Dağ yöresinden uzaklaşmıştı. Rukoz, ta Mısır'a kadar kaçmıştı ve Tanios'un ona rastladığı gün, ülkeye döneli ancak üç yıl oluyordu. Tantanalı bir dönüştü bu çünkü Şeyh'in ülkesinin tam hududunda geniş topraklar satın almış ve ipekböcekçiliği için bu topraklara dut ağaçları dikmişti. Ayrıca bir ev ve bir de ipekböceklerinin yetiştirildiği bir bina yaptırmıştı. Hangi parayla? Bu konuda, köylülerin hiç kuşkuları yoktu. O serseri, Nil kıyılarında kendi paralarını işletmişti.

Bütün bunlar, hikâyenin bir yanıydı; Rukoz'un anlattığı ise başkaydı. Tanios bunun köy okulunda fısıldandığını duymuştu; hırsızlık olayı, Şeyh'in kâhyasını kovmak ve bir daha Kfaryabda'ya dönmesini engellemek için uydurduğu bir hikâye deniliyordu ama asıl neden, Şeyh'in, Rukoz'un karısını baştan çıkartmak istediği,

Rukoz'un da şerefini korumak için şatodan çıkıp gitme zorunda kalmasıydı.

Hangisi doğru söylüyordu? Tanios her zaman Şeyh'in anlattıklarına inanmış, sürgün ile asla dostluk kurmayı düşünmemişti. Kendini, ihanet etmiş sayardı! Ama şimdi, olaylara bir başka gözle bakıyordu. Şeyh'in, Rukoz'un karısını baştan çıkartmak istemesi, olmayacak şey miydi? Bütün köy halkı kâhyasına hak vermesin diye, hırsızlık hikâyesini uydurmuş olamaz mıydı?

Kervan yaklaştıkça, Tanios, şerefini korumak için kapıyı vurup çıkmış olan bu adama, Gerios ile aynı görevi yapmış olan, ancak ömrünün sonuna kadar bel bükeceği yerde çekip gitmeyi yeğlemiş olan ve sonunda Şeyh'in ülkesinin ta kıyısına gelip yerleşerek kafa tutan bu adama bir yakınlık duymaya başlamıştı.

Eski kâhyasının döndüğü gün, Kfaryabda'nın Efendisi, uyruklarına, onu derhal yakalayıp huzuruna getirmelerini emretmişti. Ne var ki, Rukoz Dağ Emiri'nden bir himaye mektubu edinmişti, bir diğer mektup da Mısır Hidivi'nin imzasını taşıyordu, bir üçüncüsü de Patriğin kendi yazdığı mektuptu. Bunları önüne gelene gösteriyordu; Şeyh bütün bu yüksek kişilerin tümüne birden kafa tutacak çapta değildi, öfkesini yutmak, vakarından da azıcık yitirmek zorunda kaldı.

Üstelik, eski kâhya, bu yazılarla yetinmemiş, her biri silahlı otuz kadar muhafız edinmişti. Bu küçük birlik, oturduğu yeri gözetiyor, Rukoz dışarı adım atar atmaz da onun muhafızlığını yapıyordu.

Tanios gelenlere hayranlıkla bakıyordu, onun hizasına geldiklerinde, sevinçle seslendi:

— Günaydın *hoca* Rukoz!

Kfaryabda'dan gelen ve kendisine bu kadar saygı ile seslenen bir haylaz! Eski kâhya adamlarına durmalarını emretti.

— Sen kimsin delikanlı?

— Adım Tanios, Gerios'un oğlu.

— Gerios'un mu? Şato kâhyası Gerios mu?

Çocuk başını salladı, Rukoz da aynı şeyi yaptı, hem de şaşkın halde, birkaç kere ! Kırçıl sakallı, çiçek bozuğu yüzünde bir heyecan titreyişi oldu. Köyden tek bir kişinin selam vermeyişinden bu yana yıllar geçmişti...

— Nereye gidiyordun?

— Hiçbir yere. Okuldan çıkınca, düşünmek için yürümeye başladım, dümdüz ilerledim.

Muhafızlar, "düşünmek"sözcüğünü duyunca, kıkırdamaya kalkıştılar ama efendileri onları susturdu. Çocuğa:

— Gideceğin belli bir yer yoksa, belki de bana gelme onurunu verirsin, dedi Tanios, resmi bir ifadeyle:

— O onur bana ait, diye yanıtladı.

Eski kâhya adamlarının şaşkın bakışları arasında geri dönme emri verdi ve atlılardan birini, ziyarete gittiği şahsın evine gönderdi:

— Ona bir mazeretim çıktığını, kendisini yarın ziyaret edeceğimi söylersin, dedi.

Rukoz'un adamları, şu veletin, yapacağı bir işi olmadığını söylediği için, efendilerinin planlarını değiştirmesini anlayamıyorlardı. Efendilerinin, bunca yıldır köyünde yasaklı olmaktan ne denli acı çektiğini ve bir çocuk bile olsa, Kfaryabda'dan birinin kendisine selam vermesinin ve evinin kapısından girmesinin ne demek olduğunu anlayamazlardı. Bu nedenle Tanios'u başköşeye oturttu, kahve, şeker ikram etti, geçmişi dile getirdi, Şeyh ile anlaşmazlığına sıra geldiğinde de, Şeyh'in, karısına çektirdiklerini, zavallı karısının, ömrünün baharında, tek çocuklarını doğurduktan sonra öldüğünü anlattı. Kızı Esma'yı çağırtarak Tanios'la tanıştırdı, o da büyük insanların çocuklara yaptıkları gibi Esma'yı kucakladı.

"Sürgün" konuşuyor, konuşuyor, bir eli konuğunun omzunda, diğer eli havada daireler çizerek, durmadan konuşuyordu:

— Senin tüm ihtirasın, babanın Şeyh'in elini öpmesi gibi, senin de Şeyh'in oğlunun elini öpmek olamaz. Kendin için yaşamak istiyorsan, okumalısın ve zenginleşmelisin. Önce tahsil, sonra para. Tersi değil! Çünkü paran olunca, ne sabrın ne de yaşın okumaya olanak verir. Önce okumak, ama gerçek anlamda, iyi niyetli keşişin okulunda değil! Sonra gelip benimle çalışırsın. Ben ipekböcekçiliği için yeni yapılar yaptırıyorum, Dağ'dakilerin en büyükleri olacaklar. Yerimi alacak ne bir oğul ne de bir erkek yeğen var! Ellimi geçtim, yeniden evlensem bile, bir oğlum olsa bile, onu bu işte yetiştirmeye vaktim olmaz. Seni karşıma Allah çıkarttı Tanios.

Köye dönerken, bu sözler Tanios'un kulağında çınlayıp duruyordu. Yüzü pırıl pırıldı. Bugün, ona öç alma duygusunu tattırmış gibiydi... Gerçi Sürgün ile muhabbet ederek evdekilere ihanet etmişti ama bu ihanet etmişlik duygusu ona huzur veriyordu. On dört yıldan beri köy halkı, sadece kendisinin bilmediği bir sırrı

paylaşıyordu ve bu sır sadece kendisini ilgilendiriyor ve yüreğini dağlıyordu. Şimdi işler tersine dönmüştü, artık o bir sırra sahipti ve bütün köy bundan habersizdi.

Bu kez Blata'dan kaçmaya hiç yeltenmedi hatta inadına tam ortasından geçti. Sert adımlar atıyor, yoluna çıkanlara, sinek kovar gibi selam veriyordu.

Çeşmeyi geçip, şatoya çıkan merdivenleri tırmandığı sırada arkasını döndü ve meydandaki kalabalığın her zamankinden fazla, konuşmaların da her zamankinden hararetli olduğunu gördü.

Bir an için "ihanetinin" öğrenildiğini sandı; ama insanlar bambaşka bir haberle çalkalanıyorlardı: Şeyha, uzun süren hastalığından kurtulamamıştı ve bir haberci o akşam Şeyh'e gelip haber vermişti. Şeyh, cenazeye katılmak için, köyün ileri gelenlerinden birkaç kişiyle yola çıkmaya hazırlanıyordu.

Köyde hiç kimse üzülmüş gibi görünmedi. Hiç kuşkusuz kadıncağız aldatılmış, hakarete uğramıştı, hiç kuşkusuz evliliği bir rezaletten ibaretti, ama son "ziyaretinden" sonra kimsede onu bağışlayacak göz kalmamıştı. Kocasının yıllardır çektirdiklerini, "çekirgeler Şeyha'sı" hak etmişti. Gömüldüğü an ise, köy kadınlarının dudaklarından şu çirkin sözler döküldü:" İyice batsın inşallah!"

Gerçi bu sözler çok alçak sesle söylenmişti çünkü Şeyh, böyle bir şeyden hoşlanmazdı. Haberci ölüm haberini getirdiğinde, köy halkını toplayıp şöyle demişti:

— Karım sizlere ömrünün geri kalanını bağışladı. Merhumenin akrabaları yüzünden çektiklerimizi hatırlıyorum ama ölüm karşısında her şey unutulur. Cenazeye katılmak üzere bana eşlik etmenizi istiyorum. Orada biri yersiz bir şey söyleyecek olursa, hiçbir şey duymadık, sağırız, görevimizi yapıp dönüyoruz.

Büyük Jord'da soğuk karşılandılar ama hiçbirine kötü davranılmadı.

Şeyh döndükten sonra, üç gün yas ilan etti; erkekler sütunlu salonda, kadınlar Şeyha'nın her zaman oturduğu odada taziyede bulunacaklardı.

Ama onları kim karşılayacak, taziyeyi kim kabul edecekti? *Dağ Tarihçesi*'nin yazdığına göre " ölenin hiçbir akrabası olmadığı için, ev sahibeliğini yapmak, kâhyanın karısına düştü. " Zavallı keşiş olayı anlatıyor ama yorumlamıyordu. Karalara ya da beyazlara bürünmüş ama kalplerinde hiçbir acı duymayan, sırf âdettir diye ge-

len kadınların, eskiden Şeyha'nın oturduğu yerde oturanın Lamia olduğunu gördüklerinde ve ona yaklaşıp sarılarak: "Tanrı bu acıya dayanacak kuvvet versin" ya da "Ne kadar acı çektiğini biliyoruz!" veya ona benzer yalanlar söylediklerinde, nasıl ağır bir havanın estiğini tahmin etmek işini okuyucuya bırakıyordu. Bu âdeti yerine getirirken kaç kadın ciddiyetini koruyabilmişti acaba? Yazar, bunu söylemiyor.

Erkekler kısmında işler çok daha farklıydı. Orada da kimse, yanındakinin duygularından kuşku duymuyordu ama en azından görünüşe uymamak söz konusu değildi. Şeyh'e duyulan saygıdan dolayı... daha doğrusu Büyük Jord'dan beraberinde getirdiği ve gerçekte tek yas tutan on beş yaşındaki oğlu Raad'ın hatırı için... Köylüler, hatta öz babası bile, onu bir yabancıymış gibi inceliyordu. Gerçi, bir yaşından beri köye ayak basmadığı için, aslında bir yabancıdan farksızdı; anne tarafı ona buraları hiç sevdirmemiş, Şeyh de, kayınbabası eskiden yaptığı gibi refakatçi gönderir korkusuyla gelmesi için ısrar etmemişti.

Bu delikanlıyı tanımak, Kfaryabda halkı için, büyük sabır göstermekti. Hele de ağzını her açtığında, Jordlular gibi konuştuğunu gördükçe... "çekirgelerin" şivesini anımsıyorlardı. Gerçi hep orada yaşamıştı. Ama köylüler: "Bu şivenin ardında Tanrı bilir neler saklı? diyorlardı. Köy hakkında anası kimbilir kafasına neler koymuştur?" Raad uzaklardayken, köylüler hiç bunu düşünmemişlerdi ama, şimdi Şeyh'leri altmışına merdiven dayamışken, bugün yarın ölebilir ve toprakları ile adamlarını düşman ellere bırakabilirdi.

Şeyh'in de bu konuda kuşkuları varsa bile belli etmiyor ve oğluna, buraların mirasçısı muamelesi yapıyordu. Taziyeleri kabul ederken onu soluna oturtmuş, ara sıra içeriye girenlerin adlarını söylerken, gözucuyla babası gibi davranmasını biliyor mu diye incelemeye almıştı. Çünkü, her ziyaretçiyi gereği gibi karşılamak yetmiyordu, konumunun ayrıntılarını da dikkate almak gerekiyordu. Yarıcı Ebu- Nassif, vaktiyle üründen çaldığı için, eğilmesi, Efendi'nin elini alıp uzunca tutması, sonra öpmesi ve ondan sonra doğrulması gerekenlerdendi. Şeyh ailesine dürüstçe hizmet etmiş yarıcı Tubiyya ise, bir kez el öptükten sonra doğrulması için kolundan tutup yardım edilmesi gerekenlerdendi.

Yarıcı Şalhub'a gelince, hem bir savaş hem bir av arkadaşı olduğu için, o belli bir ağırlıkla eğilse bile, Efendi'nin elini çekmesini beklemek, sonra ona sarılarak doğrulmasını sağlatmak hakkı idi.

Yerine giderken de, bıyıklarını burabilirdi. Zengin olup Dayrun'da ev yaptırmış olan yarıcı Eyübe ise, yine sarılıp, doğrulmasına yardım etmek gerekiyordu ama, Efendi'nin parmaklarına dudaklarını değdirdikten sonra...

Bu, yarıcılar için böyleydi, köylüler için, keşiş için, eşraf için, silah arkadaşları için, şatodaki hizmetkârlar için başka kıstaslar vardı. Adlarıyla seslenilmesi gerekenler, taziye biçimleri, kendileri hakkında bir başka cevap biçimini gerektirenler vardı. Hiçbir zaman hepsine aynı şey söylenmezdi, tabii hiçbir zaman da aynı tonda söylenmezdi.

Sonra daha da özellikler gösterenler vardı. Şu katırcı ve seyyar tüccar Nadir gibi... dört yıl önce şatodan kovulup geri dönmek için bunu fırsat bilen... Kalabalığın arasına karışmış, gereğinden fazla üzgün tavırları ile duruyordu. Şeyh o zaman, oğlunun kulağına uzunca bir süre bir şeyler fısıldamıştı. Sonra katırcı yaklaşmış, eğilmiş, Şeyh'in elini almış, dudaklarına götürmüş, uzunca bir süre, öyle kalakalmıştı.

Şayet Efendi, bir yas vaktinde âdet olmadığı halde, böyle bir barışmayı istemiyorsa, arkasında duran Gerios'a döner ve adam çekilene kadar onunla konuşurdu. Ama Efendi, böyle bir davranışta, ancak ağır bir suç işlendiğinde bulunurdu. Örneğin, Rukoz gibi Efendi tarafından hırsız ve sahtekâr sayılan biri kalabalığın arasına karışıp kendini bağışlatmaya kalkışırsa... Nadir'in işlediği suç aynı kıratta değildi. Bu yüzden de Şeyh, adamın eline asılı kalmasına bir süre izin verdikten sonra, omzunu tuttu ve içini bıkkınlıkla çekerek:

— Seni Allah affetsin Nadir, ama dilin hiç durmuyor! dedi

— Doğuştan Şeyh'im!

Efendi'ye göre, katırcının suçu büyüktü. Şatoya sık sık gelirdi, konuşması, bilgisi takdir edilirdi. Gerçekten de Dağ'ın en bilgili adamıydı. Gerçi kılığından ve mesleğinden bunu anlamak olanaksızdı. Hep bir haberi, bir yeniliği izler, en bilgili müşterilerine kulak verirdi. Ama kendini dinletmeyi daha çok severdi ve dinleyenlerin düzeyine aldırmazdı. Katırının üzerine ters oturup, elinde kitabı, okuya okuya dolaştığı söylenirdi. Onu ilgilendiren bir kitaptan söz edildiğini duydu mu, bu kitabı ister Arapça olsun, ister Türkçe –çünkü rahat okuduğu iki dil bunlardı– edinmek için çok para vermeye razı olurdu. İşte bu yüzden evlenmediğini söylerdi, "çünkü" derdi, "hiçbir kadın kazandığını son kuruşuna kadar kitaplar için sarf eden bir koca istemez." Köyde anlatılanlar farklıy-

dı;oğlanlara düşkün olduğu söylenirdi ama hiç suçüstü yakalanmamıştı. Ancak Şeyh'in ona kızgınlığı bu zaafı yüzünden değil, Fransız Devrimi yüzündendi.

Nadir, çocukluğundan beri, Fransız Devrimi'nin büyük hayranıydı. Şeyh ve diğer derebeyleri, Devrimi geçici bir heves olarak görmüşlerdi. Onlara göre, "bizim"Fransızlar akıllarını yitirmişlerdi ama, Tanrı onları "biz"e doğru yolda kavuşturmuştu. Katırcı, bir veya iki kere, ayrıcalıkların kaldırıldığını söylemiş, Şeyh de yarı şaka yarı ciddi bir ifadeyle onu tehdit etmiş, ziyaretçisi de susmuştu. Ama günün birinde, Fransız konsolosluğunun kavasına tapon mallarını satmaya gittiğinde, öylesine olağanüstü bir haber duymuştu ki, kendisine saklayacak gücü bulamamıştı. 1831 yılında, yani bir yıl önce, Fransa'da bir rejim değişikliği olmuş ve Louis-Philippe tahta çıkmıştı.

— Şeyhimiz, geçen hafta bir Fransızın anlattıklarını asla tahmin edemez.

— Baklayı çıkar Nadir!

— Yeni Kralın babası devrimciymiş ve hatta XVI. Louis'nin idamına lehte oy vermiş.

Katırcı, bitmez tükenmez tartışmalarında bir puan aldığından emindi. Koca suratı sevinçten parlıyordu. Ama Şeyh bu işin şakasına gelmemişti. Ayağa kalkarak, :

— Burada böyle sözler söylenmez, diye bağırmıştı. Defol ve bir daha buraya ayak basma!

Bu tepkinin sebebi neydi? Bu hikâyeyi anlatan Cebrail de bilmiyordu. Şeyh'in, Nadir'in sözlerini yersiz, münasebetsiz, terbiyesiz ve halkı önünde kışkırtıcı bulmuş olması mümkündür. Yoksa haberin kendisine mi afallamıştı? Yeni Fransız kralına bir hakaret olarak mı algılamıştı? Nadir'in ses tonunu mu beğenmemişti? Kimse soramamıştı, tabii katırcı, hiç soramamıştı. Parmaklarını ısırmış olmalıydı çünkü orası kendi köyüydü, evi ve kitapları ordaydı ve Şeyh de en esaslı müşterilerindendi. Bu yüzden, kendini affettirmek için, ilk gelenler arasındaydı.

Bu adam hakkında en önemlisini söylemedim: Tanios-kiçk'in yokoluşu hakkında mantıklı bir açıklamada bulunan tek eserin yazarı da odur.

Gerçekten de Nadir, bir deftere gözlemlerini, kendi uydurduğu özdeyişleri şiir ya da düzyazı olarak yazardı. Bu yazıların çoğu: "Tanios'a dedim ki..." ya da "Tanios bana dedi ki... diye başlar an-

cak bunun yazıya bir giriş biçimi mi yoksa gerçek konuşmalar mı olduğu anlaşılmazdı.

Herhalde bu yazıları, bu biçimiyle yayımlamak söz konusu değildi. Bunları, Nadir'in ölümünden sonra bir üniversite mensubu bulmuş ve benim " Katırcının Bilgeliği" diye çevirdiğim bir başlıkla yayımlamıştı. Bu önemli tanıklığa sık sık başvuracağım.

III

Katırcı, affedilir edilmez, Tanios'un yanına geçip oturdu. Kulağına eğilip:

— Ne pis hayat! diye fısıldadı. Ekmek paranı çıkarmak için, el öpmeye mecbur kalmak!

Tanios usulca onayladı. Gözleri, Şeyh'e, oğluna ve iki adım gerilerinde duran Gerios'a dikilmiş, aynı şeyi aklından geçirmekteydi. Birkaç yıl sonra, o da kâhya gibi aynı durumda, iki büklüm, Raad'ın emirlerini dinler mi olacaktı? "Ölmeyi yeğlerim!" diye düşündü. Öfkeden, dudakları titriyordu.

Nadir daha da yaklaştı:

— Fransız Devrimi olacaktı da, tüm şu şeyh kafaları kopmayacaktı!

Tanios tepki vermedi. Katırcı, bir türlü gitmek bilmeyen katırının üzerinde sallanır gibi, oturduğu yerde kıpırdıyordu. Ve yine tıpkı bir yılan gibi, bir yerdeki halıya, bir tavandaki kemerlere, bir ev sahiplerine ve konuklarına bakıyor ve her birine, yerine göre göz kırpıyor veya yüzünü kırpıştırıyordu. Sonra, yanında oturan genç arkadaşına tekrar döndü:

— Şu şeyhin oğlu, azıcık serseriye benzemiyor mu? diye sordu.

Tanios gülümsedi. Ama uyarıda bulunmadan edemedi:

— Kendini ikinci defa kovduracaksın!

Aynı anda, gözleri Gerios'unkilerle karşılaştı. Gerios yanına gelmesini işaret etti:

— Nadir'in yanında oturma! Git bak bakalım, annen bir şey istiyor mu?

Tanios, itaat etsin mi diye düşündüğü bir sırada, dışarıda bir

uğultu duyuldu. Şeyh'in kulağına bir şeyler fısıldandı, o da acele olarak kapıya yöneldi. Raad'ın kendisini izlemesini istedi. Gerios arkalarından seğirtti.

Gelen, saygın bir kişiydi ve onu kapıdan karşılamak âdetti. Sahlain köyünden Dürzi derebeyi Said Bey'di gelen. Omuzlarından dökülen kalın çizgili, uzun bir aba giymişti, sarı bıyıklı yüzüne bir görkem veriyordu. Âdet olduğu için:

— Bir haber duyduk demekle söze başladı. İnşallah doğru değildir.

Şeyh de, alışılmış cevabı verdi:

— Tanrı bizi üzmek istedi.

— Her üzüntünüze koşacak kardeşleriniz olduğunu unutmayın.

— Said Bey, seni tanıdığım günden beri komşu sözcüğü, kardeş sözcüğünden daha değerli oldu.

Nezaket sözleri ama sadece sözden ibaret değil! Şeyh kendi akrabalarından çekmişti de, komşusuyla ilişkilerinde, yirmi yıldan beri en ufak bir sorun çıkmamıştı. İki adam kol kola ve aynı anda içeriye girdiler.

Şeyh konuğunu sağına oturttu ve Raad'a şu sözlerle tanıttı:

— Bil ki, öldüğüm gün, burada sana babalık edecek biri var.

— Tanrı uzun ömürler versin Şeyh Francis!

Yine nezaket formülleri. Ama sonunda sadede geldiler. Herkesin, tepeden tırnağa süzdüğü o garip adama! Kadınlar kısmında bile haber duyulmuş ve bazıları adamı görmeye gelmişti. Ne bıyığı, ne de sakalı vardı; kafasına, kulaklarına kadar inen yassı bir şapka geçirmişti. Aradan görünen saçları kırlaşmıştı hatta beyazdı.

Said Bey yaklaşmasını işaret etti:

— Benimle gelen bu saygıdeğer kişi bir İngiliz papazıdır. Bu acı günde üstüne düşeni yapmak istedi.

— Evimize hoş geldi!

— Sahlain'de eşiyle oturuyor. Dürüst bir kadın. Onların varlığından memnunuz.

Papaz, doğubilimcilere özgü bir şive ile Arapça:

— "Ruhundaki asalet sözlerine yansıyor, Said Bey" dedi.

Şeyh'in hayran bakışlarını görünce, Said Bey açıkladı:

— Hazret, yedi yıl Halep'te yaşadı. Bu güzel kentte oturduktan sonra, İstanbul'a ya da Londra'ya gideceği yerde bizim mütevazı köyümüze gelmeyi yeğledi. Tanrı, bu özverisinden dolayı onu ödüllendirecektir.

Papaz cevap vereceği sırada, Şeyh oturması için yer gösterdi. Tam yanıbaşına değil, ki bu ziyaretçinin niteliği yüzünden kimseyi şaşırtmayacaktı, ama az öteye, yana oturttu. Çünkü aslında, Şeyh anlatılanları zaten biliyordu –Sahlain'de olup bitenler akşama kalmaz Kfaryabda'da öğrenilirdi– ve bir İngilizin –papaz olsun, olmasın– gelişi olağan bir şey değildi. Şeyh'imiz, papaz hazretleri duymadan, daha fazlasını öğrenmek istiyordu. Said Bey ile baş başa verdiler:

— Bir okul açmak istediğini söylediler.

— Evet, ona bir yer gösterdim. Sahlain'de okul yok, ve bir süredir bir okul açılmasını istiyordum. Hatta oğullarım bile gidecek, onlara İngilizce ve Türkçe öğretmeye söz verdi, ayrıca Arapça şiirler ve hatta güzel söz söyleme sanatı öğretecek. Onun yerine konuşacak değilim ama, sanırım senin oğlunun da okula gitmesini istiyor.

— Çocuklarımıza mezhep değiştirtmeye kalkışmasın sakın?

— Hayır, bundan konuştuk ve bana söz verdi.

— Yani, ona güveniyorsun.

— Zekâsına güveniyorum. Çocuklarımızı ayartacak olsa, o saat köyden kovulacağını bilir, böyle bir hatayı neden işlesin?

— Senin ve benim çocuklarımı ayartamaz, bu doğru. Cesaret edemez. Ama köylülerimizi ayartmak istiyecektir.

— Hayır, bunun için de söz verdi.

— Öyleyse kimi ayartacak?

— Bilmiyorum, belki birkaç tüccar çocuğunu, birkaç Ortodoksu. Sonra bir de Yahudi Yakup ve ailesi var...

— Terzimi ayartacak olursa, büyük başarı! Ama bu işlerin, Keşiş Butros'un hoşuna gideceğini hiç sanmıyorum. Ona göre Yahudi olmak, mezhep sapkını olmaktan iyidir.

Keşiş, bütün sabahı orada geçirdikten sonra Şeyh'ten ve orada bulunanlardan izin isteyerek ayrılmıştı. Ama işte şimdi de çıkagelmişti; birileri ona, kurdun ağıla girdiğini haber vermiş olmalıydı. Koşup gelmiş, yerine oturmuş, hiç çekinmeden papazı ve acayip şapkasını süzüyordu.

Said Bey, devamla:

— Ben Hazretin kimseyi baştan çıkartacağını sanmıyorum, dedi.

İlk kez şaşkınlık belirtisi gösteren Şeyh:

— Öyle mi? diye sordu.

— Ona karşı önyargılı olmamamızı istiyor; bizi rahatsız edebilecek hiçbir şey yapmayacak.

Şeyh, biraz daha eğildi:

— Belki de bir casustur.

— Bunu ben de düşündüm. Ama biz, Sultan'ın sırlarına sahip değiliz ki... Herhalde kendi konsolosuna, Halim'in ineği ikiz doğurdu diye yazmayacak.

İki dost, yas havasını bozmamak için, dudaklarını kısarak, içten içe kırkırdadılar. Bakışları papazınkilerle karşılaştı, adam saygılı bir gülümseyişte bulundu, onlar da hoşnutlukla kafalarını sallayıp yanıt verdiler. Bir saat sonra Said Bey gitmek üzere kalktığında, Şeyh:

— Papazın tasarıları hoşuma gitmedi değil, ama düşüneceğim. Bugün günlerden Salı... Cuma sabahı gelecek olursa, cevabımı alır.

— Acele etme Şeyh; istersen, çok daha sonra gelmesini söylerim.

— Gerekmez. Kararımı Perşembe akşamı vermiş olurum. Ertesi günü de ona bildiririm.

Bu saygın ziyaretçilerini kapıdan geçirdikten sonra yerine dönen Şeyh, keşişin sağ yanına oturmuş olduğunu gördü.

— Köyümüzde bir İngiliz papazı! Atalarımız ne demiş? Çok yaşayan, çok görür! Daha başka felakete uğramadan, gidip kutsanmış su getireyim de buradaki hava temizlensin.

— Bekle, *bouna* suyunu israf etme. Papaz cuma günü gelecek, iki kere rahatsız olacağına, suyunu o zaman getirirsin.

— Bugün geldi ve üç gün içinde yine mi gelecek?

— Evet, köyümüzün havası yaramış olmalı.

Keşiş açık açık homurdandı.

— Havamızda yoksa kükürt mü var?

— Haksızsın, çok muhterem bir insanmış.

— Peki, bu muhterem insan, buralara ne yapmaya gelmiş?

— Herkes gibi başsağlığı dilemeye.

— Öyleyse, cuma günü ne yapmaya gelecek? Yine mi başsağlığı? Yoksa bir başkasının öleceğini mi öngördü? Belki de benimkini?

— Tanrı korusun! Bu adam Sahlain'de bir okul açacak...

— Biliyorum.

— ... bana da oğlumu göndermemi öneriyor.

— Bu kadar mı? Peki, Şeyh'imizin cevabı ne oldu?

— Perşembe akşamına kadar düşüneceğimi söyledim. Cevabımı da cuma günü vereceğimi...

— Neden perşembe akşamına kadar?

Konuşmanın burasına kadar, Şeyh alaycı bir gülümsemeye sahiptı, ama bu noktadan sonra ciddileşti.

— Sana her şeyi anlatacağım *bouna*. Yarın, seni dikkate almadığımı söylemeyesin diye... Şayet perşembe, güneş batana kadar senin Patrik hazretleri, taziyede bulunmaya gelmemişse, oğlumu papazın okuluna göndereceğim.

Patriğin köyümüze gelmeyişinden bu yana on dört yıl geçmişti; Tanios'un doğumundan bu yana! Bu mutsuz evlilikten kendisini sorumlu tuttukları ve Şeyh'e, kendisini zor durumda bırakmasına kızdığı için sonuna kadar Şeyha'yı tutmuştu. Bu anlaşmazlıkta öylesine taraf tutmuş, köylülerin Büyük Jordlulardan çektiklerine o kadar kayıtsız kalmıştı ki, mevkiine ve beyaz sakalına bakmaksızın onu da tuttuğu kadınla aynı sepete koymuşlardı. O zaman da "Çekirgelerin Patriği" bir daha Kfaryabda'ya ayak basmamaya and içmişti.

Yokluğuna alışılmıştı. Hem Haç Yortusu'nda hem de şamarı çocukların belleğinde kalıcı bir iz bırakan vaftiz törenlerinde ona ihtiyaç duyulmadığını söylemek âdet olmuştu. *Bouna* Butros, pekâlâ yetiyordu. Yine de bu lanetlenme insanların canını sıkıyordu; bir ölüm, ağır bir hastalık, mahsülün kötü gitmesi gibi -"Tanrım ne yaptım ki?" diye sorulan her olayda, Patrikle dargınlık yaraya basılan tuz gibi hissediliyordu. Artık bu işe son vermenin sırası değil miydi? Bu taziye ziyareti, barışmak için bir fırsat değil miydi?

Şeyha'nın cenazesinde, töreni yöneten patrik, tüm aile bireylerine başsağlığı dilemişti. Şeyh dışında! O ise kızgınlığını unutup onlara katılmıştı. Üstelik, her şeye rağmen, ölenin kocasıydı!

Üstelik karısının ailesi ve köyünün ileri gelenleri önünde küçük düşürüldüğü için daha da içerlemiş, bu nedenle Patriğin kayyumuna haber göndererek şatoda üç gün yas ilan ettiğini, ve bu süre zarfında Patrik Hazretlerini görmeyi umduğunu belirtmiş hemen ardından da aksi halde diye bir tehdit savurmuştu.

İlk gün boyunca, ziyaretçiler şatoya doluşurken, Şeyh'in aklında tek bir soru vardı: "Gelecek mi?" Keşişe de aynı tehdidi savurdu:

— Patriğin gelmeyecek olursa, yapacaklarım için beni suçlama!

Bouna Butros, iki gün köyde görünmedi. Son fırsat da bir sonuç vermedi. Hazret'in Büyük Jord köylerine gittiğini, onu göremediğini söyledi. Belki de Patriği bulmuş ama onu ikna edememişti. Perşembe akşamı, Şeyh taziye odasından çıktığında, ufuklarda hiçbir piskopos külahı görünmüyordu.

O gece, keşiş pek az uyudu. Katırının üzerinde geçirdiği iki gün, ağrılarını arttırmış ama endişelerini yok etmemişti. Huriye Kadına:

— Üstelik o katır nereye gittiğini biliyor. Uçuruma yuvarlanma ihtimali de yok, demişti. Şu Şeyh ile şu Patrik, omuzlarında bütün Hıristiyanları taşıdıkları halde, iki keçi gibi toslaşıyorlar. Katır kadar akılları yok. Karısı:

— Git kilisede dua et, dedi. Şayet Tanrı bizi seviyorsa, yarına kalmaz, bir katır şatoya, bir katır da Patrikliğe yollar.

DÖRDÜNCÜ GEÇİŞ

İngiliz Papazının Okulu

Mektubunuza cevaben, Sahlain okulunun ilk öğrencileri arasında Kforyabdalı Tanios Gerios adında bir öğrencinin olduğunu bildiririm.
Okulumuzun kurucusu Rahip Jeremy Stolton, eşiyle birlikte 1830'ların başlarında Dağ'a gelip yerleşmişti. Kütüphanemizde, onun mektuplarının, notlarının saklandığı bir küçük çekmece vardır. Onları incelemek isterseniz, gelip görebilirsiniz. Onları dışarı çıkartmamızın söz konusu olamayacağını anlayışla karşılayacağınızdan eminim.

Sahlain İngiliz Okulu'nun bugünkü
Müdürü Rahip İshaac'ın mektubundan alıntı.

I

Bouna Butros yeterince dua etmemiş olacak ki, ertesi günü sütunlu salona girdiğinde, Şeyh Efendi'nin hâlâ olduğu gibi durduğunu, giysisinin semere dönüşmediğini, kulaklarının uzamadığını, dişleri ile çenesinin öne doğru çıkmadığını, kısacası katırlaşmadığını gördü.

Belli ki, Şeyh çoktan uyanmıştı, ya da hiç uyumamıştı. Gerios ve birkaç kişi ile beraberdi. Keşiş, oradakilere baştan savma bir selam verdi ve kapının dibine oturdu.

Şeyh neşeli bir sesle seslendi:

— *Bouna* Butros; yanıma gel, onu en azından birlikte karşılayalım.

Keşiş bir an umutlandı. Belki de dualarından biri ya da ikisi tutmuştu.

— Yani, geliyor mu?

— Tabii ki geliyor, işte geldi bile!

Alttan almak gerekiyordu. Gelen patrik değil, papazdı. Ev sahibini selamladı ve köylüleri hayran bırakan, Arapça tumturaklı sözler söyledikten sonra, Efendi'nin işareti üzerine oturdu.

— Tanrı işini biliyor, *bouna*, papaz efendi tam da senin kalktığın yere oturdu.

Keşişin şaka kaldıracak hali yoktu. Şeyh'ten *liwan*'da özel bir görüşme için izin istedi.

— Anladığım kadarıyla, Şeyh'imiz kararını vermiş bulunuyor.

— Benim yerime bu kararı senin patriğin aldı. Elimden geleni yaptım, vicdanım rahat. Bak bana, uyumamış bir adama benziyor muyum?

— Belki Hazret konusunda, elinden geleni yaptın. Ama oğluna

karşı, görevinin gereğini yapıyor musun? Onu, İncil'i yanlış öğreten ne Meryem Ana'ya ne de diğer azizlere saygısı olmayan şu insanlara gönderirken, vicdanın rahat mı?

— Tanrı bu kararı almamı istemeseydi, Patriğe gelip sakalını göstermesini emrederdi.

Keşiş, Şeyh sakallardan hele de Tanrı'dan söz etmeye başladığında huzursuz olurdu çünkü sözlerinde aşırı bir laubalilik görülürdü. Vakur bir biçimde:

— Bazen Tanrı, kullarını mahvolacakları yola iter, dedi

— Bir patriği de mi?

— Bunu söylerken düşündüğüm sadece patrik değildi.

Baş başa konuşmaları bittikten sonra, Keşiş ve Şeyh, sütunlu salona döndüler. Papaz onları endişeyle bekliyordu. Ama ev sahibi içini rahatlattı:

— Düşündüm, oğlumu okulunuza göndereceğim.

— Bu onura layık olmaya çalışacağım.

— Ona diğer öğrencilerden farklı davranmayın. Hak ediyorsa, dayağı da eksik etmeyin. Buna karşılık iki isteğim var. Burada tanıklar önünde söz vermelisiniz. Birincisi, kendisine dinden söz etmemeli; babasının dinini koruyacak ve her pazar *bouna* Butros'a gidip din dersi alacak.

— Söz veriyorum. Said Bey ile de aynı şey oldu.

— İkincisi, benim adım Şeyh Francis'dir, Şeyh İngiliz değildir. Bu okulda bir de Fransızca öğretmeninin bulunmasını şart koşuyorum.

— Buna da söz veriyorum Şeyh Francis. Güzel söz söyleme sanatı, şiir, güzel yazı yazma sanatı, fen, Türkçe, Fransızca, İngilizce dersleri olacak. Herkes dininde özgür olacak.

— Bu durumda, söyleyecek bir şey kalmadı. Hatta düşünüyorum da belki *bouna* Butros da oğullarını sizin okulunuza gönderir peder... Keşiş, dişlerinin arasından:

— İncirler ocak ayında açınca, diye söylendi.

Sonra kalktı, kafasındaki takkeyi iyice yerleştirdi ve çıktı. Şeyh:

— Biz incirlerin olmasını bekleye dururken, okula giderken oğluma eşlik edecek birini biliyorum. Öyle değil mi Gerios?

Kâhya, her zaman olduğu gibi, başıyla onayladı. Sonra da efendisine gösterdiği ilgiden dolayı teşekkür etti. Ama içinde kıyametler kopuyordu. Tanios'u, bacanağı keşişin okulundan alıp şu

İngilizin okuluna göndermek, Kilisenin bütün yıldırımlarını çekmek demekti, bunu da canı gönülden yapmayacaktı. Öte yandan efendisine karşı gelemez ve iyiliklerine yüz çeviremezdi.

Bütün bu kaygıları, oğlunun tepkisini görünce yok oluverdi. Ona haberi verdiğinde çocuğun yüzü aydınlanmış, Lamia da ailedeki sıcaklığı geri getirmek için bunu fırsat bilmişti:

— Öyleyse, babanı öpmeyecek misin?

Tanios da onu öpmüştü, annesini de, tıpkı çeşme başındaki olaydan önce öptüğü gibi...

Tanios asla içindeki isyanı dışa vurmak niyetinde değildi. Tam tersine, delinin sözleri ve sürgün Rukoz ile karşılaşması yaşamını değiştirmişti. Sanki Tanrı, yolunu açmak için oriun da istekli olmasını istiyordu. O Papazın okuluna değil, yakında dillerini konuşacağı ve sırlarını öğreneceği yepyeni bir dünyanın eşiğine girmiş olacaktı.

Şu anda Lamia ve Gerios ile birlikteydi ama orada değildi. Şu andaki sahne, geçmişten bir parça olarak belleğinde yer almış gibiydi. Buradan uzaklarda uçuyor, bağlantılarından, kinlerinden, en yaralayıcı kuşkularından uzakta dolaşıyordu.

Aynı anda, koridorun öteki ucunda Şeyh oğluna, on beş yaşında olsa bile bir şeyler öğrenmenin hiç de utanılacak bir şey olmadığını anlatmaya çalışıyordu.

— Günün birinde, tıpkı atamız gibi, Fransa kralından bir mektup alacak olsan...

— Kâtibe tercüme ettiririm.

— Peki ya yazdıkları gizliyse, başkasına tercüme ettirmek doğru olur mu?

Papaz Stolton, her sabah Kfaryabda'dan gelen iki öğrencisi arasındaki farkı görmekte gecikmedi. 1835 tarihli günlüğünde şöyle yazıyordu: "Tanios. Müthiş bir öğrenme arzusu ile dolu cevval bir zekâ! Bunalımlı bir ruhun ürpertileri var. " İki sayfa sonra şöyle diyordu: "Raad'ı gerçekten ilgilendiren tek şey, mevkiine saygı duyulması. Öğretmenlerden ya da öğrencilerden biri, gün boyunca kendisine seslenirken bir kere 'şeyh' demezlerse, hiçbir şey duymamış, ya da kime sesleniliyor diye arkasına bakarmış gibi davranmaktadır. Öğrenci olarak da en cesaret kırıcılar arasında bulunmaktadır. Sanki 'Teach me if you can!' (öğretebiliyorsan öğret!) özdeyişi onun için icat edilmiş. Salt öğrenimi dikkate alsam, buraya devam etmesi için hiç de mücadele etmem. "

Bu son cümle bir itiraf gibidir. Çünkü Papaz efendi, genç dimağları biçimlendirmekle görevli ise de, Majestelerinin doğu politikasına ilgisiz değildi.

Ama Tanrı aşkına Dağ köylerinden birinde genç bir insanın yetiştirilmesi bir Avrupa devleti için ne gibi bir önem taşıyordu? Buna gülünmesini, omuz silkilmesini anlıyorum. Ben de, arşivleri incelemeden önce, aynı şekilde düşünüyordum. Ama olaylar ortada: Bu iki çocuğun İngiliz okulundaki varlıkları, Babıâli nezdindeki büyükelçi Lord Ponsonby tarafından biliniyordu. Hatta Paris'te, Alphonse Lamartine'in girişimiyle, Millet Meclisi de haberliydi. Cebrail'in dediği gibi "o andavallı Raad, Lamartine'in kim olduğunu bilmiyordu ama Lamartine onun varlığından haberdardı."

Nasıl bir mucizeyle? O tarihlerde, Avrupa hükümetleri, olağanüstü bir olayla meşguldu: Mısır hidivi Mehmet Ali Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinde, Balkanlardan Nil'in kaynağına kadar yeni bir devlet kurmak ve Hindistan yolunu denetimi altına almak istiyordu.

İngilizler bunu asla istemiyorlardı, bunu engellemek için her şeye razı idiler. Buna karşılık Fransızlar da, Mehmet Ali'yi, Doğu'yu miskinliğinden kurtaracak ve Mısır'da, Fransa'yı model alan bir yeni devlet kuracak deha olarak görüyorlardı. Mehmet Ali, Fransız doktorlar, Fransız mühendisler getirtmiş ve ordusunun başına, Napolyon'un eski bir subayını geçirmişti. Fransız ütopyacıları, Mısır'da ilk sosyalist toplumu kurmak ümidiyle oraya gitmişlerdi. Onlar oraya inanılmaz tasarılarla gitmişlerdi, bunlardan biri de Akdeniz'le Kızıl Deniz'i birbirine bağlayan bir kanal açmaktı. Yani Paşa hazretleri, Fransızların hoşuna gidecek her şeye sahipti. Üstelik, İngilizleri bu denli kızdırıyorsa, kötü biri olmamalıydı. Londra'nın adamdan kurtulmasına izin verilmemeliydi.

Bu devler arası savaşta benim köyümün insanlarının ve özellikle o iki delikanlının ne ağırlığı olabilirdi?

Sanıldığından çok! Sanki, terazinin okunda adları yazılıydı ve biraz eğilince onları okumak mümkündü. Lord Ponsonby için böyle söylenebilirdi. Parmağını haritanın üstüne koymuş ve "Mehmet Ali'nin İmparatorluğu ya burada kurulacak ya da burada yok olacak, savaş işte bu noktada olacak. " demişti.

Kurulmakta olan bu imparatorluğun iki kanadı vardı: Biri kuzeyde –Balkanlar ve Anadolu– diğeri güneyde –Mısır ve uzantıları–. Bunların arasında tek bir bağlantı vardı, o da Gaza'dan İskenderiye'ye giden yoldu ve Hayfa'dan, Akra'dan, Saida'dan, Bey-

rut'tan, Trablus'tan geçiyordu. Deniz ile Dağ arasında bir şerit parçasıydı. Dağ, Hidiv'in denetiminden çıkacak olsa, yol kullanılmaz olurdu, Mısır ordusunun arkası kesilirdi, yeni imparatorluk ikiye bölünmüş, ölü doğmuş olurdu.

O günden itibaren, bütün hükûmetlerin gözleri, Dağ'a çevrilmiş oldu. O güne kadar, hiç o kadar misyoner, tüccar, ressam, şair, hekim, acayip hanımlar, ve eski para meraklıları görülmemişti. Dağlılar gurur duyuyorlardı. Hele daha sonra, İngilizler ile Fransızların doğrudan aralarında savaşmamak için, kendi ülkelerinde savaştıklarını anlayınca, daha da gururlandılar. Yıkıcı bir ayrıcalık ama, ne de olsa ayrıcalık!

İngilizlerin hedefi açıktı: Dağlıları Mısır'a karşı kışkırtmak. Mısırlılar, tabii Fransızların yardımı ile, bunu engellemeye çalışıyorlardı.

*"Dağ Tarihçesi"*nin belirttiği gibi: "Mısır birlikleri ülkemizin sınırına geldiğinde, ordu komutanı, Emir'e bir mektup göndererek kendisine katılmasını istedi. Küçücük ülkesinin ve ordusunun çok üstünde bir çatışma olacağını anlayan Emir, ayak sürmeyi denedi; o zaman komutan ona bir ikinci mektup gönderdi, ve" ya bana birliklerinle katılırsın, ya da ben oraya gelir, sarayını başına indiririm" dedi.

Zavallı buna uymak zorunda kaldı. Dağ, Mısır'ın egemenliği altındaydı. Zavallı diyorsak da, yanılmayalım, yine de korkulan bir adamdı ve köylüler ile şeyhler karşısında titriyordu. Ama Paşa ile temsilcileri karşısında titreyen kendisiydi.

Mehmet Ali, Emir'i kendi tarafına almakla ülkeyi sahipleneceğini sandı. Başka yer olsaydı, bu mümkündü ama burada hayır! Gerçi Emir'in otoritesi ve etkinliği vardı ama, Dağ onun şahsına bağlı değildi. Bir kere dinsel topluluklar vardı, ruhban sınıfı, şefleri ve ileri gelenleri ile. Büyük aileler ve küçük derebeyleri vardı. Sonra köy alanında anlatılanlar ve köydeki kavgalar vardı. Gerçi Şeyh ile Patriğin arası yoktu, çünkü Patrik, Şeyh'in Lamia'ya bir çocuk yaptığını düşünüyordu ve Lamia da hâlâ şatoda oturduğundan, Patrik oraya adımını atmak istemiyordu, Şeyh de kendisine böyle davranalamıyacağını göstermek istediğinden, kafa tutmak üzere, oğlunu İngiliz papazının okuluna göndermişti.

Lord Ponsonby haritanın bu noktasına eğildiğinde, yardımcıları kendisine bu kadar ayrıntı vermemişti. Sadece, Dürzilerin, şeflerinden birini öldürttüğü için Emir'e düşman olduğunu ve Emir ile Mısırlılara isyan etmeye hazır olduklarını ancak nüfusun ço-

ğunluğunu oluşturan Hıristiyanlar bu isyana katılmazlarsa, bir sonuç alınamayacağını söylemişlerdi.

Büyükelçi de sormuştu:

— Ya Hıristiyanlar arasında, adamlarımız bir şey yapamadı mı?

Ona büyük çoğunluğu Katolik olan bu halk için, İngiliz demenin mezhep sapkını demek olduğunu anlatmışlardı.

— Adamlarımızdan hiçbiri doğru dürüst bir ilişki kuramadılar, bir okul açmış olan bir papazın dışında.

— Katolik bir köyde bize ait bir okul mu?

— Hayır, düşünebiliyor musunuz, o saat kovulur ya da okulu yakılırdı. Hayır, Said Bey diye bilinen eski bir Dürzi derebeyinin topraklarına yerleşti. Ama okuluna iki katolik delikanlıyı almayı başardı. Bunlardan biri de Kfaryabda Şeyhi'nin oğlu.

— Kfar... ne?

Neresi olduğunu bulmak için daha ayrıntılı bir harita gerekti. Bir büyüteçle Kfaryabda ve Sahlain adlarını okuyabilmek için. Büyükelçi:

— İlginç! demekle kaldı.

Dışişlerine gönderdiği raporda, Kfaryabda'dan söz etmiyor ama "cesaret verici işaretlerden" söz ediyordu. Üç yüz yıldır Fransa ile ilişkilerinden gurur duyan, yörenin en büyük Katolik ailelerinden birinin çocukları, bir İngiliz papazının okuluna gitsin... bu gerçek bir başarıydı. Bir yarma hareketiydi.

Bu yüzden, Şeyh Raad'ın, kötü öğrenci olduğu için kovulması söz konusu değildi!

II

Öbür kampta hiç kimse; konuyu Lord Ponsonby kadar ciddiye almak istemiyordu. Ne Emir, ne Fransız konsolosu Mösyö Guys, ne de Süleyman Paşa yani asıl adı ile Octave Joseph de Sèves. Bu sonuncusu Mısır adına Beyrut'a komuta ediyordu. Bir büyük kavganın içinde bulunuluyordu ve hiç kimsenin yerel çekişmelere bakacak hali yoktu. Patrik dışında kimse! Bir tek o, bu iki çocuğun Papazın okulunda okumasının anlamını küçümsememek gerektiğini söylüyordu, sonunda, Patriğin hatırı için Şeyh'in cezalandırılmasına karar verildi. Emir'in Hazinesinden biri gelerek kendisine bitmez tükenmez bir vergi listesi uzattı; aslında bu vergiler, Şeyh'in binbir hünerle ödemekten kurtulduğu bütün eski vergilerdi ve bunlara bir de yenileri eklenmişti. Özellikle Mısırlı işgalciler tarafından konulmuş olan *ferde* vergisi vardı. Bu girişimin bahanesi, Emir'in hazinesinin savaştan ötürü tükenmesi idi. Ama kimse gerçek nedeni konusunda yanılmıyordu. Yanılan varsa, onlar da Patriğin keşişi çağırtıp Şeyh'ine, o iki çocuğu okuldan alırsa, belki Emir nezdinde girişimde bulunabileceğini söylemesi ile gerçeğe varıyordu.

Kfaryabda Şeyhi kapana sıkışmıştı. O yıl mahsul kötü gitmişti, ve ondan istedikleri para –üç yüz kese yani yüz elli bin kuruş– köylüleri neleri varsa vermeye zorlasa bile toplayabileceğini fersah fersah aşıyordu.

Ödemek olanaksızdı, önerilen çözüm de aşağılayıcı! Şeyh, çocukları okuldan çekmekle iş bitmeyecekti, ayrıca "Çekirgeler Patriği"nin ayağına gidip Emir nezdinde girişimde bulunması için yalvarmak gerekecekti.

Köyden ayrılırken Vergi görevlisi, bu paranın tümü bir ay

içinde ödenmeyecek olursa, Şeyh'in topraklarına el konulacağını ve Emir'in ülkesine katılacağını söylemeyi ihmal etmemişti. Bu iş, Kfaryabdalıların hiç hoşuna gitmedi çünkü kendi Efendi'lerinin, efendilerin en az kötüsü olduğunun bilicindeydiler.

Tanios'un bu olaydaki durumu da ilgi çekiciydi. Onu, bir süre köyü ve hatta o sözde piçliği ile barışık kılmışlardı. Çünkü, gözlerinin önünde cereyan etmekte olan olay, aslında doğumu ile başlayan ve "çekirgelerin" saldırısına yol açan kavganın devamı idi. Şimdi her şeyi daha iyi görüyor, Patriğin niçin böyle davrandığını, Şeyh'in ve köylülerin tepkisini anlıyordu. Ve bunu paylaşıyordu. Tek bir nedenden ötürü olsa bile! O da okulu idi. Onun için en değerli şey okuluydu. Hırsla, canını dişine takarak çalışıyor, her sözcüğü, her bilgi kırıntısını, sünger gibi emiyor, ve kendisi, ile dünyanın geri kalan kısmı arasındaki tek köprünün o olduğuna inanıyordu. Bu nedenle de köylülerden ve Şeyh'ten yana ve köyün tüm düşmanlarına, Emir'e, Patriğe karşı idi... Geçmişteki ve şimdiki bütün davalar onundu...

Hatta Rukoz ile ilişkileri de, "Şeyh'in toprakları gidecek diye niye dert edineyim? Sen de benim gibi derebeyliğin yok olmasını istemiyor musun?" dediği için, soğumuştu. O da kendisine şöyle cevap vermişti: "O benim de en büyük isteğim ama bu biçimde olmasını istemiyorum." Eski kâhya da öğüt vermeye kalkışmıştı: "Yürekten istediğin bir dileğin varsa, Tanrı'dan onu yerine getirmesi için yalvarırsın. Ama bu işi nasıl yapacağını emredemezsin. Ben Tanrı'dan Kfaryabda Şeyhi'ni cezalandırmasını istedim. Bu işi nasıl halledeceği O'na kalmış. İster bir doğal afet verir, ister çekirgeler gönderir isterse de Mısır ordularını!"

Bu sözler Tanios'u huzursuz kıldı. Gerçi o da Şeyh'in ayrıcalıklarının kalkmasını istiyordu çünkü on beş yıl sonra, kendisini Raad'ın çizmelerini çekerken görmek istemiyordu. Ancak olan bitenler karşısında, hangi yanda olduğunu ve hangi dileğinin gerçekleşmesini istediğini pekâlâ biliyordu.

12 Mart 1836 tarihli günlüğüne Papaz şöyle yazmıştı: "Bugün öğle vakti Tanios beni görmeye geldi. Köyün içinde bulunduğu dramatik durumu anlattı. Köyü tuzağa düşmüş ve her an avcısının darbesini bekleyen bir ava benzetti. Ona dua etmesini ve elimden geleni yapacağımı söyledim.

Hemen konsolosumuza bir mektup yazdım. Beyrut'a giden biri olursa, mektubu hemen göndereceğim."

Herhalde gerçek bir yardım çağrısı olan bu mektuptan sonra, şatoya tuhaf bir ziyaretçi geldi. Kfaryabda'da daha hâlâ İngiliz konsolosunun gelişi anlatır. İşin aslına bakılırsa, Richard Wood o tarihte henüz konsolos değildi, daha sonra olmuştu; o tarihte, Lord Ponsonby'ın Beyrut'taki yarı resmi temsilcisiydi. Kızkardeşi de İngiltere'nin Beyrut'taki gerçek konsolosunun eşiydi. Ama bütün bunların olayımızla ve rapor ediliş biçimiyle ilgisi yok.

"Dağ Tarihçesi" diyor ki "O yıl, köyümüze, büyük küçük herkese hediyeler getiren ve herkesi sevindiren İngiltere konsolosu geldi. Hiçbir ziyaretçi onun gibi karşılanmamıştır. Ayine katılmış ve gelişi üç gün boyunca kutlanmıştı."

— Bir yarı-konsolos için aşırı konukseverlik! Bunca şölen, bunca tören? Ama "o değerli hediyeler" bilinince aşırı sayılmaz. Keşiş İlyas, daha fazlasını anlatmıyor ama, Wood, İngiliz papazına gönderdiği ve Sahlain okulunun arşivlerinde bulunan bir mektupta gerisini anlatıyor. Mektup sahibi, papazın esasen bildiği asıl ziyaret sebebini belirtmiyor ama götürdüğü hediyeleri ve bunların kabul ediliş biçimlerini ayrıntısıyla anlatıyor. Papaz, Emir'in istediği rakamı kesin biçimde bildirmiş olmalıydı, çünkü Wood, Şatonun sütunlu salonuna, tam nargilenin bulunduğu yerin önüne, içinde yüz elli bin kuruş bulunan torbalar koymuştu. Şeyh karşı çıkar gibi yapmış, ama konuğu buna izin vermemişti.

— Ayaklarınızın dibine konulanlar, size bizden bir armağan değildir, ama Emir'in sizleri bir daha rahatsız etmemesi için Hazinenize verilen bir hediyedir.

Kfaryabda'nın Efendisi, armağanı ağırbaşlılıkla kabul etti ama kalbi sevinçten dışarı fırlayacak gibiydi.

Ayrıca, Wood'un "gerçek armağan" diye nitelediği üç ayrı hediye vardı: " Şeyh'e, Hanover hanedanının armasını taşıyan ve Beyrut'tan deve sırtında taşınan muazzam bir ayaklı saat. " Neden saat de , örneğin bir safkan değil? Bilinmez! Belki de devamlı bir dostluğun simgesi diye bakmak gerekir. Diğer iki armağan, Papazın iki öğrencisineydi. Tanios'a sedef kakmalı harika bir divit. Onu hemen kuşağına sokmuştu. Raad için de, –ki onun altın bir diviti vardı ama okul çıkışı, Şeyh kendisini kâtip gibi kullanıyor demesinler diye saklardı– bir av tüfeği. Horozlu bir forsyth. Babası incelemek ve hatta imrenerek okşamak için tüfeği oğlunun ellerinden almıştı. Belki de bu armağanı oğul yerine babaya vermek gerekirdi ve silah daha emin ellerde olurdu.

Hele bu son cümle bir kehanet değil, ama tüm acıların bu silahın namlusu ucunda olduğu düşünülürse...

"Konsolos" bir cumartesi öğleden sonra gelmişti ve Şeyh, adamlarıyla şatoda kalmasını istedi. Köy kadınları en güzel yemekleri yapmaya giriştiler. Wood'un anlattıkları arasında, kuzu dolması, "bergamutlu *kubbe*" var. Herhalde yanılmış olmalı, gerçi portakallı et yemeği var ama Dağ halkı bergamutu bilmez! Temsilci ayrıca, şarabına su katınca Şeyh Francis'in yüzünde alaycı bir gülümsemenin belirdiğini söylemektedir.

Ertesi günü, *liwan*'da , kahve ve kuruyemiş alınırken yapılan kısa bir görüşmeden sonra Kfaryabda Şeyhi, bir süre izin istedi.

— Ayin başlayacak. Konuğumu yalnız bırakmak istemezdim ama, Tanrı'nın lütfuna karşılık, yarattığı mucizeler için, O'na şükranlarımı sunmalıyım.

— Eğer bir sakıncası yoksa ben de sizinle gelmek isterim...

Şeyh gülümsemekle yetindi. Kendisi için bir sakınca yoktu ama, Kiliseye bir İngilizle girecek olursa Butros'un tepkisinden korkuyordu.

Gerçekten de keşiş onları kapının eşiğinde bekliyordu. Terbiyeli ama kararlı idi:

— Köyümüz, yaptıklarınız için size minnettardır. Bu nedenle, bize onur verirseniz, eşim size kahve yaptı. Mütevazı evimize onur verirseniz, arka taraftan gidiliyor. Karım ve büyük oğlum size eşlik edecekler, ben de ayini bitirir bitirmez, size katılacağım.

Şeyh'e gözucuyla baktı : "Senin şu İngiliz ile daha terbiyeli olunamazdı" der gibiydi.

Ama "konsolos" yarım yamalak Arapçasıyla karşı koydu:

— Bana özel muamele yapmaya hiç gerek yok. Ben, sayın peder, Katolikim ve ayine diğerleri ile katılacağım.

Bouna Butros:

— Hem İngiliz, hem Katolik! Siz dünyanın sekizinci harikası olmalısınız, demekten kendini alamadı.

Bu Katolik topluluğa bir İrlandalı göndermek Lord Ponsonby'ın inceliklerinden bir diğeri idi. Şu "İblis İngilizlere" uzun süre Dağlıların hayranlık duyacakları bir incelik!

III

Kfaryabdalıların deyimi ile, Patrik o geceyi "diken üstünde" geçirdi. Mırıldandığı dualar hiç de hayırlı şeyler değildi; Cehenneme o kadar çok beden ve o kadar çok ruh göndermişti ki, hangi Tanrı'ya hizmet ettiği belli değildi. Şeyh'in bıyığı, bir kor parçası gibi patriğin kafasına takılıyor, sağa sola dönse de kendi çevresinde dönenmekten başka sonuç alamıyordu.

Oysa, gücünün doruğundaydı. Emir, Mısır genelkurmayı, Fransız diplomatları ve Dağ'ın belli başlı derebeyleri arasında, hepsinin kabul ettiği bir arabulucu, koalisyonlarının mihenk taşı, aynı zamanda da, çatlakları onarmak gerektiği için, çıkıkçısıydı. Fransız konsolosu, Mehmet Ali Paşa'yı asmaktan beter ediyordu: "Avrupa'daki iyi niyetlileri kandırmak için kendini devrimci diye tanıtan bir doğulu despot!" J. de Sèves hakkında ne düşündüğü sorulduğunda, şöyle diyordu: "Süleyman Paşa mı? Yeni efendilerine sadakatle hizmet ediyor," ve hemen ardından yüzünü buruşturuyordu. Emir'e gelince, Mısırlıların kendi hakkında, birlikleri sarayının penceresi dibinde durdukça en sadık müttefik demeleriyle açığa vurdukları düş kırıklıklarına için için seviniyordu.

Patriğe zaman zaman, bu çürük koalisyonu bileklerinin gücü ile tutuyormuş gibi geliyordu. Bütün Dağ'da saygı hatta hayranlık uyandıran bir kişiydi. Ona hiçbir kapı kapanmaz, hiçbir isteği geri çevrilmezdi. Benim köyüm dışında! Kfaryabda'da keşiş bile ona sırtını çevirmişti. Bu nedenle uykusuz bir gece geçirmiş, ama kalktığında güveni yerine gelmişti. Giyinmesi için kendisine yardım eden kayyuma:

— Onlara tövbe ettirmesini bilirim. Kilise kumbarasına düşen bir metelik gibi ayaklarımın dibine düşeceklerdir. Her kötülüğün bir çaresi vardır, onlara gerekli olan da benim elimde, diyordu.

Birkaç gün sonra, Büyük Jord'dan bir haberci geldi ve Raad'ın büyükannesinin ölmekte olduğunu, onu görmek istediğini söyledi. Şeyh buna karşı çıkmadı; aksine, kayın ailesi ile barışma fırsatı olduğunu düşündü, oğluna, Gerios'a yazdırdığı bir geçmiş olsun mektubu, birkaç da armağan verdi.

Büyükanne ölüyorsa da, ölmeye pek acelesi yoktu. *Tarihçe*, ölümünden yüz otuz sayfa ve on yedi yıl sonra söz ediyor. Çok sonraları, yetmiş dört yaşındayken... Ne önemi var? Belki de gerçekten torununu özlemişti. Ama Raad'ı asıl getirten Patrik idi. Ona söyleyeceği önemli şeyler vardı.

Din dersinde bilmece sorar gibi bir konuşma ile başladı Patrik:

— İsa'nın bir şövalyesi olsaydın ve kendini aniden şeytanın ininde bulsaydın, ne yapardın?

— Kaçmaya çalışırdım ama önce her şeyi yıkar, taş üstüne taş bırakmazdım.

— Güzel bir cevap! Gerçek bir şövalyeye lâyık!

— Şeytanı da bütün çocuklarıyla gebertirdim.

— Yok, fazlasına kaçmayalım, Şeyh Raad. Hiçbir ölümlü şeytanı öldüremez. Ama hiç değilse o bizim evimizi nasıl altüst ediyorsa, biz de onunkini edebiliriz. Ama gözü pekliğin hoşuma gitti. Sana güvenmekte haklıymışım. İmanın ve soyluluğun, sözlerini nasıl esinliyorsa, eminim davranışlarına da ilham olacaktır.

Delikanlının ellerini avuçlarına alan Patrik, gözleri kapalı, uzunca bir dua mırıldandı. Raad tek kelimesini anlamıyordu ama tütsülü kokuyu duyar gibiydi. Oda karanlıktı, gece bastırmıştı ve Patriğin beyaz sakalı tek ışık kaynağı idi.

— Sen şeytanın evinde bulunuyorsun!

Genç şeyh anlamadı. Çevresine bakındı, korkmuştu.

— Büyük babanın evini kastetmiyorum...

— Şato...

— Babanın evinden de söz etmiyorum, Tanrı günahlarını affetsin. İngiliz Okulu'nu söylüyorum, sapkınlık ve zındıklık ocağı. Her sabah şeytanın evine gidiyorsun ama bunu bilmiyorsun.

Yüzü bir mezar taşı gibi donuktu. Ama yavaş yavaş bir gülümseme yayıldı.

— Ama onlar da senin kim olduğunu bilmiyor. Sadece, Şeyh Francis'in oğlu Şeyh Raad olduğunu sanıyorlar; senin ceza şövalyesi olduğunu bilmiyorlar.

Birkaç gün sonra Raad geri döndüğünde, okula giderken herzamanki kestirme yoldan gitti. Ama Tanios, sakalının çıkmakta

olduğunu ve bakışlarının her zamanki bakışları olmadığını fark etti.

Papaz Stolton'un okulunda, dersler binanın en eski kesiminde yapılıyordu. İki kubbeli, birbirinin eşi, uzun, loş ve adına *kûbe* denilen kesimde. Daha sonra bunlara yeni odalar eklenecekti ama Tanios'un devam ettiği dönemde otuzdan çok öğrenci yoktu ve okul bu iki oda ile, papazın kitaplarının bulunduğu bir üçüncü odadan ibaretti. Üst katta papazın dairesi vardı. Ev büyük değildi, ama tuğlaları, düzgün yükselen damı, simetrik balkonları, beyzi pencereleri, duvarları saran sarmaşığı ile sağlam ve yumuşak görünümlüydü. Ayrıca çocukların oynayabilecekleri geniş bir avlusu vardı ve bu avluda, yıllar sonra binlerce öğrencinin okuyabilmesi için, ilki kadar sevimli olmasa da pek çok bina yapılacaktı. Ama bu bir başka konu...

Bu arazinin bir kısmında, papazın karısı hayatının en büyük tutkusunu gerçekleştiriyordu: Bahçıvanlık. Küçük bir bostanı, bir çiçek tarhı vardı. Karanfiller, sümbüller, lavanta çiçekleri ve gül yetiştirirdi. Öğrenciler buraya asla gelmezdi; papazın karısı, üst üste koyduğu taşlarla bir duvarcık meydana getirmiş ve sembolik bir çit yaratmıştı. Raad, okula döndüğü gün üstünden atlamakta sakınca görmedi. O nisan gününde tomurcuklaşan güllere yöneldi, cebinden bıçağını çıkarttı, en güzellerini seçerek çiçeklerini, kellelerini uçururcasına kesiverdi.

Papazın karısı bostandaydı. Her şeyi görmüştü, anlaşılmaz şeyler haykırmadan önce, çocuğun soğukkanlılığı karşısında kalakalmıştı. Genç şeyh aldırmadı. Son gül de kesilene kadar işine devam etti. Sonra bıçağını yerine koyup, çitten atladı ve marifetini göstermek üzere öğrencilerin bulunduğu yere seğirtti. Papaz yetişti, karısını ağlarken buldu ve suçluyu odasına getirtti. Uzunca bir süre oğlanı inceledi, boş yere bir pişmanlık belirtisi bulmayı umdu. Sonra ciddi bir ifadeyle:

— Ne yaptığının farkında mısın?, diye sordu. Bu sabah buraya gelirken, saygı duyulan bir şeyhtin, şimdiyse adi bir hırsız!

— Hiçbir şey çalmadım.

— Eşim, güllerini alırken seni görmüş, nasıl inkâr edersin?

— Beni gördü, ben de gördüğünü gördüm. Demek ki bu bir hırsızlık değil bir yağma!

— Fark ne?

— Hırsızlık, sefillerin yaptığı bir iştir. Oysa yağma, savaş gi-

bidir, her çağda soylular ve şövalyeler tarafından gerçekleştirilir.

— Sanki konuşan sen değilsin. Böyle cevap vermeyi sana kim öğretti?

— Böyle bir şey öğretilmesine neden ihtiyacım olsun? Doğduğum andan beri biliyorum.

Papaz iç çekti. Düşündü. Şeyhi düşündü. Wood'u, Lord Ponsonby'ı düşündü. Hatta belki de Majestelerini düşündü. Sonra vazgeçtiğini gösteren bir ifade ile:

— Yine de bil ki, yağma, yapılacaksa düşmana yapılmalıdır, topraklarını işgal ettiğin, savaşla kale kapısını yıktığın insanlara. Ama herhalde bir dost gibi ağırlanan evlerde değil!

Raad uzun uzun düşünür gibi yaptı, papaz da ister istemez bunu bir pişmanlık gibi kabul etti. Genç şeyhten, okulu ile savaş halinde olmamasını istedi, üzerinden bir sünger geçti.

Krallık çıkarlarına ihanet etmemek için öğretmenlik mesleğine ihanet etmek? Günlüğünü okurken, satırlar arasından, papazın utanç duyduğunu anlamak mümkündü.

Onu izleyen günler, Raad sakinleşmiş göründü. Ama iblis, pardon melek, onu rahat bırakmayacaktı.

Bu kez kader ağlarını, Dayrunlu bir tüccarın oğlunun okula getirdiği tahta bir oyuncak aracılığı ile ördü. Oyuncak, avuçlar arasına alınıp sürtüldüğünde, misk kokuyordu. Raad ne pahasına olursa olsun bu oyuncağı sahiplenmek istiyordu ama arkadaşı onu satabileceğini söyleyince, bozuldu. Bunu, yağma yolu ile ele geçirmek çok daha basitti. Ya da, bir başka arkadaşının demesine göre, onu kazanabilirdi. Öğrenciler arasında yaygın olan ve çevirisi yapıldığında "kafa tutma" anlamına gelen aassi adlı bir oyun vardı. Birisini bahse tutuşturmak söz konusuydu.

Şeyh Raad *aassi* dedi, arkadaşları da oyuna katılmaktan mutlu, *aassi! aassi!* diye tekrarladılar. Ta ki oyuncağın sahibi çocuk, sihirli kelimeyi söyleyene kadar:

— Aaassi, Bayan Stolton'un bulunduğu yere kadar gidecek, bir şey arıyormuşsun gibi, eteğini tepesine kadar kaldıracak ve şu oyuncak nerede? Bulamıyorum, diye bağıracaksın.

Tüccarın oğlu bu buluşundan büyük keyif duydu; hiçbir öğrencinin yapamayacağı bir şeyi bahse konu ettiğinden emindi. Ama Raad, söylenen yere doğru birkaç adım attı. Diğerleri –yedi kişiydiler– onu uzaktan izlediler. Papazın karısı çiçeklerine eğil-

mişti, uzun etekliği yerlerde süründüğünden çamurlaşmıştı. Elbiseyi, sayın şeyh hazretleri tuttuğu gibi kaldırdı ama bunu öylesine sert biçimde yaptı ki, kadıncağız yüzü koyun, çiçeklerinin arasına düştü.

— Şu oyuncak da nerede? Onu bulamıyorum, diye bir zafer edası ile haykırdı.

Ondan başka kimse gülmüyordu.

Bu kez ülkesinin yüksek çıkarlarını unutan Papaz, İngilizce, haylaza haykırdı:

— Çık dışarı! Bu okuldan defol ve bir daha asla ayaklarını atma. Burada bulunuşun hepimiz için bir bahtsızlık. Kral William'ın kendisi bile Sahlain'e seni alıkoymam için gelecek olsa, ona: Asla! asla! asla! diye karşı çıkarım.

Başka türlü nasıl davranabilirdi? Kendisine ve ailesine saygıyı nasıl korurdu? Ama saatler ilerledikçe, pişmanlık duygusu içinde filizlenmeye başlamıştı. Elleriyle inşa ettiği bir binayı yıkıyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Koruyucusu Said Bey'e başvurma gereğini duydu.

Olayı duymuş olan Sahlain derebeyi, papazı hiç de yatıştırmaya kalkışmadı.

— Tanrı bütün iyilikleri bir anda kimseye vermemiştir, peder. Siz zekisiniz, bilgilisiniz, dürüstsünüz, ahlaklısınız, özverilisiniz... Ancak sabrınız yok.

— Sabır mı? Papaz derin derin iç çekti. Sonra gülümsemeye çalışarak:

— Herhalde haklısınız Said Bey, dedi. Ama Şeyh Raad'a dayanmak için, sabrın çok özel bir biçimine sahip olmak gerekir. Ama korkarım bu özel biçim, İngiltere'de yetişmiyor.

— Bizim Dağ'ımız böyle, peder. Siz terbiyesiz bir öğrenciyi cezalandırdığınızı sandınız, ama, dostunuz olan babasını cezalandırdınız. Size olan dostluğu nedeniyle bütün dünyayı karşısına almıştı.

— Buna gerçekten üzüldüm. Ona yaptığım kötülüğü onarabilirsem... Belki gidip onu görmem gerekir.

— Çok geç. Dostluğunuzu göstermenin tek yolu, işin içinden sıyrılmak için söylemek zorunda kalacaklarına kızmamanızdır.

IV

Dağ Tarihçesi'nden alıntı:

"Nisan ayının sonunda, Büyük Yortudan az sonra, Kfaryabda'nın efendisi Şeyh Francis, oğlu Raad'ı İngiliz Papaz Okulu'ndan çekmeye karar verdi. Birkaç gün önce bir olay cereyan ettiği ve papazın karısını genç şeyh ile uygunsuz durumda yakaladığı anlatıldı. İlkbaharda ten arzuludur.

Cumaya düşen üçüncü gün, Patrik hazretleri, beraberinde pek çok kişiyle köye geldi. On beş yıldır köye ayak basmamıştı ve bu gelişe herkes sevindi. Annesinin günahlarını çıkartan kendisi olmuştu, şimdi de oğlunun günahlarını çıkartmaya gelmişti.

Şeyh Francis ile Patrik, Blata Meydanı'nda, herkesin önünde kucaklaştılar. Patrik verdiği vaazda, aftan ve barışmadan söz etti ve mezhepçiliği, bir bölünme ve müminler arasında bir kavga tohumu eken bir sapınç olarak lanetledi.

Köyde sabaha kadar bayram edildi. Ertesi günü, patrik ile şeyh, Beyteddin Sarayı'na birlikte gittiler ve Dağ yöneticisi Emir'e olan bağlılıklarını yinelediler ve barıştıklarını haber verdiler. O da onları gereken saygı ile karşıladı."

"Tanrım bu şenliğin arasında, kendimi nasıl da yalnız hissediyorum!" Tanios'un duyguları bir kez daha sarsılmış ve öfke ve tiksintiye dönüşmüştü. Ara sıra, kara düşüncelerinden kurtulmak için, papazın karısını Raad'ın kollarında hayal ediyor ya da Raad'ın kilisede günah çıkartırken belirttiği bütün günahları için patrikten tebrikler aldığını farz ediyordu. Lamia'nın oğlu, yüksek sesle gülüyor ama hemen ardından kendine gelerek eski suskunluğuna bürünüyordu.

Öfkelendiği her seferde olduğu gibi, yürüyor, yürüyor ve gene yürüyordu.

— Hey Tanios, ayaklarınla mı düşünüyorsun?

Delikanlı, kendisine böyle denmesini kaldırabilecek durumda değildi ama ses hele de görüntü yabancı değildi. Yalnız Nadir değil, ayrılmaz bir parçası olan katırı da işte karşısında duruyordu.

Tanios katırcıya sarıldı ama adamın ününü anımsayınca, geriledi. Ama öteki devam etti:

— Ben de ayaklarımla düşünürüm. İster istemez yollarda gidip geliyorum. Ayaklarından başına doğru çıkan düşünceler seni rahatlatır ve canlandırır, başından ayaklarına doğru inenler ise, cesaretini kırar ve sana ağırlık verir. Hiç gülme, beni ciddiyetle dinlemen gerek... ondan sonra istersen, diğerleri gibi gülersin. Kimse benim bilgeliğimi istemiyor. İşte bu yüzden işportacılık yapıyorum. Eskiden, Araplar, her bilge söz için bir deve hediye ederlermiş.

— Ah Nadir, sen de sözlerini satabilseydin...

— Biliyorum, çok konuşuyorum, ama beni anlaman gerek. Bir köyden diğerine giderken, aklımdan bin bir türlü düşünce geçiyor ve bunları kimseye anlatamıyorum. Onun için de, köye geldiğimde arayı kapatıyorum.

— Öylesine kapatıyorsun ki, kapı dışarı ediliyorsun.

— Bazen oldu ama bir daha olmayacak. Blata Meydanı'nda, Şeyh Raad'ın, saygıdeğer hanımefendinin güllerini koparttığı ve pis bir serseri gibi eteğini kaldırdığı için kovulduğunu anlatmak için bana güvenme. Yine, babasının bir sağına, bir soluna bir şamar patlattığını sonra da köyde, alkışlar arasında bir kahraman gibi onu dolaştırdığını da anlatmayacağım.

Tanios döndü ve üç kere yere tükürdü. Nadir buna karşı çıktı:

— O insanlara kızmaya hakkın yok. Senin benim gibi, onlar da neler olduğunu biliyorlar. Raad hakkında da, sen ve ben ne düşünüyorsak, onu düşünüyorlar. Ama Patrik ve Emir ile bu kavga, tehlikeli ve pahalıya mal olmaya başladı, İngilizlerle ittifak çok ağır geldi, bundan sıyrılmak gerekiyordu, kuyruğu dik tutarak...

— Kuyruğu dik tutarak mı?

— Geçici bir çapkınlık ayıplanabilir ama asla küçümsenmez. Bu böyledir. Babası, oğlunun marifetlerinden gülerek söz edebilir.

— Ama benim gülmeye hiç niyetim yok. Bayan Stolton'un söylenenleri duyunca ne hale geleceğini düşündüğümde, utançtan yerin dibine geçiyorum.

— Papazın karısı için üzülme, o bir İngiliz.

— Ne olmuş?

— Sana o bir İngiliz diyorum, başına gelebilecek en kötü şey bu ülkeden gitmek zorunda kalmasıdır. Oysa senin ve benim için, başımıza gelebilecek en iyi şey bu ülkeden gitmek olacaktır.

— Git başımdan Nadir, senin baykuşça bilgeliğin olmasa da yeterince üzgünüm.

Köydeki şenliklerin yarattığı utanç, hüzün, öfke gibi duygularda, Tanios yine de huzur buluyordu. Korkaklık ve dalkavukluk yüzünden kör olmuş tüm diğerlerine karşın, haklı olma huzuruydu bu. Kendi kendine, pazartesi okula gidince, Bayan Stolton'a gidecek ve İngilizce kitaplarda okuduğu gibi, elini tutup dudaklarına götürmeye ve "en derin saygılarımı ve sevgilerimi lütfen kabul ediniz" demeye ve bütün köyün gerçeği bildiğini söylemeye karar verdi.

Tanios bir an bile kendisinin de körleşmiş olduğundan kuşku duymadı. Dalkavukluktan değil de, ümitten! Ertesi günü sabah erkenden şatodan çıkıp, okulunun havasını içine çekmek ümidi! Bu basit ve kesin durum konusunda, aklına bir an olsun bir kuşku girmemişti; oysa artık, o köyün bir çocuğu için İngiliz papazının okuluna gitmek söz konusu değildi. Şeyh ile patrik, kol kola Emir'e saygı sunmaya gitmezden önce, bunu Gerios'a açıkça belirtmişlerdi.

O günden beri kâhya, gün be gün, saat be saat, Tanios'a haberi vermeyi geciktirmekteydi. Belki de çocuk işi kendiliğinden anlayacak ve razı olacaktı... Hayır, bu olanaksızdı. Tanios için olanaksızdı. O okul, geleceğinin umudu, yaşama sevinciydi. Sadece o okul için yaşıyordu. Onu ailesi ile barışık kılan bu okul olmuştu, ailesi ile, şato ile, köyü ile, kendisi ile, doğumu ile...

Pazar akşamı, aile *kiçk* kâsesinin çevresine çömelmiş, ekmek banarken, Gerios Mısır paşası ile Bâb-ı Ali arasında anlaşmazlık olduğunu ve Fırat kıyılarında bir savaştan söz edildiğini anlatmağa başladı. Lamia ara sıra birkaç soru soruyor ve bir yandan da genç hizmetçiye emirler veriyordu. Tanios, başka şeyler, ertesi günü papazla karısına neler söyleyeceğini düşünüyor, kafa sallayıp duruyordu. Bir sessizlik olunca, Lamia:

— Belki de Tanios'a söylemen gerek..., dedi.

Gerios kafasını salladı:

— Bana söylenenleri tekrar edeceğim ama ona başka bir şey

söylemiyeceğim. Onun gibi zeki bir çocuğa uzun boylu açıklama yapmak gerekmez. Kendiliğinden anlamıştır.

— Neden söz ediyorsunuz?

— İngiliz Okulu'ndan. Bundan böyle oraya gitmenin söz konusu olmadığını söylemem gerekiyor mu?

Tanios birden titremeye başladı, başından aşağıya bir kova buz gibi su indirilmişçesine... Büyük zorlukla *"laych"* (neden?) diyebildi.

— Olan bitenlerden sonra, köyümüzün bu okulla ilişkisi olamaz. Şeyhimiz, gitmeden önce bunu açıkça belirtti. Patriğimizin önünde.

— Şeyh, aptal oğlu için karar versin, benim için değil...

— Onun damı altındayken, böyle konuşmana izin veremem.

— Raad, hiçbir zaman bir şey öğrenmek istemedi. Okula, babası zorladığı için gidiyordu. Artık gitmediği için de memnun. Ben öğrenmeye gidiyorum. Çok şey öğrendim ve öğrenmeye devam etmek istiyorum.

— Öğrendiklerin yeterli. Benim tecrübeme güven. Çok fazla okursan, aile arasında yaşamaya katlanamazsın. Mevkiini yeterince koruyacak kadar bilgi sana yeter. İşte bigelik budur. Bana işimde yardımcı olacaksın. Ben de sana her şeyi öğreteceğim. Artık koca adamsın. Ekmek paranı kazanmanın vakti geldi.

Tanios, bir ölüden farksızdı:

— Artık ekmek yemeyeceğim, dedi.

Uyuduğu asma kata gitti, uzandı ve hiç hareket etmedi.

Önceleri çocukça küskünlüğe verdiler. Ama ertesi günü güneş ağarıp, Tanios ne konuşmak, ne yemek hatta ne bir yudum içmek için ağzını açmayınca, Lamia telaşlandı, Gerios işini bahane ederek bürosuna kapandı. Haber de köye yayıldı.

Çarşamba akşamı, orucunun dördüncü gününde. Tanios'un dili ağırlaştı, bakışları sabitleşti, köy halkı önünden geçip onunla konuşmaya çalıştı. Diğerleri, kendisini ölümün kollarına bırakmış delikanlının yarattığı tuhaf sahneyi seyre koyuldu.

Denenmedik şey kalmadı. İntiharın ucunda Cehennem azabı olduğu, gömülmeye izin verilmediği, söylenmedik şey kalmadı. Ama Tanios artık hiçbir şeye inanmıyordu, güzel bir yolculuğa çıkarcasına ölümü bekler gibiydi.

Hatta Gerios, yaşlı gözlerle bir bardak süt içerse onu okula göndereceğini söylemesine karşın, cevabı şu olmuştu:

— Sen babam değilsin! Babamın kim olduğunu bilmiyorum!

Bazıları bu sözleri duydu, duyanlardan biri de:

— Zavallı; hezeyan halinde, dedi.

Bu kez, Tanios ile birlikte, Gerios'un –utançtan ve acıdan– ölmesinden korkulmuştu.

Günlerden perşembe idi, orucun beşinci günüydü ve ziyaretçilerin bir kısmı, zorla ağzının açılıp beslenmesini önermiş, ancak boğulur korkusu ile bu fikirden vazgeçilmişti. Herkes ümidini yitirmişti. Keşiş bile. Huriye Kadın dışında herkes... kız kardeşi Lamia, gelip dizlerinde ağlayınca:

— Yapılacak tek şey var, onu da ben yapacağım, dedi. Lamia, bana oğlunu ver!

Cevabı beklemeden, adamlara seslendi:

— Bir araba koşun!

Tanios'u yarı bilinçli arabaya yatırdılar. Huriye Kadın dizginleri aldı ve şatonun bulunduğu tepenin çevresindeki toprak yola girdi.

Kimse peşinden gitmeye cesaret edemedi, sadece arkasından, çıkarttığı toz dinene kadar bakıldı. Boğucu bir öğleden sonrasıydı ve fıstık ağaçları pembe kadife bir örtüye bürünmüştü.

Keşişin karısı, İngiliz Okulu'na geldiğinde durdu. Kız kardeşinin oğlunu omuzlarına alıp, binaya doğru ilerledi. Papaz ve Bayan Stolton, onu karşılamaya çıkmışlardı.

— Bizim aramızda ölecek. Onu size bırakıyorum. Burada, sizin yanınızda olduğunu anlarsa, yemeye başlar, dedi.

Uzanan kollara çocuğu bıraktı ve içeriye tek adım atmadan geri döndü.

BEŞİNCİ GEÇİŞ

Ak Baş

Bu ani gelişi izleyen günlerde, Bayan Stolton ve ben son derece garip bir olaya tanık olduk. Tanios'un kızıl röfleli siyah saçları, bizi kaygılandıran bir hızla kırlaşmaya başladı. Onu iyileştirmek için başucundan ayrılmıyorduk ve her geçen saat, saçlarının biraz daha ağardığı, bazen, başındaki ak tellerin çoğaldığı izlenimi alıyorduk. Bir ay içinde, on beş yaşındaki bu çocuğun saçları, bir ihtiyarınki kadar beyazlaşmıştı. Bu olayın, çektiği açlıktan mı yoksa başka bir nedenden mi meydana geldiğini bilemeyeceğim. Ama yöre halkı bunu bir işaret saydı, Tanios için ya da belki bütün ülke için bir işaret! Uğurlu mu, uğursuz mu? Bu konuda görüş birliği yoktu. Birbiriyle çelişen yorumlar, bâtıl inançlarını daha da körüklüyordu. Bunlara çok fazla önem vermiyordum.

Ancak, Dağ'ın bu köşesinde, saçları vaktinden önce ağaranlarla ilgili bir efsane olduğunu öğrenmiştim. Bunlara "Ak-Baş" ya da "Deli-Dâhi" deniliyordu. Ta ezelden beri, bazı karışık dönemlerde ortaya çıktıklarına ve hemen ardından kaybolduklarına inanılırdı. Hatta kimilerine göre, yeniden dirilip duran insan, aynı insandı. Dürziler, ruhgöçüne inanırlardı.

Papaz Jeremy Stolton'un Günlüğü
1836

I

Cennet, ölen müminlere vaat edildiğine göre, Tanios da ölüme girişi ile cennete girişe hak kazanmış ve Yüce Tanrı, intihar etmek istediği için ona pek de öfkelenmemişti. Gerçi Şeyh'in şatosu genişti ama, dünya, yüksek duvarlardan ve el öpmelerden ibaretti. Papazın evinde, saygı ile bilgi baş başa gitmekteydi. Tanios kendisini henüz, merdivenin en alt basamağında görüyor ama hepsini tırmanabileceğini hissediyordu. Kütüphane, hemen elinin altındaydı; yapıtlar güzelim ciltler ile kaplıydı, onları açmayı, hışırtılarını duymayı, birkaç yıldan önce anlaması olanaksız olanlara bakmayı seviyordu. Günün birinde, onların hepsini okumuş olacaktı. Bundan emindi.

Ama yeni yaşamında sadece bu kütüphane yoktu, birinci katta bir de odası vardı. O güne kadar, çoğu İngiliz ya da Amerikalı ziyaretçiler için ayrılan odayı, Stoltonlar bu beklenmedik konuklarına hemen vermeyi uygun görmüşlerdi. Bir karyolası vardı. Tavanlıklı bir karyola. Tanios, böyle bir yatakta hiç yatmamıştı.

İlk günler, yatağın rahatlığını keşfedemeyecek kadar zayıf ve bitkindi. Yine de yatağına çok çabuk alışmış ve bundan sonra, yerde, her an yılan, akrep, sarı çıyan ve çocukluk günlerinin en korkulu düşü olan, kulaktan girip beyine çıkan kırkayak gelir korkusu ile nasıl yatmış olduğunu düşünür olmuştu.

Stoltonların rahat odasında ayrıca, önemsiz kitapların olduğu bir etajer, bir gömme dolap, bir odun sobası ve bir de rahibin karısının bahçesine açılan bir pencere vardı.

Gözlerini bir yatakta açıp, papazın karısının kendisine bir fincan uzattığını gördüğü anda, orucuna son vermişti. Ertesi günü,

annesi gelip, içeriye girmeden onu gözetlemiş ve içi rahat etmişti. Üç gün sonra, Lamia ile Huriye Kadın, papazın kapısını çaldıklarında, kapıyı açan Tanios oldu. Annesi boynuna sarılıp onu öpücüklere boğarken, içeriye girmek istemeyen teyzesi onu dışarı çekti.

— Sonunda, istediğini elde ettin.

Oğlan, eliyle "ben böyleyim" demek ister gibi bir hareket yaptı.

— Ben ise, diye Huriye Kadın sözü aldı, damarıma basılırsa, herkesten fazla bağırırım ve herkes susar. Hatta *bouna* Butros bile...

— Benim damarıma basıldığında, susarım.

Alaycı bir gülümsemesi vardı ve teyzesi, ümitsizliğini belirtmek istercesine, birkaç kere başını salladı:

— Zavallı Lamia! Çocuğunu yetiştirmeyi bilememişsin! Bende olsaydı, dört ağabey ve dört kardeşle, bak bakalım bağırmasını nasıl öğrenirdi! Ona yalvarmaya gerek kalmadan, elini tencereye uzatmasını öğrenirdi. Her neyse, yaşıyor ya, kendine göre savaşmayı biliyor. En önemlisi de bu!

Oğlanın yüzüne bir gülümseme yayıldı, Lamia da bunu fırsat bilerek:

— Yarın babanla geleceğiz, dedi.

— Kiminle?

Bunu söyler söylemez arkasını döndü, papazın evine daldı. İki kadın da gerisin geriye döndü.

Derslere çabuk başladı. Bütün öğrenciler, bir dertleri olduğunda, sanki "ailenin çocuğu" imiş gibi, ona geliyorlardı. Bir süre sonra, papaz kendisine görevler verdi. Hem yeteneği hem de orada kalmasına karşılık, bir dersi kaçırmış olan ya da anlamamış olan öğrencilere, dersi tekrar ettiriyordu. Böylece, kendinden büyük öğrencilerle, öğretmenlik oynuyordu.

Herhalde bu yeni görevinde, daha olgun görünmek için, sakalını uzatmaya başlamıştı; belki de Şeyh'e ve tüm köye karşı bağımsızlığını kanıtlamak için! Seyrek, ayva tüyü kadar yumuşak bir sakaldı bu ama onu kesiyor, fırçalıyor, düzeltiyor, bakıyordu. Ruhunun gıdasıymış gibi. Cebrail:" Hatlarında, bakışında ve ellerinde, bir kadınınki gibi yumuşaklık vardı. Sanki sadece ondan doğmuş gibi, Lamia'ya benzerdi", dedi.

Annesi, dört-beş günde bir onu görmeye geliyordu. Genellikle ablasıyla. Ne biri, ne diğeri köye dönmesini öneremiyordu. Ancak aylar geçtikten sonra, bu yolda bir girişimde bulundular, ama Ta-

nios'un değil, papazın nezdinde! Papaz onunla konuşmayı vaat etmişti. Gerçi öğrencilerinden en parlak olanını evinde konuk etmekten ve karşılığında bir evlat sevgisi görmekten çok mutluydu ama, papaz Stolton, Tanios ailesi ile, Şeyh ile, köyü ile barıştığı taktirde, görevini daha iyi yapabileceğinin farkındaydı.

— İşlerin yoluna girmesini istiyorum. Kfaryabda'yı ziyaret etmeni, babanı ve aileni görmeni istiyorum. Sonra bu evde yaşamaya devam edersin, çünkü burada bir sığıntı değil, yatılısın. Raad olayı böylece yarı yarıya atlatılmış olur ve durum hepimiz için daha rahat bir biçim alır.

Eşek sırtında Blata'ya geldiği vakit, Tanios, insanların kendisine korkuyla, bir hayalete bakar gibi baktıklarını hissetti. Hepsi, ak saçlarını görmemiş gibi yapıyordu.

Tanios çeşmeye gidip su içti, ama kimse yanına yanaşmadı. Sonra, semeri elinde, tek başına şatoya tırmanmaya başladı.

Lamia onu, Gerios'a götürmek üzere, kapıda bekliyordu. Ona karşı iyi davranmasını ve elini öpmesini istedi. Bu güç bir durumdu çünkü Gerios içkiliydi. Rakı kokuyordu ve Tanios, bu durumda Şeyh'in daha uzun süre onu hizmetinde tutup tutmayacağını düşündü. Alkol onu konuşkan yapmamıştı. Harika çocuğa hemen hiçbir şey söylemedi. Daha da içine kapanmış gibiydi. Delikanlı bu karşılaşmaları sırasında, kendisini boğan bir suçluluk duyuyordu. Geldiğine pişmandı, gittiğine pişmandı... belki de yeniden yemek yemeyi kabul ettiğine pişmandı.

Görüşme bir eziyet olmuştu ama tek eziyet. Raad köyde değildi, ya avda ya da dedesindeydi. Onu görmemenin sevinciyle, Tanios nereye gittiğini merak bile etmedi. Efendi ile oğlu arasında, ilişkilerin şeker renk olduğunu anlatmışlardı. Oğlanın, âdet olduğu üzere, kendisi için toprak istemeye kadar işi vardırdığı anlatılıyordu.

Lamia daha sonra oğlunu Şeyh'e götürmek için ısrar etti. O da kendisini, çocukken yaptığı gibi, kollarının arasına aldı. Sonra yüzüne baktı. Onu gördüğü için heyecanlanmışa benziyordu. Ama yine de:

— Bu sakalı kesmelisin, *yahne*. Bu kötü tohumdur! demekten kendini alamadı.

Bu gibi sözleri bekleyen Tanios, canının sıkıldığını belli etmedi. O ne derse desin, bildiğini yapacaktı. Papazın okulu hakkında söyleneceğine, kılık kıyafeti hakkında söylenmesini yeğliyordu.

Şeyh de bu sorunu ortaya atmaya niyetli görünmüyordu; belki de kendi kendine, bu yoldan İngilizlerle ilişkisini sürdürmekte yarar görüyordu. Zaten hiç kimse, böylesine dikenli bir konuyu ortaya atmak niyetinde değildi. Hatta *bouna* Butros bile... o sadece yeğenini bir köşeye çekmiş ve din değiştirmeyeceğine yemin etmesini istemişti.

Dönüşünün ertesi günü bir pazardı. Delikanlı ayine katıldı ve herkes, Meryem Ana ile Çocuk İsa karşısında aynı biçimde haç çıkardığını görebildi. Hiç olmazsa deniliyordu, bu konuda "İngilizleşmemiş"ti.

Kiliseden çıkığında Tanios, meydan tarafından katırını çekiştirip duran gezgin tüccarı gördü. Keşişin karısı:

— İmansız Nadir de hep ayin bittikten sonra gelir. Günahı o kadar çok ki, Tanrı'nın evine girmeye cesaret edemiyor, diye seslendi.

— Yanılıyorsun, Huriye Kadın, ben hep vaktinde gelmeye çalışıyorum ama katırım istemiyor. Uzaktan çan sesini duyduğunda, ilerlemez oluyor. Günahı çok olan, o olmalı.

— Ya da onu korkutan çok şeye tanık olmuş... Zavallı hayvan, anlatabilseydi, hapsi çoktan boylamış olurdun. Ya da cehennem kapısını...

— Cehennem kapısına vardım bile. Sen burayı cennet mi sandın?

Bu karşılıklı atışma bir gelenek haline gelmişti. Katırcı Kfaryabda dışında olduğu zamanlar, köylüler, bir şeylerin eksik olduğunu hissederlerdi. Katırcı da bu atışmayı, alıcıları çekmek üzere kullanırdı. Hatta bazen, Huriye Kadın ona sataşmayı unutursa, ona seslenen, kışkırtan bizzat katırcı olurdu. Ancak bundan sonra, köy halkı, gelip kesesini boşaltmaya razı olurdu.

Bazı bilgiçler oradan hemen kaçardı. Keşişin karısının, bu sapık adamla böyle laubali olmasına dayanamazlardı. Ama Lamia'nın ablasının kendisine göre bir felsefesi vardı. " Bir köyde her zaman bir meczup ile bir zındık bulunmalıdır" derdi.

Alıcılar çevresini sararken, Nadir Tanios'a beklemesi için işaret etti. Sonra katırın karnına birkaç tokat atıp, kendisine bir hediye olduğunu anlatmak istedi.

Genç adam meraklanmıştı. Ancak, katırcı bütün eşyasını satana kadar sabretmesini bildi. Sonra, Nadir son derece güzel bir tahta kutu çıkarttı. Belli ki içinde değerli bir armağan vardı.

— Ama onu burada açmamalısın. Arkamdan gel.

Meydanı geçtiler, vadiye bakan kayalığa doğru gittiler. Burada, haşmetli bir kaya vardı. Herhalde o tarihte bir adı olmalıydı ama herkes ona, anısına bağlı olarak, Tanios Kayası demektedir.

Delikanlı kayaya tırmandı, koltuğunun altında kutusu ile, Nadir arkasından geldi. İkisi sırt sırta verdikten sonra, Tanios kutuyu açtı. Bu bir dürbündü. Uzadığında, kol kadar oluyor, kapandığında bir bebek yumruğu kadar ufalıyordu.

Bu meyilli "taht"tan batıya doğru bakıldığında, dağın vadi ile kesiştiği yerde, deniz görülür.

— Bak, bu bir işaret. Sanki yalnız senin gözlerine göre ayarlanmış.

Dürbününü ayarladığında, Tanios suyun üzerinde, yelken açmış bir üç direkli gördü.

Katırcının Bilgeliği'nde yer alan satırlar herhalde bu sahneyi kastetmektedir:

"Kayanın üzerinde yalnız kaldığımızda, Tanios'a dedim ki: Eğer bir daha kapılar yüzüne kapanacak olursa, kendi kendine hayatının sona ermediğini tekrar et. Sona eren hayatlarının birincisidir, ve diğeri başlamak üzeredir. O zaman bir gemiye bin, seni bekleyen bir kent vardır.

Ama Tanios artık ölmekten söz etmiyordu, kalbi sevinçliydi ve dudaklarında bir kız ismi vardı."

"Esma" diye mırıldanmıştı. Hemen sonra da pişman olmuştu. Dağ'ın ve Ovanın en geveze adamı olan Nadir'e bir sırrını açıklamış oluyordu.

Tanios ve Esma. Çocuksu aşklarının daha fazla gizli kalmayacağı yazılıydı; ama bunda katırcının hiç payı yoktu.

II

Tanios sırrını açıklamak istemiyorsa, bunu sadece çekingenliğinden istemiyordu. Şeyh ile, Gerios ile, köy halkı ile tam barıştığı sırada, "hırsızlarının" en azından kovdukları adamın kızına aşık olduğunu nasıl itiraf edebilirdi?

Lamia'nın oğlu, iki yıl önce Rukoz'a rastladığı ve ona selam verdiği günden beri, ilişkilerinde karşılıklı sevgi ve zaman zaman da soğukluk olmuştu. Tanios, köy halkına sırt döndüğü ve "iki babasını" cehennemin dibine göndermek istediği günlerde, eski kâhyaya yaklaşmıştı; buna karşılık, Patrik ile Şeyh, İngiliz Okulu konusunda çekiştiklerinde, Şeyh'ten ve köyünden yana çıkmış ve eski kâhyanın söyledikleri onu çileden çıkartmıştı. Bir daha evine gitmemeye karar vermiş ve papazın evinde kaldığı ilk aylar boyunca, onu ziyaret etmeyi tek bir kez düşünmemişti.

Ama bir gün, Sahlain'den Dayrun'a giderken, her zamanki gibi koruyucuları ile birlikte onu görmüştü. Delikanlı önce, ağaçların ardına saklanmaya kalkışmış, sonra da " Ne diye gölgesinden korkan çakal gibi kaçacakmışım?" diyerek yoluna devam etmiş, terbiyeli ama acelesi olan biri gibi davranmaya karar vermişti. Adam ise onu görmüş, atından atlamış ve açık kolla kendisine doğru koşmuştu.

— Tanios *yahné!* Seni görmekten ümidi kesmiştim. Bu ne mutlu rastlantı!

Onu, neredeyse zorla evine götürmüş, durmadan büyüttüğü evini gezdirmiş, yeni yağ ezim evini dolaştırmış, ipekböcekleri için yaptırdığı binaları göstermiş, dutluklarını gezdirerek en iyi ipeğin elde edilebilmesi için yaprakların hangi ayda toplanması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatmıştı. Çocuk, geç kalmamak için, Rukoz'dan kendini zor kurtarmıştı. Yine de ertesi pazar yemeğe geleceğini va-

at etmek zorunda kalmıştı.

Herkes, Rukoz'un en çok sevdiği şeyin, konuklarına malikânesini gezdirmek olduğunu bilirdi. Ama iş Tanios'a gelince, sadece zenginliğini sergilemek söz konusu değildi. Belki ilk seferinde evet, ama bunca ayrıntılı bilgi, özellikle pek de hoş kokmayan ezimevinin içinde olduğunda, sadece böbürlenme ile açıklanamazdı. Delikanlı, yeniden bir yakınlık ve sevgi ile karşı karşıya bulunuyordu ve buna hiç de kayıtsız değildi.

Esma, hemen bütün gezintilerine katılıyordu. Tanios, bazen dikenli bir çalının, bazen bir su birikintisinin üzerinden atlaması için elini tutuyordu; ekili setler yüksek olmadığı taktirde, Esma da erkekler gibi üzerlerinden atlıyor, sonra da ya babasının göğsüne ya da Tanios'un omzuna gelip yaslanıyordu.

Bütün bunlar delikanlının hoşuna giden şeylerdi; ama evine –yani Stoltonlara– döndüğünde, hiçbirini düşünmez oluyordu. Bu acaba, papaz Stolton'un da belirttiği gibi, "bir kadına karşı gösterilebilecek en büyük nezaket, onu bilmezlikten gelmek olan bir toplum"da yaşadığı için mi böyleydi? Sanırım Tanios açısından, serde gençlik ve utangaçlık vardı.

Köye dönüşünden ve Nadir ile kayalıkta buluşmasından bir hafta önceki pazar, Esma'yı bambaşka gözlerle görmüştü. Rukoz'a gitmiş ama onu bulamamıştı. Oraların yabancısı olmadığı için, yine de girmiş ve işlerin hangi aşamada olduklarını görmek üzere, odadan odaya geçip durmuştu. Eski kâhya, saraylara layık bir kabul odası yaptırıyordu; daha doğrusu tutkularına layık bir salon, çünkü Şeyh'in sütunlu salonundan daha büyüktü. Yapımı tamamlanmamıştı. Ustalar, duvarlardaki tahta oymacılık işini bitirmişlerdi ama yerler henüz döşenmemişti; salonun ortasına yapılacak fıskiyeli havuzun ise, tebeşir ile çizilmiş resmi vardı sadece.

Esma yanına geldiğinde, Tanios işte tam oradaydı. Birlikte, sedef kakmacılığını hayranlıkla izlemeye koyulmuşlardı. Etrafta kovalar, üst üste konulmuş mermer parçaları ve genç kızın takılıp düşmekten zor kurtulduğu bir alet sepeti vardı. Kızın elini sıkıca tutmuş ve bırakmamıştı.

Böyle el ele dolaşırlarken, dışardan ayak sesleri geldi. Esma, hızla elini çekti.

— Biri bizi görebilir.

Tanios ona döndü.

Kız daha on iki yaşındaydı ama kadındı. Yabani sümbül kokusu ve kalem çekilmiş dudaklarıyla.

Yeniden salonda dolaşmaya başladılar ama ne biri ne diğeri, baktıkları şeyleri görmüyorlardı. Dışarıdaki ayak sesleri uzaklaştığında, elleri yaklaştı. Birbirine dokunan, artık aynı eller değildi. Esma'nın eli, Tanios'a sıcak ve bir kuş kadar titrek geldi. Yuvasından düşen ve eline aldığı o yavru kuş gibi... yabancı bir elde bulunmaktan ürkek ama terk edilmemiş olmaktan güvenli.

Kapıya birlikte baktılar. Sonra bakıştılar. Heyecandan gülerek, gözlerini eğdiler. Tekrar bakıştılar. Göz kapakları kapandı. Solukları karanlıkta yankılar uyandırdı.

Dudaklarınız birbirine dokundu ve ayrıldı,
Kendi mutluluğunuzu tüketmiş, diğerlerininkini ezmekten
korkuyormuşsunuz gibi,
Masum muydunuz? Masumluk, neyi kurtarır?
Tanrı bile keyfimiz için kuzuları boğazlamamızı
söylüyor, Ama asla kurtları değil...

Şayet Tanios, zındık katırcının şiirlerini okuyabilmiş olsaydı, "baykuş bilgeliğini" bir kez daha lanetlemiş olurdu. Haklı da olurdu çünkü Esma'nın evinde mutluluğu bulacaktı. Geçici bir mutluluk mu? Hepsi öyledir; bir hafta ya da otuz yıl da sürse, son gün geldiğinde aynı gözyaşları dökülür.

Bu kızı seviyordu, kız da onu seviyordu ve besbelli babası onaylayacaktı. Rukoz kendisini " Oğlum!" diye çağırdığında, bunu "oğul" değil de "damat" diye almalıydı. "Müstakbel damat!" Bunu nasıl daha önce anlayamamıştı ki? Eski kâhya kendisine, işleri hakkında bu kadar bilgi veriyorsa, kendisini tek kızının kocası olarak gördüğü içindi. Bir yıl sonra kız on üç, kendisi de on altı yaşında olacaktı. Nişanlanabilirler, iki yıl sonra yan yana uyumak üzere evlenebilirlerdi.

Rukoz'a yaptığı ziyaretler, bu izlenimlerini daha da pekiştiriyordu. Örneğin ev sahibi kendisine , laf arasında "bu işi yürütme sırası sana geldiğinde..." ya da daha doğrudan "sen bu evde oturduğunda..." gibi, iş sonuca bağlanmışçasına sözler söylüyordu.

Geleceğini en iyi niyetli bir elin çizdiğine iyice inanmıştı çünkü kendisine aşkı, bilgiyi ve serveti vaat ediyordu.

Yoluna başka nasıl bir engel çıkabilirdi? Gerios ile Lamia mı? Onların onayını almasını bilirdi, aksi halde sözlerini dinlemezdi. Şeyh mi? Düşmanının kızı ile evlenmesi hoşuna gidecek değildi ama, ona ne ihtiyacı olacaktı? Rukoz'un evi Şeyh'in toprakları üze-

rinde değildi ve eski kâhya yıllardan beri Şeyh'e kafa tuttuğuna göre, korkacak neyi vardı?

Tanios emindi ama "kayınbabası"nı daha yakından incelediğinde, endişelenmeye başlayacaktı.

Rukoz'un servetinin, mülkünün, koruyuculuğunun ve özellikle de derebeylerine atıp tutmasının etkisiyle, delikanlı onun yalnızca bir sürgün değil, aynı zamanda Şeyh'in ciddi bir rakibi, onunla aynı düzeyde biri olduğuna inanmıştı.

Gerçi Rukoz'un istediği de buydu ama şimdilik öyle görünmekle yetiniyordu. Zenginliği ile öyle olmuştu ama gerisi gelmiyordu. Yıllar geçtikçe, paradan çok eğlenceye düşkün olan Kfaryabda'nın Efendisi, yoksullaşmıştı; kasası hep boştu. İngiliz konsolosunun yardımı ile olağanüstü bir ödeme yapmaktan kurtulmuştu ama, savaş yıllarında daha da artan yıllık vergileri zorlukla ödüyordu. Sütunlu salonda, bazı sütunlar, damdan akan su yüzünden pek berbat haldeydi. Oysa Rukoz, her geçen gün, ipekböcekçiliği sayesinde, kendisine bir paşa meclisi yapsınlar diye en gözde ustaları getirtiyordu. Salonunda, sıkışmadan, yüz yirmi kişiyi oturtmak mümkündü. Ne var ki, o insanları bulmak gerekiyordu. Rukoz'un salonu büyüdükçe, boşluğu daha çok ortaya çıkıyordu. Salon güzelleştikçe, işe yaramazlığı belli oluyordu. Tanios bunu fark etmişti. Eski kâhya, günün birinde içini döktüğünde, yüreği, daha hâlâ bir sürgünün yüreği idi.

— Patrik beni Şeyh'e karşı koruyordu, oysa şimdi barıştılar. Birlikte Emir'e gittiler, sanki beni ikinci koruyucumdan yoksun bırakmak istiyorlar. O tarihten bu yana, her gece, belki de son gecemdir diyerek yatağa giriyorum.

— Ya muhafızların?

— Geçen hafta maaşlarını iki kat arttırdım. Ama ya aralarında, on iki havari arasındaki Yahuda gibi bir hain varsa? Ben artık ancak, Mısır hidivine güvenebilirim. Tanrı ömür versin, ülkesini genişletsin! Ama, benden başka derdi mi yok? Öyle değil mi?

Eski kâhya Rukoz'un ısrarı ile, iki yüz kişilik Mısır kuvveti gelip Dayrun'a yerleşti. O güne kadar, Paşanın birlikleri yanımıza kadar gelmemişlerdi, oysa Dağ'ın büyük köylerine karargâh kurmuşlardı.

"Askerler, sabah akşam Dayrun, Sahlain ve Kfaryabda sokaklarında kol geziyorlardı..."

Keşiş İlyas, günümüze kadar gelmiş ama bana pek doğruymuş gibi gelmeyen bir biçimde naklediyor olayı... Gerçi Rukoz, Mısır'da birkaç yıl yaşamıştı ve oranın dilini bilip, birkaç dost edinmişti ama, Paşa'nın ordularını getirtecek güce sahip olmaya gelince... yo, hayır! Mısır orduları köyüme yaklaşmışsa, bunun nedeni, Dağ'a iyice yayılmaya karar vermesindendi.

Esma'nın babası, bunu Tanrı'nın bir lütfu, dualarının gerçekleşmesi, selamet yolu olarak yorumladı. Hatta bütün bunlardan çok daha hayırlı bir şey...

III

Tanios, Esma'nın babasının evinde bulunduğu sırada, Dayrun'daki garnizon komutanı Adil Efendi, yanında iki yeşil takkeli subayla çıkageldi. Delikanlının ilk hareketi, kuşku ve endişe olduysa da, ev sahibi onu yatıştırdı:

— Bunlar dost. Beni görmeye, her üç günde bir gelirler.

Yine de, Rukoz Esma'ya yok olması için işaret etmişti. Kızların askerlere görünmesi, hiç de doğru değildi.

Bu önlemi aldıktan sonra, konuklarını hararetle karşıladı. Tanios'a, subayları "birer kardeş, hatta kardeşten de öte kişiler" olarak tanıtıyor, subaylara da delikanlıyı, "oğlu kadar sevdiği bir genç" olarak takdim ediyordu.

Öğrencisi, Sahlain'e döner dönmez, olanları –anlamakta gecikmeyeceğimiz bir nedenden ötürü– naklettiğinde, papaz Stolton "neredeyse bir aile toplantısı" diye alay edecekti.

Tanios'un, Mısırlı subaylarda ilk dikkat ettiği husus hiçbirinin Mısırlı olmayışı idi. Adil Efendi, aslen Giritli idi, yanındakilerden biri Avusturyalı, diğeri Çerkez idi. Bunda şaşılacak bir yön yoktu çünkü Mehmet Ali Paşa'nın kendisi de Arnavut bir aileden Makedonyalı idi. Ama hepsi de Arapçayı Mısır şivesiyle konuşuyor ve efendileri ile hanedanına bağlı görünüyorlardı.

İdeallerine de! Onları dinleyince, yaptıkları savaşın fetih için değil, Doğu uluslarının uyanışı için yapıldığına inanası gelinirdi. Çağdaşlaşmaktan, eşitlikten, adil düzenden söz ediyorlardı. Tanios dikkatle dinliyordu, ara sıra onaylarcasına kafa sallıyordu. Zaten bu adamlar Osmanlı savsaklamasından, her yerde okul açmaktan, doktor yetiştirmekten, mühendis yetiştirmekten söz ettiklerinde, başka türlü olabilir miydi? Kumandan, dinsel topluluklar arasında her türlü ayırıma son vermeye ve her türlü ayrıcalığı yok etmeye

söz verdiğinde, Tanios iyice etkilendi. Konuşmanın bu noktasında, Rukoz kadeh kaldırarak efendilerinin zaferine içtiğini belirtti ve ayrıcalıklar kalktığında, Şeyh'in bıyığını yolmaya and içti. Tanios, sahneyi göz önüne getirince, silme bir bardak rakı içmekte sakınca görmedi; hatta Raad'ın sakalı için bir bardak daha içebilirdi ve Adil Efendi, "yabancıların ayrıcalıklarını" yok etmeyi vaad ettiğinde, bunlara bir yudum daha ekleyebilirdi.

Kumandan, bundan sonra ateşli bir eleştiriye geçti, bir sürü örnek de veriyordu. Besbelli ki bu konu yüreğine dert olmuştu.

— Dün, köyleri gezdim. Atımın beni götürdüğü her yerde, kendimi evimde hissettim. Herhangi bir eve girebilirdim, hoş karşılanırdım. Ta ki, bir İngiliz papazının evinin önünden geçene kadar. Kapıda, kralının bayrağı asılıydı. Kendimi hakarete uğramış saydım.

Tanios, rakısını yutamaz olmuştu, kendini ele vermekten korktuğu için, gözlerini bile kaldıramıyordu. Herhalde subay, bir yabancı bayrak tarafından önü keşilen bu evin, aynı zamanda kendi evi olduğunu bilmiyordu. Adil Efendi ısrarla:

— Yabancıların, ülkenin öz çocuklarından daha ayrıcalıklı, daha saygı görür olmaları normal midir? diye soruyordu.

Ancak ardından, kendisinin de bu ülkenin öz çocuğu olmadığını –hatta Mısır'ın ve de fethettiği şu Dağ yöresinin öz çocuğu olmadığını– herhalde hatırlamış olacak ki şöyle devam etti:

— Ben de burada doğmadım diyeceksiniz. (Aslında kimse cesaret edip, bunu ona söyleyemezdi.) Ama bu saygıdeğer hanedanın hizmetine girdim, ülkenin dilini benimsedim, üniformasını giydim, bayrağı altında savaştım. Oysa şu İngilizler, aramızda yaşamakla birlikte, sadece İngiltere'ye hizmet ederler, sadece İngiliz bayrağını sayarlar ve bu bayrağın kendilerini bizim yasalarımızın üstüne çıkardığını sanırlar.

Rukoz, telaşla, Adil Efendi'nin o yabancılarla asla kıyaslanamayacağını, o İngilizlerin olabileceklerin en küstahı olduklarını, Ekselanslarının asla bir yabancı olmadığını, aksine bir kardeş olduğunu bir çırpıda söyleyiverdi. Tanios hiçbir şey demedi.

Papaz: " Öğrencim, söylediğinden de şaşkındı" diye yazmaktadır. "Bir yandan bana ve Bayan Stolton'a duyduğu sevgi ve okulumuza olan bağlılığı vardı. Ama ayrı zamanda, yöre halkının sahip olmadığı ayrıcalıklara yabancıların sahip olmaları durumuna da kayıtsız kalamıyordu. Adalet duygusu zedelenmişti.

"Şaşkınlığını anlayınca, 'adalete dayanan bir toplumda, ayrıcalıkların bir rezalet olduğunu ancak keyfi yönetimin hüküm sürdüğü yerlerde, ayrıcalıkların bazen de despotluğa bir engel teşkil ettiğini ve böylece çelişkili bir biçimde adalet ve eşitliğin teminatı olduğunu 'anlattım'. İster Osmanlı ister Mısır yönetiminde olsun, bugünkü doğu toplumlarının durumu budur. İşin rezaleti, Mısırlı askerlerin serbestçe Sahlain okuluna girememeleri ya da bir İngiliz evine girememeleri değildir. Asıl rezalet, her eve, her okula istedikleri gibi girebilmeleridir. Bir İngiliz vatandaşına dokunamamaları değil, ama bir Devletin himayesinde olmayan herhangi birine dokunma hakkını kendilerinde görmeleridir.'

Sözlerimi, 'bu adamlar ayrıcalıkları kaldırmak istiyorlarsa, bunun yolu yabancıları, yerel halkın hiç de imrenilmeyecek durumuna sokmak değil aksine yerel halka, yabancılara edilen muameleyi etmektir,' diyerek noktaladım.

Cevabımı verirken biraz öfkelenmiş olmaktan endişe ediyorum çünkü Bayan Stolton bunu eleştirdi. Ancak sanıyorum söylediklerim, öğrencimi etkiledi. " diye yazıyordu.

Papaz, öğrencisine, Mısırlı subayların gittiği bir yere gitmekten çekinmesini söylediğinde, sözleri o denli etkili olmadı. Oysa, akıl bunu gerektirirdi. Ama akıl bir yana, Esma'nın gülümsemesi bir yana idi ve geleceği aydınlatan bu gülümseme idi. Tanios dünyada, bundan vazgeçmezdi.

Subaylarla konuşulan o hassas konuya bir daha dönülmedi. Tanios'un onlara rastladığı iki, üç sefer, daha çok savaş durumundan, Mısırlının Osmanlı Sultanını yenmesinin kesin olduğundan, ayrıcalıkların kalkacağından ama sadece derebeylerinin ve özellikle Şeyh Francis'in ayrıcalıklarının kalkacağından ve Şeyh'in bıyığının uğrayacağı akıbetten söz edildi.

Tanios bu güzel görüntüye içmemezlik edemedi. Kendi kendine, ayrıcalıklar konusunda bir uzlaşmaya varmıştı: Yabancılarınki duracak, şeyhlerinki kalkacaktı. Yani hem Papazın endişelerini yatıştıracak hem de Esma'nın babasının özlemlerini giderecek, hem de kendi eğilimlerini tatmin edecek biçimde kalkacaktı ayrıcalıklar!

Aslında, şu iki tip ayrıcalık arasında, bir nitelik farkı yok muydu? İngilizlere tanınan ayrıcalıklar o an için despotizme karşı bir baraj oluştururken –ki bunu kabul ediyordu– derebeylerinin yüzyıllardır süren ayrıcalıkları, hiçbir ulvi amaca hizmet etmiyordu.

Bu uzlaşma yüreğini de, aklını da ferahlatıyordu. Öylesine ferahlatıyordu ki, iki tip ayrıcalık arasında, hemen gözlerine batması gereken bir başka farkı göremez olmuştu: Yabancı devletlere karşı, Mısır Hidivi küfür savurmaktan başka bir şey yapamıyordu. Şeyh'e karşı ise yapabiliyordu. Şeyh'in bıyığını yolmak, İngiliz aslanının yelesini yolmaktan daha kolaydı.

ALTINCI GECİŞ

Tuhaf Bir Arabuluculuk

Köyümüzün uğradığı felaketlerin, korkunç bir eylemle doruk noktasına varacağı ve uğursuzluk getireceği yazılıydı; üç kat ululanmış Patrik, cinayet işleyemeyecek eller tarafından katledilmişti.

Dağ Tarihçesi
Keşiş İlyas

I

Otuz sekiz yılı, daha başından itibaren uğursuz bir yıl oldu. Deprem olduğunda, tarih 1 Ocak'ı gösteriyordu. İzleri de, anısı da taşlarda duruyor.

Köy bir haftadır kalın bir kar tabakası altında uyukluyordu, çamlar karın ağırlığı ile eğilmişti, okul avlusundaki çocuklar ise bileklerine kadar kara batıyordu. Ama o sabah hava açıktı; tek bir bulut yoktu. "Kutup Güneşi" idi parlayan, bol ışık, az ısı veren!

Öğleye doğru, ya da az öncesinde, bir gürleme oldu. Toprağın derinliklerinden gelen bir kükreme gibi, ama köylüler gözleriyle gökyüzünü taradılar, evden eve birbirleriyle konuşuyorlardı, belki de uzaklarda bir şimşek çakmıştı ya da çığ düşmüştü...

Birkaç saniye sonra, bir başka gürleme duyuldu, bu seferki daha şiddetliydi. Duvarlar sallanıyordu, herkes *"Hazze! Hazze!"* diye bağırarak dışarı fırlamıştı. Bazıları kiliseye doğru koşuyordu. Diğerleri, oldukları yerde diz çökmüş, yüksek sesle dua ediyordu. Bazıları ise, şimdiden taşların altında ölmekteydi. Köpeklerin şafak vaktinden beri uludukları anımsanıverdi, vadideki çakallar da ulumuşlardı oysa akşam olana dek sessiz dururlardı.

Tarihçe diyor ki:" Çeşmenin yanında olanlar, kendilerini dehşete düşüren bir sahneye tanık oldular. Şatonun cephesi, gözlerinin önünde çatlıyordu, koca makaslar kesiyormuş gibi yırtık büyüyüp duruyordu. Pek çok kişi, Tanrı'nın gazabına bakacak olursa, taş olacaklarını söyleyen Kutsal Yazıları anımsayarak, gözlerini kaçırıyordu."

Şato, o yıl yıkılmadı, hiçbir kanadı da yıkılmadı. O çatlağın dışında, fazla zarar da görmedi. Üstelik, hayret edilecek şey, çatlak duvar olduğu gibi duruyor. Daha eski ya da daha yeni duvarlar

yıkıldığı halde, o hâlâ ayakta duruyor. Sanki, felaketi haber verdiği için korunmuşçasına... ya da mesajın henüz tam anlamıyla tamamlanmamış olması gibi. Cebrail:

— Daha da kötüsü, katırcının evi yıkılmıştı, dedi. Binlerce kitabının bulunduğu eski bir yapıydı. Bir hazine, ne yazık ki! Dağ'ımızın hatıra defteri, anlayacağın. Nadir o sırada gezideydi. Bir hafta sonra döndüğünde kar erimiş, bütün kütüphanesi çamura bulanmıştı. Derler ki, kitapları arasında...

Artık kulağım onda değildi, ilk sözcüklerini düşünüyordum.

— Daha da kötüsü dedin, yani otuz ölüden de mi kötü?

Gözlerinde tahrik edici bir kıvılcım vardı.

— En azından onun kadar kötü. Bir felaket olduğunda, tabii ki insanları ve çektiklerini düşünürüm. Ama onun kadar, geçmişin mirası için de titrerim.

— Yani, insanlar kadar yıkıntılar, öyle mi?

— Ama o işlenmiş taşlar, alın terinin yapıtı sayılan o sayfalar, o resmedilmiş tablolar, o mozaikler, onlar da insanlığın birer parçası ve işte asıl ölümsüz olan da bu parça. Hangi ressam eserlerinin ardından yaşamak ister?

Cebrail'in ısrarına karşın, o yılın uğursuz denilmesine katırcının kitapları neden olmadı. Sadece haberci sayılması gereken deprem de neden olmadı. Sadece Patriğin öldürülmesi de. *Tarihçe* diyor ki: "Bütün yıl, baştan sona, felaketler yılı oldu. Bilinmeyen hastalıklar, hilkat garibelerinin doğuşu, göçükler, ve dahası açlık ve zorbalık. Yıllık vergi iki kez toplandı, biri şubatta, ikincisi kasımda, bu da yetmezmiş gibi vergiler yükseltildi ve kelle başına, keçi başına, değirmen başına, sabun başına, pencere başına vergi alınmaya başlandı... İnsanların ne kara ne de ak parası, ne erzağı ne de hayvanı kalmıştı.

"Mısırlıların yük hayvanları ile koşum hayvanlarına el koyacakları öğrenildiğinde, Kfaryabdalıların eşekleriyle katırlarını uçurumdan atmaktan başka çareleri kalmadı... "

Görünüşüne karşın bu bir kızgınlık ya da bir direniş eylemi değildi. Tarihçinin anlattığına göre, sadece bir önlemdi. Çünkü bir kez hayvanlar ele geçirildi mi, Adil Efendi'nin adamları bu kez de onları sürmeleri için köylüleri zorlayacaktı. "Yöneticilerin en kötüsü sana sopa indireni değil, kendine sopa indirmeye zorlayanıdır. "

Keşiş İlyas, yine aynı düşünceyle köylülerin, günün belirli saatlerinde dışarıya çıkmadıklarını belirtmektedir. Mısır paşasının

adamları her yere dalıp çıkmaktaydı, berbere, bakkala, Blata kahvecisinde *tavla* oynamaya... akşamları da meydanda ve oraya açılan ara sokaklarda sarhoş halde dolaşmaktaydılar. Kimsecikler ortalıkta gözükmüyordu, çünkü askerler her gün aralarından birine seslenip ona hakaretler yağdırmanın bir yolunu buluyordu.

Şubat ayının ortalarında, Şeyh de şatoya kapanıp, kapı önüne bile çıkmaz oldu. Sahlain'deki dostu Sait Bey'in, arazisinde dolaşırken bir müfreze tarafından durdurulup kimlik sorulduğunu öğrenmişti.

Olay, Kfaryabda'nın Efendisi'ni çok üzmüştü. Onu görmeye çıkan ve Mısırlı kumandana bir şeyler söylemesi için yalvaran tebasına, baştan savma sözler, bazen teselli verici bazen vaat edici sözcükler söylüyordu. Ama hiçbir şey yapmıyordu. Kimileri bunu aczine kimileri de duyarsızlığına veriyordu. "Soyluların oğluna bir şey olunca, Şeyh hakarete uğramış gibi oluyor, bizlere bir şey olunca..."

Keşiş ona sitem etme gereğini duymuştu:

— Şeyh'imiz Mısırlılara yüz vermiyor onlar da aşağılandıklarını düşünerek her gün daha vahşileşiyorlar.

— Ne yapmam gerekiyor *bouna?*

— Adil Efendi'yi şatoya davet ederek onu adam yerine koymak...

— Bizlere yaptıkları için teşekkür etmeye mi? İnsanlar bunu istiyorlarsa, karşı çıkacak değilim. Hoca Gerios, yarına kalmaz ona bir mektup yazar, onu burada görmekten ve görüşmekten onur duyacağımı söyler. Bakalım, göreceğiz.

Ertesi günü, öğleye doğru bir asker cevabı getirdi. Gerios, efendisinin işareti üzerine zarfı açtı ve içindekini gözleriyle taradı. Kabul salonunda, yas günlerinin kalabalığı vardı. Herkes, Lamia'nın kocasının yüzünün aniden kızardığını gördü. Bu kez bu durumun nedeni rakı değildi.

— Adil Efendi gelmek istemiyor Şeyh'im.

— Herhalde benim onun ayağına gitmemi istiyor...

— Hayır, Şeyh'imizin onunla Rukoz'un evinde buluşmasını istiyor.

Bütün bakışlar Efendi'nin, çoktan yumruk olmuş eline çevrildi:

— Gitmeyeceğim. Dayrun'a gitmemi isteseydi giderdim;o bir demir kol, azıcık bükülürüz. Ama uzlaşmayı istediği yok, istediği tek şey beni aşağılamak.

Köylüler sessizce bakıştılar, keşiş adlarına söz aldı:

— Anlaşmazlıkları kaldırmak ve çektiklerimize son vermek için bu buluşma gerekiyorsa...

— Israr etme Baba Butros, benden çalınan para ile yapılmış o eve asla ayak basmam.

— Köyü ve şatoyu kurtarmak için de mi?

Bu soruyu soran, Raad idi. Babası, ölüm sessizliği ile gözlerini ona dikti. Önce sert sonra üzgün sonra da küçümseyen bakışlarla... sonra da keşişe döndü. Bıkkın bir sesle:

— Biliyorum *bouna*, dedi. Bu gurur, ya da ne istersen onu söyle, ama başka türlü davranamam. İsterlerse şatoyu, köyü alsınlar. Hayattan beklediğim bir şey yok. Ama onurumu bana bıraksınlar. O hırsızın eşiğine ayak basmadan ölmüş olurum. Bu davranışımla köyü tehlikeye atıyorsam, beni öldürsünler, üstümü paralasınlar, yeleğimi sırtımdan alıp oğluma giydirsinler. O Rukoz'a gitmeyi kabul eder.

Alnındaki damarlar şişmişti ve bakışları, kimsede konuşacak hal bırakmayacak kadar sertleşmişti.

İşte o sırada Gerios, içkinin de verdiği cesaretle:

— Neden ölümden, yastan konuşalım?, dedi. Tanrı Şeyh'imize ömürler versin ve başımızdan eksik etmesin. Ama bu buluşma için, mirasçısı olan oğluna vekalet vermesine engel yok.

Raad'ın müdahalesininin kızgınlığını duymaya devam eden Şeyh, bir şey demedi. İşi oluruna bırakıp, odasına çekildi.

Rukoz'daki toplantı kısa sürdü. Asıl amaç, Şeyh'in bıyıklarını indirmekti, oğlunun gelişi yeterli bulundu. Raad, köyün Mısır Hidivi'ne ve sadık Emir'ine bağlı olduğunu yedi ayrı biçimde söyleme hüneri gösterdi. Kumandan da askerlerinin köylülere daha iyi davranacaklarına söz verdi. Yarım saat sonra da, bir başka işini bahane ederek çekildi.

Buna karşın, babasının karşısına çıkmakta acele etmeyen genç şeyh, "hırsız"ın, "serseri"nin, "sürgün"ün koluna girerek evini dolaşmayı kabul etti.

İkisi arasında arkadaşlık olmasa da birliktelik doğdu. Aynı zamanda, baba oğul arasındaki gizli anlaşmazlık su yüzüne çıkıverdi. Haftalar boyu, şato, iki ayrı gücün karargâhı haline geldi ve kaç kez kapışma noktasına gelindi.

Bu durum devam etmedi. Mısırlılara karşı, babasından daha akıllı davranacağı ümidiyle genç şeyhin çevresine toplananlar düş

kırıklığına uğradılar. Hafifliği, kararsızlığı gözlerine battı. Genç adamın çevresinde beş-altı kişi kaldı, onlar da bütün köyün küçümsediği serseri takımından kimselerdi. Sadece beceriksizliği ve tutarsızlığı nedeniyle değil, aynı zamanda şivesi yüzünden de yalnız bırakılmıştı. Asla unutulmayan Jord'un "çekirgelerinin" şivesine sahip oluşu, tebası ile arasında kalın bir duvarın yükselmesine neden olmuştu.

Tanios, Rukoz ile Raad arasındaki samimiyetten hoşlanmıyordu. Raad'ın, Şeyh'e karşı sürdürülen şavaşın bir aleti olmasına diyeceği yoktu ama, eski sınıf arkadaşına güvensizliği devam ettiğinden, Esma'nın babasını sürekli uyarıyordu. Okuldan çıktığında onlara gelip de, kapının önünde Raad'ın atını ve adamlarını gördüğü vakit, Esma'yı bir hafta sonra görme pahasına, yoluna devam ediyordu.

Tek bir kere içerideyken kaçamamıştı. Sabah erken saatte gelmiş ve büyük salonda Esma'yı yalnız bulmuş, bir süre baş başa kalmışlardı. Tam çıkacağı sırada, Rukoz ve Raad ile burun buruna gelmişti. Üstleri başları çamurluydu ve Raad elinde, kanlı bir tilki tutmaktaydı.

— Gördüğüm kadarı ile av iyi geçmiş.

Tanios'un konuşması bilerek küstahçaydı. Bu tavrını, onlarla konuşurken sürdürdü. Ama her ikisi de etkilenmiş görünmediler. Hatta Rukoz, içtenlikle birlikte meyve yemelerini önerdi. Tanios, köyde beklendiği bahanesiyle özür diledi, bunun üzerine Raad yanına yaklaşıp elini omzuna koyarak:

— Ben de şatoya döneceğim. Yıkanıp dinlenmem gerek. Birlikte gideriz, dedi.

Tanios reddedemedi, kendisine de bir at hazırlanmasını kabul etti ve yanlarında iki serseri ile birlikte, Raad ile at sürdü. Genç şeyh, son derece tatlı bir sesle:

— Seninle konuşmak istiyordum, dedi.

Tanios bunu fark etmişti. Nazik bir gülümseme ile yetindi.

— Sen hoca Rukoz'un dostusun, hatta ben de arkadaşı oldum. Çocukken bizi birbirimizden ayıran kavgaları unutmanın artık zamanı geldi. Sen çalışkandın ben ele avuca sığmazdım. Ama her ikimiz de büyüdük.

Tanios on yedi yaşındaydı ve bir çember sakalı vardı. Raad on sekiz yaşındaydı ve Patriğinki gibi çenesinde sivri bir sakala sahipti. Ama onunkisi kara ve yumuşak idi. Tanios, düşünceli biçimde yola bakmadan önce, gözlerini işte bu sakala dikmişti.

— Rukoz bana, seninle her zaman rahatça konuştuğunu ve tavsiyelerine kulak verdiğini söyledi. Benim de seninle konuşmam ve seni dinlemem gerektiğini söylüyor.

Konuşması güven duyan birinin konuşması idi ama yanlarındaki iki adam, söylediklerine kulak kesilmişlerdi. Lamia'nın oğlu da başını sallayarak:

— Tabii, içtenlikle konuşmamızı engelleyen bir şey yok, dedi.

— Yeniden arkadaş olduğumuza o kadar sevindim ki!

Arkadaş mı? Yeniden arkadaş mı? İki ay boyunca, her sabah okula birlikte gitmişler ve birbirlerine tek bir söz etmemişlerdi! Üstelik Tanios, şu anda hiç de dostça duy gulara sahip değildi. "Sevimsiz olmak istediğinde de sinir, sevimli olmak istediğinde de sinir!"diye düşündü... oysa Raad memnun gülümsüyordu.

— Arkadaş olduğumuza göre, bana söyleyebilirsin. Rukoz'un kızına göz koyduğun doğru mu?

Bütün bu hoş görünmelerin ardında, demek ki bu vardı. Genç şeyhin adamları, dilleri dışarıda köpekler gibi yanaştıkları için, Tanios'un konuşmama niyeti daha da artmıştı.

— Hayır, kıza göz koyduğum yok. Başka şeyden konuşamaz mıyız?, dedi.

Dizginleri çekti ve atı ileri atıldı. Raad:

— Elbette diye seslendi. Hemen başka şeyden konuşuruz. Ama Esma konusunda emin olmak istedim. Kızı babasından istedim de... .

II

Tanios'un ilk tepkisi küçümseme ve kuşku oldu. Bakışları hâlâ Esma'nın bakışları, elleri Esma'nın dokunuşu ile doluydu. Üstelik Rukoz'un, aslında Raad hakkında ne düşündüğünü biliyordu. Bu ahmağı, babasını küçültmek için kullanmak tamamdı da, eski kâhya ona ömür boyu bağlanmayacak kadar uyanıktı.

Yine de, genç şeyh yanı başında at sürmeye geldiğinde, sormaktan kendini alamadı:

— Sana ne yanıt verdi?

— Rukoz mu? Efendisi kızına ilgi gösteren her haiktan adamın söyleyeceğini söyledi.

Tanios'un ona diyeceği kalmamıştı, atından atladı, gerisin geriye Rukoz'a döndü. Onu, yeni salonunda, her zamanki yerinde, yapayalnız buldu. Kahve ve tütünü ile baş başa. Düşünceli ve sıkkın görünüyordu. Tanios'u görünce birden neşelendi ve ayrılalı üç çeyrek saati geçmediği halde, kollarını açtı.

— Geri geldiğine ne kadar sevindim! Şeyh Raad seni zorla götürmüştü, oysa ben seninle baş başa kalıp baba oğul gibi dertleşmek istiyordum, Tanrı'nın bana geç bahşettiği bir oğul gibi! "Elini tuttu. "

— Sana verilecek büyük bir haberim var. Kız kardeşin Esma'yı evlendireceğiz.

Tanios elini geri çekti. Bütün vücudu, duvara yapışacakmış gibi gerildi. Duman, Rukoz'un sözleriyle daha da ağırlaşıp, ezici oldu.

— Biliyorum, sen de ben de şeyhlerden çok çektik ama şu Raad, babası gibi değil. Bunun kanıtı, köyün iyiliği için bu eve gelmeyi kabul etmiş olması, oysa babası inat etti. Ama yaşlı şeyhten

bize ne, biz yenisine bakalım. Genç şeyh bizden yana, gelecek bize ait.

Tanios kendini toparladı. Rukozun içine göçmüş gözlerine baktı:

— Bense, senin için geleceğin, şeyhlerin ortadan kalkması olduğunu sandım.

— Evet öyle, düşüncem değişmiş değil. Derebeyleri yok olmalı ve göreceksin, onları yok edeceğim. Ama bir kaleyi içerden fethetmek iyi bir şey değil mi?

Tanios, Rukoz'un yüzünde sadece çiçek bozuklarını görür oldu, kurtların açtıkları delikler gibi daha da derinleşiyorlardı. Bir an sessizlik oldu. Rukoz, nargilesinden bir nefes çekti. Tanios, ateşin canlandığını sonra da söndüğünü gördü.

— Esma ile birbirimizi seviyoruz.

— Saçmalama, sen oğlumsun o da kızım. Kızımı oğluma verecek değilim ya!

Bu kadar riyakârlık da fazlaydı!

— Ben senin oğlun değilim ve Esma ile konuşmak istiyorum.

— Onunla konuşamazsın. Banyoda. Hazırlanıyor. Yarın herkesin haberi olacak, gelip kutlamak isteyecekler.

Tanios fırladı, salondan dışarı koştu, koridorlardan geçti, Esma'nın odası olarak bildiği kapıya geldi. Sonra kapıyı aniden açıverdi. Kız oradaydı, bakır küvetin içinde çıplaktı, bir hizmetçi başından aşağıya su döküyordu. İkisi de aynı anda çığlık attılar. Esma kollarıyla göğsünü kapattı, hizmetçi havlu almak için yere eğildi.

Geriye kalan çıplaklığa gözleri takılı kalan Tanios hiç kımıldamıyordu. Rukoz ile adamları koşarak geldiklerinde, dışarı çıkarmak için üzerine atıldılar, Tanios hiç direnmedi, işi şaşkınlığa vurdu, yumruklara karşı kendini korumaya çalışmadı.

— Ne diye telaş ediyorsunuz? Kardeşsek, onu çıplak görmemde ne beis var? Bu akşamdan itibaren, ülkedeki kardeşler gibi, aynı odada yatacağız.

Esma'nın babası, onu beyaz saçlarından yakalamıştı.

— Sana oğlum demekle, fazla yüz verdim. Kimse, kimin oğlu olduğunu bilmiyor zaten. Bir piçi, ne oğul ne de damat olarak isterim. Atın onu dışarı! Canını acıtmayın, ama evimin çevresinde bir daha görecek olursanız, boynunu kırın!

Esma'nın çıplak bedeni gözlerini açmış gibi, aklı başına gel-

mişti Tanios'un. Kendine karşı öfke doluydu ve pişmanlık duyuyordu ama yine de kendine gelmişti.

Böyle bir ihanete uğramak istemezdi tabii. Toplumda iyi bir yer almayı kafasına koymuş olan Rukoz, kızını bir "Aile"ye vermek dururken bir kâhya oğluna vererek –ya da daha da kötüsü bir piçe vererek– işe başladığı yerden bitirmek istemezdi. Her gün iflas korkusu ile yaşayan Raad için, Esma'nın olacak bir servete el koymak, ancak sevinçle karşılanabilirdi.

Tanios, Kfaryabda yolunda giderken, önce kendi körlüğüne kızdı. Sonra düşünmeye başladı. Çocukça bir intikamı değil, bu evliliği nasıl önleyebileceğini düşünüyordu. Bu pek o kadar olanaksız bir şey değildi. Rukoz pek çoğu gibi sonradan görme, yeni zengin biri olsaydı, yaşlı Şeyh belki de bu evliliğe karşı çıkmazdı. Ama durum bundan ibaret değildi. "Hırsız"ın evine gitmeyi red etmişken, böyle bir birleşmeyi nasıl kabul edebilirdi? Tanios, onun kurnaz ve işini bilir bir müttefik olacağını biliyordu.

Daha çabuk yürümeye başladı, attığı her adımda, bacakları, böğrü, kafası ağrıyordu. Ama bunu düşünmüyordu bile, düşündüğü bir tek şey vardı: Esma onun olacaktı, babasını ezip geçmesi gerekse bile!

Köye vardığında, Blata'dan geçmemeye çalışarak, tarlaların arasından şato yoluna koyuldu. Şatoya vardıktan sonra, Şeyh'i değil, ailesini görmeye gitti. Çok resmi bir biçimde, kendisini dinlemelerini, onunla tartışmayacaklarına söz vermelerini istedi aksi halde kendisini bir daha görmeyeceklerini söyledi.

Onlara söyledikleri, neredeyse kelimesi kelimesine keşiş İlyas tarafından *"Tarihçe"*ye, Rahip Stolton tarafından da 1838 olaylarını naklettiği, ama çok sonradan yazıldığı belli olan bir kâğıdın üzerine döküldü. Benim burada naklettiğim, rahibin yazdıkları, çünkü Tanios'un kendi sözleriyle anlattıklarını tekrar ediyor olmalıdır.

"O kızı sevdiğimi bilin. O da beni seviyor. Babası, onu bana verecekmiş gibi davrandı. Ama Rukoz ile Raad bana oyun oynadılar, her şeyden ümidimi kestim. Bu hafta sonuna kadar Esma ile nişanlanmazsam, ya Raad'ı ya da kendimi öldürürüm. Bunu yapacağımı bilirsiniz. " Annesi de "Bunun dışında her şeyi yap" diye yanıtladı. İki yıl önceki açlık grevini unutmuş değildi. Kocasının elini, yalvarırcasına tuttu o da, karısı kadar sarsılmış olarak, Tanios'a şöyle dedi: "Korktuğun evlilik yapılmayacak. O evliliği engellemezsem, bana da baban demesinler!"

Böyle yemin etmek, köylülerin alışık olduğu bir şeydi. Ancak bu koşullarda –yani cereyan etmekte olan dram ve Tanios'un doğumu koşullarında– bu sözler, gülünecek sözler olmaktan çıkıp dokunaklı sözler oluyordu.

Tarihçe diyor ki: "Kader ağlarını örüyor, ölüm kol geziyordu. "

Tanios, ölümün kendi çevresinde kol gezdiğini hissediyordu. Onu uzaklaştırmak istediğinden de emin değildi. Oysa, her zaman uyuşuk olan Gerios, kadere meydan okumaya kararlı görünüyordu.

Köyde bu adamı sevmeyenler, ki bunların arasında bizim Cebrail de vardı, Tanios'un istekleri ile Şeyh'inkiler bir olmasaydı, Gerios'un o denli çaba sarfetmeyeceğini söylemektedirler. Oysa bu, başarısızlıklarla geçmiş bir ömrün sonbaharında, Gerios'un ruhundaki değişimi dikkate almamak demekti. Bir kurtarma eylemine kendini adamış görünüyordu. Oğlunu kurtaracaktı ama aynı zamanda, çoktan maskara olmuş kendi onurunu, kocalık onurunu, babalık onurunu kurtarmış olacaktı.

Aynı akşam, Tanios ile konuştuktan az sonra, Şeyh'in yanına gitti ve onu sütunlu salonda buldu. Bir sütundan diğerine gidip geliyordu. Yalnızdı, başı açıktı ve bütün beyazlığı ile ortaya çıkmıştı. Elindeki tespihi evirip çeviriyor, sanki iç çekmelerinin her birini sayıya vuruyordu.

Kâhya, gelip kapının yanında durdu. Hiçbir şey söylemedi, yanındaki kandilden orada olduğu fark edilebiliyordu.

— Ne var Hoca Gerios? Benim kadar endişeli görünüyorsun.

— Söz konusu olan, oğlum Şeyh'im.

— Oğullarımız, ümitlerimiz, çilemiz!

Kendilerini karşılıklı oturur buldular, şimdiden bitkin düşmüşlerdi.

— Senin oğlun da kolay değil, ama hiç değilse onunla konuşurken seni anladığını görüyorsun.

— Belki anlıyor ama bildiğinden şaşmıyor. Karşı koyulduğu her sefer, ölmekten söz ediyor.

— Bu seferki neymiş?

— Rukoz'un kızına âşık ve o it de, kızı vereceğine inandırmış. Ama aynı zamanda Şeyh Raad'a vaat ettiğini duyunca...

— Bu muymuş? Tanios hiç merak etmesin. Tarafımdan git söyle, ben yaşadıkça öyle bir evlilik olmayacak. Oğlum inat ederse reddederim. Rukoz'un servetini mi istiyor? Gidip Rukoz'un dama-

dı olsun! Ama benim mülküm onun olmayacak. Benden çalan adam bu şatoya asla ayak basamaz, ne de kızı basabilir. Bunları kelimesi kelimesine oğluna tekrar et, neşesi geri gelir.

— Hayır Şeyhim, gidip tekrarlamayacağım.

Efendi irkildi. Bu sadık hizmetkârı kendisine asla böyle yanıt vermemişti. Her zaman, Şeyh daha cümlesini bitirmeden onaylayıp kafa sallardı. Dudaklarında asla "hayır" sözcüğü çıkmamıştı. Onu incelemeye koyuldu, meraklanmıştı, neredeyse eğleniyor denilebilirdi.

— Seni anlamadım.

Öteki yere bakıyordu. Şeyh'e karşı çıkmak, şimdiden ağrına gidiyordu, hele de bakışlarıyla karşılaşmak...

— Şeyh'imizin söylediklerini Tanios'a anlatmayacağım çünkü ne cevap vereceğini şimdiden biliyorum. Bana diyecek ki: "Raad her zaman istediğini elde eder. Babası ne derse desin. İngiliz Okulu'ndan çıkmak istedi, en kötü biçimde bunu gerçekleştirmenin yolunu buldu, kimse de onu ayıplamadı. Rukoz'a gidip Mısırlı subayı görmek istedi, onu da yaptı kimse de onu engelleyemedi. Bu evlilik konusunda da aynı şey olacak. O kızı istiyorsa, alacaktır. Hemen ardından da Şeyhimiz, Rukoz'un da torunu olacak ve adına Francis denilecek torununu dizlerinde hoplatacak."

Gerios sustu. Sözlerinin ağırlığı altında ezilmişti. Efendisi ile böyle konuştuğuna kendisi bile inanmıyordu. Ensesi terlemişti, gözleri yere iyice yaklaşmıştı, bekliyordu. Onun kadar sessiz olan Şeyh, tereddüt ediyordu. Onu terslemeli miydi? Bu isyan belirtilerini cezalandırmalı mıydı? Hayır, elini ürkek omzuna koydu.

— *Hayye* Gerios dedi, sence ne yapmalıyım?"

Hayye mi demişti? "Kardeşim" mi demişti yani? Kâhyanın gözünde iki damla yaş belirdi ve hafifçe, kendisine sorulana cevap vermek üzere doğruldu.

— Patrik, pazar günü şatoya geleceği haberini göndermedi mi? Rukoz'a da Şeyh Raad'a da, bir tek o söz geçirebilir...

— Bir tek o, doğru. Ama canı istediği takdirde...

— Şeyh'imiz onu nasıl inandıracağını bilir.

Şeyh başıyla onayladı, sonra dairesine geçmek üzere ayağa kalktı. Geç olmuştu. Gerios da kalktı, izin istemek ve minnetini belirtmek için efendisinin elini öptü. Tam odasına gidecekken, Şeyh doğruldu, onu çağırdı, kendisine bir kandille eşlik etmesini istedi. Orada, yorganının altından bir tüfek çıkardı. Bu, Richard Wood'un Raad'a getirdiği tüfekti. Işıkta, koca bir mücevher gibi parlıyordu.

— Bu sabah bu tüfeği, oğlumun düşüp kalktığı serserilerden birinin elinde gördüm. Bunu, bilmem hangi bahsi kaybettiği için Raad'ın verdiğini söyledi. Elinden aldım, bunun, İngiliz konsolosunun armağanı olarak, şatonun malı olduğunu söyledim. Bunu, paramızla birlikte kasaya kilitlemeni istiyorum. Dikkatli ol, doludur.

Gerios silahı aldı ve göğsüne bastırdı. Sıcak reçine kokuyordu.

III

Köyümün halkı, Patriğin külahını ne denli sayıyorsa o denli korkardı. Kilisede verdiği vaazda, Dağ Emiri ve aynı zamanda Mısır Paşası için dua etmelerini istediğinde, dudakları kıpırdamaya başladı –ne söylediklerini Tanrı bilir!–

Şeyh, ayin süresince koltuğundan kıpırdamadı. Gece hafif bir rahatsızlık geçirmişti onun için de bir tek kutsal ekmek ve şarap ayininde ayağa kalkmıştı. Raad tam arkasından yürümüş ve gelip ardında durmuştu; babasının alnında şişen damarları umursamazca izlemekteydi.

Törenden sonra, Şeyh ile Patrik, sütunlu salonda buluştular. Büyük kapının kanatlarını kapattığı sırada, Gerios Patriğin şu sözlerini duyabildi:

— Bir isteğim var ve böylesi soylu bir yerden, ellerim boş dönmeyeceğimden eminim.

Lamia'nın kocası ellerini ovuşturdu; "*Patrik* bizden bir şey istemeye geldiğine göre, bizim isteğimizi de reddetmeyecektir"diye düşündü. Gözleriyle Tanios'u aradı, müjdeyi kulağına fısıldamak istedi.

Büyük salonda, Şeyh ürperdi ve iki eliyle bıyıklarını çekiştirmeye başladı, çünkü o da tıpkı kâhyası gibi düşünüyordu. Patrik sözlerini sürdürdü:

— Emirin sarayından geliyorum, bütün günü onunla geçirdim. Onu endişeli gördüm. İngiltere'nin ve Bâb-ı Alî'nin casusları Dağ'da faaliyetteymiş. Pek çok adam da onlardan yana dönmüş. Emir dedi ki: "İşte böyle zamanlarda iyi ile kötü anlaşılır." İyilerden söz edince de aklına ilk gelen isim de, tabii sizinkisi oldu Şeyh Francis.

— Tanrı ömürler versin Patrik Hazretleri!

— Emir'in bazı kuşkuları olduğunu saklayacak değilim. Bu köyün, İngilizlerin sözlerine kulak verdiği kanısını koruyor hâlâ. Bütün bunların geçmişte kaldığını ve eskiden olduğu gibi şimdi de kardeş olduğumuzu söyledim.

Şeyh başını salladı ama gözleri endişeliydi. Bu çetrefilli girişten sonra, kurnaz adam acaba ne isteyecekti? Patrik konuşmasını sürdürdü:

— Eski günlerde, bu köy güç günlerde yiğitliğini göstermiş, insanlarının cesareti dillere destan olmuştu. Bugün önemli olayların öncesindeyiz ve Emir'imizin askere ihtiyacı var. Dağ'ın diğer köylerinde, insanları zorla askere aldılar. Burada ise, gelenekler egemendir. Emir'imize dedim ki, Kfaryabda, zorla toplayacağından daha çok gönüllü gönderecektir. Yoksa yanıldım mı?

Şeyh bu işten hiç hoşlanmadı. Ama bunu belli etmek uygun düşmezdi.

— Emir'inize, geçmişte olduğu gibi adam toplayacağımı ve askerlerin en yiğidi olacaklarını söyleyebilirsiniz.

— Şeyhimizden başka bir şey de beklemiyordum zaten. Emir kaç kişiye güvenebilecek?

— Eli ayağı tutan ne kadar sağlıklı adamım varsa, başlarında da ben olacağım.

Patrik, ev sahibinin yüzünü inceledikten sonra, yerinden kalktı. Şeyh de kendine gelmiş görünüyordu ve bir delikanlı çevikliği ile fırladı. Ama böyle fırlamak başka, birliklerin başında olmak başka işti... Patrik:

— Tanrı gücünüzü daim kılsın, dedi.

Başparmağı ile alnına haç işareti kondurdu.

— Patrik Hazretleri gitmeden önce, benim de kendisinden bir ricam olacak. Pek öyle önemli bir şey değil, ülkede olan bitenlere bakılınca, hatta önemsiz bir konu. Ama zihnimi kurcalıyor ve savaşa gitmeden önce bu konunun çözümlendiğini görmek istiyorum...

Patrik, odadan çıktığında, yanındakilere:" Hoca Rukoz'un evinden geçeceğiz" diye seslendi. Bu da Gerios'un hararetle elini öpmesine yol açtı. Bunu gören köylüler bir hayli meraklandılar...

" Evinden geçeceğiz" demek sadece bir deyimdi işte. Patrik bal gibi eski kâhyanın evine girdi, büyük salonunda oturdu, Esma'yı tanıdı, kızla uzun boylu konuştu, sonra da babası ile baş başa gö-

rüştü, babasının geniş evini dolaştırmasını kabul etti. Ziyaret bir saatten fazla sürdü, şatoda kaldığından çok daha fazla. Ayrılırken, Patriğin yüzü gülüyordu.

Tanios'a zaman geçmeyecekmiş gibi geldi, Lamia ile Gerios'a da öyle. Gerios, heyecanını dindirmek için, birkaç damla rakı içmekten kendini alamadı.

Patrik, Şeyh'in yanına vardığında, konunun temelde çözümlendiğini, ancak önce Raad ile baş başa kalmak istediğini söyledi. Tekrar Şeyh'in yanına geldiğinde, Raad yanında değildi, yan kapılardan birinden kaçmıştı. Patrik "Yarına kalmaz unutur" dedi.

Sonra, oturmadan, sadece sütunlardan birine yaslanarak, alçak sesle, arabuluculuğunun sonucunu ve dahiyane buluşunu Şeyh'e anlattı.

Lamia, mangalda kahvesini pişirmişti. Aralık duran kapıdan, sesler, gürültüler duyuyordu. Ama o sadece Gerios'u bekliyor, yüzünden müjdeyi almak istiyordu. Ara sıra Meryem Ana'ya kısa bir dua okuyor, haçını avuçlarında sıkıyordu.

Cebrail'in yorumladığı gibi:" Lamia gençti, hâlâ güzeldi, süt kuzusuna benzer bir boynu vardı. "

Tanios, bekleye dururken, çocukken çıktığı ve huzur bulduğu asma kata sığındı. İnce şiltesini çıkarmış, üzerine uzanmıştı. Üzerine ince bir örtü almıştı. Belki de hiç kımıldamayacak ve arabuluculuk sonuç vermezse yeniden açlık grevine başlayacaktı. Ama belki de sadece sabırsızlığını dindirmek istemekteydi. Ama yine de uyuyakaldı.

Patrik diyeceğini demişti. Hemen ardından da izin istemişti. Rukoz'un evinden geri dönmek zorunda kalışı, ona kapatmak zorunda olduğu bir vakit kaybettirmişti.

Şeyh onu kapı eşiğine kadar götürmüş ama onunla basamakları inmemişti. Patrik de dönüp ona selam vermemişti. Gerios kapının yanında duruyordu, bir ayağı kapının içinde, diğeri dışındaydı. Kafası, daha da karışmıştı. Beklerken içtiği rakı yüzünden, Patriğin anlattıkları yüzünden ve özellikle, Efendisi'nin kulağına fısıldadığı şu sözler yüzünden:

— Gülmem mi gerek yoksa onu boğmam mı bilemiyorum.

Bugün bile, bu unutulmaz öykü anlatıldığında, köylüler de işin bu kısmına gülmek mi ağlamak mı gerektiğini bilmiyorlar:

saygıdeğer Patrik Hazretleri, Tanios için Esma'nın elini istemeye giderken, onu görünce fikir değiştirmiş, bu kadar güzellik ve bu kadar zenginlik karşısında, kızı... öz yeğenine isteyivermişti!

Tabii ki bunu açıklayabilirdi Patrik Hazretleri, Şeyh bu kızı Raad'a istemiyordu, Rukoz da Tanios'un adını duymak istemiyordu, o zaman da, evlendirecek bir yeğeni olduğuna göre, geriye bir tek...

Kfaryabda'nın Efendisi oyuna getirildiğini düşünüyordu. Eski Kâhyaya haddini bildirecekken, şimdi tutmuş topluluğun en büyük başkanına akraba oluvermişti!

Gerios ise işi böyle kayıp-kazanç hanesi diye hesaplayacak durumda değildi. Patriğin atına gözlerini dikmiş, kafasında tek bir düşünce ile, söylendi:

— Tanios kendini öldürecek!

Şeyh sadece bir homurtu duydu, kâhyasını yukardan aşağıya süzdü:

— Rakı kokuyorsun Gerios! dedi. Ortadan yok ol, ayıldığın ve temizlendiğin zaman karşıma gelirsin!

Efendi, omuz silkerek odasına yöneldi. Yeniden kalbi sıkışır gibi oldu, dinlenmeye ihtiyacı vardı.

Tam o sırada, Lamia ağlamaya başlamıştı. Nedenini bilmiyordu ama bunun bir nedeni olduğundan emindi. Pencereden sarktı ve ağaçların arasından, Patriğin uzaklaştığını gördü. Daha fazla dayanamayarak, haber almak üzere sütunlu salona gitti. Patrik orada olduğu sürece görünmemeyi yeğlemişti, kendisini asla sevmediğini ve Şeyh'e kendisi yüzünden kızdığını biliyordu. Kendisini görünce kızacağından ve Tanios'un zarar göreceğinden korkmuştu.

Dağ Tarihçesi yazarı, bunu boş bir önlem olarak niteler: "O çocuğun doğumu Patriğimizin çekemediği bir olay olmuştu. Bütün söylenenlerden sonra... o çocuk için genç bir kızın elini nasıl isteyebilirdi?"

Lamia, şatonun ortasında bulunan kâhyanın çalışma yerine gitmek üzere, avludan geçerken tuhaf bir hayal gördü. Sanki Gerios, elinde bir tüfek, koşuyordu. Adımlarını sıklaştırdı, ama onu göremedi. Onu gördüğünden de emin değildi. Bir yandan o olduğunu söylüyor, hangi davranışı ile onu tanıdığını söyleyemese bile, alt tarafı onunla yirmi yıl yaşadığına göre, yanılmayacağını düşünüyordu. Öte yandan, o koşuş biçimi, şatodaki görevini büyük bir

vakarla yerine getiren, gülmeyi bile kendisine yasaklamış olan kocasına o denli yakışmıyorduki, tereddüt ediyordu. Acele etmek, evet de, koşmak neyin nesiydi? Üstelik bir tüfekle?

Sütunlu salona gelince kimseleri bulamadı, oysa birkaç dakika önce doluydu. Dış avluda da kimsecikler kalmamıştı. Dışarı çıktığında, ağaçların arasında kaybolur gibi görünen Gerios'u fark ettiğini sandı. Önceki görüntüden daha kısa süreli bir hayaldi bu.

Arkasından koşmalı mıydı? Eteklerini topladı sonra fikir değiştirerek dairesine döndü. Tanios'a seslendi, cevap vermesini beklemeden yukarı tırmandı ve onu sarstı:

— Kalk! Babanı deli gibi koşarken gördüm. Elinde bir tüfek vardı. Onu yakalamalısın!

— Ya Patrik?

— Hiçbir şey bilmiyorum, kimse de bir şey söylemedi. Ama acele et, babana yetiş, onun bilmesi gerek, o sana söyler.

Daha ne diyebilirdi? Lamia anlamıştı. Ortalıklarda kimsenin olmayışı, sessizlik, kocasının koşması...

Gerios'un gittiğini gördüğü yol, Şatoyu köye bağlayan yollardan en az kullanılanıydı. Kfaryabdalılar –daha önce de söylediğim gibi– merdivenleri tırmanırlardı. Blata'dan çıkan merdivenleri. Arabalar ve biniciler, geniş yolu yeğlerlerdi. Bu yol şatoya kıvrılarak çıkardı. Bugün, yer yer bozulmuş bir yoldur. Sonra, bu patika vardı. En taşlıklı olanıydı ama kestirmeydi. Köyün çıkışına en çabuk buradan gidilirdi. Oradan gidilmeye kalkışıldığında, sürekli ağaçlara tutunmak gerekirdi. Bulunduğu durumda, Gerios, kafasını kırmak tehlikesi ile karşı karşıya idi.

Peşinden giden Tanios, her duruşunda onu boş yere gözleriyle arıyordu. Ancak son anda onu fark edebildi. En son anda, artık hiçbir şeyi durduramayacağı sırada... bakışları ile bütün manzaraya egemendi, insanları, hayvanları, davranışlarını, ifadelerini görebiliyordu. Patrik atının üzerinde ilerliyor, adamları da, at üstünde ya da yaya peşinden gidiyordu. Gerios da, bir kayanın ardında, başı açık, tüfeği omzunda duruyordu.

Tüfek patladı. Dağlar, taşlar kükredi ve yankılandı. İki kaşı arasından yüzünden vurulan Patrik, ağaç gibi devrildi. Ürken atı, ileriye atıldı, binicisini savurmadan önce iki üç kadem sürükledi.

Gerios saklandığı yerden çıktı. Bu, dik ve düz bir kaya idi, topraya iyice gömülmüştü. O günden bu yana bu kayaya "Pusu Kayası" denir. Gerios tüfeğini iki eliyle başı üstünde tutuyor, tes-

lim olmaya hazırlanıyordu. Patriğin yanındakiler, bir çetenin hücumuna uğradıklarını sandıklarından, her biri çil yavrusu gibi dağılmıştı.

Katil öylece kala kaldı, kolları hâlâ havadaydı, İngiliz konsolosunun armağını, kızıl pırıltılar yansıtan tüfeği elinde tutmaya devam ediyordu.

İşte o sırada Tanios yanına yanaştı ve kolundan tuttu:

— *Bayye!*

"Baba!", demişti, Tanios, böyle demeyeli yıllar vardı. Gerios minnetle çocuğuna baktı. Bu sözcüğü yeniden duyabilmek için, demek ki katil olması gerekiyormuş! *Bayye!* İşte o an artık hiçbir şeye pişman değildi. Hiçbir şey istemiyordu artık. Cinayeti ile yaşamını satın almıştı; artık teslim olabilirdi. Cezasını, onurlu biçimde karşılamaya hazırdı.

Silahını usulca yere koydu. Sonra Tanios'a döndü. Ne için öldürdüğünü söylemeye çalıştı. Konuşamadı. Boğazı ihanet etmişti. Kısa bir süre için oğlunu kollarına aldı. Sonra dönüp şatoya doğru yürümeye başladı. Tanios onu kolundan çekti.

— *Bayye!* Sen ve ben, birlikte kalalım. Bu kez benden yana oldun, senin Şeyh'e gitmene izin vermem.

Gerios kendini bıraktı. Vadinin sonuna açılan bir patikaya saptılar. Köyün gürültüsü arkalarından yükseliyordu. Ama ağaçtan ağaca, kayadan kayaya sekerek, bir şey duymaz oldular.

IV

"Suçunu işler işlemez, kâhya Gerios, oğlu ile birlikte tepeleri aşmakta acele etti. İnsanlardan kaçıyorlardı, Şeyh de onları izletmekten vazgeçmek zorunda kalmıştı. Tepelerden indiklerinde, gece oluncaya kadar yürüdüler ve şelalenin yanından geçerek denize yöneldiler.

Günün ilk ışıklarında, Köpek Nehri'nin üzerindeki köprüyü geçtiler ve Beyrut limanına ulaştılar. Rıhtımda iki büyük gemi hareket etmek üzereydi. Birincisi İskenderiye'ye gidiyordu ama ona binmekten kaçındılar çünkü Mısır paşası onları, cinayet suçunun cezasını çeksinler diye, Dağ emirine teslim ederdi. İkincisine binmeyi yeğlediler, Kıbrıs adasına gidiyordu. Gemide bir gün rıhtımda bekledikten sonra, denizde bir gün ve bir gece geçirdiler.

Kendilerini ipek tüccarı diye tanıtmışlardı, Magosa limanında kalacak bir han buldular. Hancı Halep asıllı biriydi. "

Keşiş İlyas'ın *Tarihçesi*'nden alınan bu satırlar, köyümün insanlarının duydukları büyük korkuyu ve Şeyh'in düştüğü korkunç sıkıntıyı yeterince anlatmamaktadır.

Uğursuzluk ta yanıbaşlarında, "Pusu Kayası" yolunun üzerindeydi. Patriğin cesedi kiliseye getirildiğinde, köyümün insanları ölüden nefret etmiş oldukları ve hâlen de ettikleri için, suçlular gibi ağlıyor ve nemli ellerinin üzerinde kanının izlerini arıyorlardı.

Şeyh de kendini suçlu hissediyordu çünkü "Çekirgelerin Patriğinden" o da nefret etmişti hatta ölümünden kısa sıra önce, onu boğmak istediğini söylemeye kadar işi vardırmıştı. Gerios'un kulağına fısıldadığı bu sözlerle, kendi toprakları üzerinde, kendi kâhyası tarafından işlenmiş bir cinayetin sorumluluğundan nasıl

sıyrılabilirdi? Üstelik, İngiliz konsolosu Richard Wood'un armağan ettiği silahı, İngiliz politikasının düşmanlarından birine karşı kullanmasına kendi neden olmuştu.

Rastlantı! Sadece rastlantı mı? Kfaryabda'nın Efendisi, ayrıcalıkları nedeniyle yargıçlık görevini de üstlendiğinden, bir insana karşı bunca sanı karşısında onu en azından cinayete teşvik ya da suç ortaklığı ile suçlardı. Oysa böyle bir suçu arzulamadığını Tanrı bilirdi ve niyetini bilmiş olsaydı, Gerios'u kendi elleriyle boğardı.

Patriğin adamları, gözlerinin önünde cereyan edenleri Şeyh'e anlatmaya geldiklerinde, çöktüğünü ve bundan sonra olacak felaketleri önceden bilmişçesine bittiğini gördüler. Ama o, bir liderin sorumluluklarından kaçacak adam değildi. Kendini çabuk toparlayıp, adamlarına iz sürdürmüştü.

Bu onun göreviydi, akıl yolu da buydu; yetkili makamlara ve daha önce Patriğin adamlarına, katilleri yakalamak için elinden geleni yaptığını göstermeliydi. Evet, katiller. Gerios ve de Tanios. Delikanlı masumdu ama o gece yakalansaydı, Şeyh onu Emir'in adaletine teslim etmekten kaçmazdı, asılsa bile! Görünümü kurtarmak için!

Kendi yetki alanını hatta Emir'inkini bile aşan böyle vahim bir olayda, Kfaryabda'nın Efendisi istediği gibi hareket edemezdi, görünümü en ufak ayrıntısına kadar kurtarmak zorundaydı. Ama esas eleştirilmesine neden olan da bu oldu. Patriğin bazı arkadaşları, Emir ve Mısırlı komutan tarafından! Sadece yapar gibi yaptığı için...

Onu şatosunun ortasında, kalabalığın içinde, sabaha kadar bağırırken, emirler yağdırırken, küfürler ederken görmüşlerdi ama çekiştirenlere bakılacak olursa, bunlar gösteriden ibaretti. Öldürülen din adamının yakınları, Şeyh'in anında gerekli önlemleri alacağı yerde, uzun süre cinayetin nasıl olduğuna dair sorular sorduğunu, adamların Gerios'u görür gibi olduklarını söyledikleri halde, kâhyasını gidip çağırmalarını emrettiğini, uşakları şaşkın geri döndüklerinde de:

— O halde Tanios'u çağırın, ona söyleyeceklerim var, dediğini nakletmektedirler. Şeyh daha sonra, sütunlu salonun yanı başındaki küçük odada, bir süre Lamia ile yalnız kalmış, birkaç dakika sonra ise Lamia ağlayarak, Şeyh de kıpkırmızı bir yüzle dışarıya çıkmışlardı. Ama Şeyh, çok sakin bir biçimde:

— Tanios babasını aramaya gitmiş, onu mutlaka buraya getirecektir, demişti.

Patriğin adamları inanmaz görününce, adamlarına iz sürmeleri için emir vermişti. Her yeri aramalarını istemişti, köyü, çam ormanını, eski ahırları, hatta şatonun bazı köşelerini... Niye her yeri aramak? Adamlarını vadiye, Gerios ile Tanios'un büyük olasılıkla gittikleri yere göndermek varken? Her yeri aratmak bahanesi ile, Şeyh hiçbir yeri aratmamıştı çünkü suçlulara kaçacak zaman bırakmak istiyordu!

Bunda ne gibi çıkarı olabilirdi? Tabii ki hiçbir çıkarı yoktu, aksine, kendisi, ülkesi için çok büyük bir tehlikeyi göze almış oluyordu. Ama, ya Tanios oğlu ise? Evet, hep o Şeyh ile Lamia'nın yakasını bırakmayan aynı kuşku!

Papaz Stolton'un anılarından alıntı:

"Cinayetin ertesi günü, Mısır ordusundan bir müfreze, kapımıza geldi. Başlarındaki subay, benden Misyon binasını aramak için izin istedi. Bunun söz konusu olamayacağını ama bir din adamı olarak kimsenin saklanmadığına dair şeref sözü verdiğimi söyledim. Çevreye göz attıktan, kuşkuyla bir şeyler aradıktan sonra, askerleriyle birlikte çekip gitti.

Kfaryabda halkına aynı nezaketle davranılmadı. Mısırlı Paşa'nın ya da Emir'in yüzlerce adamı, köyü bastı. Önce büyük alanda, katil ile oğlunun-benim öğrencim-arandığı ilan edildi, oysa uzaklarda olduklarını bilmeyen yoktu. Sonra evler teker teker arandı. Tabii aradıklarını iddia ettiklerini hiçbir evde bulmadılar ama hiçbir evden de elleri boş çıkmadılar; 'Bulunan suçlular' böylece takı oluyordu, giysi oluyordu, halı, örtü, gümüş, içki ya da erzak oluyordu.

Şatoda Gerios'un çalışma odası da taranmış ve kasa zorlanmıştı. Kâhyanın içinde saklanmadığını da kontrol etmiş oldular... Tanios'un ana-babasının oturduğu daire de arandı, ama annesi şatodan ayrılmış ve Şeyh'in tavsiyesi üzerine keşişin karısı olan ablasının evine taşınmıştı.

Bu adamların pek çok marifeti oldu ama Tanrıya şükür –bu da çelişkili görünebilir– ülkede savaş vardı, bu nedenle de başka işler için çağrılan askerler, bir hafta sonra geri çekildiler. Ama son bir haksızlık yaparak. "

Şeyh'in suçluları bulmak ve onları –babayı ve oğlu– teslim etmesini sağlamak için, askerler bir "şüpheliyi" beraberlerinde götürmüşlerdi. Aslında bu bir rehineydi : Raad. Suç aletinin sahibi olduğu doğruydu. Üstelik onu sorguya çeken subaya münasebetsiz

şeyler söylemişti: Patriğin, tuhaf arabuluculuğundan sonra, başına gelenlerden kendisinin sorumlu olduğu gibi sözler...

Şeyh ile oğlu arasındaki ilişkiler, eskisi kadar şeker renkti. Ama onun böyle askerler tarafından götürülmesi, hele de bir hırsız gibi ellerinin arkadan bağlanması, yaşlı adamın kanına dokunmuştu.

Bu uğursuz yıl bitmeden, şato boşalmıştı. İnsanlarından, kavgalarından, beklentilerinden, entrikalarından geriye bir şey kalmamıştı.

Çatlamış bir gövde, umutsuz bir gelecek! Ama sadık köylüler arasında her sabah, Kfaryabda Şeyhi'nin güçsüz elini "görmek" için şatoya çıkanlar vardı.

YEDİNCİ GEÇİŞ

Merdivendeki Portakallar

Tanios bana dedi ki: "Bir kadın tanıdım. Ne ben onun dilini konuşuyordum ne de o benimkini. Ama merdivenin en üst basamağında beni bekliyordu. Bir gün gidip kapısını vuracağım ve ona gemimizin kalkmak üzere olduğunu söyleyeceğim. "

Nadir
"Katırcının Bilgeliği"

I

Magosa'da iki kaçak, yeni yaşamlarına korku ve pişmanlık içinde başlamışlardı ama hayatları aynı zamanda, gözü peklik, umursamazlık ve keyif içinde geçecekti.

Haleplinin oteli, oradan geçmekte olan tüccarlar için bir çeşit han, bir dükkânlar, balkonlar, parmaklıklar labirenti idi; eski ve yarı döşenmiş olduğu halde, kentin en konuksever hanı idi. Üçüncü kattaki odalarının balkonundan, Tanios ile Gerios, gümrüğü, rıhtımdaki gemileri görürlerdi ama, oda yine de denize hâkim değildi.

İlk haftalar, tanınmak korkusuyla, odalarına kapandılar. Sabahtan akşama gizleniyor ancak karanlık bastığında ortaya çıkıyorlardı. Geriye kalan zaman, balkonlarına oturmuş, gelen gideni izliyor ve Kıbrıs'ın kara keçiboynuzunu çiğniyorlardı.

Bazen Gerios'un gözleri sulanıyor, gözyaşları akıyordu. Ama konuşmuyordu. Ne hayatının mahvolduğundan, ne sürgünden söz ediyordu. En çok söylese söylese, tek bir sözcük bir iç çekmesiyle ağzından çıkıyordu:

— Lamia! Ona veda bile edemedim!

Ya da:

— Onu bir daha göremeyeceğim!

Tanios ona sarılıyor, o zaman da ona:

— Oğlum, seni görmeyeceğimi bilsem, gözlerimi açmak bile istemem! diyordu.

Cinayete gelince ne Gerios ne de Tanios tek söz ediyorlardı. Tabii her ikisi de durmadan bunu düşünüyorlardı, o tek vuruşu, kanlı yüzü, ürken atı ve binicisini sürüklemesi, vadinin sonuna kadar koşmaları, denize ve ötesine varmaları.

Sessiz otururlarken bunlar gözlerinin önünden geçiyor olmalıydı ama hiç sözünü etmiyorlardı. Kimse de, önlerinde bundan söz etmemişti. O kadar hızlı koşmuşlardı ki, "Patrik öldü! Onu Gerios öldürdü!" dendiğini de duymamışlardı. Kilisenin çanını bile duymamışlardı. Beyrut'a kadar arkalarına bakmadan yürümüşlerdi. Haber oraya henüz ulaşmamıştı. Rıhtımda, Mısırlı askerler herhangi bir suçlunun peşinde değildi. Gemiye bindiklerinde ise, yolcular son olaylardan, Suriye dağları ile Fırat'ta cereyan eden çatışmalardan, bir Dürzi köyünde Emir'in taraftarlarına saldırılmasından söz etmişlerdi. Bir de büyük devletlerin tutumlarından... ama kimse Patrikten söz etmemişti. Kıbrıs'a vardıklarında da, işte böyle gizlenmişlerdi...

Yaptığı işin tepkilerini duyamayınca, Gerios işlediği cinayetten şüphe eder olmuştu. Sanki yere bir testi düşürmüş, testi kırılmış ama o bir şey duymamıştı. Önce bu korkunç sessizlik, kapandıkları yerden çıkmalarına neden olmuştu.

Sonra, Gerios giderek tuhaflaşmıştı. Dudakları durmadan kıpırdıyor, hayali konuşmalar yapıyor, bazen anlamsız bir söz ağzından kaçıveriyor, o zaman da sıçrıyor, Tanios'a dönüyor, acınacak bir halde:

— Düşümde konuştum, diyordu. Oysa, bütün bunlar olurken, gözleri açıktı. Deli olmasından korkan Tanios, onu dışarıya çıkartmaya karar verdi.

— Kimse, kim olduğumuzu bilemez. Üstelik, Osmanlı toprağındayız, onlar da Emir ile savaş halinde. Ne diye gizlenelim?

Başlangıçta kısa gezintilerle yetindiler. Bir yabancı kentin sokaklarında yürümeye alışık değillerdi. Kfaryabda, Sahlain ve Dayrun'dan başka yer bilmezlerdi ki... Yine de, Gerios sağ elini sürekli, karşılaştığı insanlara selam vermek üzere, alnının hizasında tutardı.

Gerios'un da görünüşü değişmişti. İlk bakışta tanınamazdı. Geçmiş günlerde traş olmayı ihmal etmişti, şimdi de sakalını kesmemeye karar vermişti. Oysa Tanios, kendi sakalını kesmiş, külahını atmış, saçları yüzünden tanınmamak için beyaz ipek bir sarık sarmıştı. Tüccarlar gibi geniş kollu giysiler satın almışlardı.

Para sıkıntısı çekmiyorlardı. Kâhya şatonun kasasından cinayet aracını aldığı sırada, daha önce oraya koyduğu para kesesini de almıştı. Bütün tasarrufu idi bu, ne bir eksik ne bir fazla... Keseyi karısı ile oğluna bırakmayı düşünmüştü ama, acele ile onu koy-

nunda götürüvermişti. Her biri yüksek ayarlı altın para idi ve Magosalı sarraflar, karşılığında yeni paralar verirken bunları hayranlıkla okşamaktaydılar. Tutumlu ve gösterişe meraklı olmayan Gerios için, bu para onu iki üç yıl geçindirirdi. Kurtuluş güneşi doğana kadar...

Gezintileri her gün biraz daha uzuyor, kendilerini biraz daha güvende hissediyorlardı. Nihayet bir sabah, kahveye gidip oturmak cesaretini gösterdiler. Adaya ilk geldikleri gün burayı fark etmişlerdi; içerdekiler o kadar hoş vakit geçiriyorlardı ki, iki kaçak, utanarak ve imrenerek kafalarını uzatmışlardı.

Magosa kahvehanesinin hiçbir tabelası, işareti yoktu ama daha ta uzaklardan, gemilerden fark edilirdi. Sevimli ve tombul bir Rum olan patronu, kapının önüne attığı hasır iskemlede oturur, ayakları kaldırıma sarkardı. Tam arkasında, sürekli birkaç cezvenin kaynadığı ocak dururdu, ocaktan aldığı kor parçalarıyla, nargileleri tutuştururdu. Patron, kulpsuz testilerle dağıttığı soğuk suyun dışında, bir şey ikram etmezdi ve canı demirhindi ya da meyankökü çeken, gidip dışarıdan satın alırdı, patron da buna kızmazdı.

Müşteriler taburelerde oturur, kahvenin kıdemlileri *tavla* oynamaya hak kazanırlardı, *tavla* tıpkı Kfaryabda'da ve Dağ'da oynandığı gibi oynanırdı. Oyuncular genellikle para için oynarlardı ama paralar bir elden diğerine geçer, masanın üzerine konmazdı.

Gerios, belki gençlik günleri dışında –yani şatodaki görevinden çok önce– Blata'daki kahveye hiç gitmemişti. Diğer oyunlara olduğu gibi, tavlaya da hiç merak sarmamıştı. Ama o günü, Tanios ile birlikte, yan masada oynanan oyunu o denli dikkatle izlemişlerdi ki, kahveci onlara da bir tavla getirmişti. Onlar da zarları atmaya, pulları gürültüyle vurmaya, küfürler savurup birbirlerine takılmağa başlamışlardı.

Hayret! Gülüyorlardı. Son ne zaman güldüklerini anımsayamazlardı. Ertesi günü erkenden gelip aynı masaya oturmuşlardı, daha ertesi günü de. ! Gerios kaygılarından sıyrılmışa benziyordu, Tanios'un umduğundan da çabuk! Hatta arkadaş edinmeye başlamıştı.

Böylece, çok çekişmeli bir tavla partisi oynandığı günlerden birinde, adamın biri yanlarına gelmiş, rahatsız ettiği için özür dilemiş ama onları şivelerinden fark ettiğini onlar gibi Dağlı olduğunu söylemişti. Adı Fehim idi ve yüzü, daha çok bıyığının biçimi,

Şeyh'e benziyordu. Köyünün adı Baruk idi, Dürzi ülkesinin tam ortasında! Burası Emir'e ve müttefiklerine düşman bir belde olarak bilinirdi ama Gerios yine de dikkati elden bırakmıyordu, bu nedenle kendini de oğlunu da başka bir isimle tanıtmış, ipek tüccarı olduğunu, Kıbrıs'tan geçtiklerini söylemişti.

— Ben ne yazık ki bu durumda değilim. Memleketime dönmem için, kimbilir kaç yıl geçecek? Ailemden herkesi öldürdüler, evimizi ateşe verdiler. Benim kurtulmam bir mucize. Mısırlılara tuzak kurduğumuzu ileri sürdüler. Oysa ailemin hiçbir günahı yoktu, ama evimiz köyün tam girişindeydi, ağabeyimlerimin üçü de öldürüldü. Canavar hayatta olduğu sürece, Dağ'a dönemem.

— Canavar mı?

— Evet, Emir! Ona karşı olanlar onu böyle çağırır, yoksa bilmiyor muydunuz?

— Karşı olanlar mı?

— Yüzlerce Hıristiyan ve Dürzi, her yerde bulursunuz. Onun geberdiğini görmeden, huzura kavuşmamaya and içmişlerdir. (sesini alçalttı) Canavarın yakınında hatta ailesi içinde olanlar da! Her yerdedirler ama ortaya çıkmazlar. Ama yakın günlerden birinde, silahlı eylemlerini duyarsanız şaşmayın. İşte ben de o zaman yurduma döneceğim.

— Oralardan ne haberler var?

Gerios bir süre durduktan sonra bu soruyu sormuştu.

— Canavarın yakın danışmanlarından biri öldürüldü, şu Patrik... ama bunu herhalde duymuşsunuzdur.

— Bu cinayeti duyduk. Muhaliflerin işi olacak...

— Hayır, Kfaryabda Şeyhi'nin kâhyası, adı Gerios olan bir adam öldürmüş. Anlattıklarına göre saygıdeğer biriymiş, ama Patriğin ona kötülüğü olmuş. Şimdiye kadar yakalanmadı. Mısır'a gittiği söyleniyor ve oradaki yetkililer, teslim etmek üzere onu arıyorlarmış. Canavar sağ olduğu sürece, onun da ülkeye gitmemesi akıllıca olur. Ama çok konuştum, oyununuzu engelledim. Lütfen devam edin, ben de kazanana karşı oynarım. Ama dikkat edin, oyunda ustayımdır, en son bir oyun kaybettiğimde bu delikanlının yaşındaydım.

Bu köylüce övünmeler, havayı yumuşattı ve oynamaktan bıkan Tanios, yerini yeni gelene verdi.

Gerios, Fehim ile tavla partilerine işte böyle başladı. Birbirle-

rinden ayrılmayan iki arkadaş olacaklar ve Tanios da böylece "portakallar" faslına başlamış olacaktı. Gerçi kaynaklar bundan dolaylı olarak söz etmekte ama, sanırım ömrünün bu bölümü, bundan sonraki yolunda ve esrarlı yok oluşunda baş rolü oynamıştır.

Tanios, iki oyuncuyu baş başa bırakmış ve bir şeyler bırakmak için handaki odasına dönmüştü. Dışarı tekrar çıkmak üzere kapısını açarken, aralıktan genç görünen, başı örtülü bir kadın gördü. Bakışları karşılaştı. Delikanlı kibarca gülümsedi ve kadının gözleri güldü. Kadın sol eliyle bir su testisi taşıyordu, sağ eliyle, düşmemek için eteğinin ucunu tutmuş, koluna da bir portakal sepeti takmıştı. Onun böyle merdivende sendelediğini gören Tanios, yardım etmeyi düşündü ama kapılardan birinden çıkıverecek kıskanç bir kocanın varlığından korktu, kadını gözleriyle izlemekle yetindi.

Tanios üçüncü kattaydı ve kadın çıkmaya devam ediyordu. Birden önce bir, daha sonra iki portakal sepetten düşüp merdivenden yuvarlanmaya başladı. Kadın durur gibi yaptı ama eğilebilecek durumda değildi. Delikanlı koştu, portakalları topladı. Kadın, çıkmaya devam ederken, Tanios'a gülümsedi. Tanios, bir yabancıyla konuşmak istemediği için mi yoksa arkasından gitmesini istediği için mi kadının çıkmakta devam ettiğini anlayamadı. Kuşku içinde, çekinerek, utanarak, ürkerek kadını izlemeye başladı. Dördüncü, beşinci ve sonuncu kata kadar...

Kadın, sonunda bir kapının önünde durdu, testi ile sepeti yere koydu, koynundan bir anahtar çıkardı. Tanios, birkaç adım gerisinde duruyordu. Portakallar elindeydi, niyetini yanlış yorumlamasın diye... Kadın kapıyı açtı, yerdekileri aldı, tam içeriye gireceği sırada dönüp gülümsedi.

Kapı açık duruyordu. Tanios yaklaştı. Kadın şiltenin yanında yere koyduğu sepeti gösterdi. Tanios portakalları sepete koymaya gittiği sırada, kadın yorulmuşçasına, kapanan kapıya yaslandı. Oda ufacıktı, tavan penceresinden başka penceresi yoktu. Hemen hemen boş gibiydi, ne iskemle, ne dolap, ne ufak tefek vardı.

Kadın, işaretle nefes nefese olduğunu anlattı. Delikanlının elini alıp kalbinin üzerine koydu. Tanios ciddileşti, kalbin bu kadar hızlı attığına şaşar gibiydi, elini, konulan yerden ayırmadı. Kadın da ayırmadı. Aksine, elini entarisinin içinde gezdirdi. Teninden, meyve ağaçlarının kokusu, bağlardaki nisan kokusu yükseliyordu. Tanios kadının elini alıp kalbinin üstüne götürmeye cesaret etti. Bu

hareketi yüzünden kızardı, kadın da ilk kez olduğunu anladı. Bunun üzerine doğruldu, başındaki sarığı çıkardı, erken aklaşmış saçlarını okşadı, tatlılıkla gülümsedi.

Tanios ne yapacağını bilmiyordu. Her saniye acemiliğinin ortaya çıkacağından emindi, haksız da değildi. Ama portakallı kadın umursamadı. Acemiliklerinden her birine bir okşayışla cevap verdi. İkisi de çıplak kalınca kadın kapıyı sürgüledi, konuğuna, parmaklarının ucuyla, zevkin ılık yolunu gösterdi. Birbirlerine henüz tek söz söylememişlerdi, hiçbiri diğerinin hangi dili konuştuğunu bilmiyordu ama yek vücut olmuş, uyuyorlardı. Oda batıya bakıyordu, tavan penceresinden sızan ışıkta toz zerrecikleri uçuşuyordu. Uyandığında, meyve bahçelerinin kokusunu duydu Tanios, yanağının altında da bir kadın memesinden gelen ağır ve yumuşak kalp atışlarını...

Başörtüsünün gizlemediği saçlar kızıldı, Dayrun çevresindeki demirli topraklar gibi... pembe cilt de benekli... Sadece dudaklar ve göğüs uçları hafif bir koyuluğa sahipti.

Kadın, üzerinde dolaşan bakışlardan uyandı, sevecenlikle gülümsedi, doğruldu ve saati anlamak için tavandaki pencereye baktı. Tanios'u kemerinden tutup, kendine doğru çekti, sonra paranın durduğu yerin üzerine ufak darbeler indirdi. Delikanlı, işlerin her zaman böyle cereyan ettiğini sanarak, kemerini çıkartmaya başladı, gözleri binbir soru ile dolu olarak... Kadın iki elinin üçer parmağı ile altı işareti yaptı, Tanios da altı kuruşluk gümüş bir para verdi.

Delikanlı giyindiğinde, kadın ona bir portakal verdi. Tanios almak istemez göründü, kadın da portakalı cebine soktu. Sonra onu kapıya kadar götürdü ve kapı açıldığında, çıplak olduğu için arkasına saklandı.

Odasına geldiğinde, sırtüstü kendini yatağa attı Tanios... Başına gelen harikulade şeyi düşünürken, portakalı havaya atıp tutuyordu. "Böylesine bir mutluluk yaşamak için, el diyarına kaçmam, bu yabancı kente ümitleri kırık ayak basmam, bir yabancı kadının peşinden son kata kadar çıkmam, hayatın dalgalarıyla bunca uzağa atılmam mı gerekirdi? Bu mutluluk, serüvenimin ve kurtuluşumun varoluş nedeniymişçesine yoğun. "

Yaşamındaki insanlar gözünün önünden geçerken, uzun uzun Esma'nın üzerinde durdu. Ayrıldığından bu yana, onu bu kadar az düşünmüş olmasına şaşıyordu. Cinayet onun yüzünden işlenmemiş miydi? Onun yüzünden kaçmamışlar mıydı? Oysa düşüncelerinden uçup gitmişti. Çocukça oyunları, birbirine değen ve ayrılan

parmakları ve dudakları, kaçamaklı buluşmaları, vaat dolu bakışlar, bütün bunlar hiç de şu anda tattığı mutluluğa benzemiyordu. Ama o tarihte onu mutlu kılmışlardı. Gerios'a, uğruna kendisini öldürmeye kalkıştığı, uğruna babasının adam öldürdüğü o kızın, düşüncelerinden yok olup gittiğini söyliyecek olsa!

Kendi kendine anlamaya çalışıyordu. Esma'yı son gördüğünde, kapıya yüklenip içeriye girdiği zaman, ne yapıyordu? Raad ile nişanlanacağı için, tebrikleri kabul etmeye hazırlanıyordu. Tabii ki kız babasının sözünü dinlemek zorundaydı. Ama yine de, ne kadar uysalca kabullenişti!

Sonra, Tanios'un koşarak ona geldiğini görünce çığlık atmıştı. Tabii bundan dolayı da onu kabahatli bulamazdı. Yıkanırken odasına girilecek olsa, hangi genç kız bağırmazdı? Ama Esma'nın bağıran hali ve muhafızların Rukoz ile birlikte içeriye dalışları aklından bir türlü çıkmıyordu. Bu da, onca sevdiği kızın, aklında kalan son görüntüsüydü. O an, bütün öfkesi ve incinen gururu ile, tek bir şeyi düşünmüştü: Ondan haince çalınanı, hangi yolla olursa olsun geri almak! Oysa şimdi, olaylara daha bir sakince bakabiliyordu, Esma'ya karşı duyduğu sadece kırgınlıktı. Bir de onun için kendi hayatını ve bütün yakınlarının hayatını altüst ettiğini düşününce...

Gerios'tan af dilemesi gerekmez miydi? Hayır, soylu ve gerekli bir cinayet işlediğine inanmaya varsın devam etsindi!

II

Gerios, o gün bir hayli geç döndü. Sabah kalkar kalkmaz da hemen çıktı. Bundan sonra, her gün böyle olacaktı. Tanios onu bakışları ile izliyor ve "Deli olmaktansa tasasız olmak yeğdir" dercesine, arkasından gülümsüyordu.

Görevine titizlikle bağlı tüm bir ömür geçirdikten ve vicdanında ağır bir cinayetin azabını duyduktan sonra, izlenen, lanetlenen, yurdundan sürülen eski kâhya Gerios, şimdi Tanrı'nın günü, Rum'un kahvesine gidip kader arkadaşı ile zar atmaktan başka bir şey düşünmez olmuştu.

Şatoda, Şeyh'le oynayacak kimse olmadığında, ara sıra tavla oynar, eğleniyormuş gibi yapar ve kaybetmek için elinden geleni ardına koymazdı. Ama Magosa'da artık aynı adam değildi; işlediği cinayet onu değiştirmişti. Kahvede eğleniyor, bütün benliği ile oynuyor ve artık içtikleri su ayrı gitmeyen Fehim'in böbürlenmelerine karşın, kazanan kendisi oluyordu. Acemilik gösterdiği zamanlar ise, zarlar imdadına koşuyordu.

İki arkadaş, Rum'un kahvesinde, herkesten çok gürültü çıkartıyorlardı. Bazen, çevrelerinde insanlar toplanıyor ve patron bu kalabalıktan memnun oluyordu. Tanios, artık hiç oynamıyordu, sadece oyunu izliyor, çabuk bıkıp, dolaşmaya çıkıyordu. O zaman Gerios onu tutmaya çalışıyordu:

— Burada kal, bana şans getiriyorsun.

Ama yine de gidiyordu.

Bununla birlikte bir ekim sabahı kalmayı kabul etmişti. Babasına şans getirmek için değil –hayatta ona şans getirmiş miydi ki?– uzun boylu, ince bıyıklı, Dağ'daki eşraf gibi giyinmiş bir adam onlara doğru geldiği için. Parmaklarındaki mürekkep lekelerine bakılırsa, okumuş biri olmalıydı. Kendini Selim diye tanıttı:

— Sizi bir süre izledim, hemşerilerimi selamlamaktan kendimi alamadım. Kendi köyümde, günlerimi tavla oynamakla geçirirdim. Ama doğrusunu isterseniz, rahatsız etmediğim sürece başkalarını izlemeyi tercih ederim. Fehim:

— Çoktan beri Kıbrıs'ta mısınız? diye sordu.

— Önceki gün geldim, şimdiden ülkemi özledim.

— Çok kalacak mısınız?

— Tanrı bilir. Bir iki işimi çözümleyene kadar...

— Ya Dağ'da ne var ne yok?

— Tanrı bizi bırakmazsa, her şey yoluna girer.

İhtiyatlı bir konuşma. Fazlasıyla ihtiyatlı. Belli ki daha çoğunu söylemeyecekti. Tekrar oyuna başlayabilirlerdi. Gerios'un bir düşeşe ihtiyacı vardı. Tanios'tan zarlara üflemesini istedi. Zarlar atıldı: Düşeş! Fehim:

— Canavarın sakalına! diye küfür etti.

Selim bu deyimden hoşlanmış göründü.

— Türlü türlü küfür duydum ama bunu bilmiyordum. Canavarların sakalları olabileceğini düşünmemiştim.

— Beyteddin Sarayı'nda yaşayanın sakalı var, hem de upuzun!

Selim, canı sıkılmış bir biçimde:

— Emir'imiz mi? diye sordu, anında ayağa kalktı, yüzü sararmıştı, ayrılmak için izin istedi. Uzaklaşırken ona bakan Gerios:

— Canını sıktık, anlaşılan! dedi.

Fehim:

— Kabahat bende, dedi. Bana ne oldu anlayamadım, sanki yalnızmışız gibi konuştum. Bundan böyle dilimi tutacağım.

Bunu izleyen günlerde, Gerios ile Fehim, adama sokakta birkaç kez rastladılar, kibarca selam verdiler, o da onları selamladı, ama sadece uzaktan, hafif bir hareketle! Tanios onu hanın merdivenlerinde, Halepli ile konuştuğunu görür gibi oldu.

Delikanlı, iki büyüğünden daha çok kaygılanmıştı. Şu Selim, belli ki Emir'in taraftarlarından biriydi. Gerçek kimliklerini ve Kıbrıs'ta bulunuş nedenlerini öğrenecek olursa, güvende olmayacaklardı. Gidip başka yerlerde gizlenmeleri gerekmez miydi?Ama Fehim onu yatıştırdı. "Ne olsa Osmanlı toprağındayız. Adam bize fenalık etmek istese bile, edemez. Emir'inin kolu o kadar uzun değil! Selim, benden hoşuna gitmeyen sözcükler duydu, benden kaçıyor, hepsi bu. Onu her yerde görüyorsak, yabancıların hep aynı sokaklarda dolaşmalarındandır. "

Gerios bu görüşe inandı. Bir limandan diğerine sürüklenmeye

hiç niyeti yoktu. "Buradan ancak, karımı ve ülkemi görmek için ayrılırım"diyordu.

O günler yakın görünüyordu. Fehimin, muhaliflerden aldığı haberler, her geçen gün daha cesaret vericiydi. Mısırlıların Dağ'daki güçleri zayıflıyordu, Emir'in düşmanları güçleniyordu. Yöreler, topluca ayaklanmıştı. Ayrıca "canavar"ın ağır hasta olduğu söyleniyordu; alt tarafı yetmiş üç yaşındaydı! "Köylerimizde kahraman gibi karşılanacağımız günler yakın!"

Bu zaferin beklentisi içinde, iki arkadaş Elefteryos'un kahvesinde, zar atmayı sürdürüyorlardı.

Bir başka yere gidecek olsa, bundan Tanios da hoşlanmayacaktı. Bazı kaygıları da olsa, bu kentte ve bu handa kalmak için güçlü nedenleri vardı: Portakallı kadın! Onu artık, Nadir'in tanıklığından öğrendiğimiz adıyla çağırabiliriz: Tamar!

Tamar, Arapçada "meyve"demek; ama aynı zamanda, ünlü melikesinin adı olduğu için Gürcistan'daki en yüce kadın adlarından biri de! Onun ne Türkçe ne de Arapça konuştuğu, hele de bütün Osmanlı İmparatorluğu topraklarında Gürcülerin en güzel kızlar olduğu bilinince, kuşkuya yer kalmaz.

Portakal rengi saçları olan bu satılık kıza karşı, başlangıçta Tanios'un duyguları bedeninin arzularından öteye gitmiyordu. On sekiz yaşında, kasabanın yoksunlukları içinde yetişmiş, bir kalp yarası, ondan da eski bir yarası olan Tanios, bu yabancı kadının kollarında, bu yabancı kentte aradıklarını bulmuştu: Bir sığınak, bir ümit, bir bekleyiş beldesi! Aşkı bekleyiş, geri dönüşü bekleyiş, gerçek yaşamı bekleyiş!

Bu birliktelikte ters olan şey –paralı olması– Tanios'a güven veriyordu. Katırcının şu sözleri bunu doğruluyor: "Tanios bana dedi ki: Bütün zevkler paralıdır, fiyatını söyleyeni küçük görme."

İçi fıkır fıkır olduğu için, canı ne vaatte bulunmak ne de vaat dinlemek, hele de geleceği düşünmek istiyordu. Onun için almak, vermek, gitmek ve de unutmak söz konusu idi, daha ötesi değil! Yabancı kadının verdiğini almış, borcunu ödemiş, gitmişti ama... unutmasını beceememişti.

Tanios, bedenlerin bir tutku yaratabileceğine inanmak bile istemiyordu. Belki de paranın, bu ateşi söndüreceğini umuyordu. Başlangıçta, aynı meyveyi ikinci kez tatmak isteği duymuştu. Onu merdivende gözlemiş, görünce de uzaktan izlemişti. Kadın ona gü-

lümsemişti ve odasına girdiğinde, kapıyı onun için aralık bırakmıştı. İlk seferki gibi yani, portakallar dışında!

Sonra, sevdikleri hareketleri hatırlamaya ve tekrar etmeye çalışmışlardı. Kadın, bir önceki kadar tatlı, bir önceki kadar sessizdi ve avuçları bergamut kokuyordu. Sonra Tanios, kendini göstererek adını söylemiş, kadın da parmağını kendine çevirip alnına koyarak: "Tamar" demişti. Tanios, saçlarını okşarken, bu adı birkaç kez tekrarlamıştı.

Sonra, tanıştıklarına göre doğalmış gibi, Tanios konuşmaya başlamıştı. Korkularını, acılarını, uzak diyarlara gitmek isteyişini, heyecanla, Tamar anlamadığı için daha da büyük coşkuyla anlatmıştı. Tamar tek bir sözcüğü anlamamıştı, ama bıkmadan dinliyordu. Hatta, az da olsa, tepki veriyordu: Tanios güldüğünde hafifçe gülümsüyor, Tanios öfkelenip küfür ettiğinde, kaşlarını çatıyordu. Tanios duvarları, yeri yumruklamaya başladığında ise, öfkesine katılmak istercesine usulca ellerini tutuyordu. Bütün o uzun monoloğunda ise, gözlerini gözlerinden ayırmıyor, başını sallayarak ona güç veriyordu.

Tam gideceği sırada ise, kemerinden altı kuruş çıkarttığında, kadın reddedermiş gibi yapmadan, parayı almış, hâlâ çıplak olarak, onu kapıya kadar götürmüştü.

Odasına döndüğünde, söylediği şeyleri düşünmeye koyulmuştu Tanios. Hiç olacağını sanmadığı ve birden bu kadınla ortaya çıkıveren düşüncelere ve duygulara sahip olduğunu fark etti. İlk karşılaşmaları –söylemesi haksız olmayacak– bir beden tatmini yaratmıştı. İkinci karşılaşmalarının sonunda, bir ruh tatmini duymuştu. Zevkin doruğuna çıktığını sanırken, şimdi daha büyük bir zevk duymuştu, hatta etinde bile! Karşısındaki anlamış olsaydı, kuşkusuz kalbindekileri açmazdı; herhalde Gerios'un işlediği cinayeti, onu buna iten nedenleri, kendi doğumunun yarattığı fısıldaşmaları anlatamazdı. Ama şimdi, bütün bunları, onun anlayacağı dilden, günün birinde tekrar anlatabileceğini düşünüyordu.

Onsuz geçirdiği vakti uzun ve boş buluyordu. Ondaki bu tutkuyu fark ettiğinde, ürktü. Bu kadına bu kadar bağlanmış olabilir miydi? Alt tarafı o bir –o sözcüğü kullanmak istemiyordu– ama, şöyle diyelim, o ne olduğunu bildiği biriydi işte!

Onu merdivende gözetlemeye başlamıştı, başka erkeklerle geleceğini sanmıştı, şurası da bir gerçekti ki, başka erkeklere kendisine gülümsediği gibi gülümsediğini görseydi, üzüntüden kahrolurdu. Başkaları olmalıydı, hem de niceleri, aksi düşünülebilir miydi?

Ama Tanios onları görmeyi hiç başaramadı. Tamar, umduğu kadar sık gelmiyordu, belki de farklı bir yaşam sürdüğü bir başka evi vardı?

Bu kaygılı günler, Nadir'in kitabına yansımış olmalıdır:

"Düşlerindeki kadın bir başkasının karısı,

Ama o, kendi düşlerinden kovmuş onu.

Düşlerindeki kadın, bir denizcinin kölesi. Onu Erzurum köle pazarından satın aldığı gün sarhoştu, ayıldığında onu tanımadı.

Düşlerindeki kadın, tıpkı senin gibi, bir kaçak.

Ve siz, ikiniz, birbirinize sığındınız. "

Tamar'a her gidişi, öğle uykusu saatinde olmuştu. Ama bir gece, bir türlü uyku tutturamayan Tanios, gidip kapısını vurmaya kalkıştı. Gerios'un horlamalarının verdiği güvenle odasından çıktı, karanlıkta merdivenlerden çıktı. İki kere kapıyı vurdu, kapı açıldı. İçerisi de aydınlık değildi, onu karşılayan yüzün ifadesini göremiyordu. Ama konuşmaya kalkıştığında, parmakları buluştu, birbirini tanıdı ve Tanios, gönlü rahat, içeriye girdi.

Onu okşamaya kalkıştığında, kadın ellerini sıkıca tuttu, Tanios'u kendine çekti, kafasını göğsüne dayadı.

Tanios uyandığında şafak sökmüştü ve Tamar oturmuş, uyanmasını bekliyordu. Ona söyleyecekleri vardı. Daha doğrusu bir diyeceği vardı. El, yüz hareketiyle şunu söylemeye çalıştı: "Sen gittiğinde, ben de seninle geleceğim. En uzağa. Bineceğin vapura ben de bineceğim. İster misin?"

Tanios, bir gün birlikte gideceklerine söz verdi. Baştan savma bir yanıt mıydı? Belki. Ama ona "evet" derken, bunu bir sürgünün ruh haliyle, tüm içtenliği ile söylemişti. Elini, portakal rengi saçların üzerine koymuş ve ant içmişti.

Birbirlerine sarılmışlardı. Sonra Tanios onu kendinden uzaklaştırmış ve seyre koyulmuştu. Kendisiyle aynı yaşta olmalıydı. Ama ilk aşkında değildi. Gözlerinde bir umutsuzluk görür gibi olmuştu ve sanki bundan önce hiç bu kadar soyunmuş değil gibiydi.

Bir erkeğin kadını olduğu sırada sandığı kadar güzel değildi. Çenesi biraz uzundu ve yanağının altında bir yara izi vardı. Mutluluk yaşları gözlerinde birikmişti. Bu kez de hareketlerle şunları söylemişti:

— Oralarda, denizlerin ötesinde, sen benim erkeğim, ben senin kadının olacağız.

Tanios buna da "evet" dedi sonra onu kolundan tutarak, usulca odanın içinde dolaştırdı, bir nikâh töreninde imişçesine!

O bunu hüzünlü bir gülümseme ile yerine getirdi sonra erkeğin elini tutarak odanın bir köşesine götürdü, duvardan bir tuğla çıkartarak, Osmanlı işi bir kutu çıkarttı, kapağını açtı. İçinde onlarca altın ve gümüş para, altın küpeler, altın bilezikler vardı... bir mendilin içinde, Tanios'un verdiği paralar duruyordu. Onları gösterdi, sonra mendiliyle birlikte Tanios'un cebine koydu, kutuyu kapattı, tuğlayı yerine koydu.

Delikanlı o an tepki vermedi. Gerios'un horlamakta devam ettiği odasına girdiğinde, Tamar'ın ona duyduğu olağanüstü güvenin farkına varabildi. Hazinesini ve hayatını, tanımadığı bir adamın ellerine bırakmıştı. Kendinden önce hiçbir erkeğe böyle davranmadığından emindi. Gururlanmış ve duygulanmıştı. Onu düş kırıklığına uğratmamaya söz verdi. İhanete uğradığı için onca acı çekmiş biri olarak, asla ihanet etmeyecekti!

Oysa,

"Gemi limanda beklediği sırada, ona veda etmek için aradın.
Ama sevgilin bu vedayı istemiyordu."

III

Bir sabah, erken saatte, kapı hızla çalınınca, Gerios ve Tanios telaşlandılar. Az sonra Fehim'in sesi duyuldu:

— Beni buraya neyin getirdiğini duyunca, bana kızmaktan vazgeçeceksiniz.

— Anlat!

— Canavar gebermiş.

Gerios ayağa fırladı, iki eliyle arkadaşının kollarına yapıştı.

— Bir daha söyle, kulaklarım iyice duysun!

— Duydun işte! Canavar gebermiş. Artık nefes almıyor. Artık kötülük saçmıyor, uzun sakalı kanının rengine boyanmış. Beş gün önce olmuş, bu gece haber verdiler. Sultan, Mısır kuvvetlerine karşı taaruz emri vermiş, Mısırlılar da Dağ'ı boşaltmak zorunda kalmışlar. Muhalifler bunu haber alınca, Emir'in boğazına sarılmışlar, onu ve adamlarını gebertmişler, sonra da genel af ilan etmişler. Ama belki de sizi uyandırmakla hata ettim... neyse huzur içinde uyumaya bakın. Ben gidiyorum.

— Bekle. Biraz daha otur. Bu anlattıkların doğruysa, o zaman memlekete dönebiliriz.

— *Yavaş yavaş!*[1] Sakin olun! Öyle, aklımıza estiği gibi yola çıkılmaz. Sonra, bugünlerde ufukta bir gemi de yok. Aylardan kasım!

— Bu adaya geleli neredeyse bir yıl olmuş!

Gerios sabırsızca iç çekti:

— Lamia bir yıldır yalnız.

Fehim:

1) Metinde Türkçe olarak yazılmış. (ç.n.)

— Haydi gidip bir kahve içelim dedi. Sonra gidip limana bakarız. Sonra da bir karar veririz.

O sabah, Rum'un kahvesinin ilk müşterileri onlar oldu. Hava serindi. İçerde oturdular. Gerios ve Tanios şekerli, Fehim de sade kahve istediler. Gün ışığı usulca sokaklara vuruyor, hamallar sırtlarında ipleri, köşe başlarından birer ikişer çıkmaya başlıyorlardı. Bazıları, Elefterios'a uğruyor, o da onlara günün ilk kahvesini veriyordu. İlk gelenden bir sonraki, paraları ödüyordu.

Birden, yoldan geçenler arasında, tanıdık bir yüz göründü. Tanios:

— Bakın kim geliyor, dedi.

Fehim:

— Çağıralım , azıcık eğleniriz diye yanıtladı. Hoca Selim, bizimle oturmaz mıydınız?

Adam yaklaştı, elini alnına götürerek selam verdi.

— Bir kahve içmez miydiniz?

— Bu sabah canım hiçbir şey istemiyor. Kusura bakmayın, gitmem gerek.

— Canınızı sıkan bir şey olmalı.

— Belli ki duymamışsınız.

— Neyi duymamışız?

— Emir, yüce Emir'imiz öldü. Artık ülkenin beli doğrulmaz. Onu öldürüp, genel af ilan etmişler. Çok geçmez, ne kadar suçlu varsa, ortalıkta kol gezer. Adalet ve huzur dolu günler bitti artık. Bundan sonrası kaos! Hiçbir şeye saygı gösterilmeyecek!

Fehim gülmesini tutarak:

— Büyük felaket! dedi.

Gerios, şakrak bir sesle:

— Tanrı bize acısın! diye konuştu.

— Bu sabah gidiyordum. Lattakiyeh'e hareket eden bir gemi var. Ama şimdi, kararsızım.

— Haklısınız. Hiç acele etmeyin.

Selim düşünceli düşünceli:

— Evet, dedi. Hiç acele etmemek gerek. Ama havalar böyle gitmez, o zaman da, bir gemi bulur muyum bilmem!

Adam yoluna devam etti, başı eğik, sırtı kamburlaşmış... oysa Fehim, arkadaşlarının kolunu tutarak:

— Beni engelleyin yoksa şimdi kahkahayı patlatacağım, dedi.

Ayağa kalktı.

— Sizin niyetinizi bilmem, ama ben bu sabahki gemiye bineceğim dedi. Bu adamın söylediklerinden, 'genel af' derken suratının aldığı hali gördükten sonra, artık kimse beni durduramaz. Doğru Lattakiyeh'e gider, iki üç gün kalır, Dağ'da olup bitenleri öğrenir, sonra ver elini köyüme dönerim. Sanırım siz de aynı şeyi yapsanız iyi olur. Orada bir arkadaşım var, Slanfeh'teki evinde üçümüzü de memnunlukla ağırlayacaktır.

Gerios kararını vermişti:

— Biz de seninle geliyoruz.

Gözlerinin önünde Lamia'nın yüzü ve köyünün güneşi parlıyordu. Belki de, arkadaşı olmadan Magosa'da kışı geçirmek istemiyordu. Tanios o denli kararlı değildi, tereddüt ediyordu. Ama karar vermek, ona, on sekiz yaşındaki delikanlıya düşmezdi.

Bir saat sonra, limanda buluşmaya karar verdiler. Fehim gemideki yerleri ayarlayacaktı, diğerleri de handaki odalarına gidip, eşyalarını boşaltacaklardı. Her birine hafif bir denk düşüyordu. Gerios, parasını ikiye böldü:

— Boğulacak olursam... dedi.

Ama hiç de üzgün görünmüyordu. Limana doğru yürüdüler.

Yirmi adım atmamışlardı ki, Tanios durdu. Bir şey unutmuş gibi yaptı:

— Bir dakika, odaya çıkmam gerek. Sen git, sana yetişirim.

Gerios karşı çıkmak istedi, ama oğlan çoktan yok olmuştu. Onun üzerine yoluna devam etti, ara sıra arkasına bakıp durdu.

Tanios, merdivenleri ikişer ikişer çıktı, üçüncü katı hızla geçtikten sonra, nefes nefese beşinci katta durdu. Kapıyı iki kere vurdu, sonra iki kere daha vurdu. Kattan bir kapı açıldı. Tamar'ınki değildi. Yabancı gözler ona bakıyordu. Ama o vurmaya devam etti. Sonra kulağını kapıya yapıştırdı. Hiç ses yoktu. Gözünü, anahtar deliğine dayadı. Hiçbir gölge oynamıyordu. Merdivenlerden inmeye başladı, yavaşça, teker teker, merdivende, kendi merdivenlerinde ona rastlayacağını umarak. Hanın avlusunu, dükkanların önünü gözleri ile taramaya devam etti. Sokağı kolaçan etti. Tamar o sabah yok oluvermişti. Tanios, saati unutarak, dolanmaya devam etti, geminin düdüğünü duyunca, koşmaya başladı. Rüzgâr başındaki sarığı uçurdu. Sarığı yakaladı, elinde tuttu, daha sonra sararım diye düşündü.

Gerios ile Fehim, gemi merdivenine dayanmış, sabırsızlıkla ona işaret ediyorlardı. Selim de oradaydı;demek o da gitmeye ka-

rar vermişti. Herkes biniyordu. Bir sürü hamal, oradan oraya gidiyor, ağır yükleri gemiye bindiriyorlardı.

Gemiye binme sırası Fehim ile Gerios'a geldiğinde, Gerios Türk gümrükçüye, bilet üzerindeki adını göstererek, Tanios'un geçmesine izin vermesini istedi. Aralarında yirmi kadar yolcu vardı.

Gerios ile Fehim gemiye bindikleri sıra, bir koşuşma oldu, diğer yolcuların binmesi engellendi. Zengin bir tüccar koşarak geliyor, sağa sola emirler veriyor, peşinden de bir sürü hizmetkâr koşuyordu. Gümrükçü, diğer yolculardan yol vermelerini istedi. Yeni gelenle birbirlerine sarıldılar. Biraz konuştular. Sonra ikisi birden, küçümseyen bakışlarını bekleyenlerin üzerinden geçirdiler. Eğlenir gibiydiler, oysa yolcuların eğlenilecek bir yanı da yoktu. Asıl eğlenceli olan, yüklerinin en büyüğünden daha şişman olan bu adamla, ufak tefek, koca bıyıkları kulağına kadar giden gümrükçü arasındaki yakınlıktı. Ama bu ikisi ile eğlenmek, kimin haddineydi!

Tüccarın merdivenden tırmanıp gemiye binmesini beklemek gerekti, daha sonra sıra, yolcuların mütevazı ayaklarını merdivene atmalarına geldi. Sıra Tanios'a geldiğinde, gümrükçü beklemesi için işaret etti. Delikanlı, genç olduğu için yer vermesi gerektiğini düşündü. Onun için de arkasındakilere yer verdi. Sonuncuya kadar. Gümrükçü yine de yolunu kesti:

— Sana bekle dedim. Bekleyeceksin. Yaşın kaç?

— On sekiz.

Arkasından iki hamal gelince, Tanios geri çekildi. Gerios ile Fehim gemiden acele etmesini bağırıyor o da el kol işareti ile yapacağı bir şey olmadığını söylüyor, usulca da gümrükçüyü gösteriyordu.

Birden, Tanios merdivenin kaldırıldığını gördü. Bir çığlık attı, ama Osmanlı:

— Bir sonraki gemiyle gidersin, dedi.

Fehim ile Gerios çırpınıyorlardı, delikanlı da gümrükçüye, az Türkçesi ile, babasının gemide olduğunu onun da binmemesi için hiçbir neden olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Gümrükçü cevap vermedi, adamlarından birini çağırdı, kulağına bir şeyler söyledi. Adam, Arapça olarak Tanios'a açıklamaya başladı:

— Efendi Hazretleri diyor ki, böyle terbiyesizliğe devam edecek olursan, bir güzel sopa yer, sonra da hapise atılırsın. Sultanın bir memuruna hakaret ettiğin için. Ama şayet ses çıkarmazsan, ser-

best olur, bir sonraki gemiye binersin. Üstelik Efendi Hazretleri makamında sana bir de kahve ikram eder.

Efendi Hazretleri, söylenenleri başıyla onayladı. Merdiven çekildiği için, Tanios'un başka seçeneği de kalmıyordu. Dona kalmış olan Gerios ile Fehim'e "daha sonra" anlamına gelen son bir işaret yaptı. Sonra da, ufak tefek bıyıklının ardından gitti.

Adam yolda, duruyor, gelen geçene emirler veriyor ya da bir şikâyet dinliyordu. Tanios, deniz tarafına bakınca, geminin yelken açtığını gördü. Yolculara görüp görmediklerini bilmeden, eliyle selam yolladı.

Gümrükçünün bürosuna vardığında, beklediği açıklama yapıldı. Karşısındakinin bütün söylediklerini anlayamıyordu –gerçi İngiliz papazının okulunda Türkçe dersi almıştı ama bu bir konuşmayı sürdürecek düzeyde değildi– ama yine de işin esasını anlayabildi: gördükleri tüccar, adanın en etkili kişisiydi, boş inançları çok olan bir adamdı. Denize, beyaz saçlı bir delikanlı ile açılmanın uğursuzluk getireceğinden ve geminin batacağından emindi. Gümrükçü kahkahalarla gülüyordu.

— Aptalca inançlar, değil mi?

Tanios ihtiyatı elden bırakmadı:

— Efendi Hazretleri doğru bildiğinizi yapmışsınız, dedi.

Beriki yine de ısrar etti:

— Her şeye rağmen, aptalca inançlar!

Vaktinden önce ağarmış saçların, aksine uğur getirdiğine inandığını belirtti ve delikanlıya yaklaşarak, kafasını sıvazladı. Sonra da ona izin verdi.

Tanios limandan ayrılınca doğruca hana gidip, eski odasının verilmesini istedi. Başına gelenleri anlattı, hancı da hikâyeyi eğlenceli buldu.

— Babanın bana verecek kadar para bıraktığını umarım.

Tanios kemerine vurdu. Hancı:

— O halde dedi, seni burada alıkoyduğu için Tanrı'ya şükretmelisin. Bazı hoş ilişkilerini sürdürebilirsin.

Kaçamak bir gülüşü oldu ve Tanios, son kata yaptığı ziyaretlerin fark edildiklerini anladı. Gözlerini eğdi, Tamar'ın kapısını çaldığında çevreye daha dikkatle bakmaya karar verdi.

— Burası senin Dağı'ndan çok daha eğlenceli. Orada savaş sürüyor değil mi? Sizin Emir de hâlâ Mısır Paşasının koruması altında!

— Hayır, Emir öldürüldü, Paşanın askerleri de Dağ'ı boşalttı.

— Ne diyorsun?

— Son haberler böyle. Biz de bu sabah öğrendik. Babam da bu yüzden memlekete döndü.

Tanios odasına çıktı ve uyuya kaldı. Gece kısa sürmüştü ve daha huzurlu bir uykuya ihtiyacı vardı.

Gözlerini açtığında öğle olmuştu. Balkonundan börek satıcılarını gördü. Yayılan koku, karnını acıktırdı. Gerekli parayı kuşağından çıkarttı ve dışarıya çıktı. Merdivenin alt basamağında hancıya rastladı. O da onu görmeye geliyordu.

— Tanrı cezanı versin! Başıma bela açacaktın, senin çocukça laflarına inanmakla hata ettim.

Tanıdığı birkaç Türk subayının onu geçerken görmeye geldiklerini, o da Mısırlıları yendikleri için onları kutlamakla onları memnun etmek istediğini ama subayların, alay ettiğini sandıklarını söyledi.

— Az daha beni tutuklayacaklardı. Onlarla alay etmediğime binlerce kez yemin etmek zorunda kaldım. İşin aslı şu, kazanmak bir yana, Osmanlı askeri çekilmiş ve yeni kayıplara uğramış. Emir de senin, benim gibi canlı imiş.

— Subaylar belki de son haberleri bilmiyorlardır...

— O subaylarla konuştum, Beyrut'dan yeni gelen yolcularla konuştum, ya bu insanların hepsi birden yalancı ve cahil ya da...

Tanios "Ya da" diye tekrarladı ve sarası tutmuş gibi her yanı titremeye başladı.

IV

Dağ Tarihçesi diyor ki: " Fehim, Emir'in en kurnaz hafiyelerinden Mahmud Burras'ın takma adıydı. Göz kulak kesilen istihbarat divanının bir üyesi idi ve divan, gerçek adını kullanan Selim Krameh tarafından yönetiliyordu. Patriğin katilini geri getirme stratejileri, en önemli başarıları idi.

Bu başarı, Emir'in köylülerin ve de Mısırlıların gözünde saygınlığını artırmıştı. Artık dizginlerin elinden kaçtığını, yaşlandığını, gücünün azaldığını söyleyenlere, güçlü kolunu ülke dışına, denizaşırı da uzatabileceğini göstermesi bakımından bu, en güzel yanıttı.

Gerios, Lattakiyeh'e gelir gelmez, Mısırlı subaylarca tutuklanmış sonra da asılmak üzere Beyteddin'e götürülmüştü. İhaneti ve ölümü büyük metanetle karşıladığı anlatılır. Kâhyasının akıbetini öğrenen Şeyh Francis, oğlu Şeyh Raad'ı serbest bıraktırmak üzere, anında Beyteddin'e gitmişti. Onu bir bütün gün bekletmişlerdi, halkın arasında, mevkiini dikkate almadan... Emir kendisiyle görüşmeyi reddetmiş ancak ertesi günü gelirse, oğluyla birlikte gidebileceği haberini göndermişti.

Söylenen saatte saray kapısına gitmişti; bunun üzerine iki asker oğlunun cesedini ayaklarının dibine koyuvermişlerdi. Şafak vakti asılmıştı ve boynu henüz ılıktı. Şeyh Francis, gözyaşları içinde neden böyle olduğunu sormaya divana gittiğinde, ona şöyle demişlerdi: "Emir'imiz, bu suç için bir baba ile bir oğulun asılması gerektiğini buyurdu. Hesap görüldü."

Bu sözleri söyleyen Hoca Selim'den başkası değildi ve *Dağ Tarihçesi*'ne bakılacak olursa, Şeyh onun Gerios'un yakalanmasındaki rolünü biliyordu. Ona şunları dediği anlatılır:

— Sen ki onun av köpeğisin, git ona de ki, rahat uyumak istiyorsa beni de öldürmesi gerekir.

Selim'in de şu yanıtı verdiği söylenir:

— Bunu ona söyledim ama seni serbest bırakmayı yeğledi. Amir olan o...

— Tanrı'dan başka Amir tanımam...

Yine derler ki, Şeyh Saray'dan çıktığında Beyteddin yakınlarında eski bir kiliseye gitmiş ve diz çöküp dua etmiş:

— Tanrım, Yaşamın benim için bir anlamı kalmadı. İntikamımı almadan ölmeme izin verme!

Selim ve Fehim, Emir'in hafiyeleri ise, Türk gümrükçü, batıl inançları olan zengin tüccar ve portakallı kadın da hiç kuşkusuz Tanrı'nın elçileriydi. Ancak o tasalı günlerde Tanios'un kendini ya da kendisiyle buluşacak olan ancak buluşmaya gidemediği ölümü düşünecek hali yoktu. Daha hâlâ kendisine yalan söylenmediğine, "canavar"ın öldüğüne, haberinin bir süre sonra geleceğine inanmak istiyordu. Kendi kendine, Fehim'in bir muhalefet şebekesine dahil olduğunu, onun çok daha iyi haber alabileceğini, basit insanların bunu ancak birgün ya da bir hafta sonra öğreneceğini söyleyip duruyordu.

Elefterios'un kahvesine, meyhanelere, rıhtıma, limana gidip dolaşıyor ve konuşmasından, giysisinden Dağlı olduğunu anlayacağı bir gemici, bir tüccar, bir gezgin arıyordu. Kimse onu yatıştıracak bir haber getirmiyordu.

Akşam olunca odasına çıkmış ve bütün geceyi balkonunda geçirmişti. Magosa'nın son ışığı sönene kadar orada oturmuştu. Dalgaların ve bekçilerin ayak seslerini dinlemişti. Sonra, şafak sökerken, sokaklarda ilk koşuşmalar başladığında, başı demirlere dayalı, uyuya kalmıştı. Güneş yükselip, gözlerini yakana kadar. O zaman, her tarafı tutulmuş olarak ayağa kalkıp, soruşturmalarına yeniden başlamıştı.

Handan çıkacağı sırada, önünden, İngiliz bayraklı bir fayton geçti. Neredeyse içindekinin üzerine atıldı ve kendi dilinde:

— Efendim, sizinle konuşmam gerek, diye bağırdı.

Fayton durdu, içindeki adam şaşkın bir yüzle:

— İngiliz vatandaşı mısınız? diye sordu.

Tanios'un şivesi, böyle düşünülmesine yol açabilirdi ama, giysileri değişikti. Ancak adam onu dinlemeye hazır görünüyordu, delikanlı da Dağ'da olup biten önemli olaylardan haberi olup ol-

madığını sordu. Tanios konuşurken, adam da onu süzüyordu. Konuşması bitince, adam muzaffer bir eda ile:

— Benim adım Hovsepyan ve İngiltere konsolosunun çevirmeniyim, dedi. Siz de Tanios olmalısınız.

Delikanlının şaşkın bakışlarına bir süre tanıdı ve:

— Sizi arayan biri var Tanios, diye devam etti. Konsolosluğa sizin tanımınızı verdi. Bir papaz.

— Rahip Stolton! Nerede? Onu görmeyi o kadar isterim ki...

— Ne yazık ki dün Limasol'dan gemiyle ayrıldı.

Rahip Jeremy Stolton'un 1839 yılı ile ilgili son görüşleri:

"Büyükelçimiz Lord Ponsonby ile, okulumuzun geçici olarak kapanması hakkında görüşmek üzere, kasım ayı sonlarında İstanbul'a gitmeye niyetliydim. Bu kararı, Dağ'da ve özellikle Sahlain'de gerginliklerin artması üzerine almak zorunda kalmıştım. Ancak, hareketimden birkaç hafta önce, Tanios ile babasının Kıbrıs'a sığındıklarını duydum. O zaman, yolumun üzerindeki bu adada durmam gerektiğini düşündüm. Kararsızlığım büyüktü. Bir yandan, bir reform kilisesinin temsilcisi olarak, Katolik bir patriğin katiline yakınlık gösterir olmak istemiyordum. Ancak öte yandan, öğrencilerimden en yeteneklisinin, en çalışkanının, Bayan Stolton ile benim için bir oğul olmuş olan çocuğun, aklı başından gitmiş bir babaya evlatlık sadakati göstermekten başka suçu olmadığı halde, bir ipin ucunda sallanmasını istemiyordum. Onun için de, Kıbrıs'tan geçmeye karar verdim. Amacım, baba ile oğulun yazgısını birbirinden ayırmaktı. Tanrı'nın inayeti ile bunun gerçekleşmekte olduğunu, o sırada bilmiyordum. Büyük bir saflıkla, ki bundan şimdi utanıyorum, adaya varınca, ve insanlara sorular sorunca kendimi öğrencimin karşısında bulacağımı sandım. Onun, hemen tanınmasını sağlayacak bir özelliği vardı –vaktinden önce ağaran saçları– şayet onları boyamak gibi kötü bir düşünceye kendini kaptırmamışsa, onu rahatlıkla bulurum diyordum. İşler biraz daha çapraşıktı. Ada büyüktü, tanımış olduğum Malta Adası'ndan kırk kat genişti. Çok sayıda limanı vardı. Üstelik soru sormaya başladığım zaman, öğrencimi, istemeden ne gibi bir tehlikenin içine attığımı fark ettim. Onları tek arayan ben değildim ve izini bulurken, düşmanlarının işini kolaylaştırmış olacaktım. Bunun üzerine bu işi, fevkalade becerikli olan ve konsolosun Ermeni çevirmeni Hovsepyan'a bırakmayı uygun gördüm. Hareketimin ertesi günü Tanios bulundu, ancak onu aradığım Limasol'da değil de Magosa'da! Bay Hovsep-

yan, bulunduğu handan çıkmamasını tembih ederek, bana onun hakkında haber göndermeyi vaat etmiş. Haber, üç hafta sonra, Lord Ponsonby'ın kâtibi tarafından bana ulaştırıldı... "

Bu önemli haberleşmeyi sağlamasına karşın, çevirmenle karşılaşması, Tanios'un asıl öğrenmek istediği konuda onu tatmin etmemişti. Ülkesinden haber istiyordu. Hiç kuşkusuz, Emir ölmemişti. Gerçi hoşnutsuzluk artıyordu ve Dağ'da bir ayaklanmadan söz ediliyordu. Üstelik, büyük devletler, özellikle İngiltere, Rusya ve Avusturya, Sultanı Mısırlılara karşı desteklemek üzere yollar arıyorlardı. Bunlar arasında, askeri müdahale de vardı. Yani her şey, zavallı Gerios'un isteyeceği biçimde gelişiyordu. Ama henüz hiç bir değişiklik olmamıştı, acele dönmesi için hiçbir işaret yoktu.

Tanios, Fehim ve Selim ile yapılan konuşmaları birkaç kez zihninden geçiriyor, sözlerini duyuyor, mimiklerini görüyor ve tümünü farklı yorumluyordu. Sonra Gerios'un limana indiğinde askerler tarafından yakalandığını, zincire vurulduğunu, dövüldüğünü, aşağılandığını, darağacına götürüldüğünü, boynunu cellada uzattığını sonra da şafak rüzgârında sallanıp durduğunu görür gibi oluyordu.

Bu görüntü karşısına dikildiğinde, Tanios kendini son derece suçlu hissediyordu. Kaprisleri, körlüğü, kendini öldürme tehditleri olmasaydı, kâhya asla katil olmazdı. "Annemin yüzüne nasıl bakacağım? Köylülerin mırıldanmalarına nasıl dayanacağım?" O zaman gitmeyi düşünüyordu, uzaklara, çok çok uzaklara...

Sonra kendini toparlıyor, Gerios'u düşünüyor, patriği öldürdüğü günkü korkulu bakışlarını anımsıyor, aynı gözlerle ipe baktığını düşünüyor, aynı gözlerle ihaneti süzdüğünü düşünüyordu. Tıpkı o günkü gibi, ona sesleniyordu: "Baba".

SEKİZİNCİ GEÇİŞ

Onur Uğruna Diz Üstü

Bunun üzerine Tanios'u bir kenara çektim, ve görevimin gerektirdiği biçimde ona dedim ki: Düşün, bu savaşta hiç yerin yok. İster Mısırlılar isterse Osmanlılar bu ülkeye egemen olsunlar, ister Fransızlar İngilizleri ya da İngilizler Fransızları bastırsınlar, senin için bir şey değişmez.
Ama bana sadece: "Babamı öldürdüler!" dedi.

Papaz Jeremy Stolton'un Günlüğü
Yıl 1840

I

Emir, yüreği yaralı Şeyh'in gitmesine neden izin vermişti? Bu ihmal olamazdı, merhamet de olamazdı. Yaşlı hükümdar yine de:

— Oğlunun ölüsüne ağlaması gerek demişti.

Sonra uzun, çok uzun kirpikleri, bir örümceğin görünürdeki ayakları gibi titremeye başlamıştı.

Şeyh Kfaryabda'ya döndüğünde, oğlu için, Dağ'ın o güne kadar görmediği bir cenaze töreni düzenlemesini emretti. Zavallı bir teselli, ama oğluna karşı, soyuna karşı bu görevi yerine getirmesi gerektiğini hissediyordu; Emir'e karşı da böylesi bir kafa tutmada bulunması gerektiğini...

— Göreceksiniz, insanlar akın akın gelecek. En soylusundan en yoksuluna kadar her biri gelip üzüntüsünü, kızgınlığını ve zorbaya olan nefretini dile getirecek.

Onu vazgeçirmeyi sağlayabildiler. Köylüler birbirine danıştı ve her zaman olduğu gibi, endişelerini dile getirmek üzere Keşiş şatoya yollandı.

— Şeyh'imiz, Emirin kendisine niçin iyi davrandığını hiç düşündü mü?

— Beyteddin'den ayrıldığımdan beri, ben de bunu düşünüyorum. Ama cevabını bulamıyorum.

— Zorba, Şeyh'imizin bütün dostlarını, bütün muhalifleri, bu işlerin değişmesini isteyenleri toplamasını ya özellikle istiyorsa? Kfaryabda'ya gelecek bunca adam arasına kendi hafiyelerini sızdırıp, adlarını, sanlarını öğrenip, ertesi günü her birinin hesabını görmez mi?

— Belki de hakkın var *boına.* Ama oğlumu, köpek gömer gibi gömemem ya?

— Köpek gibi değil Şeyh'im, sadece İsa'ya ve Tanrı'nın adaletine bağlı biri gibi.

— Sözlerin içimi rahatlattı. Sen Din adına, Akıl adına konuşuyorsun. Ama sevdiklerimizle, yasımızı paylaşmamızı engellemesi, Emir için ne büyük bir zafer!

— Hayır Şeyh'im, Emir de olsa bunu yapamaz. Bütün köylere, dua etmeleri için haber yollarız. Bizimle dua etmeleri için, buraya kadar gelmeleri gerekmez. Böylece herkes, Emir'e bahane yaratmadan bize sevgisini göstermiş olur.

Yine de, cenaze günü, sadece köy halkı toplanacakken, Said Bey'in geldiği görüldü. *Tarihçe* diyor ki: "Sahlain'in Efendisi bir süre önce düşmüştü, ama yine de oğlu Kahtan Bey'in koluna yaslanarak, cenazeye geldi."

— Şeyh Francis pek çok dostundan, onları sıkıntıya sokmamak için gelmemelerini istedi. Bu onun soylu ve onurlu yönü. Benim onurum ise, her şeye karşın gelmemi gerektiriyor!

Tarihçe diyor ki: "Bu sözleri, Said Bey'in hayatına mal olacaktı ve köyümüz yeniden büyük acılar çekecekti."

İki yaşlı başkan, ayakta, omuz omuza duruyordu. Bu onların birbirlerini son görüşleriydi. Raad'ın mezarı başında, *bouna* Butros uzun bir dua okudu ve arasına, suçunun affedilmesi için Gerios için de birkaç cümle sokuşturdu. Kâhyanın cesedini vermemişlerdi, bildiğim kadarıyla, mezarı bile yok.

Aradan iki hafta geçmemişti ki, Mısır askerleri, düşman kalesini ele geçirir gibi, Kfaryabda'nın her yanından köye girdiler. Blata'ya yayıldılar, sokaklara dağıldılar, köye giriş yollarını tıkadılar, çadırlarını çepeçevre şatonun çevresine kurdular. Başlarında Adil Efendi vardı ama Emir'in isteği üzerine Hoca Selim'i de yanına almıştı.

İki adam, Şeyh'i görmek istediklerini söylediler. Şeyh dairesine kapandı ve onlara, yasına en ufak saygıları varsa kırkından önce gelmemelerini söyletti. Ancak kapısını kırdılar ve onu, "zorba"nın gönderdiği haberi dinlemeye zorladılar. Zorbanın bilmek istediği, son gelişinde Patriğin kendisinden asker istediği ve buna hazır olup olmadığı idi. Şeyh istifini bozmadı:

— Kırkından sonra gelin, o zaman söylerim.

Ama onlar karışıklık çıkartmaya ve aldıkları görevi yerine getirmeye gelmişlerdi. Selim, şatoda sözüm ona tartışırken, adamları köylüleri Blata'da toplanmaya davet etmekteydi.

Köylüler toplanmaya başladılar, kuşkulu ama meraklıydılar,

yavaş yavaş meydan, okula ve kilise bahçesine kadar doldu. Çocuklar, tüm umursamazlıklarıyla, babalarından bir şamar yiyene kadar, ellerini havuzun buzlu sularına daldırıp çıkartmaya devam ediyorlardı.

Yukarda, Şeyh'in dairesinde, Adil Efendi kapının yanında duruyordu, kollarını kavuşturmuş, hiç konuşmuyordu. Oysa Selim, avını didiklemekle meşguldu:

— Kfaryabda erkekleri cengâverlikleriyle tanınırlar. Emirimiz onlara bir görev verdi.

Belki, nasıl bir görev olduğunun sorulmasını bekliyordu ama Şeyh susuyordu.

— Sahlainliler gittikçe azıtıyor. Daha dün, müttefiklerimizin kol kuvvetine bir tuzak kurmuşlar ve üç askeri yaralamışlar. Onlara bir ders vermenin zamanı geldi.

— Siz de adamlarımı Said Bey'in adamlarının üzerine mi sürmek istiyorsunuz?

— Biz mi süreceğiz, Şeyh Francis? Asla! Kfaryabda'da gelenekler olduğunu biliriz. Onların başlarında siz olacaksınız, başkası değil! Onları her zaman savaşa götüren siz değil misiniz?

Hafiyelerin başı, belli ki görevinin tadını çıkartıyordu. Eline bir mızrak geçirmiş, aslanın yarasını deşip durmaktaydı. Şeyh, odasının kapısına bir göz attı. On kadar silahlı asker beklemekteydi. İşkencecisine döndü, küçümser bir bakış fırlattı:

— Git efendine söyle dedi. Said Bey'in ailesi ile benimkisi arasında asla kan dökülmedi ve ben sağ kaldıkça, dökülmeyecek Buna karşılık senin Emir'in ile benim aramda, masum oğlumun kanı var ve öcü gerektiği gibi alınacak. Senin efendin bugün iktidarın doruğunda olduğunu sanıyor, ama en yüksek dağlar en derin vadilere bakar. Şimdi, aranızdan herhangi birinde en ufak bir haysiyet kırıntısı kalmışsa, odamdan ve şatomdan çıkar!

Bunun üzerine Selim, gözlerini yerden ayırmayarak:

— Bu şato artık senin değil, dedi. Ona el koyma emri aldım.

Adil Efendi kapının kanadını açtı ve sabırsızlanmakta olan adamlarını içeriye koyuverdi.

Birkaç dakika sonra, Şeyh Francis gözleri ve elleri arkaya doğru bağlı olarak şatonun merdivenlerini, kendisini kollarından tutan iki asker arasında, inmeye başladı. Başı açıktı ve saçının beyaz telleri dimdikti. Ama, otoritesinin simgesi olan elma yeşili, sırmalı yeleği hâlâ üzerindeydi.

Halk sessiz, şaşkın bakıyordu. Yaşlı adamın nefesine kendi nefesini uydurmuş, ayağı her takıldığında sıçrar durumda...

Sonra Selim askerlere durmalarını ve Şeyh'i yere oturtmalarını işaret etti. Kalabalık onu görmez olmuştu. Emir'in adamı şu söylevde bulundu:

"Kfaryabda Halkı! Ne bu Şeyh'in, ne atalarının, ne evlatlarının sizlere, karılarınızın namusuna en ufak bir saygısı olmadı. Yarıcılık haklarınız verilmedi. Vergi toplama bahanesi ile topladıkları paraları bu şatodaki sefih yaşamları için kullandılar. Ama arkamda, yerde diz çökmüş bu adam, daha da kötüsünü yaptı. Günaha arka çıktı, saygıdeğer patriğin ölümünden sorumlu oldu ve köy ile köy halkının üzerine Tanrı'nın gazabını çekti. Size, derebeylik çağının kapandığını haber vermeye geldim. Evet, artık günah-kâr bir adamın bütün kadınlar ve genç kızlar üzerinde hak iddia ettiği günler geçti. Bu köy artık Şeyh'e ait değil. Burada oturanlara ait. Derebeyinin bütün mallarına, sizin adınıza el konuldu ve burada, aramızda bulunan Hoca Rukoz'a emanet edildi. Hepinizin iyiliği doğrultusunda, onları bundan böyle o yönetecek. "

Eski kâhya bir süredir oradaydı, at sırtında, çevresinde korumaları ile. Kalabalığın az berisinde duruyordu. Yüzler bir an için ona çevrildi. O da eliyle gür sakalını sıvazladı ve hafifçe gülümsedi. Selim sözlerini şöyle tamamladı: "Bugün Tanrı'nın iradesiyle, sevgili Emir'imizin dirayeti ile ve şanlı müttefiklerimizin desteği ile, bu ülkenin tarihinde bir sayfa kapandı. Halk sevinç içinde."

Halk sessizdi, Şeyh kadar sessiz. Tek bir adam, bir sevinç çığlığı attı ama hemen pişman oldu. Nadir. Selim'in konuşmasının sonuna doğru alana geldiği anlaşılıyordu. Arka çıktığı "Fransız Devrimi"ni anımsamış olacak ki, "Ayrıcalıklara paydos!"diye bağırmıştı sadece.

Yüzlerce öfkeli bakış ona döndü. Adil Efendi ile askerlerinin, Rukoz ile korumalarının ve Emir'in danışmanının varlığına karşın, katırcı korkudan titredi. Aynı gün Kfaryabda'dan ayrıldı ve bir daha ayak basmamaya and içti.

Bu istisna dışında halktan hiç kimse, özgürlüğü ilan edildiği için sevinçli değildi. Erkekler ile kadınların yanaklarından yaşlar süzülüyordu. Bunlar sevinç gözyaşları değildi. Mısırlı askerler anlamadan bakıyorlardı. Selim, tüm bu nankörlere tehdit edici bakışlar fırlatıyordu.

Şeyhi zorla ayağa kaldırıp, uzağa sürüklediklerinde, ağlamalar, yüksek sesle okunan dualar duyuldu. Sevilen birinin cenaze-

sindeymişçesine... Ağlayan kadınlar arasında, Şeyhin tanıyıp bıraktığı nice kadın, diğerleri arasında da dikkatini çekmek için türlü kurnazlığa başvurmuş nicesi vardı. Ama hepsi ağlıyordu. Kilisenin yanında duran, hâlâ güzel, hâlâ endamlı Lamia, hepsinden çok ağlıyordu.

Birden, kilisenin çanı duyuldu. Bir vuruş. Sessizlik. Bir vuruş daha, kükrercesine. Dağlar sesi birbirlerine geçiriyordu. Üçüncü vuruşta, ikincisinin sesi henüz kulaklardaydı. İpi çeken, koyuveren, sonra yeniden çeken, tutan eller, Huriye Kadın'ın elleriydi.

Bir an şaşıran askerler, yürümelerini sürdürdüler. Ortalarında giden Şeyh, olabildiğince dik yürüyordu. O tarihlerde köyümde meydana gelen büyük sosyal devrimi böyle tanımlamak istemezdim. Ama kaynaklar da, ihtiyarlar da bunun böyle olduğunu söylüyor. Belki olayları biraz süsleyip püslemem gerekirdi, benden öncekilerin yaptıkları gibi. Hoşa da gitmiş olurdum. Ama o zaman da, hikâyenin gerisi anlaşılmaz olurdu.

II

Bu törenin ertesi günü, Rukoz, kendisine çok dar gelen ve yakışıksız olan bir giysi gibi, malikânesini terk etti ve gelip, kızı, uşakları, korumaları ve bayağılıkları ile birlikte şatoya yerleşti. Ayrıca, oradan geçen Venedikli bir ressama yaptırdığı kendi portresini de getirdi ve sütunlu salona Şeyh'in soy ağacının bulunduğu yere astırdı. Denildiğine göre, yüzündeki çiçek bozuğu da yapılmış olsaymış, kendine çok benzeyen bir portreymiş.

Esma, evvelce Şeyha'ya ait odaya yerleştirilmişti ve söylendiğine göre odasından pek az çıkıyordu. Şato kâhyasının yaşadığı ve yıllar önce Rukoz'un işgal ettiği kanada gelince, boştu. Lamia, ablası Huriye Kadın'da kalmaya devam ediyordu. Ortalıkta hiç görünmüyordu. Gitse gitse pazar günleri kiliseye gidiyordu. Köylülerin tatlılıkla baktıkları ince bir endamı vardı ama bu ince gölgenin bakışı yok gibiydi.

Yaşlı Cebrail'e sordum:

— Hiç vicdan azabı çekmiyor muydu?

Gözlerini kırpıştırdı, sorumu anlamamış gibiydi.

— Sen ve köyün bütün ihtiyarları, bir eylül akşamı, Şeyh'in odasında şeytana uyduğunu ve bu kabahatinin köye üst üste felaket getirdiğini ima edip durdunuz. Oysa, Tanios'un annesinden her söz ettiğinizde, o sadece saflığı, güzelliği ve zerafeti simgeliyor, "masum bir kuzucuk", onu asla suçlu bulmuyorsunuz ve asla pişmanlığından ve vicdan azabından söz etmiyorsunuz.

Cebrail kızmama memnun olmuş gibiydi, o kadının namusunu savunmak durumuna girmesi bir ayrıcalıkmış gibi! Kerpiçten evinin oturma odasındaydık, beni elimden tuttu, dışarıya çıkarttı ve ta o günlerden kalma bir dut ağacının altına götürdü.

— Gözlerini şu Dağ'ımızda gezdir. Yumuşak inişleri, gizemli vadileri, mağaraları, kayaları, mis kokan nefesi ve örtüsünün de-

ğişken renkleri var. Bir kadın gibi güzel. Lamia gibi güzel. Lamia da güzelliğini bir çileymiş gibi taşıyor. Göz dikilen, ırzına geçilen, itip kakılan, çoğu kez elde edilen bazen sevilen, ve seven. Yüzyıllar üzerinden baktığında, zina, namus, piçlik ne anlama geliyor? Bunlar doğum kurnazlıkları! Lamia'nın gizli kalmasını mı yeğlerdin? Rukoz'un döneminde, gizli yaşadı. O günler, köyümüz tersine dönmüş bir siklamen gibiydi;çiçek toprağa gömülü, soğanının çamurlu kılları gökyüzüne dönük.

"Kıllı soğan", Rukoz denildiğinde, yaşlıların aklına gelen benzetmelerden en az vahşi olanı idi. Bu nefret boşuna değildi. Ancak bana aşırı gibi gelmişti. Gerçi adamın iğrenç bir yönü vardı ama, dokunaklı bir yönü de vardı. Başkaları için kumar ya da nekeslik neyse, onun için de ihtiras oydu, yani kendisinin de çektiği ama vazgeçemediği bir kusur. Tanios'a ihanet ettiği gün işlediği günah, sevdiği bir varlıktan çaldığı parayı savuran bir kumarbazınkine eş mi sayılacaktı? İşi oraya kadar vardıracak değilim. Ancak sanırım delikanlıyı yalnızlığa ittiği sırada bunu soğukkanlı bir hesapla yapmamıştı sadece, Tanios'un kendisini sevdiğini ve takdir ettiğini hissetmek için de deli oluyordu.

Bu huyunu belirtmem, onu aklamak için değil –çünkü bulunduğu yerde buna ihtiyacı yoktu– ama yönettiği köylüleri ile de aynı biçimde davrandığı için.

Kuşkusuz düşürülen Şeyh'in malikânesinin, kendisine verilmesi için, entrikayı, kumpasları, bahşişleri arttırmıştı ama buna karşın, yıllardır beklediği ve tasarladığı intikamı da almış ama keyfini çıkartamamıştı. Aşağılanan Şeyh'lerine ağlayan şu insanlar yüzünden. Esma'nın babası o günü kuyruğu dik tutmuştu ama kalbinden vurulmuş gibiydi. Bu kalabalığın sevgisini bir an önce ve her türlü yoldan kazanmaya and içmişti.

Derebeylik simgesi olan el öpmeyi kaldırtmıştı. Sonra köylülere, yıl sonuna kadar kendilerinden tek bir kuruş istemeyeceğini bildirmişti: "Son zamanlardaki zorlukları onarmalarına zaman tanımak için." Aynı zamanda yıkılma tehlikesi gösteren kilisenin çanını onarmaya ve çeşmenin yalağını açmaya karar vermişti. Ayrıca köyden her geçişinde, onu gördüklerinde sevinirler ve alkışlarlar ümidiyle, para dağıtmayı alışkanlık haline getirmişti. Boşuna. İnsanlar, parayı almak için yere eğiliyor sonra arkalarını dönüp gidiyorlardı.

Şatoya gelip yerleştiğinin haftasında, Rukoz kilisedeki pazar

ayinine gitti. O güne kadar Şeyh'in oturduğu üstü halı kaplı koltuğa oturma hakkını kendinde görüyordu ama koltuk yok olmuştu. Keşişin yardımı ile. Keşiş o günkü vaazında İncil'den şu sözleri seçmişti: "Zenginin Tanrı katına ermesi, devenin iğne deliğinden geçmesinden çok daha zordur."

Takma bir adın ikinci bir vaftiz sayıldığı bu köyde, bu sözler anında etkisini gösterdi ama benim sandığım gibi değildi. Rukoz'a "deve" adı takılmadı –bu hayvanlar fazlasıyla sevilir, sadakatları, dirençleri, huyları ve yararlılıkları hayranlık yaratırdı– şatoya "iğne" adı takıldı. Çoğu acımasız bir sürü fıkranın uydurulmasının ilk adımı oldu

Cebrail'in anlatmaktan hâlâ hoşlandığı fıkralardan biri de şu: "Köylülerden biri Rukoz'un yanına çıkar ve bir gün için kendisine portresini vermesini rica eder. Eski kâhya, köylünün bu portre ile servet yapacağını duyunca, göğsü kabarır.

— Nasıl? diye sorar.

— Onu duvara asacağım, önünden geçen köylülerden para alacağım.

— Para mı alacaksın?

— Bir küfüre üç kuruş, bir tükürüşe altı kuruş.

Ona karşı uydurulanlar karşısında sabrı taşan Rukoz, buna o kadar rüküşçe tepki gösterdi ki, bu tepkisi aleyhindeki tüm uydurmalardan daha zararlı oldu. Bu fıkraların öyle kendiliğinden yaratılmadığına, her akşam bir evde toplanılıp, ertesi günü piyasaya sürülecek fıkranın kararlaştırıldığına iyice inanmıştı. Aralarında bir de İngiliz casusunun bulunduğundan emindi. Hoca adamlarından, köyde dolaşıp her ne pahasına olursa olsun "fıkra atölyesini" bulmalarını istemişti.

Bunun, düşmanlarınca uydurulmuş yüzlerce fıkradan biri olduğuna yemin edebilirdim ama, Rukoz'a pek o kadar düşmanlık beslemeyen Nadir, buna kesin bir olay olarak anılarında yer vermişti: "Hatır sayarlıkları ile Şeyh'i bir kaprisli zorba yapmışlar, düşmanlıklarıyla halefini deli etmişlerdi."

"Oysa onun tek muradı hoşlarına gitmek, kendini affettirmek idi ve ağızlarından çıkacak bir teşekkür için bütün servetini verme ye hazırdı. Geceleri fıkra atölyesini yakalamak için sarhoş dolaşıyor ve ışıksız evlerin her birinden gülüşmeler duyuluyordu."

"Ben köyden, gülmelerine gülmemek için çıktım ama günün birinde ağlamalarına ağlayacağım."

Benim köyümün insanlarının yöneticilerini yoldan çıkartan bi...

şeyler olduğu doğrudur. Bazılarını onlar da kabul ediyor, diğerlerini yadsıyorlar. Meşru önder ile gasp olanından söz etmek, soruna sadece yer değiştirtmek olur. Onlar için meşruiyeti sağlayan süre değildir, yeniliği de reddetmiyorlar. Şeyh konusunda, kendilerine özgü, isteklerine, korkularına, öfkelerine göre davrandığına dair kanaatleri vardı. Oysa Şeyhlerinin halefi, paşalara, subaylara, emirlere itaat ediyordu... Rukoz onlara bütün servetini dağıtabilirdi, bu serveti parmaklarının ucuyla tutar ve aynı parmaklarla ona bir işaret çekerlerdi.

Zaten eski kâhya kuşkularının en kötüsünü doğrulayacaktı. Efendileri tarafından, Şeyh'ten daha yumuşak başlı olması için, atanmış değil miydi? Üç haftalık süreden sonra, ortakları gelip diyeti ödemesini istediler.

Şeyh, Sahlain'e saldırmak istememişti, Rukoz yapacağına söz vermişti. Adil Efendi gelip, sözünü tutmasını istedi. Kfaryabda'nın yeni efendisi, yönettiklerinin kalbini kazanma umudunu bütünüyle yitirmemişti ve böyle bir şey isteyecek olursa, tamamiyle gözden düşeceğini biliyordu. Bu nedenle subay ile aralarında şu konuşma oldu. Rukoz:

— Bu ülkeyi yeni ele aldım, bırakın da gücümü sağlamlaştırayım, diye yalvardı.

— Senin gücün biziz!

— Dağ köylerinde hesaplaşma bir kez başladı mı, nesilden nesile sürer... onları kimse durduramaz...

Subay sözünü şöyle kesmişti:

— Bir genel ev işletmecisine rastladığımda, bakireliği övmesini dinleyemem!

Ardından da şunları eklemişti:

— Yarın şafak vakti adamlarımla geleceğim. Sende kahve bile içmeyeceğiz. Sen, toplayabildiğin köylülerle dışarıda bekleyeceksin. Kaç kişi olduklarını görür, hakkında bir karara varırız.

Dağ Tarihçesi gerisini şöyle anlatıyor:

" Hepsinden daha uğursuz olan o günün şafağında, Adil Efendi kırk atlı ve üç misli piyade ile gelmişti. Şatoya çıktıklarında, Rukoz kendilerini avluda bekliyordu. Çevresinde, kendi korumaları olan otuz silahlı adam vardı. Subay: 'Bunları tanıyorum dedi. Diğerleri nerede?' Bunun üzerine Rukoz, parayla sağladığı on adamın adını verdi.

— Cengâverliği ile ünlü bu köyden, çıka çıka bu mu çıktı?

Sahlain ile işini bitirdikten sonra burada da önlem almaya and içti. Sonra askerlerine, Rukoz'un adamları ile birlikte çam ormanlarına dalmalarını emretti.

Sahlain'e vardıklarında, Said Bey'in adamlarının ellerinden silahlarını kolaylıkla aldılar, sekizini öldürdüler sonra saraya girerek kılıçlarını konuşturdular. Sahlain'in efendisi başından vuruldu ve üç gün sonra öldü. Oğlu Kahtan Beg dövüldü ve öldü sanılarak bir köşeye atıldı ama ileride göreceğimiz gibi iyileşti. Köyün kendisi yağmalandı, rastladıkları erkekler öldürüldü, kadınlar aşağılandı. Aralarında iyi bir insan olan, Dürziler kadar Hıristiyanlar tarafından da sevilen Bey'in de olduğu, yirmi altı ölü verildi. Tanrı onu kabul etsin ve nifakçıları sonuna kadar cezalandırsın!"

Derler ki, dönüş yolunda, Rukoz yeniden endişelerini subaya söylemiş.

— Yaptığımız iş, yüz yıl boyu Dağ'da huzursuzluk yaratacak. Diğeri de şöyle yanıtlamış:

— Sizler burada iki akrep soyundansınız. Sonuncusuna kadar birbirinizi sokacak olursanız, dünya huzura kavuşur.

Sonra da şu sözleri eklemiş:

— Yolumuzun önüne bu kahrolası Dağ çıkmasaydı, Paşamız şimdi İstanbul'daydı.

— Tanrı isterse o gün de gelecek.

Anlaşıldığı kadarıyla Tanrı bunu istemiyordu ya da artık istemiyordu. Subay bunun bilincindeydi ve ümitsizliği Rukoz'u endişelendiriyordu. Esma'nın babası, işgal ordusuna hizmet etmeye hazırdı, yeter ki muzaffer olsun! Şayet, yarın Mısırlılar Dağ'dan çekilecek olsa, Adil Efendi Gaza'da ya da Assuan'da kendini vali olarak bulurdu da, kendisi ne olurdu? İşte o günü fazla ileri gittiğini, özellikle şu Sahlain seferini kendisine asla bağışlamayacaklarını anladı. Yine de şu an koruyucuları ile iyi ilişkilerini sürdürmek zorundaydı:

— Adil Efendi, bu akşam zaferi kutlamak ve kahramanca dövüşen askerlerinizi ödüllendirmek için, şatoda bir şenlik düzenleyeceğim.

— Askerlerim sarhoş olup kendilerini öldürtsünler diye mi?

— Tanrı korusun! Kim buna cesaret edebilir?

— Askerlerimden bir tekine bir damla rakı verecek olursan, seni ihanet suçundan astırırım.

— Efendi, dost olduğumuzu sanıyordum.

— Dost edinmeye vaktim kalmadı. Zaten bizler için bu Dağ'da

hiç dost olmadı. Ne insanlar, ne hayvanlar, ne ağaçlar ne kayalar! Her şey bize düşman, her şey bizi gözlüyor. Şimdi beni iyi dinle Rukoz, ben bir askerim ve sadece iki sözcük bilirim. İtaat ya da ölüm. Sen hangisini seçiyorsun?

— Emret, itaat edeyim.

— Bu akşam adamlarım, köy dışındaki çadırlarında dinlenecek. Yarın ev ev dolaşarak, halkın elinden silahlarını alacağız.

— Bu adamların kötülüğü dokunmaz.

— Sana söyledim, bunlar akrep, iğnelerini ve zehirlerini sökmedikçe rahat etmem. Her evden bir silah alacaksın.

— Silahı yoksa?

— Paşamız "O Dağ'da, her evde ateşli bir silah vardır" dedi. Sence yalan mı söyledi.

— Hayır, mutlaka doğru söyledi.

Ertesi sabah, şafak vakti, Rukoz'un adamları, Adil Efendi'nin askerlerinin gözetiminde, evleri dolaşmaya başladılar. İlk girdikleri, Blata'ya bakan, berber Rufayel'in eviydi. Kapısını çalıp, silahlarını teslim etmesi istendiğinde, berber eğlenmiş göründü:

— Tıraş bıçaklarımdan başka silahım yok. Birini gidip getireyim.

Rukoz'un adamları içeri girip arama yapmak istediler ama Mısırlı bir subayın yanında duran Efendileri, Rufayel'i çağırdı:

— Rufayel, bir tüfeğin olduğunu biliyorum, git getir, yoksa pişman olursun.

— Anamın tabutunu örten toprak olayım ki, bende silah yok. Adamların arayabilirler.

— Aramaya başlarlarsa ne evinde, ne dükkânında, taş üstüne taş bırakmazlar. Bahçendeki otun, kümesindeki horozun altını bile ararlar. Hatta karının eteklerinin altını da... Anladın mı? Bütün bunları gözlerinle görmek mi istiyorsun?

Adam korkmaya başladı.

— Bütün bunlara, bir silah, üstelik kullanmadığım bir silah için izin vereceğimi mi sanıyorsun? Anamın mezarı üstüne yemin ettim, daha başka nasıl yemin edeyim?

— Efendimiz Mısır Paşası demiş ki : "Dağ'da her evde bir silah vardır." Sence yalan mı söylemiş.

— Tövbe! Demişse doğru söylemiş.

— Öyleyse dinle beni. Evleri dolaşmaya devam edeceğiz, onbeş dakika sonra buradayız. Düşünmen için vaktin olacak.

Adam anlamıyordu. Bunun üzerine Rukoz, oraya toplanmış olanların duyabilecekleri bir sesle:

— Silahın yoksa, satın alıp teslim et. dedi. Seni rahat bırakırız.

Oraya toplananlar gülüştüler, erkekler alçak sesle, kadınlar yüksek sesle. Rukoz sırıtmakla yetindi. Köylülerin dediği gibi: "Ar damarı çatlamıştı." Adamlarından biri berbere yaklaştı ve tüfeğini satabileceğini söyledi: İki yüz kuruşa. Rufayel:

— Bari fişeklerini verme, birini vurmamı engellemiş olursun! dedi.

Berber içeriye girdi, istenilen parayı getirip verdi. Satıcı, parayı sayana kadar, tüfeği Rufayel'in eline tutuşturdu. Sonra başını salladı ve tüfeği geri aldı:

— İyi dedi. Bu evde bir silaha el koyduk.

Silah toplama işi o kadar kârlı oldu ki, ertesi günler aynı şeyi komşu köylerde ve hatta Dayrun'daki zengin tüccar evlerinde tekrar ettiler. Oysa bazıları, ne silahlarını ne de paralarını vermek istemişti. Onlara "firariye" denildi. O günü, aramaların Blata'dan başladığını duyunca, silahları, paraları ve yiyecekleri ile birlikte dağlara kaçmışlar, evlerinde sadece karılarını, dokuz yaşından küçük oğullarını ve sakatları bırakmışlardı. Bunlara da "yum-el- firariye" denildi.

Kaç kişiydiler? Sadece Kfaryabda'da altmışın üzerindeydiler, komşu köylerden de bir o kadar. Çok önceleri, Sahlain'den kaçmış olanlarla buluştular, ertesi günler daha başkaları Dayrun'dan ve köylerinden geldi. Birbirlerine yardım edeceklerine söz verdiler, ama her biri kendi liderini izlemekteydi.

Aynı dönemde, buna benzer bir olay Dağ'ın çeşitli yerlerinde meydana geldi. Bütün firariler aynı koşullarda kaçmamışlardı ama sebep aynı idi. Mısır birliklerinin varlığı ağırlarına gidiyordu, vergiler yüzünden, zorla adam toplama yüzünden, halkın silahsızlandırılması yüzünden.

Firarilere, İngiliz ve Osmanlı casusları yanaştı, onlara silah, yiyecek, para ve cesaret verdiler. Paşanın askerlerine ve müttefiki Emir'e dünyayı zindan etmeleri için! Büyük Devletlerin kendilerini Mısırlılar karşısında yalnız bırakmayacaklarının güvencesini verdiler.

Zaman zaman İngiliz filosunun geldiğine dair sözler çıkıyordu. Dağ'daki firariler, büyük bir ümitle, ellerini gözlerine siper edip denizi tarıyorlardı.

III

Tanios, aylardır köyünden, işgalcilerinden, firarilerinden haber almamıştı. Ama Doğu'nun sarsıntıları, Londra'daki, Paris'teki, Viyana'daki konuşmalar kadar Kahire ve İstanbul'daki konuşmaları da hararetlendirecekti. Tabii Magosa'daki kahvelerde, sokaklarda, handaki konuşmaları da... Son savaşa başlanmış gibiydi; Lord Ponsonby'ın öngördüğü gibi de Dağ'da cereyan edecekti. Aynı zamanda hâkimiyet kurdukları, Biblos ile Tir arasındaki kıyılarda...

Avrupa devletleri, en sonunda, Mısır paşasının ihtirasına son vermek üzere, topunu tüfeğini, Mısır askerlerinin sürekli firarilerin saldırılarına uğradığı yöreye göndermeye karar vermişti.

Delikanlı, yüreğinin kimden yana olduğunu biliyordu. Bazı günler denizi kulaçlayarak, elinde silah, firarilere katılmak isteği ile yanıyordu. Mısırlılara karşı mı? Kendi kafasında, özellikle Emir'e karşı! Hafiyelerinin, Gerios'u işkenceye götürdüğü adama karşı! Silahını Fehim ile Selim'e doğrultmayı isterdi. Evet, işte bunu hayal etmekteydi. Yumruklarını sıkıyordu. Gözlerinin önüne ipe asılmış Gerios geliyordu. Hayal kâbusa, öfke tiksintiye dönüşüyordu. Bir anda savaşma isteğini yitiriveriyordu. Gitmekten başka bir şey düşünmüyordu ama ters yöne... Batıya. Cenova'ya, Marsilya'ya, Bristol'e. Oradan da Amerika'ya!

Tanios, iki dünya arasında mıydı? Daha çok iki intikam arasında. Biri kanı diğeri küçümsemesiyle! Bu gerilim anında, Magosa'da Tamar'ın yanında kalıyordu. Rüyaları ve bedenleri birbirine dolanmış olarak: Tamar, ellerdeki sevgilisi, yabancı kız kardeşi!

Aynı zamanda, rahip Stolton'un dönüşünü sabırsızlıkla bekliyordu. Ancak yaz başında, Bay Hovsepyan'ın aracılığı ile ondan bir haber alabildi. Kendisini görmeye Kıbrıs'a mutlaka geleceğini

bildiriyordu. Papaz, adaya bundan üç ay sonra gelebildi. Limasol'a. Hvosepyan'ın bildirmesi üzerine, Tanios onunla buluşmaya gitti. 1840 yılının 15 Ekim'i idi. Ondan üç hafta sonra, Tanios-kiçk bir efsane kahramanı oldu. Kısa bir destanın, karmaşık bir öykünün kahramanı!

Önce Limasol'daki buluşma faslı oldu. Bir İngiliz tüccarına ait, deniz kıyısındaki muazzam evinde! Dışarıdan bakıldığında, bir huzur yuvası! İçerisi ise, bir kervansaray kadar uğultulu! Denizciler, subaylar, silahlar, çizmeler, içkiler... Bazı İngiliz piyeslerini anımsayan Tanios, kendini bir an, tiyatro kulisinde, provalarda sandı.

Onu bir odaya götürdüler. Sigara dumanıyla dolmuştu ama sakindi. Papaz, yuvarlak masaya oturmuş altı kişiyle birlikte oradaydı. Her biri Avrupalı giysileri içindeydi ama aralarından birinin yüksek rütbeli bir Osmanlı olduğu belliydi. Tanios, onların büyük devletlerin temsilcileri olduklarını anlamakta gecikmedi.

Stolton ayağa kalktı, ona doğru koştu, babaca öptü. Diplomatlar, konuşmalarına tekrar başlamadan önce, başlarıyla selam vermekle yetindiler. Sadece aralarından biri ayağa kalktı ve gülümseyerek elini uzattı.

Tanios'un onu tanıması, birkaç dakikasını aldı. Adam sakal bırakmıştı ve gür ve dağınık sakalı şıklığını bozuyordu. Richard Wood. Köyünün insanlarının "konsolos" dedikleri. O zaman henüz öyle olmayan ama daha sonra daha da fazlasını temsil eden: İngiliz politikasının usta uygulayıcısı, becerikli ajanı, Dağ'ın "Byron"u, firarilerin perde arkası lideri, altın, silah ve vaat dağıtıcısı Wood!

Tanios onu, Kfaryabda'ya gelip armağanlar dağıttığı, kendisine gümüş divit, Raad'a da tüfek armağan ettiği günden beri görmemişti.

— Dört beş yıl önce karşılaşmıştık.

Tanios terbiyeli biçimde:

— Pek tabii diye yanıtladı.

Ancak gözlerinin önüne acı anılar birikti.

— Genç dostumuzun köyüne yaptığım ziyaret, Dağ'a geldiğim ilk günlerin en çarpıcı anısı oldu.

Wood bu sözleri meslektaşlarına, Fransızca olarak söylemişti. Diplomatlar arasında alışılmış bir şey olmalıydı ama yine de çelişkili bir durum gösteriyordu çünkü oradakiler arasında temsil edilmeyen tek Avrupa ülkesi Fransa idi.

Tanios kendi kendine, rahip Stolton'un bu insanlar arasında ne işi var diye düşündü. Neden onların önünde kendisini kabul etmek istemişti? Onu ayrı bir yerde kabul edip bilgilendireceğini sanmıştı. Ama bahçede dolaşmalarını öneren Wood oldu.

Görüntü konuşmalarına uygundu. Palmiye ağaçları denize kadar karşılıklı iki sıra halinde uzanıyor, bir gezinti yolu oluşturuyordu. Gök mavisi ile yer yeşiline hiçbir toprak rengi karışmıyordu.

— İngiliz gemilerinin Beyrut'a doğru yol aldıklarını biliyorsunuzdur. Gerekli görüldükçe kenti topa tutma emri aldılar. Başka gemiler de denize açıldı, Nahr-el-Kalb'e doğru. Bunlar İngiliz, Avusturya ve Osmanlı gemileri. Mehmet Ali Paşa'nın uyarılarımızı anlayacağını sanmıştık ama onları ciddiye almadığı görülüyor. Bize karşı koyabileceğini sanıyor. Yanılıyor ve Fransızlar da yardımına koşmayacak.

Wood İngilizce konuşuyordu ama yer isimlerini söylerken, Dağ insanlarının şivesi ile söylüyordu.

— Önce şu andaki askeri harekâttan söz etmek istedim. Ama iş sadece bundan ibaret değil. Devletlerin giriştiği eylemin pek çok yönü var: Hukuki ve diplomatik yönlerini aylarca görüşmek gerekti. Bu yönlerden biri de sizi ilgilendiriyor Tanios.

Delikanlı, bütün bunların bir düş olduğu ve sonunu görmeden uyanacağı korkusu ile ses çıkartmıyordu.

— Bir ara, yüklendiğimiz görevin biri için, belirli bir yerde belirli bir iş için, bir Dağ çocuğunun bizimle olmasında yarar görüldü. Böyle, bilmece gibi konuştuğumdan ötürü özür dilerim ama denize açıldığımızda daha açık konuşacağıma söz veriyorum. Size asıl söylemek istediğim, sizi seçmiş olduğumuzdur. Bir kere dilimizi biliyorsunuz; sonra, rahip ve ben sizi tanıyoruz ve takdir ediyoruz, üstelik kader sizi yolumuzun üstündeki Kıbrıs'a çıkarttı...

Bir an tereddüt ettiğimi sizden gizleyecek değilim;Patriğin ölümü yüzünden değil, çünkü herkes o olayda suçsuz olduğunuzu biliyor, ama babanıza yapılanlardan dolayı! Sizin yerine getireceğiniz görev, haklı bir istek... hakkın yerine getirilmesi doğrultusundadır. Ancak bu görev sırasında kişisel nefretinizi unutmanız gerekecektir. Buna söz verebilir misiniz? Öyleyse, bizimle gelmeye hazır mısınız?

Tanios başı ve gözleriyle onayını verdi. Diğeri elini uzatarak anladığını belirtti ve el sıkışmalarıyla anlaşmaya varmış oldular.

— Hemen söyleyeyim, Rahibin bazı endişeleri var. Geri dön-

düğümüzde sizinle konuşup düşünmenizi isteyecek. Düşündükten sonra da kararınızın değişmeyeceğini söyleyebilir misiniz?

Tanios söylenenleri eğlendirici buldu içtenlikle güldü, İrlandalı şeytan da öyle. Sonunda, delikanlı:

— Sizinle geliyorum, dedi. Bunu söylerken gülmesi, gülümsemesi durmuş, ciddileşmişti.

— Memnun oldum. Ama hiç şaşırmadım. Dağ'ı ve insanlarını artık tanıyorum. "Courageous" gemisi iki saate kadar demir alacak. Magosa'da yarım bıraktığınız işler ya da ödenecek faturalar varsa, söyleyin, dostumuz Hovsepyan birini gönderir.

Tanios'un alacağı eşyası yoktu, ödeyecek borcu yoktu. Bütün parası kemerinde saklıydı ve oda parası her hafta başı peşin ödenirdi. Sadece Tamar vardı. Onunla gitmeye söz vermişti oysa şimdi aniden, ona veda bile etmeden gidiyordu. Ama çevirmen bu işi üstlenemezdi.

Delikanlı günün birinde Magosa'daki hana gidip, son kata çıkmaya, kapıya iki kere sonra durup iki kere daha vurmaya kendi kendine söz verdi. Açmak için orada olacak mıydı?

İşte tam o günlerde, Limasol'daki toplantı gününde, köyümü çevreleyen çam ormanı yangında kül oldu. Bir an için şatonun tehlikede olduğu sanıldı ve Rukoz şatoyu terke hazırlanırken, bir anda esen lodos alevlere yön değiştirtti.

Bu uğursuz olayın bugüne kadar gelen bir tanığı var: tek bir ot bitmeyen tepenin bir yanı. Kitaplarda ve öykülerde bitmeyen bir tartışma da bugünlere sarktı.

Köyde hep "çok eskiden", "bir vakitler" meydana gelen bir yangından söz etmişlerdir. Tanios'un öyküsünü ortaya çıkartmaya çalışırken, tarihini ve oluş biçimini öğrenmiş oldum.

Eylül ayı boyunca, firar eden bazı Kfaryabdalı gençler, köye kaçak olarak girip çıkmışlardı. Bazıları, ailelerinden yiyecek almaya gelmiş hatta bir kısmı işi Blata'da ve kilise alanında gezinmeye kadar götürmüştü. Dağ'ın her yanında Mısır kuvvetleri artık savunmaya hatta geri çekilmeye başlamıştı. Ancak Kfaryabda'da ve çevresinde, komutan Adil Efendi, dizginleri elinde tutmaktaydı. Firarilerin hesabını görmeye kararlıydı. Askerleri ormana dalmıştı. Kaçaklar, ormanın en sık yerinde, birkaç el silah atmış ve Mısırlı askerleri oraya çekmişti.

Firariler onbeş kişi kadardı ama ayrı ayrı noktalarda durmuşlar ve aralarında anlaştıkları gibi, verilen bir işaret üzerine bütün

çıkış noktalarını kesecek bir biçimde pek çok yeri ateşe vermişlerdi. Alevler kuru yaprakları yakarak hemen yayılmış ve ağaçları sarmıştı. Bunlar gün ışığında olduğundan, askerlerin yangını görmeleri zaman almıştı. Bir tuzağa düşürüldüklerini anladıklarında, alevler onları çepeçevre sarmıştı.

Yangın hem ormanın içlerine hem de dışa, köye doğru yayılmıştı. Kfaryabda'da insanlar kaçacak vakti bulmuştu ama yakın yerleşim yerlerinde, bazı çiftliklerde alevler bir anda her yanı sarmıştı. Keşiş İlyas'ın *"Tarihçe"*sine göre, halktan elli, askerlerden de otuz kişi ölmüştü.

İşte o günlerde başladığını belirttiğim tartışma da böylelikle yapılmış oldu. İşgal ordusunu tuzağa düşürmek için, köylülerin hayatını, ev ve barklarını ve hatta değerli ormanı hiçe saymaya hakları var mıydı? On beş genç *firari* kahraman mıydı, cesur birer direnişçi miydi yoksa akılları bir karış havada çeteciler miydi? Kuşkusuz hepsi birden, suçlu direnişçiler, sorumsuz kahramanlar...

Ormanın dört gün boyunca alev alev yandığı anlatılır, bundan iki hafta sonra da, kapkara bir duman facianın yerini belirler... Uzaktan görülebilirmiş bu kara duman, kıyıdaki İngiliz karakol gemilerinin de bu dumanı görmüş olmaları gerekir, çünkü Majestelerinin gemileri köyden çok belirgin biçimde seçilirmiş. Bu gemilerin topları, Mısır paşasının emrindeki Beyrut komutanı Süleyman Paşa'nın yani Fransız de Seves kontunun toplarından çok önce duyulmuş.

Tanios bu dumanı görebildi mi? Sanmıyorum, çünkü "Courageous", Kfaryabda'dan çok daha güneyde olan Saida'ya dümen kırmış.

Limasol'dakilerden sadece İngiliz –Wood– ve Osmanlı temsilcileri binmiş. Diğer diplomatlar başka yönlere gitmişler. Rahip Stolton'a gelince, öğrencisiyle uzun boylu konuştuktan sonra, bir başka İngiliz gemisiyle Beyrut'a gitmeyi tercih etmişti. Oradan daha kestirme bir yoldan Sahlain'e varacağını umuyordu. Okuluna kavuşmaya ve bir yıllık aradan sonra derslere başlamaya can atıyordu.

Wood, Tanios'a görevinin ne olacağını söylemek için, denize açılmayı bekledi.

— Beyteddin Sarayı'na gidip Emir'i göreceğiz.

Delikanlı, bacaklarının titremesini engelleyemedi. Yine de sessiz, sakin bekledi.

— Büyük Devletler Emir'in iktidardan indirilmesine karar verdiler. Mısırlılardan ayrılır ve Büyük Devletlere katılırsa o başka! Ama bunu pek olası görmüyorum! Onu gizlice yokladık. Bu nedenle iktidardan düştüğünü ve sürgüne gönderileceğini kendisine bildireceğiz.

— Nereye?

— Burada ona söz hakkı tanıdık. Seçimi ona bırakacaksınız. Tabii bazı sınırlar içinde...

Tanios, Wood'u iyice anladığından emin değildi. Bırakacaksınız derken, gerçekten "siz" mi demişti?

— Büyük Devletler, Emir'in düşürüldüğünü, kendi yönetim yöresinden birinin kendisine bildirmesini uygun gördü. Bir Hıristiyanın olması tercih edildi. Kendisi gibi. Bazı duyarlıklar yaratmamak için. İş kişinin seçilmesine kalmıştı... İşte burada çevirmeniz sonra da kendisine okumanız gereken metin var.

Tanios köprüyü arşınlamaya çıktı. Rüzgâr yüzüne vuruyordu. Felek ona yeniden nasıl bir oyun oynuyordu? O ki, korkunç Emir'den kaçmak için ülkesini terk etmişti, o ki babası zorbanın bir emriyle asılmıştı, şimdi Beyteddin Sarayı yolunda onu görecek ve sürgüne gideceğini kendisine tebliğ edecekti! O, Tanios, on dokuz yaşındaki delikanlı, yarım yüzyıldır Dağ'daki köylüleri ve şeyhleri titreten ak sakallı ak kaşlı Emir'e: "Görevim sizi bu saraydan kovmaktır!" diyecekti. "Burada, şu İngiliz gemisinde şimdiden titriyorum, karşısında durunca ne yapacağım?"

Gemi Saida'ya yanaştığında, kent tam bir başıbozukluk içindeydi. Mısırlılar kenti boşaltmış, hasımları henüz işgal etmemişti. Dükkânlar, yağmalanmak korkusuyla, kapalıydı. "Courageous"un gelişi büyük olay olarak karşılandı. Yabancı uyruklular, konsoloslarıyla birlikte, kentin ileri gelen sarıklıları, halkın büyük bir kısmı onları karşılamaya çıkmıştı. Osmanlı diplomatı, oraya kenti teslim almak için gelmediğini, Beyteddin'e gitmek için oradan geçtiğini söylediği zaman, insanlar bayağı düş kırıklığına uğradılar.

Beyaz saçlı, hiç kuşkusuz oralı olan bir gencin varlığı, dikkatlerden kaçmadı. Üstelik, Büyük Devletlerin temsilcileri arasında, başı dik, eşit konumdaymışçasına yürümesi, büsbütün dikkatleri çekti. Onu, firarilerin başkanı sandılar ve genç oluşu, çevresindekilerin hayranlığını büsbütün arttırmış oldu.

Saida'ya öğleden sonra ayak basmışlardı, geceyi kente ve kıyıdaki kaleye hâkim, İngiliz konsolosunun evinde geçirdiler. Wo-

od'un istemesi üzerine, Tanios'a yeni giysiler getirdiler, ülke eşrafının giydiği türden, şalvar, beyaz ipek gömlek, işlemeli kırmızı yelek, çevresi siyah kumaşla sarılmış haki rengi bir takke!

Ertesi günü sahil şeridinden Damur Nehri'ne kadar gittiler, orada durup at değiştirdiler. Beyteddin'e doğru dağ yollarına ertesi gün, tırmanmaya başladılar.

IV

Emir'in sarayında tam bir bozgun havası vardı. Kemerlerinin haşmeti soğuktu, katırlar, bahçesinin ağaçlarını kemiriyordu. Odalar ıssız, koridorlar sessizdi.

Heyet, divan üyelerince karşılandı. Büyük Devletlerin temsilcilerine karşı sabırsız ama yine de vakur ve üzüntülüydüler. Tanios kendisini görmediklerini sandı. Kimse onunla konuşmamış, kimse arkasından gelmesi için ricada bulunmamıştı. Ancak Richard Wodd ile yan yana yürüdüğünde, kimse arkada kalmasını da söylememişti. Beraberindeki iki yol arkadaşı, aralarında bakışıyor, bazen birkaç söz ediyordu ama kendisiyle konuşmuyorlardı. Sanki onlar da onu dikkate almıyorlardı. Belki de başka türlü, Avrupalılar gibi giyinmesi gerekirdi. Her zaman giymiş olduğu ve yolda rastladığı onca kişinin giydiği bu giysiler içinde kılık değiştirmiş gibi hissediyordu kendini. Ama heyet içindeki rolü, ülke giysilerine bürünmek ve ülke dili ile konuşmak değil miydi?

Osmanlı temsilcisi en başta yürüyordu ve korkulu bir saygıya hakkı vardı; Sultanlar, üç yüz yıldır ülkeye egemendi ve Mısırlı, bir an için otoritelerini kaldırmışsa da, yeniden elde etme yolunda oldukları anlaşılıyordu. Verilen selamlara bakılırsa, bundan kimsenin kuşkusu olmamalıydı.

Ama diğer temsilcinin de çevresi kalabalıktı. İngiltere, herkesin gözünde, devletlerin en başta geleniydi üstelik Wood'un bir de kendi itibarı vardı.

Osmanlının yanında yürüyen, Sarayın yüksek görevlilerinden biri, onu, Emir hazır oluncaya kadar odasına kahve içmeye davet etti. Diğeri de Wood için aynı şeyi yaptı. İki adam anında ortadan

kaybolunca, Tanios kalakaldı. Endişeli, ürkek, şaşkın! İşte o sırada bir üçüncü görevli geldi ve kendisini izlemesini istedi. Kendisiyle ilk kez ilgilenilmesinden memnun olarak, kendini küçük bir odada elinde bir kahve fincanı ile buluverdi.

Resmi ziyaretlerde böyle yapıldığını sanarak, kahvesini yudumlamaya başladı. Köylüler gibi höpürdeterek içiyordu. O sırada kapı açıldı ve karşılaşmaktan en çok korktuğu adam, karşısına dikiliverdi: Selim!

Tanios ayağa kalktı, kahvesini devirdi, koridorlara fırlayıp: "Mister Wood, Mister Wood" diye bağırası geldi. Ama ya korkudan ya tiksintiden, yerinden kıpırdayamadı.

Diğerinin suratında bir kedi gülümsemesi oldu:

— Sonunda, adanı bırakıp güzel ülkene dönmeye karar verdin demek!

Tanios bir ayağına dayandı, sonra diğerine. Kendisinin de bir tuzağa düşürülmesi olası mıydı?

— Zavallı baban! O da tam şurada, senin durduğun yerde duruyordu. Ona da, tıpkı sana olduğu gibi kahve söylemiştim.

Tanios'un bacakları kendisini taşımaz olmuştu. Bütün bunlar gerçek olamazdı. Bütün bunlar bir düzen olamazdı –Büyük Devletlerin temsilcileri, İngiliz gemisi, Saida'daki karşılama– sırf tuzak kurmak için gerçekleştirilemezdi. Bu olacak şey değildi, bunu biliyor, kendi kendine tekrar ediyordu. Ama korkuyordu, çenesi titriyor, kafası çalışmıyordu. Selim:

— Otur! diye konuştu.

Tanios oturdu. Ağır ağır. Ancak o zaman kapıya baktı. Kapıda bir asker bekliyordu, dışarı çıkmasına izin vermezdi. Tanios oturur oturmaz, Selim diğer kapıdan çıktı ve yerine bir başka asker girdi. Kapıdakinin ikiz kardeşi gibiydi. Aynı bıyık, aynı beden, kemerine sıkıştırdığı aynı hançer!

Tanios bir süre ona baktı. Sonra elini yeleğine sokarak, özenle tercüme ettiği ve az sonra okuyacağı metni almak istedi. Arandı, tekrar arandı. Ayağa kalktı, göğsünü, böğrünü, sırtını, bacaklarını, hatta topuklarına kadar baldırlarını yokladı. Metin yok olmuştu.

İşte o zaman deliye döndü. Bu kâğıt parçası görevini gerçek kılıyor, yokoluşu her şeyin hayal olduğunu gösteriyormuş gibi! Bunun üzerine küfür etmeye, çevresinde dönenmeye, düğmelerini çözmeye başladı. Askerler, elleri kemerlerinde, ona bakmakla yetiniyorlardı.

Sonra kapı açıldı, Selim içeriye girdi, elinde sarımtrak, dürülmüş bir kâğıt vardı.

— Bunu koridorda yerde buldum, dedi. Düşürmüşsün.

Tanios, çocukça bir davranışla, elini ileriye attı. Diğeri, küçümser bakışlarla ona baktı. Bu kâğıdı nasıl düşürebilmişti? Belki de Selim'in marifetli parmakları olan hafiyeleri vardı?

— Emir'imizin yanından geliyorum. Senin kim olduğunu ve hangi koşullarda tanıştığımızı söyledim. Şu cevabı verdi: Patriğin cinayeti, gereği gibi cezalandırıldı, suçlunun ailesine karşı bir düşmanlığımız kalmadı. O delikanlıya söyle: Bu saraya nasıl girmişse, öylesine özgür çıkabilir.

Doğru ya da yanlış, Tanios'un anladığı, Selim'in kendisini cezalandırmayı düşündüğü ancak efendisinin bunu engellediği idi.

— Emir'imiz bu metni elimde gördü. Sanırım onun çevirisini yapan sensin. Ve sanırım bunu onun huzurunda okuyacak olan da sensin.

Tanios başıyla doğruladı. Bir hükümlünün oğlu gibi değil de heyetin bir üyesi olarak bilinmesine sevinmişti. Başındaki takkeyi düzeltti ve kapıya doğru bir adım atarak:

— Sanırım toplantıya gitmemiz gerek, dedi.

Askerler, geçmesi için yol vermediler. Selim de metni elinde tutmaya devam etti.

— Burada Emir'imizi rahatsız etmiş olan bir cümle var, dedi. Bunu değiştirteceğime söz verdim.

— Bunu Mister Wood'a söylemek gerek.

Öteki dinlemedi bile, yazı masasına doğru gitti, bir mindere oturdu ve tomarı açtı.

— Şurada, sürgüne gitmesi gerekir demişsin. Biraz kuru bir ifade, öyle değil mi?

— Metni yazan ben değilim, onu sadece çeviren benim.

— Emir'imiz, sadece senin ağzından çıkan sözleri dikkate alacak. Şayet metni hafifçe değiştirirsen sana teşekkür edecek. Yoksa, ben hiçbir şeyden sorumlu olmam. Aynı anda her iki asker de boğazlarından çıkardıkları sesle orada olduklarını hatırlattılar.

— Gel yanıma otur Tanios, yazmak için daha rahat.

Delikanlı söz dinledi hatta eline bir kalem tutuşturulmasına ses çıkarmadı.

— Sürgüne gitmesi gerekten önce, seçeceği bir ülkeye cümlesini yazarsın.

Tanios söylenene uymak zorunda kaldı, son sözcüğü yazarken, Selim sırtını sıvazladı.

— Göreceksin, İngiliz fark bile etmeyecek.

Sonra onu askerlerle, Emir'in bekleme odasına gönderdi. Wood hırslanmıştı.

— Nereye kayboldunuz Tanios, bizi beklettiniz, dedi.

Sesini kısarak ekledi:

— Sizi bir hücreye tıktıklarını sandım!

— Bir tanıdığa rastladım.

— Sarsılmış görünüyorsunuz. Hiç değilse metni okuyabildiniz mi?

Tanios metni, askerlerin hançeri gibi kemerine sokmuştu. Üstü bir tutamak gibi kabarmış, onu bir kabza gibi elinde tutuyordu. Alt kısmı ezilmişti.

— Bu metni şu ihtiyar şeytanın önünde okumanız için, cesaret gerek. Yenilmiş olduğunu aklınızdan çıkartmayın ve ona Galipler adına hitap ettiğinizi unutmayın. Ona karşı ne nefret ne de korku duyun, duyacaksanız merhamet duyun.

Bu sözler üzerine canlanan Tanios, "meclis"e daha sert adımlarla girdi. Bu, birçok tonozu bulunan, duvarları mavi, beyaz ve yaldız, canlı renklerle boyanmış çok büyük bir salondu. Emir küçük bir peykenin üzerinde bağdaş kurmuştu, uzun bir çubuk tüttürmekteydi ve çubuğun ocağı gümüş bir tepsiye konmuştu. Wood, sonra Tanios sonra da Osmanlı temsilcisi, Emir'e uzaktan temennah ettiler.

Dağ Emiri aynı şeyi yaptı. Yetmiş beş yaşındaydı ve saltanatının elli birinci yılını sürüyordu. Ne yüzünde ne konuşmasında, yorgunluğun en ufak belirtisi yoktu. Temsilcilere, önüne konulmuş olan iki tabureye oturmaları için işaret etti. Sonra elini silker gibi, Tanios'a yeri gösterdi, kendisiyle İngiliz'in arasına... Delikanlının diz çökmekten başka çaresi kalmamıştı. Emirin gür kaşları arasından kendisine düşmanca bakan gözler gördü. Belki de ülke insanlarının yaptıkları gibi, elini öpeceğine, yabancılar gibi onu uzaktan ve ayakta selamlamasına kızmıştı. Tanios endişe ile dönüp Wood'a baktı, o da çenesiyle, işler yolunda işaretini verdi.

Karşılıklı nezaket sözcükleri sıralandıktan sonra, İngiliz sadede geldi. Önce Arapça, ülkenin şivesiyle konuştu. Ancak Emir ba-

şını eğip kulağını uzattı, gözlerini kırpıştırdı. Wood, konuşmasının anlaşılır olmadığını fark etti. Hemen ardından, hafifçe öksürerek İngilizceye geçti. Tanios çevirmesi gerektiğini anladı:

— Büyük Devletlerin temsilcileri Dağ ve geleceği konusunu uzun uzun müzakere ettiler. Hepsi, Emir Hazretinin yönetiminin bu ülkeye uzun yıllar sağladığı güven ve refahı takdir etmektedirler. Ancak Sarayınızın, Mısır valisine verdiği desteği hoş görmemişlerdir. Ancak, gecikmiş bir tarihte bile olsa, Bab-ı Ali'ye ve Büyük Devletlere yakın bir tutumu açıkça benimsemiş olsaydınız, güvenimizi tekrar kazanmış ve makamınızı korumuş olurdunuz.

Tanios kendisine bırakılan çıkış kapısı nedeniyle Emir'in rahatlayacağını sandı ama, son cümleyi çevirdiğinde, gözlerinde, Dağ'ın yazgısının bağlanmış ve kendisinin sürgün yerini düşünmekten başka tasası kalmamış olduğunu sandığı zamankinden çok daha büyük bir üzüntü gördü. Emir bakışlarını Tanios'a dikince, gözlerini indirmek zorunda kaldı.

— Kaç yaşındasın çocuğum?

— On dokuz.

— Torunlarımdan üçü az çok senin yaşında ve her üçü de, ailemin pek çok bireyi gibi Paşanın ordugâhında tutulu.

Bir sır verirmiş gibi alçak sesle konuşmuştu. Ama bir işaretiyle, Tanios'a bu sözlerini çevirmesi gerektiğini belirtti. O da bunu yaptı. Wood, birkaç kere başını sallayarak dinliyor ama Osmanlı temsilcisinde hiçbir tepki izlenmiyordu.

Emir, daha yüksek sesle devam etti:

— Dağ güven ve refahı, çevresinde barış varken tanıdı. Ancak, büyükler büyükler ile savaşırken, karar bize ait değildir. O zaman biz birinin tutkusuna gem vurmaya, diğerinin vereceği zararları hafifletmeye çalışırız. Yedi yıldan beri Paşanın kuvvetleri bütün ülkeye, bu sarayın çevresine hatta bazen bu duvarlardan içeriye yayıldı. Bazı anlar benim yetkim, bu halının ucundan öteye gitmiyordu.

Bütün bu süre içinde burayı korumaya çalıştım. Büyükler arasındaki savaş bitince, sizin gibi saygıdeğer kişiler bu Dağ'da konuşacak birini bulsun diye... Anladığım kadarı ile, bu sizin için yeterli değil.

Korkunç gözlerde bir damla gözyaşı belirdi. Tanios bunu gördü ve gözleri buğulandı. Wood, merhamet duymasına izin vermemiş miydi? Ama bunu duyacağını sanmıyordu!

Emir ilk kez uzun çubuğunu çekti, sonra dumanını tavana üfledi.

— Biten bu kavgada tarafsızlığımı ilan eder ve tebamdan Büyük Devletlere yardımcı olmalarını isteyebilir, Yüce Tanrı'ya, Efendimiz Sultan hazretlerine uzun ömür vermesi için dua edebilirim.

Wood bu yolla önerilen uzlaşmaya ilgi gösterdi. Osmanlıya danıştı, o ise başıyla "hayır" dedikten sonra Arapça, sert bir biçimde şunları söyledi:

— Efendimize uzun ömür vermesi için dua etmeye Mısır Paşası bile hazır! Vakit oyalanma vakti değil! Emir, yedi yıl boyunca bize karşı oldu, yedi gün içinde bizden açıkça yana olması, yapılacakların en azıdır. Adamlarını Mısırlıların ordugâhından çağırıp bizim bayrağımız altına toplaması, çok şey istemek midir?

— Gidip gelme özgürlüğüne sahip olsalardı, torunlarım şimdi burada olurdu.

Emir eliyle çaresizlik işaretinde bulundu ve Wood bu konunun kapandığını anladı.

— Emir Hazretleri bu konuda bizleri tatmin edemediğine göre, Devletlerin kararını bildirme zorunda kalıyoruz. Genç dostumuz bu tebliği tercüme etti ve onu okumakla yükümlü.

Tanios ayağa kalkmak gereğini duydu. Ezbere okuyan birinin konumunu ve okuma biçimini benimsedi.

— Büyük Devlet temsilcileri... Londra'da ve daha sonra İstanbul'da toplanarak... incelemişler... ve ...

Tartışma konusu olan yere gelince Tanios hafifçe durdu ama sonunda Selim'in yazdırdığı kısmı okudu:

— Ve... seçeceği ülkeye sürgüne gitmeye...

Osmanlı temsilcisi sıçradı, önce Tanios'a sonra Wood'a baktı, oyuna getirildiğini söylemek ister gibiydi. Okuma bittiğinde, azarlar gibi sordu:

— Emir nereyi seçecek?

— Düşünmek ve yakınlarıma danışmak isterim.

— Hükümetim konunun anında, daha fazla süre verilmeden kararlaştırılmasını istemektedir.

Gerginliğin arttığını hisseden Emir ivedelikle:

— Paris olsun! dedi.

— Paris, söz konusu değildir. Herhalde Mister Wood da beni onaylayacaktır.

— Doğru. Sürgün yerinin Fransa ve Mısır dışında olması kararlaştırıldı.

— O halde Roma olsun. Emir, son bir çözüme ulaşmak ister bir ifadeyle bunu söylemişti.

Wood:

— Korkarım bu da olası değil dedi. Temsilcisi olduğumuz Devletler kendi topraklarını tercih etmektedirler.

— Böyle karar vermişlerse, uyarım.

Birkaç saniye düşündü, sonra:

— Viyana'ya giderim, dedi. Osmanlı gider gibi ayağa kalkarak:

— Viyana da söz konusu değil dedi. Galip olan biziz ve karar vermek bize ait! İstanbul'a geleceksiniz ve mevkiinize uygun saygıyı göreceksiniz.

Kapıya doğru iki adım attı.

İstanbul, Emir'in ne pahasına olursa olsun, gitmek istemediği yerdi. Selim'in bütün manevrası, Emir'in en acımasız düşmanlarının eline düşmesini önlemek içindi. Daha sonra, bütün bunlar unutulduğunda, gider Sultan'ın eteğini öperdi. Ama hemen gidecek olursa, bütün malını elinden alırlar sonra da onu boğarlardı.

Tanios, Emir'in bakışlarında korkuyu ve ölümü gördü. Bunun üzerine genç adamın zihninde bir karışıklık ya da daha doğrusu bir dalgalanma oldu.

Karşısında hem şu beyaz sakallı, kaşları, dudakları özellikle gözleri tüm görüş alanını kaplayan ihtiyar hem de şu anda ürkmüş ve savunmasız olan o korkunç ihtiyar duruyordu. Aynı anda genç adam Gerios'u ve mutlak ölüm karşısında yüzündeki ifadeyi düşündü. Birden, Tanios karşısındaki ihtiyarın babasını astıran ihtiyar mı yoksa kader arkadaşı mı olduğunu, celladın eline ipi veren mi yoksa boynunu ipe uzatan mı olduğunu bilemedi.

Bu duraksama anında, ihtiyar ona doğru eğildi ve:

— Bir şey söyle oğlum! dedi.

*"Tarihçe"*nin yazdığına göre, Kfaryabdalı delikanlı, aşağılanan ihtiyarın sözlerini dinleyerek, öç duygusunu bin kez tatmin etmişcesine onu bir kenara iterek, yüksek sesle:

— Emir Hazretleri Malta'ya gidebilir! diye bağırdı.

Neden Malta? Herhalde, uzun süre orada yaşamış olan rahip Stolton sık sık sözünü ettiği için olacaktı. Wood anında kabul etti, üstelik Malta, yüzyılın başından beri İngiliz egemenliği altındaydı.

Osmanlı ise, gafil avlanmış ve öfkeli bir hareketle onayladığını belirtmişti. Bu fikir hoşuna gitmemişti ama, İngiltere Büyük Devletlerin başında geliyordu ve üst makamların hoşuna gitmeyecek bir anlaşmazlık yaratmaktan çekiniyordu.

Emir, Sultanın temsilcisi fikrini değiştirir korkusu ile rahatladığını belli etmedi ama Kfaryabdalı çocuğa bakarken bakışlarında hayret ve minnet vardı.

SON GEÇİŞ

Merhamet Suçlusu

Sen Tanios, çocuk yüzün ve altı bin yıllık başınla
Kandan ve çamurdan ırmaklar geçtin, lekesiz çıktın
Bedenini bir kadının bedeniyle birleştirdin, bakir kaldın
Bugün yazgın kapandı, yaşamın başlıyor
İn kayandan, dal denize, en azından bedenin, tuzun tadını alsın!

Nadir
"Katırcının Bilgeliği"

I

"Emir son anda silahını, Mısırlı koruyucusuna çevirmek yerine, sürgüne gitmeyi yeğledi. O hafta Malta'ya hareket etti, yanında karısı, İstanbul'daki esir pazarından satın alınan bir Çerkez kızı olan, herkesin saydığı Hüsnü Cihan vardı. Ayrıca çocuklar, torunlar, danışmanlar, koruyucular ve uşaklardan oluşan yüz kişilik bir kalabalık da vardı.

"Tuhaf bir yanlış anlama, Tanios'u, Emir'i sürgüne gönderen ve aynı zamanda hayatını kurtaran kişi mertebesine yükseltmişti. Sanki Büyük Avrupa Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu, silahları, filoları, diplomatları ve casusları ile, Kfaryabdalı delikanlı ile babasını ölüme mahkûm eden despot arasında sadece bir tiyatro dekorundan ibaretmiş gibi!

Bu uydurma yorum, Hıristiyan olsun ya da Dürzi olsun bütün çevrelerde o kadar yaygındı ki, öğrencimin itibarı bana da yansıdı. Bu yorumu yalanlamaya çalışmadan, bahçemde nadir bir çiçek yetiştirdiğim için yapılan kutlamaları kabul ediyordum. Bayan Stolton ve ben iftihar ediyorduk. "

2 Kasım 1840'da Papaz anılarında böyle yazıyor ve ertesi günü şunları ekliyordu:

"(...) Emir, Wood ile Tanios'u getiren savaş gemisi ile uzaklaşırken, Tanios da Kfaryabda'nın yolunu tutmuştu ve geçtiği her yerde hararetle selamlanıyor, onu görmek için insanlar yollara çıkıyor gül suyu ve yeni damada yapılır gibi pirinç serpiştiriyorlardı. Ona yaklaşabilenler ellerini tutmak, mucizenin simgesiymiş gibi beyaz saçlarını okşamak istiyordu.

Delikanlı, sessiz ve sakin, yapmalarına izin veriyor ve Tanrı'nın ona bahşettiği bunca iyiliğin altında ezilmişçesine, ne zaman

uyanacağını merak eden uykuda biri gibi şaşkın şaşkın gülümsüyordu.

Bunca ani zaferden sonra bu hassas çocukta, doğumunun kendisi için hazırladığı günlük yaşam için yeterli güç var mıydı?"

Köyüne geldiğinde, burada da diğer yerlerde olduğu gibi kahraman olarak karşılanmış ve omuzlara alınarak şatoya kadar götürülmüş ve Şeyh'in sonraları da işgalcinin oturduğu koltuğa oturtulmuştu. Tanios, annesi ile bir ara yalnız kalıp, neler çektiğini ondan dinlemek isterdi. Onun yerine binlerce sızlanma, binlerce yakınma dinlemek zorunda kaldı. Sonra da, hainlere ne yapılacağı konusunda yargıçlık yapması istendi. Şeyh'in nerede olduğu bilinmiyordu. Kimilerine göre Hermon dağının yamacında El Taym vadisindeki bir kaledeydi. Kimilerine göreyse, hapiste ölmüştü. O olmadığına göre, onun yerini, günün kahramanından başka kim alabilirdi?

Yorgunluktan bitkin olduğu halde, Lamia'nın oğlu, bu onura duyarlılık gösterdi. Tanrı kendisine, geçmişten intikam almasına olanak veriyorsa, neden sırt çevirsindi? Şeyhin yastığına oturmuş, onun hareketlerini, onun konuşmasını, onun bakışlarını taklit ediyordu. Hatta bir şatoda doğmuş olmasının rastlantı olmadığını ve günün birinde halkın arasına nasıl karışacağını düşünmek üzereydi. O halk birden çekildi ve kahramının ayaklarının dibine zincire vurulmuş, yüzü şiş ve yaralı, gözleri bağlı bir adamı attılar. Rukoz! Mısırlılar giderken o da kaçmaya kalkışmış ama "firariler" onu yakalamıştı. Köyün tüm çektiklerini, yangında yananlar dahil olmak üzere bütün ölülerin hesabını, silah toplanması sırasında meydana gelen yağmaları, Şeyh'e yapılanları ve daha binlerce kötülüğü ödeyecekti. Tanios'un verilecek cezayı söylemesi yeterliydi, anında yerine getirilecekti.

Rukoz yüksek sesle homurdanmaya başlamıştı ve kahraman, kızarak bağırmıştı:

— Rahat dur, yoksa seni kendi ellerimle öldürürüm!

Beriki anında sustu. Tanios, alkışı hak etti. Ancak sevineceğine, yüreğinin derinliğindeki bir yara varmışçasına acı duydu. Bu denli sinirlenmesinin nedeni, cezayı söyleme gücünü kendisinde bulamaması ve Rukoz'un sızlanmaları ile kafa tutmasıydı.

İnsanlar bekliyordu. Fısıldaşıyorlardı: "Susun! Tanios konuşacak! Onu dinleyelim!"

O ise ne söyleyeceğini düşünüyordu, birden tekrar bir dalga-

lanma oldu ve mırıltılar odayı doldurdu. Esma içeriye girmişti. Koştu, kahramanın ayaklarına kapandı, öpmek üzere elini aldı ve:

— Bize acı Tanios! dedi.

Genç adam her sözcük, her bakış, her nefesten acı duyuyordu. Yanı başında oturan *bouna* Butros, kendi kendine söylenir gibi:

— Ulu Tanrım! Bu kahırdan beni koru! dedi.

Tanios ona döndü:

— Ölüm orucuna başladığımda daha az acı çekiyordum, dedi.

— Tanrı uzakta değil oğlum. Bu insanların kinleri doğrultusunda seni gütmelerine izin verme. Kendi kendine ve Tanrı huzurunda kızarmayacağın biçimde davran!

Bunun üzerine Tanios boğazındaki gıcığı giderir gibi öksürdü ve:

— Denizaşırı yerlerden, Emir'e, felaketleri önlemediği için Dağ'dan gitmesini söylemeye geldim. Uşağa, efendisinden daha ağır bir ceza verecek değilim, dedi.

Birkaç saniye sözlerinin etkili olduğu izlenimine kapıldı. Oradakiler sessizdi, Rukoz'un kızı elini öpüp duruyordu. Elini sıkılarak geri çekti. Bir kral gibi konuşmuştu en azından öyle sanıyordu. Kısa bir süre geçti. İtirazlar yükseldi. Önce genç *firariler* tepki verdi.

— Rukoz'u altınları ile birlikte, Mısır'a gidip servet yapması için bırakacak olursak, on yıl içinde intikam almak için döner ve biz korkak ve aptal durumuna düşmüş oluruz. Adamlarının çoğu öldü, en kötüsü neden esirgensin? Öldürdü, ölmesi gerek. Bu köye kim kötülük etmişse, cezasını görmesi gerek!

Orada bulunanlardan biri bağırdı:

— Sizler, firariler, bu köye bu adamdan çok daha fazla zarar verdiniz. Köyün üçte birini yaktınız, onlarca kişinin ölmesine neden oldunuz, çam ormanını yok ettiniz. Neden sizi de yargılamamalı?

Karışıklık büyümekteydi. Tanios telaşlandı ama yine de bundan yararlanmaya baktı.

— Beni dinleyin! Bu son zamanlarda, cinayetler, suçlar, günahsız kişilerin ölümü oldu. Eğer herkes, kendisine zarar vereni , bir yakınının ölümüne neden olanı cezalandırmaya kalkışırsa, bu köy kendine asla gelemez. Eğer ben karar vereceksem, şunu emrediyorum: Rukoz'un bütün mallarına el konulacak, onun kararları yüzünden zarara uğramış olanlara verilecek. Sonra, bu ülkeye girmesi yasaklanacak. Şimdi, yorgunluktan bitkinim. Gidip dinlenece-

ğim. Şeyh'in bıraktığı yeri işgal etmek isteyen varsa etsin, önleyecek değilim.

Bunun üzerine, o ana kadar farkedilmeyen biri, salonun dibinden, sesini yükseltti. Başı sarılı iken, şimdi değildi.

— Benim adım Kahtane, Said Bey'in oğluyum. Müdahale etmek için, görüşmelerinizin bitmesini bekledim. İşlediği suçlardan ötürü Rukoz'u sürmeye karar verdiniz. Bu sizin hakkınız. Ama şimdi karar vermek sırası bende! İyi bir adam olan babamı öldürdü ve ben de bana teslim edilmesini istiyorum.

Tanios, sarsıldığını belli etmek istemiyordu.

— Bu suçlunun cezası verildi, konu kapanmıştır.

— Siz bizim ölülerimiz hakkında, kendi ölüleriniz hakkında karar verir gibi karar veremezsiniz. Bu adam babamı öldürdü, ona karşı merhametli olup olmama kararı bana aittir.

"Yargıç" keşişe döndü, o da Tanios kadar sarsılmıştı.

— Ona "hayır" diyemezsin. Ama ona bu adamı teslim de edemezsin. Vakit kazanmaya bak.

Böyle konuşurlarken, Said Bey'in oğlu, onlara doğru ilerledi.

— Benimle Sahlain'e gelecek olursanız, neden böyle konuştuğumu anlarsınız. Babamın katilinin cezasız kalması söz konusu olamaz. Ben onu affedecek olsam, kardeşlerim ve kuzenlerim affetmiyecektir ve hoşgörümden dolayı bana kin besliyeceklerdir. *Bouna* Butros, babamı tanımıştın değil mi?

— Elbette, tanıdım ve takdir ettim. Tanıdığım en akıllı ve en adil insandı.

— Ben de onun çizdiği yoldan gitmeye çalışıyorum. Kalbim kin ile dolu değil. Bu konuda size vereceğim tek bir tavsiye var. Ben bu adamın bana verilmesini istiyorum, bu adam Dürziler tarafından öldürülecek olursa, istemediğim sonuçlar doğar. O zaman, yüksek sesle söylediklerimi unutun ve sadece aklın sesine kulak verin: Onu siz mahkûm edin, herkes kendi suçlusunu mah-kûm etsin! Dürziler, Dürzi suçluların hesabını görsün, Hıristiyanlar da Hıristiyan suçluların! Bu adamı idam edin, ben de bizimkilere, adaletin yerine getirildiğini söyleyeyim. Ama onu bugün öldürün, çünkü adamlarımı yarına kadar tutamam.

Keşiş bu sözler üzerine şunları söyledi:

— Kahtane Bey haksız değil! Böyle bir tavsiyede bulunmaktan iğreniyorum. Ama en dindar hükümdar bile, idam fermanı vermiştir. Mükemmel olmayan dünyamızda, bu iğrenç ceza, adil ve akıllı olan tek cezadır.

Bouna Butros'un bakışları Esma'ya yöneldi, o ise hâlâ diz çökmüş öylece duruyordu. Huriye Kadın'a işaret etti, o da onu kollarından sıkıca tutup uzaklaştırdı. Belki de böylece, önlenmez cezayı vermek daha kolay olacaktı.

II

Rukoz'un davası, böylesine garip biçimde görüldü. Salon yargıçlar ve cellatlar ile doluydu ve tek yargıcın yerinde bitkin bir tanık oturmaktaydı. Ancak kendine karşı acımasız olmasını bilen bir tanık! Kafasının içi sorularla doluydu: "Babanı astıran Emir'i cezalandıramayacaksan, köyüne ve sana ihanet eden alçağı öldüremeyeceksen bu ülkede ne yapmaya geldin? Bir suçlunun boynuna kılıcını vuramayacaksan, bu yerde oturmayı neden kabul ettin?"

Böylece pişmanlık girdabına kendini koyuveriyordu. Bu kalabalığın, bu mırıldanmaların, bu bakışların arasında nefes alamaz olmuştu. Kaçmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Tanrım, anılarda kalan Magosa ne kadar huzurluydu! Hanın merdivenlerini tırmanmak ne kadar hoştu!

— Konuş Tanios, insanlar sabırsızlanıyor, Kahtane Bey bekliyor.

Bouna Butros'un sözleri, koşarak gelen biri tarafından kesildi:

— Şeyh yaşıyor! Yolda! Geceyi Tarşiş'te geçirecek, yarın burada olur!

Orada olanlar alkışlarla, Tanios gülümseyerek, sevinçlerini gösterdiler. Efendinin dönüşüne görünüşte memnun olmuştu ama asıl Tanrı'nın kendisini sıkıntıdan kurtarmasına sevinmişti. Birkaç saniyenin geçmesini bekledi. Sonra, sessizlik istedi, son defa sözü dinlendi.

— Çektiği acılardan sonra şatonun gerçek efendisinin aramıza dönmesi hepimiz için mutlu bir olay. Kendisine ait olan yere oturduğunda, yokluğunda verdiğim cezayı kendisine bildireceğim. Onaylarsa, Rukoz'un malları alınıp, bu ülkeye bir daha dönmemek üzere sürgün edilecek. Başka türlü karar verirse, son söz ona aittir.

Tanios parmağı ile dört delikanlıyı işaret etti, bunlar okul arkadaşlarıydı.

— Yarına kadar Rukoz'a bekçilik edeceksiniz. Onu eski ahırlara götürün!

Bu son görevi de gereği gibi yerine getirdikten sonra kaçtı. Keşiş ve Kahtane Bey onu boş yere tutmak istediler. Ellerinden sıyrılmış, adeta koşuyordu.

Dışarıda, güneş batmak üzereydi. Tanios çıkmak, yürümek isterdi, evlerden, mırıltılardan uzak, tek başına, tıpkı eskiden olduğu gibi! Ama köy halkı o akşam her yerdeydi, şatonun çevresinde, meydanlarda, sokak aralarında! Her biri kendisiyle konuşmak isteyecek, dokunmak isteyecek, kucaklamak isteyecekti. Alt tarafı bu şenliğin kahramanı o idi. Ama aslında, bir kuzudan farksızdı.

Işıksız koridorlardan süzüldü, ailesinin eskiden oturduğu yere geldi. Vadiye bakan pencereden kızıl bir parıltı geliyordu. Büyük oda boştu, yerde birkaç tozlu yastık, bir sandık, eski bir mangal duruyordu. Hiçbir şeye dokunmadı. Mangalın üzerine eğildi. Bu duvarlar arasına sıkışmış tüm acı tatlı anıları arasında en unutulmuş olanı, bir kış gecesi yorganından kalın bir yün iplik çekip onu süte banması sonra da, onu korların üzerinde tuttuktan sonra koyuvermesi ve ortalığı yanık bir yün kokusunun kaplaması idi. Geldiğinden beri işte bu kokuyu duyuyordu.

Mangalın üzerine eğilmiş olarak, bir süre öylece kalakaldı. Sonra doğrulup gözlerini odada gezdirdi. Lamia ile Gerios'un yer yatağında yattıkları oda... kendisi de az yukarda, asma kattaki sığınağında. Bir delikten biraz daha iyi idi ama kışın evin tüm sıcağını, yazın da serinliğini duyardı. Çocukluğunun geceleri orada geçmişti, açlık grevine orada girişmişti. Patriğin arabuluculuğunun sonucunu da orada beklemişti.

O tarihten sonra da bu odayı sık sık düşünmüş, Gerios'un yapmış olduğu beş basamaklı merdiveni gözünün önüne getirmişti. Merdiven işte orada, duvara dayalı duruyordu. İhtiyatla bir ayağını basamağa koymuştu, kendisini artık çekmeyeceğini sanıyordu. Ancak basamak kırılmadı .

Yukarda, incecik şiltesini buldu, bir çarşafa sarılmıştı. Şilteyi açtı, yere serdi, usulca okşadı sonra üzerine uzandı. Çocukluğu ile barışmıştı ve dünyanın kendisini unutmasını istiyordu.

Kara sessizlikte bir saat geçti. Sonra, bir kapı açıldı ve kapandı.

Bir diğeri açıldı. Tanios, endişesiz, kulak kabarttı. Nereye saklandığını tek bir kişi tahmin edebilir ve karanlıkta yolunu bulabilirdi. Lamia. Konuşmak istediği tek kişi de oydu.

Ayaklarının ucuna basarak ilerlemiş ve merdivenin ortasına kadar çıkmıştı. Alnını okşamıştı. Sonra basamaklardan inerek, eski sandıkta bir battaniye aramış, gelip onu dizlerine, karnına ve bacaklarına örtmüştü, çocukluğunda olduğu gibi. Sonra alçak bir tabureye oturmuş, sırtını duvara vermişti. Birbirlerini görmez olmuşlardı ama birbirleriyle, seslerini yükseltmeden konuşabilecek durumdaydılar. Eskiden olduğu gibi.

Yaşadıklarına, iyi ve kötü haberlere dair ona binlerce soru sormak istiyordu Tanios. Ama önce köydeki söylentileri nakletti Lamia:

— Tanios, insanlar durmadan konuşuyor. Kulağımda binlerce cırcırböceği ötüyor.

Oysa genç adam, bunları duymamak için oraya sığınmıştı. Annesinin endişelerine kulak vermezlik edemezdi.

— Bu cırcırböcekleri ne diyor?

— Diyorlar ki, Rukoz'un ettiklerinden, onlar gibi çekeymişsin, ona karşı daha az hoşgörülü olurmuşsun.

— Onlara, çekmenin ne demek olduğunu bilmediklerini söyle. Yani ben Tanios, Rukoz'un ihanetinden, ikiyüzlülüğünden, yalancı vaatlerinden, sınırsız ihtirasından çekmedim mi? Belki de babam Rukoz yüzünden katil olmadı, anam da onun yüzünden dul kalmadı...

— Dur, sakin ol, söylediklerini iyi anlatamadım. Rukoz ile çetesinin ortalığı kasıp kavurduğunda köyde olsaydın, o adamı hor görmekten başka çaren olmazdı.

— Onu hor görmekten başka duygum olmasaydı, yargıçlık görevimi daha iyi yerine getirirdim değil mi?

— Hayatını, kızı yüzünden bağışladığını söylüyorlar.

— Esma yüzünden mi? Gelip ayaklarıma kapandı, yüzüne bakmadım bile! İnan bana anne, eğer cezayı ilan ettiğim sırada bu kızı ne kadar sevmiş olduğumu anımsasaydım, Rukoz'u ellerimle boğardım!

Lamia birden ses tonunu değiştirdi. Elçilik görevini tamamlamış, kendi adına konuşur gibiydi.

— Bana duymak istediğimi söyledin. Elini kana bulamanı istemiyorum. Talihsiz babanın işlediği cinayet yeter! Rukoz'un hayatını Esma için bağışladınsa, kimse seni kınayamaz.

Tanios dirseklerine dayanarak doğruldu:

— Söyledim ya, onun için değil, dedi.

Ama annesi, sözlerini bitirmeden konuştu:

— Beni görmeye geldi.

Tanios bir şey söylemedi. Lamia da, zorlanırmışçasına, konuşmasını sürdürdü:

— Şatodan ancak iki kez çıktı. O da beni görmek için! Babasının onu yeniden evlendirmek istediğini ancak karşı koyduğunu söyledi. Sonra senden ve kendisinden söz etti ve ağladı. Benim, eskiden olduğu gibi, gelip şatoda yaşamamı istedi. Ama ben kız kardeşimde kalmayı yeğledim.

Lamia, oğlunun daha fazla anlatmasını istiyeceğini sandı, ama asma kattan acı çeken bir çocuğun iç çekişinden başka bir şey duyulmadı. Daha fazla sıkıntı çekmemesi için başka konuya atladı:

— Şeyhin yerine oturduğunda, sana uzaktan baktım. Kendi kendime, ölüm cezası vermese diyordum. Rukoz berbat bir serseri, ama kızı saf bir ruha sahip.

Sustu, bekledi. Tanios konuşacak durumda değildi. Lamia kendi kendine söyler gibi, devam etti:

— Ne var ki, insanlar endişeli!

Tanios kendine gelmiş gibi:

— Neden endişeli? diye sorabildi.

— Rukoz'un kendisine bekçilik eden delikanlıları aldatıp kaçacağından korkuyorlar. Sahlainlileri kim durdurabilir o zaman?

— Anne, başım değirmentaşı kadar ağır. Beni şimdi bırak. Yarın konuşuruz.

— Uyu, artık bir şey söylemeyeceğim.

— Sen de Huriye Kadın'a uyumaya git. Seni bekler. Yalnız kalmak istiyorum.

Lamia ayağa kalktı; Tanios karanlıkta, adımlarından her birini, basamaklardaki her bir gıcırdamayı duyuyordu. Annesinin kendisini sakinleştireceğini ummuştu, o ise yeni kaygılar getirmişti.

Önce Esma konusunda. İki yıllık sürgün döneminde, onu sadece eleştirmek üzere düşünmüştü. Giderek onu, babasının dişi kopyası olarak görür olmuştu. Bir melek maskesi altında, babası kadar şeytan ruhlu! O günü, odasında çığlık atmamış mıydı? Korumalar yetişip Tanios'u kapı dışarı etmemişler miydi? Bunları her gözünün önüne getirişinde, Esma'yı lanetlemiş ve onu düşüncelerinden atmıştı. Ayaklarına kapanıp babasını affetmesini istediğin-

de ise, onu yok farz etmişti. Oysa o, kendisi burada değilken Lamia'yı teselli etmiş ve kendisinden söz etmişti...

Bu kıza karşı haksızlık mı etmişti? Çok eskide kalmış anılar, geri gelmekteydi şimdi... yapısı tamamlanmamış salonda ilk kez onu öpmesi... ellerinin birbirine değmesi ile duydukları mutluluk. Artık hangisinin gerçek olduğunu ayıramıyordu. Aşkı mı? Nefreti mi?

Bu karışık düşünceler arasında uyuya kaldı. Bu karışık düşüncelerle uyandı. Birkaç saniye mi uyumuştu yoksa birkaç saat mi? Doğruldu, bir dönüş yaptı, bacakları boşlukta, sıçramaya hazır durumdaydı... Yine de öyle kaldı, sipere yatmışçasına... Belki de sesler duymuştu; belki de köylülerin kaygılarını düşünüyordu... Yine de bir anda aşağıya atladı, dışarı çıktı, şatonun avlusunu koşarak geçti ve sola, eski ahırların bulunduğu yere yöneldi. Sabahın beşi olmalıydı. Yerde, beyaz taşlar ve üzerine düşmüş gölgeler, ay ışığındaki gibi belirgindi...

Bu belli belirsizlikte, Tanios-kiçk'in ömrünün –en azından bilinen ömrünün– son günü başladı. Yine de araya girip, gerilere dönmek zorundayım. Elimden geldiği kadar canlandırmaya çalışacağım. O geceyi başka türlü anlatanlar da var. Yazılı kaynaklarda bunu doğrulayan hiçbir şey yok ve bence daha da vahimi, gerçek gibi de görünmüyor.

Buna rağmen sözünü ediyorsam, bunda yaşlı Cebrail'in payı büyük, anlatmazsam kızar! Kuşkulandığım için ne kadar öfkelendiğini anımsıyorum! "Masal diyorsun ha? Sen hep olgu mu istiyorsun? Olgular silinir, geriye sadece efsane kalır, bedenden sonra ruhun kalışı gibi, kadının ardından kokusunun kalışı gibi." Ona, öykünün bu yanını anlatmaya söz vermek zorunda kaldım.

Ne diyordu? Kahramanımızın, kalabalıktan kaçtıktan sonra çocukluk odasına sığındığını, orada uyuyakaldığını, Lamia'nın okşamalarıyla uyandığını, aralarında bildiğimiz konuşmanın geçtiğini sonra dinlenmek istediği için kendisini yalnız bırakmasını istediğini...

Sonra yeniden okşamalarla uyandı.

— Anne, gittiğini sanıyordum.

Ama bunlar Lamia'nın okşamaları değildi. Annesi elini alnına kor, sonra onu tararcasına, saçlarını okşardı. İki yaşında olduğu gibi yirmi yaşında da aynı davranış! Bu şimdiki okşayış, bir değişikti. Alından, gözlerin çevresine, yüzüne, çenesine iniyordu.

Delikanlı: "Esma!" dediğinde, iki parmak dudaklarını kapattı. Sonra kız:

— Konuşma! dedi. Gözlerini kapat.

Sonra gelip yanına uzandı, başını omuz boşluğuna söktu. Tanios kollarıyla ona sarıldı. Omuzları çıplaktı. Hiçbir şey demeden birbirlerine sarıldılar. Birbirlerine bakmadan tüm acılarına ağladılar.

Sonra Esma kalktı. Tanios onu durdurmadı. Basamaklardan inerken, kız sadece:

— Babamın ölmesine izin verme, dedi.

Tanios cevap verecekken, Esma'nın parmakları bir kez daha dudaklarını kapattı, sonra karanlıkta bir etek hışırtısı duydu, son kez yabani yasemin kokusunu içine çekti. Kolunun ucuyla gözyaşlarını sildi. Aşağıya sıçradı. Eski ahırların olduğu yöne doğru koşmaya başladı.

Rukoz'un bekçilerini atlatıp kaçmadığını görmek için mi? Yoksa onu Şeyh'in gelişinden önce, kurtarmak için mi? Bir an sonra, bunların önemi kalmayacaktı.

Eski ahırlar, şatodan uzaktaydı. Bu nedenle Şeyh'in döneminden çok önce boşaltılmış ve daha yakına yenileri yapılmıştı. O tarihten sonra, genellikle ağıl, ama bazen de, suçluların veya krizi tutmuş delilerin geçici olarak tutuldukları bir yer olarak kullanılıyordu.

Yapı basit ama sağlamdı, kalın duvarlara çakılmış zincirler, yarım ay biçiminde ağır bir kapı, taşa gömülmüş demir kafesi vardı.

Tanios yaklaştığında, bekçilerden birinin çömelmiş ve duvara yaslanmış olduğunu gördü. Başı omuzu üzerine devrilmişti. Bir diğeri yerde yatıyordu. Tanios yavaşladı, onları uyurken yakalayacağını düşündü. Bundan hemen vazgeçti, yürümeye devam etti, onları azarlamamak için birkaç kez yutkundu. Onlar kımıldamıyordu. O zaman kapının ardına kadar açık olduğunu fark etti.

Bekçiler ölmüştü. Bu ikisi ve daha ilerdeki diğer ikisi. Her birinin üzerine eğildiğinde yaralarını eliyle yokladı, boğazlarındaki kesikleri gördü.

— Lanet sana Rukoz! diye kükredi. Adamlarının onu kurtarmaya geldiklerini sanmıştı. Binaya girince, ayakları zincire bağlı bir ceset gördü. Tanios, Esma'nın babasını giysilerinden ve şişmanlığından tanıyabildi. Saldırganlar, kellesini ganimet olarak götürmüşlerdi.

Papaz Stolton'un anlattığına göre, aynı gün bir kazığa geçirilip Sahlain sokaklarında gezdirilmişti. Stolton çok ağır sözcükler kullanmaktadır:

"Bir suçlunun kellesi uğruna, dört günahsız öldürüldü. Kahtane Beg bana, bunu arzulamadığını söyledi. Ama yapmalarını da önlemedi. Yarın, Kfaryabda halkı öç almak için gelecektir ve başka masumlar ölecektir. Her iki taraf da, uzun yıllar, kan davası gütmede mükemmel nedenlere sahip olacaktır.

Tanrı insana, 'sebepsiz öldürmeyeceksin' demedi. Sadece 'öldürmeyeceksin' dedi.

Papaz şöyle devam ediyor: "Yüzyıllardır, ezilmiş topluluklar Dağ'ın eteklerine sığındılar. Bu sığınakta birbirlerine saldıracak olurlarsa, çevrelerindeki kölelik, onları da bir dalga gibi sarar ve kaplar.

Bu konuda en büyük sorumlu kim? Hiç kuşkusuz Mısırlı Paşa! Dağlıları birbirine düşürdü. Bizler de, İngilizler ve Fransızlar, buralara gelip Napolyon savaşlarını sürdürdük. Sonra da Osmanlılar! Vurdumduymazlıkları ve bağnazlıkları yüzünden. Ama burada doğmuşçasına bu ülkeyi seven benim gözümde, affedilmeyecek olan yegâne insanlar, Hıristiyan olsun Dürzi olsun, bu ülkenin insanlarıdır... "

Eski öğretmeninin yazdıklarını okumuş gibi, Tanios da tek suçlunun kendisi olduğunu düşünüyordu. Kendisine, Rukoz'u idam etmeyecek olursa, benzeri bir olayı önleyemeyeceği söylenmemiş miydi? Keşiş bile onu uyarmıştı. Ama o dinlemek istememişti. Şu dört genci, hükümdarlık tafrası içinde, Ölüm'e gönderen kendisi olmuştu. Bunun ardından gelecek kıyamı, yeteneksizliği yüzünden, kendisi başlatmış olacaktı. Karar verememe suçlusuydu. Bir sevgi artığı, bir aşk anısı yüzünden hoşgörü suçlusuydu. Merhamet suçlusuydu!

Kendisini suçlu gördüğünden, olan biteni haber vermek üzere hemen köye dönemedi. Yakınlarda ateşe verilmiş olan çam ormanında yürümeye gitti. Ağaçlardan bazıları ayakta kömürleşmişti. Derdini sadece onlar anlarmış gibi onları okşamaya koyuldu. Kara otların üzerine basmış, boş yere Sahlain'deki okuluna giden patikayı arıyordu. Gözleri acı dumandan yanmıştı.

Gökyüzü yavaş yavaş aydınlandı. Kfaryabda'da güneş, doğmadan önce geleceğini haber verir. Doğu'da Dağ'ın en yüksek tepesi yükseldiğinden, yıldızların en büyüğünün tırmanışı vakit alır. Gün batımında ise bunun tersi olur. Evlerin ışıkları yanmış ve orta-

lık kararmaktayken, pencerelerden ufuktaki kızıl tepsi, mavileşene ve içine gömüldüğü su parçacığını aydınlatacak kadar küçülene kadar gökyüzünde asılı kalır.

O sabah pek çok şey, güneşin doğuşundan önce oldu. Kilisenin çanı çalmaya başladığında, Tanios henüz ormanda dolaşıyordu. Bir darbe ve susuş. Bir ikinci darbe ve yeniden sessizlik. Tanios heyecanlandı: "Ölüleri buldular!"

Ama yanılmıştı. Ölüm çanı sandığı, şenlik çağrısı idi. Şeyh gelmişti. Blata'ya doğru yürüyordu. İnsanlar koşuyor, bağırıyor, çevresini sarıyordu. Tanios, bulunduğu yerden onu halkın arasından seçebilmişti. Ama yükselen sesleri duyması olanaksızdı:

— Görmüyor! Gözlerini söndürmüşler!

III

Şeyh, köylülerin şaşkınlığını sezmiş ve buna kendisi de şaşmıştı. Konunun duyulduğunu sanıyordu. Daha tutuklandığının ilk haftasında gözlerine mil çekmişlerdi.

İnsanlar, neşelerini kesmemeye çaba gösteriyor ve Şeyhlerinin elini "görmek" için birbirini itiyordu. Elini görmek isterken, gözleri sağlamken asla cesaret edemeyecekleri biçimde, yüzünü inceliyorlardı.

Her şeyi ile değişmişti. Beyaz bıyıkları sarkmış, saçları dağılmış, tabii yürüyüşü de değişmiş ama ellerinin hareketi de başkalaşmış, başının hareketi, yüzündeki tikler, hatta yolunu bulmak istermiş gibi sesinin tonu bile değişmişti. Elma yeşili yeleği hâlâ sırtındaydı, gardiyanları onu sırtından almamıştı.

Siyahlar giymiş bir kadın Şeyh'e yaklaştı, diğerlerinin yaptığı gibi, elini tuttu.

— Sen, Lamia'sın.

Elleriyle başını tuttu, alnını öptü.

— Uzaklaşma, gel, soluma geç. Gözlerim olacaksın. Asla bu kadar güzel gözlere sahip olmadım.

Güldü. Çevresindekiler ağlıyordu, Lamia herkesten çok ağlıyordu.

— Tanios nerede? Onunla hemen konuşmalıyım.

— Şeyhimizin döndüğünü duyunca koşup gelecektir hemen.

— Hepimizin gurur kaynağı bu çocuk, köyümüzün övüncü.

Lamia tam bir uzun yaşam ve sağlık dileğiyle yanıt vermeye başlamıştı ki önce çığlıklar, ardından havaya sıkılan tüfeklerin çatırtısı duyuldu. Sonra da bir itiş kakış başladı. İnsanlar dört bir yana koşuyorlardı.

— Neler oluyor? diye sordu şeyh.

Nefes nefese birkaç ses, aynı anda yanıtladılar soruyu.

— Hiçbir şey anlamıyorum, aranızdan biri konuşsun ve ötekiler sussun.

— Ben, dedi birisi.

— Kimsin sen?

— Ben Tubiyya, şeyh!

— İyi. Konuş Tubiyya, neler oluyor?

— Sahlainliler, gece bize saldırdılar. Rukoz'u ve ona gözcülük eden dört genci öldürdüler. Şimdi tüm köyün silahlanması ve bunu onlara ödetmesi gerekiyor!

— Tubiyya, sana ne yapmam gerektiğini değil neler olduğunu sordum. Şimdi söyle bakalım, Sahlainliler olduğunu nereden biliyorsun?

Papaz, konuşmasına izin vermesi için Tubiyya'ya işaret etti. Sonra da şeyhin kulağına eğilerek, önceki akşam şatoda konuşulanları, Tanios'un aldığı kararı ve Kehtane Bey'in araya girişini birkaç sözcükle aktardı. *Bouna* Butros, Lamia'nın oğlunu eleştirmekten kaçındı ama çevresindekiler ateş püskürüyorlardı.

— Tanios şeyhimizin yerinde yalnızca bir gün oturdu ve daha şimdiden köyde kan gövdeyi götürüyor.

Efendinin yüzü karardı.

— Herkes sussun, yeterince duydum. Hepimiz şatoya çıkalım, oturmaya ihtiyacım var. Yukarıda yeniden konuşuruz bunları.

Şeyh, bey konağının eşiğini yeniden aştığında kilisenin çanları sustu; biri zangoca eğlence zamanının bittiğini söylemiş olmalıydı.

Oysa sütunlu salondaki her zamanki yerini aldığında efendi duvara döndü ve sordu:

— Hırsızın portresi arkamda duruyor mu?

— Hayır, diye yanıtladılar, yerinden indirdik ve yaktık onu!

— Yazık, kasalarımızı doldurmamıza yardım edebilirdi.

Yüzündeki ciddiyeti korudu ama toplulukta gülümseyenler oldu, kısa bir iki gülme bile duyuldu. Demek ki şeyhin, köylülerin zorbayla ilgili şakalarından haberi vardı. Bey ve kulları, anılarda suç ortağı, zoru göğüslemeye hazır görünüyorlardı.

— Kfaryabda'yla Sahlain arasında olup bitenler, beni gözlerimi yitirmemden daha çok üzüyor. İyi komşuluk ve kardeşlik yolundan hiç ayrılmadım ben! Ve akıtılan masum kana rağmen savaştan kaçınmalıyız.

Bir iki mırıldanma duyuldu.

— Sözlerimi beğenmeyenler hemen çıkıp gitsinler evimden, onları kovmama gerek kalmadan!

Kimse kıpırdamadı.

— Ya da sussunlar! Ve biri benim irademe rağmen savaşa gitmek isterse, bilsin ki Dürzilerin yakalayıp öldürmesine vakit kalmadan ben astırırım onu.

Çıt çıkmaz oldu.

— Tanios burada mı?

Genç adam şeyhten sonra gelmiş, ona önerilen yerleri geri çevirmiş ve salonun sütunlarından birine yaslanmakla yetinmişti. Adının geçtiğini duyunca yerinden sıçradı, yaklaştı ve efendinin ona uzattığı elin üstüne eğildi.

Lamia, oğluna yer vermek için kalktı ama şeyh engelledi onu.

— Sana ihtiyacım var, uzaklaşma. Tanios durduğu yerde iyiydi.

Lamia, biraz tedirgin, yerine oturdu; oysa genç adam hiç kırılmış gibi görünmeden gidip yeniden sütuna yaslandı.

Köyün Efendisi devam etti:

— Dün, gelip gelmeyeceğim henüz bilinmezken, o delikanlının başkanlığı altında, Rukoz'u yargılamak için toplandınız. Tanios bir ceza verdi, talihsiz hatta felakete yol açan bir ceza. Aranızdan bazıları, akıllı ve kararlı davranmadığını anlattı. Onlara hak veriyorum. Diğerleri, kulağıma, Tanios'un cesaretsiz davrandığını fısıldadı. İşte bunlara, Emir'e yetkilerinin alındığını ve sürgüne yollanacağını söylemek için, elleri bağlı bir adamı öldürmekten yüz misli cesaret gerektiğini söylüyorum.

Son sözleri yüksek sesle ve öfkeyle söylemişti. Lamia oturduğu yerde doğruldu. Tanios yere bakıyordu.

— Deneyim ve yaş ilerledikçe, bu delikanlının akıllılığı cesaretinin ve zekâsının düzeyine ulaşacaktır. O zaman bu mevkiye layık olarak geçecektir. Çünkü niyetim ve iradem, artık aranızda olmadığım gün, onun yerimi almasıdır.

Tanrı'dan, oğlumu haksız yere öldüren zorbanın düşüşünü görmeden canımı almamasını istedim. Yüce Tanrı dileğimi yerine getirdi ve Öfkesini ve Adaletini göstermek için, Tanios'u seçti. Bu delikanlı oğlum oldu, tek oğlum, onu mirasçım yapıyorum. Bunu bugün, hepinizin önünde, kimsenin kuşkusu olmasın diye söyledim.

Bütün bakışlar delikanlıya yöneldi ama o, burada yok gibiydi.

Şanı, şerefi kabul ediş biçimi miydi bu? Bir çekingenlik ve aşırı nezaket? Bütün kaynak, Tanios'un o sabahki davranışlarının herkesi düş kırıklığına uğrattığını söylemektedir. Eleştirilere duyarsız, övgülere duyarsız, ümit kıracak kadar sessiz. Bunun açıklaması bana basit görünüyor. Orada bulunanların tümü, Lamia bile, bilinmesi gerekeni bilmiyordu: Tanios, dört gencin cesedini bulmuştu, kanlı bedenleri gözlerinin önünden gitmiyordu, suçluluk duygusu içini kemiriyordu, başka bir şey düşünecek durumda değildi, özellikle Şeyh'in çizdiği parlak geleceği düşleyecek halde hiç değildi.

Köyün Efendisi birkaç dakika sonra "Şimdi dinlenmek istiyorum daha sonra gelin: Sahlain'deki komşularımızla ne yapacağımızı o zaman konuşuruz" dediğinde ve insanlar çevresini boşaltmaya başladıklarında, Tanios yerinden kımıldamadı. Önünden, hareketsiz bir heykelin önünden geçer gibi geçtiler.

Sonunda ayak sesleri azaldi. O zaman Şeyh, onu kolundan tutan Lamia'ya;

— Herkes gitti mi? diye sordu.

Oğlu orada olduğu halde "evet" diye yanıt verdi. Sonra Şeyh'in dairesine doğru, sendeleyerek ilerlediler. Tanios başını kaldırdı, onları kol kola, birbirlerine sarılmışçasına ilerler görünce, birden böyle durmuş baktıklarının, annesi ile babası olduğu kesin duygusuna kapıldı. Bu düşünce ile sarsıldı, uyuşukluğundan sıyrıldı. Bakışları canlanmıştı. Bu bakışlarda ne vardı? Sevecenlik mi? Sitem mi? Bütün yaşamını etkilemiş olan bilmecenin anahtarı mı?

O sırada Lamia arkasına baktı. Bakışları karşılaştı. Utanırcasına Şeyhin kolunu bıraktı, Tanios'a doğru geldi, elini omuzuna koydu:

— Rukoz'un kızını düşünüyordum, dedi. Köyde kimse ona başsağlığı dilememiştir. Böyle bir günde onu yalnız bırakmamalısın.

Delikanlı başıyla onayladı ama hemen kımıldamadı. Annesi; kendisini aynı yerde bekleyen Şeyh'e doğru gitti. Kolunu aldı, bu kez daha yakından tuttu. Sonra, bir koridorun ucunda kayboldular.

Tanios, yüzünde garip bir gülümseme ile kapıya doğru gitti.

Tekrar rahip Stolton'un notlarına dönüyorum:

"Tanios, *hoca* Rukoz'un kızına başsağlığı dilemek için yola çıktığında, Blata'nin az ötesinde bir kalabalık gördü. Köyün gençleri, Şeyh'in aleyhinde konuştu ve Rukoz ve Mısırlılarla dostluk kurdu diye, Nadir'i yakalamış getiriyorlardı. Adam, yemin ederek, sadece Şeyh'i dönüşü için kutlamaya geldiğini söylüyordu. Yüzü gözü

kan içindeydi ve malı mülkü yere saçılmıştı. Tanios, geriye kalan prestijini kullanarak, müdahale etti ve adamı katırıyla birlikte köyün çıkışına kadar götürdü. Dönüşü de hesap edecek olursanız, üç millik bir yoldu ama, öğrencim dört saat sonra döndü. Kimseyle konuşmadı, bir kayanın üstüne çıkıp oturdu. Sonra, büyülü bir biçimde yok oluverdi.

Gece olunca, annesi ve keşişin karısı onu görüp görmediğimi, haber alıp almadığımı sormaya geldiler. Kfaryabda ile Sahlain arasındaki müthiş gerginlik nedeniyle, yanlarında hiçbir erkek yoktu."

"Dağ Tarihçesi" ise şöyle yazıyor:

"Tanios, 'haric'e kadar, yani köy sınırına kadar Nadir'e eşlik etmişti. Güvenliğini sağladıktan sonra, geri dönmüş ve bugün adını taşıyan kayanın üzerine oturmuştu. Uzun süre, üzerinde hiç kıpırdamadan oturmuştu. Köylüler ara sıra yanına gidip ona bakıyorlardı, sonra da yollarına devam ediyorlardı.

Şeyh öğle uykusundan kalktığında onu istetmişti. Kayanın dibine kadar gidilmiş ve Tanios az sonra geleceğini söylemişti. Aradan bir saat geçmiş, şatoya gelmemişti. Şeyhin canı sıkılmış ve yeni haberciler göndermişti. Tanios kayanın üzerinde değildi. Ancak, kimse de gittiğini görmemişti.

Bunun üzerine onu aramaya, adını çağırmaya başlamışlardı. Bütün köy ayağa kalkmıştı. Kadın, erkek, çoluk, çocuk, hepsi! En kötüsü akla gelmiş, uçurumun dibine bakılmaya gidilmişti. Orada da hiçbir ize rastlanmamıştı."

Nadir bir daha köye ayak basmadı. zaten Dağ'da gezip durmaktan vazgeçmiş, Beyrut'ta iş kurmuştu. Daha yirmi yıl, ferah fahur yaşamıştı. Kfaryabdalılar ara sıra onu görmeye gittiklerinde, Lamia'nın oğlundan haber sordular mı, herkesin bildiğini anlatırdı, köyün dışında birbirlerinden ayrıldıklarını, kendisinin yoluna devam ettiğini, Tanios'un da geri döndüğünü!

İşin gizli yönünü bir deftere yazmış ve şans eseri, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi'nden bir öğretim görevlisi defteri tavan arasında bulmuştu. Defterdekiler de, İngilizce *Katırcının Bilgeliği* başlığı ile kitap halinde yayımlanmıştı. Kitap, Tanios'un kayboluşu hakkında yorumlar çıkartabilecek bir çevrede okunmamıştı. Yine de, yazılanlara yakından bakılacak olursa, Nadir ile Tanios arasında, köyün çıkışında yaptıkları uzun konuşmanın izleri görülebilir. Daha sonra neler olduğunu bildiren ipuçları da bulunabilir.

Örneğin şöyle cümleler görülmektedir: "Bugün yazgın kapandı, artık yaşamın başlıyor"; ya da "Kayan seni taşımaktan yoruldu Tanios, deniz de bakışlarından yoruldu." Yaşlı Cebrail'in (Tanrı yüz yaşından fazla ömür versin ve hep böyle parlak bir zekâya sahip olsun!) bir gece bana, her sözcüğün üzerinde durarak okuttuğu kısım hepsinden daha ilginç:

"Diğerleri için sen kayıpsın; bense bilen dostum
Onlar bilmeden, katil babanın izinden kıyıya koştun;
Altın kız seni adasında bekliyor:
Batı güneşinin rengi saçlarında parlıyor. "

Bu berrak deyişleri gözden ilk geçirdiğimde, öykünün nasıl bittiğini anladığımı sandım. Belki de öyleydi. Belki de değildi. Belki bu satırlar, katırcının "bildiğine" işaret! Ama tekrar okunduklarında, belki de sadece katırcının, dostunun yazgısı konusunda özlemini yansıtıyor.

Yine de zamanın daha anlaşılmaz kıldığı pek çok karanlık nokta var. Önce şu: Tanios niçin, köyün çıkışına kadar gittiği halde, geri dönüp o kayanın üzerinde oturdu?

Belki de gitmesi için ısrar eden katırcı ile konuştuktan sonra, delikanlı duraksamış ve düşünmek için geri dönmüştü. Gitmesine yol açacak pek çok neden vardı ama kalması için de pek çok neden vardı... ama neye yarar? Gitme kararı böyle verilmez ki! Sakıncalar ve yararlar tartılmaz ki! Bir anda sendeler insan... bir başka yaşama, bir başka ölüme doğru! Utkuya ya da unutkanlığa doğru! Birden gitmek ya da yok olmak isteğini duyacak kadar yakınları arasında birden kendini yabancı hissetmeye hangi bakışın, hangi sözün, hangi alayın yol açtığını kim bilebilir?

Tanios'un görünmez ayak izlerinden daha kaç kişi köyden gitti. Aynı nedenlerden dolayı mı? Daha çok aynı duygu ve aynı dürtüden dolayı! Benim Dağ'ım böyledir. Toprağa bağlılık, gitmeye özlem! Bir sığınak ve bir geçit! Bal, kaymak ve kan ile yoğrulmuş yöre! Ne cennet, ne cehennem! Arafat!

Bu arayışların heyecanı içinde, Tanios'un heyecanını unutmuştum. Efsaneden hareketle gerçeği aramamış mıydım? Gerçeğin ta kendisini yakaladığımı sandığım anda, efsaneye dönüşmedi mi? Sonunda, Tanios Kayası'nın büyülü olduğuna inanmaya başladım. Kendi kendime, oraya oturduğunda bunu düşünmek için, iyiyi kö-

tüyü kıyaslamak için gelmediğini düşünmeye başladım. Bir başka şeyin gereksinimini düşünüyordu. Düşünmeye dalmak? Seyre dalmak? Daha da ötesi... ruhun arılaşması! Bu tahta oturunca, çevrenin etkisine kendini kaptırınca, yazgısının bağlanacağını sezmişti.

Bu kayaya çıkmamı niçin yasakladıklarını şimdi daha iyi anlıyorum. İşte bunu anladığım, boş inançların, kuşkuların yalan olmadıklarına inandığım için yasağa meydan okuma isteği daha da artıyordu.

Verdiğim söze hâlâ bağlı mıydım? Aradan o kadar çok şey geçmişti ki... Pek de uzak olmayan, dedemin döneminden bu yana, köyüm o kadar çok şey yaşadı ki... onca acı, onca yıkım olmuştu ki sonunda vazgeçtim. Bütün atalarımdan özür dileyerek çıkıp kayaya oturdum.

Duygularımı, durumumu hangi sözcüklerle anlatabilirim? Zamanın, kalbimin, zekâmın durulması!

Arkamda dağ yükseliyor, ayaklarımda, gün batımında çakalların sesi duyulan vadi uzanıyor... orada, uzaklarda denizi görebiliyordum... ufka doğru dar ve uzun bir yol gibi uzanan denizi!

not

Bu kitap çok açık biçimde, gerçek bir öyküden esinlenmektedir: On dokuzuncu yüzyılda, Ebukiçk Maalouf denilen biri tarafından bir patriğin öldürülmesi olayıdır bu! Katil, oğlu ile birlikte, Kıbrıs'a sığınmış ama Emir'in adamlarınca tuzağa düşürülerek idam edilmek üzere geri getirilmişti.

Gerisi –anlatıcı, köyü, başvurduğu kaynaklar, kişiler– sadece hayal ürünüdür.

Amin Maalouf'tan (1993'te yayınladığımız ilk iki romanı) *Afrikalı Leo* ve *Semerkant*'tan sonra, yine bir Doğu öyküsü.

Mehmet Ali Paşa'lı yılların Mısır'ı.
Güzelliğini çarmıh gibi taşıyan bir kadın: Lamia.
Lamia'nın gölgesine sığındığı bir şeyh: Francis.
Yasak aşk meyvesi bir oğul: Tanios.
Başka bir kadın: Esma.

Bir serüven ve sadakat romanı...

Yazara ünlü "Goncourt" ödülünü getiren kitap ilk kez dilimizde.

ISBN 975-363-375-0

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27